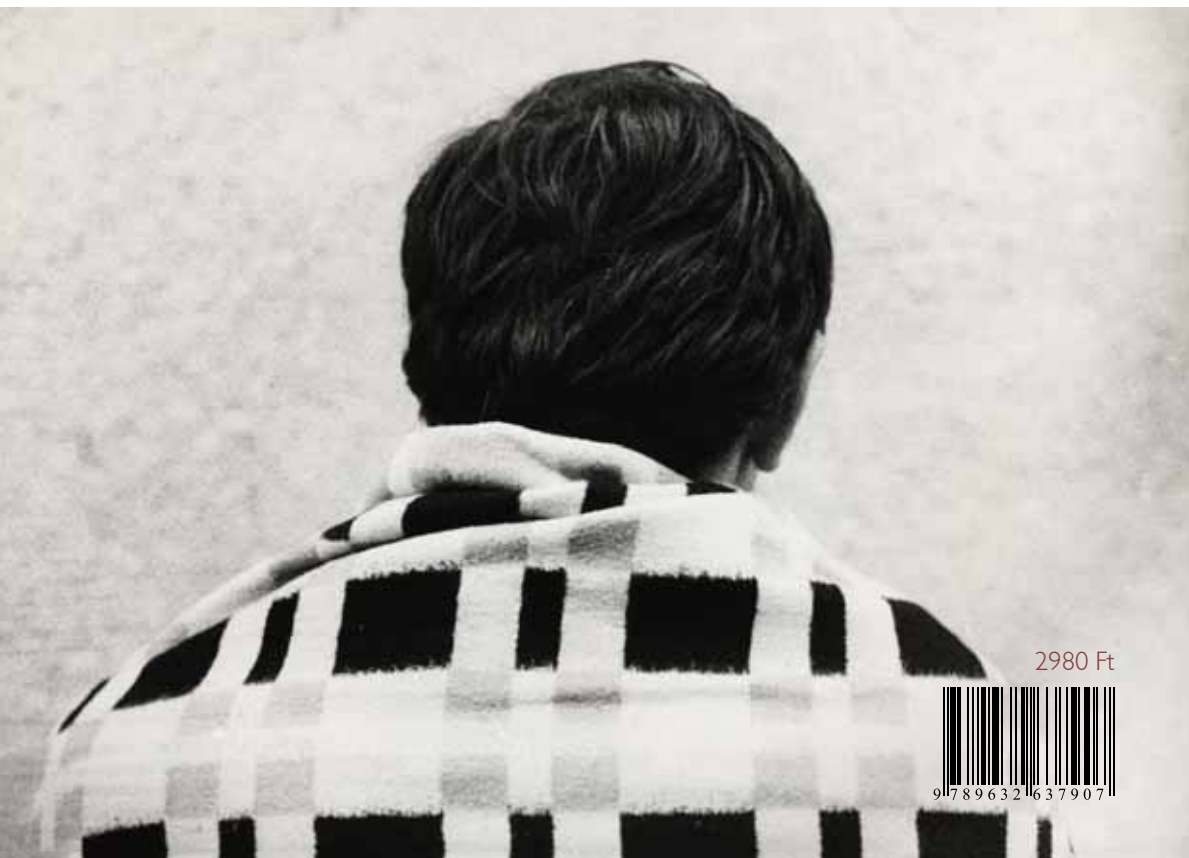

Jelen kötet Gion Nándor (1941–2002) magyar író terjedelmes és sokoldalú életművének, életpályájának, alkotói világának, sajátos világlátásának bemutatására vállalkozik, és ehhez segítségül hívja az író szövegeit, interjúit, valamint fényképeket és dokumentumokat is. Az írói hagyaték gazdag tárgyi, irat- és képanyaga kiegészíti a kötetbe válogatott szövegeket, újabb információkat adva hozzájuk. A családi fényképek, anyakönyvi kivonatok, képeslapok, térképek rámutatnak, hogyan váltak a szerző korának és életének mozzanatai – a családi és közösségi történetektől a gyermekkor emlékein, terein, ünnepi rítusain át a felnőttkor meghatározó tapasztalatalig – a művek fikciós világának részeivé.

A Hang-Kép-Írás sorozat különlegessége, hogy a hang, a kép és a szöveg segítségével kísérel meg átfogó és természetesen elengedhetetlenül szubjektív képet mutatni a választott szerzőről, jelen esetben Gion Nándorról.

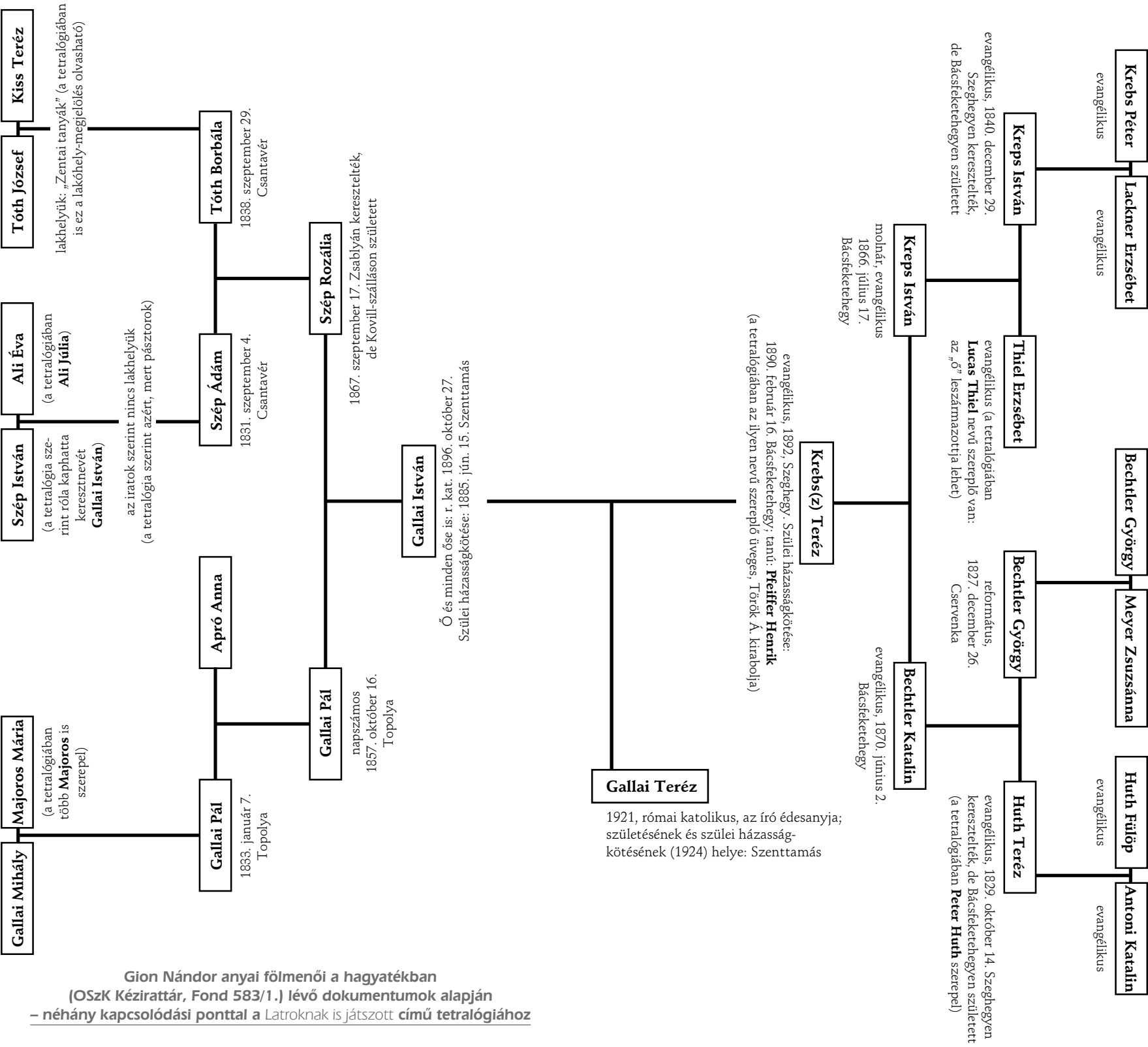
2980 Ft

9 789632 163790 7

GION NÁNDOR

SZENTTAMÁS TÉRKÉPE

Mérték nélkül

Rajzolta: Csongrádi László

- Pravoszláv temető
- Katolikus temető
- Zsidó temető
- Ágostai ev. temető (német)
- Tuki katolikus temető
- Kálvária

Gion Nándor életének és műveinek helyszíneit
az író kisgyermekkorában készült térkép alapján adjuk meg

Gion Nándor

A sorozatban megjelent:

Mészöly Miklós (2006)
Orbán Ottó (2007)
Bella István (2008)
Szabó Magda (2010)
Sánta Ferenc (2014)
Lázár Ervin (2015)

HANG-KÉP-ÍRÁS 7.

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap,

Nemzeti Kulturális Alap

Budapest Főváros X. Kerület Kőbányai Önkormányzat,
Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata
és a Nemzetpolitikai Államtitkárság
támogatta.

„A szép dolgokat falba kell vésni, hogy megmaradjanak.”

(A kárókatona még nem jött vissza)

Válogatta és szerkesztette

Horváth Futó Hargita és Kurcz Ádám István

Sorozatszerkesztő

Vincze Ferenc

© Gion Nándor jogörököse, 2018

© Petőfi Irodalmi Múzeum, 2018

© Gion Nándor Emlékház, 2018

© Napkút Kiadó, 2018

Előszó

Jelen kötet Gion Nándor (Szenttamás, 1941 – Szeged, 2002) magyar író terjedelmes és sokoldalú életművének, életpályájának, alkotói világának, sajátos világlátásának bemutatására vállalkozik, és ehhez segítségül hívja az író szövegeit, interjút, valamint fényképeket és dokumentumokat is. Az írói hagyaték gazdag tárgyi, irat- és képanyaga kiegészíti a kötetbe válogatott szövegeket, újabb információkat adva hozzájuk. A családi fényképek, anyakönyvi kivonatok, képeslapok, térképek rámutatnak, hogyan váltak a szerző korának és életének mozzanatai – a családi és közösségi történetektől a gyermekkor emlékein, terein, ünnepi rítusain át a felnőttkor meghatározó tapasztalataiig – a művek fikciós világának részeivé. A kötet anyagába kéz- és gépiratok is bekerültek, a rajtuk látható áthúzások, javítások, átdolgozások az író alkotói módszerére, az alkotás folyamatára is rálátást engednek. Az interjúk, újságcikkek, színházi plakátok Gion írói imázsépítésének, illetve művei más médiumokban való továbbélésének dokumentumaiként kapnak szerepet a kötetben.

A Gion Nándor műveit az író halála után újrakiadó életműsorozat (a Noran, illetve Noran Libro Kiadó jóvoltából) ismét az érdeklődés, a magyarországi és a regionális recepció homlokterébe emelte az író. Az életmű legjelentősebb része – a könyvtári állományok salátává olvasott, néhány évente újrakötetett kötetei után – e kiadás által vált hozzáférhetővé az olvasók számára; a hozzáférhetőség pedig újraolvasást tett lehetővé, így az életmű esélyt kapott az újraértékelésre, ami meg is történt. Újra- és máshogy olvasást motiváló monográfiák és tanulmánykötetek jelentek meg (mások mellett e kötet szerkesztőinek tollából); összeállt a Gion-műveket és recepciójukat felölelő bibliográfia; dokumentumfilmek, hangjátékok, színházi és filmes adaptációk készültek; és folyamatosan látnak napvilágot Gion műveinek fordításai is. Gion szülővárosában, Szenttamáson 2007 óta Gion Nándor Napokat szerveznek a helyi kulturális élet fontos eseményeként, 2010-ben pedig emlékházzá alakították az író szülőházát, amely azóta a helyi magyar művelődési és közösségi élet fontos színterévé vált. Az emlékházban berendezett múzeum immár a Gion-kultusz intézményes helye, ahol a gioni irodalmi diskurzusok továbbéltetése céljából évente szépirodalmi és műfordítói pályázatot hirdetnek. Hasonló céllal jelenteti meg a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalmi Kollégiuma is az író nevét viselő ösztöndíjat: a Gion Nándor alkotói támogatással a határon túli prózaírók pályakezdését, alkotói tevékenységét segítik.

Gion Nándor munkásságát (életében és posztumusz is) számos rangos díjjal ismerték el Jugoszláviában/Szerbiában és Magyarországon is. A kritikusok és az olvasók többek között mesélői kvalitásait, elbeszélői technikáját, izgalmas, magánmitológiákkal teli, balladaszerű történeteit, különleges, meseszerű, misztikus figuráit és humorát emelik ki. Az író vallomásaiban, visszaemlékezéseiben ezt az ingergazdag gyermekkorra, a többnemzetiségű és -vallású életterre vezeti vissza. Gion életében huszonhárom önálló kötetben, számos antológiában, folyóiratban, tankönyvben publikálta műveit. *Latroknak is játszott* összefoglaló című családregénysorozatának, valamint ifjúsági regénytetrológiájának utolsó része közvetlenül halála után jelent meg, de folyóiratok, sőt napilapok a mai napig szívesen közlik a

hagyatékból előkerült novelláit, naplójegyzeteit, „elegyes írásait” is. Gion műveit már életében is több mint tíz nyelvre fordították le; az azóta is évente megjelenő újabb fordítások azt bizonyítják, hogy ezek az alkotások a más kultúrában, más nyelvben élő olvasók széles körét is képesek megszólítani.

Jelen kötet az író összetett személyiségét is igyekszik közelebb hozni az olvasókhöz, hiszen Gion mellett, hogy nagyszerűen írt, többek között fontos közéleti szereplő – rádiós (fő)szerkesztő, színházigazgató, írószövetségi elnök stb. – és családfő is volt. Az író életének többi területe pedig nagyon erős szálakkal, ugyanakkor bonyolult viszonyrendszerrel kötődik írásaihoz, írói világához. Annak reményében is nyújtjuk át ezt a kötetet, hogy ha Gionhoz mint emberhez közelebb kerülünk, az hozzájárulhat művei komplexebb értelmezéséhez is.

Gion Nándor 1975 tavaszán
(Dormán László felvétele)

A magánmúlt és az irodalom összefonódása

Gion Nándor legközelebbi családtagjai

Az anyai nagyapai ág: „Az én őseim, a Rojtos Gallaiaiak...”

Az én őseim, a Rojtos Gallaiaiak nem voltak földtúró vakond-emberek, pásztorok voltak, és a Rojtos csúfnevüket a cifra vagy esetleg rongyos szűrjeikről kapták. Nem sokat tudok róluk, nem is Szenttamáson éltek; valahol fent Észak-Bácskában, a Topolya, Csantavér és Zenta közötti réteken őrizték a birkákat, ott vándorolgattak a nyájakkal vagy százötven évig, sehol sem telepedtek meg hosszabb ideig, mentek mindig a jobb legelők felé, legfeljebb házasodni tértek be valamelyik faluba, aztán vándoroltak tovább a birkákkal. Gyerekeik bizonyára ott születtek a réteken, és az öregek is ott haltak meg, s ott is temették el őket, hiszen szülés vagy haláleset miatt nem volt érdemes elhagyni a legelőket. A házasságot azonban, úgy látszik, komolyabban vették, és mint ahogyan az tisztességes római katolikusokhoz illik, mindig rendesen megesküdtek a legközelebbi katolikus templomban, és az erről szóló okmányt gondosan megőrizték. A régi családi irataink között tulajdonképpen nincs is más, csak házasságlevelek. Pecséttel és a plébános aláírásával ellátott szabályos házasságlevelek ezek, a rovatokba be vannak jegyezve a születési és egyéb adatok,

Az anyai nagyanyai ág: „Stefan Krebs ágostai hitvallású evangélikus német volt...”

Stefan Krebs 1898 őszén jött Feketicsről Szenttamásra, feleségével és két kislányával. Egy Prodanov nevű szerb ember hozta őket szekéren, Stefan a bakon ült Prodanov mellett, az asszony és a kislányok meg hátul kuporogtak a régi ágyneműk és ruhák tetején. Prodanovnak szárazmalma volt a szenttamási főutcán, oda fogadta fel Stefánt molnárnak, és a szekéren ülve is, miközben két rossz, sovány lovát noszogatta, folyton a malmát dicsérte.

Késő este érkeztek Szenttamásra. A feketicsi hídon keresztül mentek be a faluba: a házakban sötét volt, csak az Újvári-kocsmá világított a feketicsi út és a Zöld utca sarkán. A kocsmá előtt egy csoport férfi állt, lehettek legalább húszan, mind-egyiknek elnyűtt, lelógó karimájú kalap volt a fején, és érdeklődve figyelték a közeledő szekeret. Egy részeg ember imbolyogva oda is jött hozzájuk, belekapaszkodott a lócsbe, a szekér mellett lépkedve nézte Stefánt, és megkérdezte tőle:

– Te sváb vagy?

Stefan nem szólt semmit, elfordította a fejét a résztgtól, de az továbbra is ott maradt a szekér mellett, és azt mondta:

– Nem lehetsz magyar ember, mert nincs bajuszod. Biztosan sváb vagy.

Stefan most sem válaszolt, úgy tett, mintha észre sem venné a kötekedő, részeg embert. Az végre elengedte a lócsöt, megállt az út közepén, sokáig bámulta a távolodó szekeret, és még egyszer utánuk kiáltott:

– Ha nem vagy sváb, akkor miért nincs bajuszod?

Az Újvári-kocsmá előtt álló férfiak hangosan felröhögtek, Stefan meg összeszorított fogakkal hallgatott, és csak akkor szólalt meg, amikor kiértek a Fő utcára.

– Nem tudtam, hogy itt is vannak magyarok – mondta rosszkedvűen.

– Vannak – bólogatott Prodanov. – Itt a Zöld utcában. Meg a Tukban. Nem szereted őket?

– Nem – mondta Stefan.

– Az én malmomba nem járnak magyarok őrletni – mondta Prodanov megnyugtatólag. (Virágos Katona, 7–8.)

Stefan Krebs ágostai hitvallású evangélikus német volt, nagydarab, szorgalmas és önérzetes német ember, aki azért jött Feketicsről Szenttamásra, hogy meggazdagodjék. Harminckét éves volt akkor és nagyon szegény. A feketicsi Krebsék különben is mindig szegények voltak. Stefan apja megpróbált ugyan feljebb kapaszkodni egy jó házassággal, a gazdag Thiel családból nősült, de ez sem változtatott a helyzetükön, mivel a Thielek sohasem bocsátották meg Stefan anyjának, hogy egy élnetetlen Krebshez ment feleségül, és úgyszólván teljesen kiközösítették. Stefan sokszor mesélte, hogy amikor kisgyerekként a testvéreivel együtt elment meglátogatni a Thiel nagyapát, az már messziről azt kiabálta feléjük, hogy:

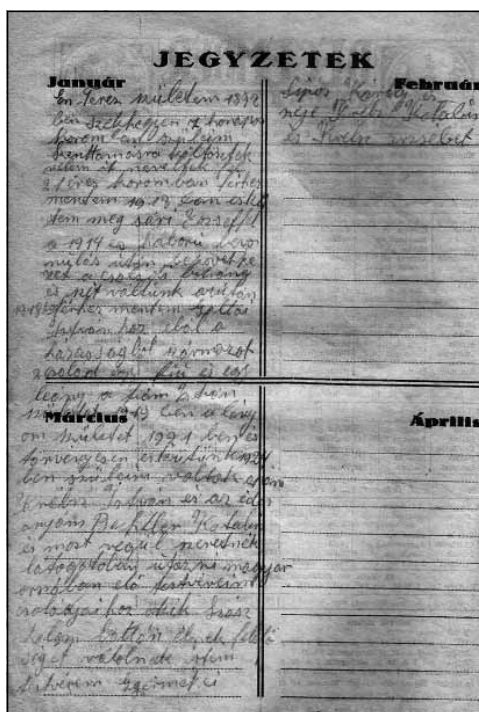
– Mi az? Már megint koldulni jöttetek?

Aztán mégiscsak adott nekik, mert a legszomorúbb az volt az egészben, hogy tényleg koldulni mentek, azért mentek, hogy enni kapjanak.

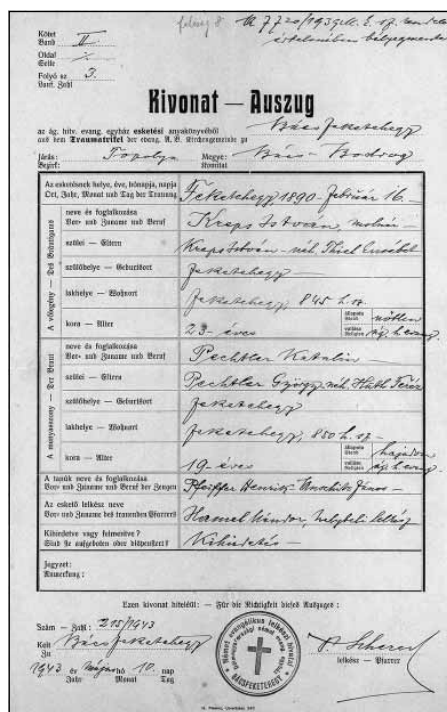
Stefan bizonyára már akkor elhatározta, hogy egyszer mindenképpen gazdag lesz. Feketicsen azonban ő sem tudott meggazdagodni. Amikor felnőtt, kitanulta a molnárságot, ha alkalma volt, szorgalmasan dolgozott a malmokban, akárcsak az apja, és éppen olyan szegény is maradt, mint az apja. Mert sok volt a molnár, s ők évenként legfeljebb három-négy hónapot dolgozhattak a malmokban, aztán pedig mehettek a földekre napszámosnak. Tulajdonképpen inkább parasztok voltak, mint molnárok. Napszámos parasztok. De azért Stefan szentül hitte, hogy egyszer még gazdag lesz. Legalább olyan gazdag, mint a Thiel család.

Nem házassággal akart meggazdagodni, erre talán nem is lett volna alkalma, meg aztán igazán okulhatott az apja példáján, mindenesetre egy szegény Bechtler lányt vett el feleségül. Katharina Bechtler tizenkilenc, Stefan Krebs huszonhárom éves volt, amikor összeházasodtak. (Virágos Katona, 8–9.)

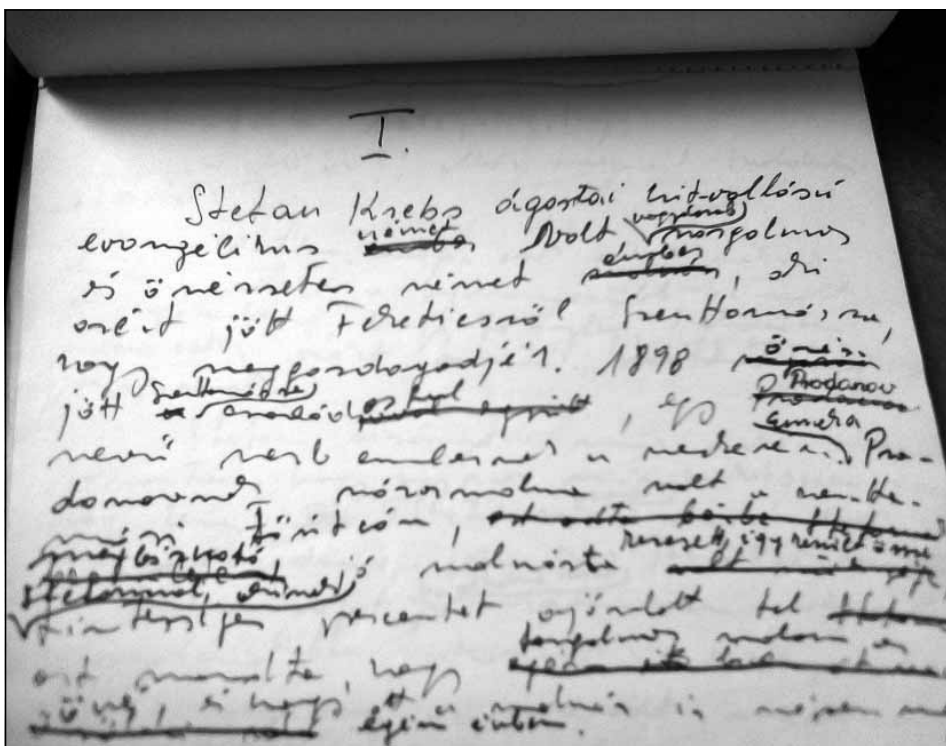
Kilenc évig éltek együtt Feketicsen, és ez idő alatt két kislányuk született: Teréz, akit már biztosan születése előtt is Rézinek becéztek, és Kati. Kilenc év alatt másban jóformán nem is gyarapodtak, habár Stefan mindennap fáradhatatlanul bizonygatta a feleségének, hogy egyszer majd gazdagok lesznek, olyan sokat bizonygatta, hogy mire Szenttamásra költöztek, Katharina már egyáltalán nem hitt ezekben a mesékben. Ő talán nem is vágyódott túlzottan a gazdagságra. Gyöngye és félénk asszony volt, legszívesebben élete végéig szülei házában maradt volna, minél

Krebsz Teréz önéletrajzi feljegyzése egy családi naptárban: tartalma nagyjából megfelel a Latroknak is játszott tetralógia szűzségének

Az író dédszülei:
„Kreps” István és „Pechtler Katalin”
házasságlevele

A Virágos Katona kéziratának első oldala

távolabb az idegen emberektől. De ha már férjhez adták, engedelmesen kitartott Stefan mellett, és amíg bírta erővel, zokszó nélkül végezte a legnehezebb munkákat is. Akkor sem ellenkezett egy szóval se, amikor Stefan lelkesen közölte vele, hogy Szenttamáson vállalt munkát egy forgalmas szárazmalomban, pedig ő nem szívesen ment el Feketicsről, és a jól menő szárazmalomban sem hitt. Sőt, amikor meglátta Prodanov rossz lovait, biztos volt benne, hogy nyomorúságos szárazmalom várja őket a szenttamási főutcán; egy forgalmas malom gazdája rendesebb lovakkal jött volna értük, és nem dicsérte volna egész úton a malmát. De Stefan lelkesedett, és Katharinának eszébe sem jutott a kedvét szegni. (Virágos Katona, 9.)

Stefan Krebs(z István) és Katharina Bechtler (Katalin), az író dédszülei fényképe Krebsz Rézi, az író nagyanyja konyhájának falán

Helyi színek, kulturális kódok, regényírás

Ilija Janković képes levelezőlapja

Azon a napon, amikor a kiképzőtáborból a frontra indultunk, egy képes levelezőlapot kaptam Rézitől. Színes képeslap volt, Ilija Janković készítette, a szenttamási főutca egy részét ábrázolta a piros cserepes házakkal, a szikár akácfákkal és a kéttornyú görögkeleti templommal. Mindez azonban igen messziről látszott; az akácfák koronái elmaszatolt zöld foltok csupán, a templom két keresztje két hajszálvékony vonal, a fényképész eredetileg talán nem is képeslapot, hanem közönséges csoportképet akart készíteni. Az előtérben ugyanis ünneplő ruhás férfiak álltak, megszármoltam, összesen tizenöten. Valamennyien merően néztek a fényképezőgép irányába, kezüket zsebre dugták, vagy a hátuk mögé rejtették, mindegyik úgy állt meg, hogy minél tisztábban látsszon majd a képen, az egyik közülük, bizonyára a fényképész utasítására, egy tragacsot tartott, illetve kilépett és előre hajolt, mintha tolná, ezen a tragacson Ilija Janković cégtáblája volt elhelyezve. Egy vasárnap délelőtt gyűlhetek össze ezek az emberek a főutcán, lehet, hogy éppen a templomból mentek hazafelé, és Ilija Janković a fényképezőgép elé állította őket, aztán pedig, mivel az ő cégtáblája látszott tulajdonképpen a legjobban, a fényképet felhasználta képes levelezőlapnak.

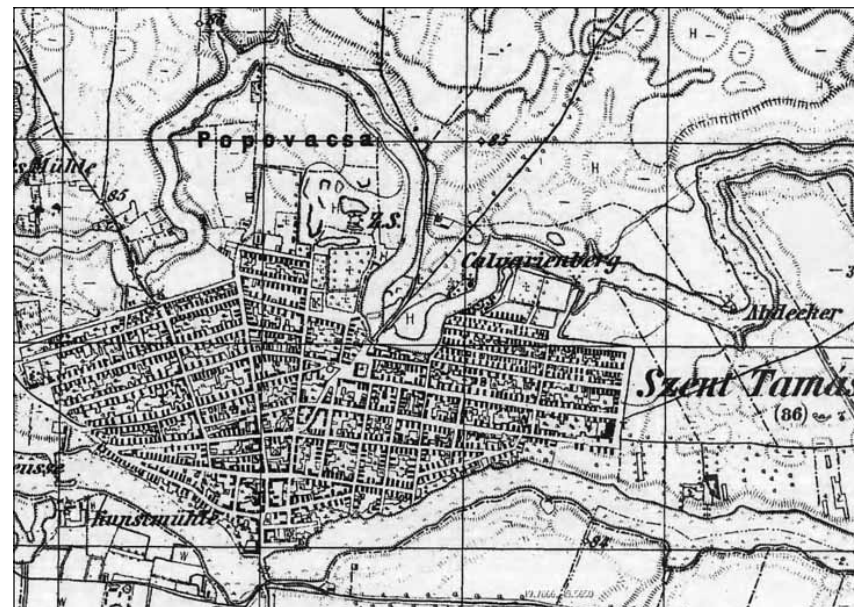

Ilija Janković képeslapja

Először nem néztem meg tüzetesebben a levelezőlapot, csak az írást olvastam el. „Üdvözlő Rézi”, mindössze ennyit írt ceruzával a szenttamási főutcat ábrázoló kép alá. Kissé csodálkoztam, hogyan tudhatta meg Rézi a címet, és egyáltalán miért írt, de nem sokat gondolkodtam rajta, siettem megmutatni a levelezőlapot Lusztig Ferinek, a tuki zsidó órási fiának. A sápadt, beteges Lusztig Feri otthon alig ismertem, folyton az órásműhelyben ült, segített az apjának, csak olyankor láttam, ha elmentem hozzájuk könyvet kölcsönözni, de akkor is inkább az apjával beszélgettem, vele nemigen törődtem, a kiképzőtáborban azonban összebarátkoztunk, mivel a századunkban csak mi ketten voltunk szenttamásiak. Büszkén az orra alá dugtam a lapot, neki az apján kívül senki sem írt, az ujjaimmal rámutattam Rézi nevére, azután mosolyogva a zubbonyom zsebébe süllyesztettem Ilija Janković csoportképét. Akkor még egyikünk sem nézte meg jobban a szenttamási főutcat, az előtérben álldogáló emberek meg éppenséggel nem érdekeltek bennünket, de amint a frontra kerültünk, a képeslapot újból elővettem már az első napon, és később nagyon sokat nézegettük, számomra egy kicsit majdnem a Kálvária oszlopaiba falazott képeket helyettesítette. (Virágos Katona, 165–166.)

Szenttamás régi térképe

A nyájas öregember esténként szokta meglátogatni Johann Schankot, leültek a lószőrrel kitömött díványra, sokáig beszélgettek, azután színes krétával térképet rajzoltak a szoba fehérre meszelt falára. Vékony, kanyargós, égszínkéék vonallal fel-

Szenttamás térképe 1869-ből

rajzolták a Krivaja folyócskát, vagy egy méterrel lejjebb széles, egyenes vonallal meghúzták a Ferenc-csatornát, és a két folyóvíz közé sötétbarna kockákból berajzolták Szenttamás utcáit. A görögkeleti és a római katolikus templomot aransárga kereszttel, a görögkeleti szerb, a katolikus magyar, a református, evangélikus német, a nazarénus, az ókatolikus és a zsidó temetőt kis fekete kereszttel jelölték meg, és még egy aransárga keresztet rajzoltak a Krivaja túlsó partjára, a Kálvária helyére, melléje pedig újabb sötétbarna kockát, a Kálvária utcát. Piros krétával meghúzták az északról befutó feketicsi, szegedi és becsei utat, nyugatról a verbászi, délről az újvidéki utat. És apró zöld köröket rajzoltak oda, ahol még nem voltak házak és utcák: a Kálvária utca mögé, a szegedi úti szélmalom köré, a Koplaló helyére és lent, az égszínké Ferenc-csatorna déli partjára, a Kiserdő tövébe. (Rózsaméz, 285.)

Rojtos Gallai István álmodozásainak helye: a Kálvária

A tuki dombbal szemben, a folyó túlsó partján van a Kálvária: egy fehér, teraszos kápolna, amelyet csak feltámadáskor nyitnak ki, egyébként egész évben zárva van, és tizennégy fehér kőoszlop áll a kápolnába vezető híd mellett. Minden oszlopba egy nagy kép van beépítve, ezek a képek Jézus megkínzását és megfeszítését ábrázolják. A kápolna mögötti teraszon, ahová széles lépcsőkön lehet feljutni, három fészület áll a Megváltóval és a két latorral. A Megváltó szobra bronzból készült, a latorok pedig fehér kőből. A bronzból készült szobor idővel egészen sötétzöld lett, és a Megváltó szinte feketének látszik a fehér kőből faragott két lator között.

1878-ban épült a Kálvária, amikor egyetlen ház sem volt a folyó túlsó partján. Szenttamás sokáig a két folyóvíz, a Krivaja és a Ferenc-csatorna közé szorult, a szerbek a csatorna, a magyarok pedig a Krivaja mentén laktak. Azt hiszem, a katolikus tuki magyarok gyűjtötték össze a pénzt a Kálváriára, és felépítették oda a dombbal

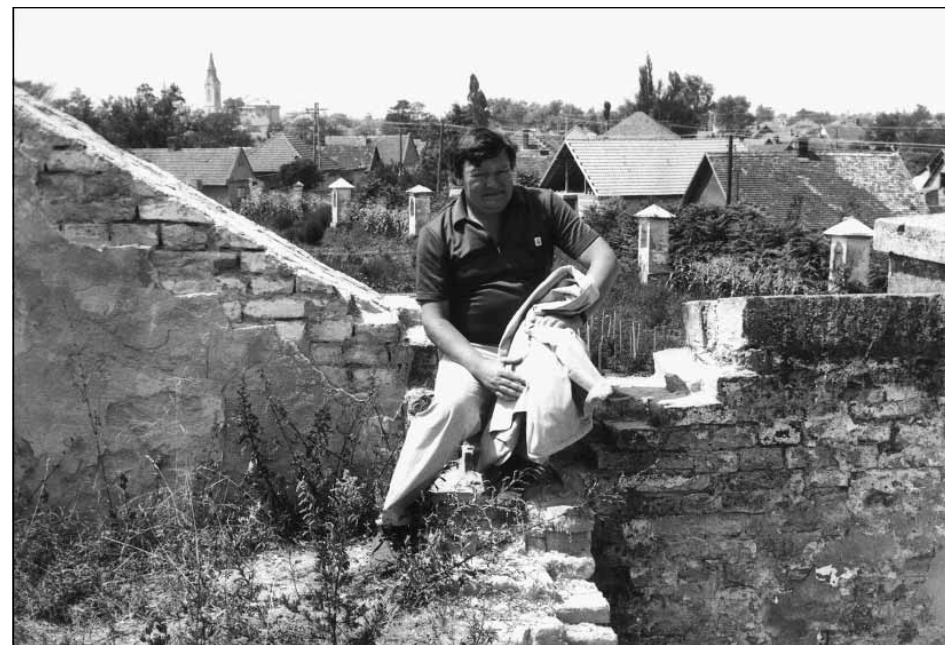
A szenttamási kálvária kápolnája és kapuja
(Kurcz Ádám és Munjin Andrea felvétele)

szemben, s csináltak mindjárt egy keskeny deszkahidat is, hogy mindenkor átmehesenek a kápolnához imádkozni. Aztán felépültek az első házak is a folyó túlsó partján, és lassan kialakult a Kálvária utca, az első és vagy harminc évig az egyetlen utca ezen a lapályos részen, ahol többnyire elszegényedett tukiak laktak; fáradt, lerongyolódott emberek, akik elkeseredetten próbálták visszaküzdeni magukat a tuki dombra. Mert szegény volt lecsúszni a Kálvária utcába, és az itt lakók talán még nagyobb megszállottsággal dolgoztak, mint a földtúró, gyűjtögető tukiak, csak hogy mielőbb elkerüljenek a fehér kápolna és a tizennégy kőoszlop közeléből. A gürcölő, kimerült emberek nem sokat törődtek a Kálváriával, és az irgalmas tukiak is csak a húsvét előtti napokon jöttek át ide imádkozni, és természetesen nagyszombat estéjén a feltámadást ünnepelni, dologidőben azonban rajtam kívül feléje sem nézett senki.

Kilátás
a szenttamási
kálvária
kápolnájának
a tetejéről
2010-ben
(Kiss Natália
felvétele)

Az író 1982-ben a szenttamási kálvária romjain
(Németh Máttyás felvétele)

A Szív nevű zsilip a Krivaján Szenttamáson
(Munjin Andrea felvételei)

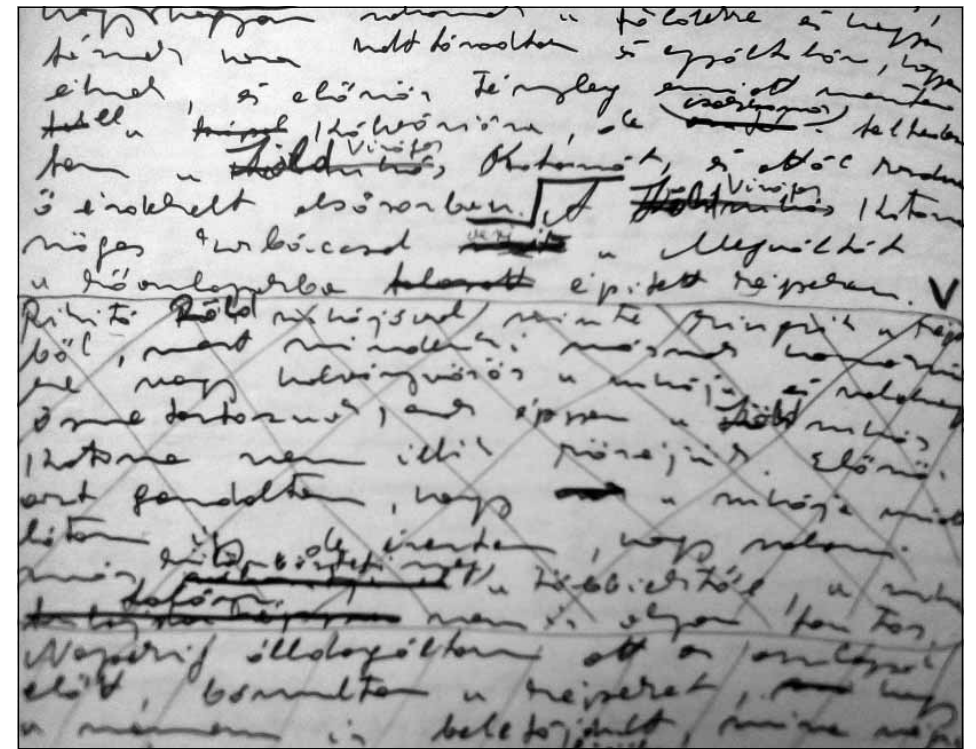
Én az iskola befejezése után mindennap elmentem a Kálváriára. Nem túrtam a földet, mint a tuki vagy a Kálvária utcai vakondemberek, a citerámmal már tizenöt éves koromban is megkerestem annyit a házi bálokon, hogy ne kelljen kijárnom a földekre, tehát szabadon kószálhattam naphosszat, vagy ülhettem a fehér kápolna teraszán, a megfeketedett bronz Jézus lábainál, ahonnan láthattam a tuki dombon nyüzsgő embereket, a nyomorúságos Kálvária utcai házak elhanyagolt udvarát és Gilikét, az álmodozó falusi kanászt, aki a szegedi út melletti réten őrizte a disznókat. Szerettem a Kálváriát, mert itt mindig csend volt és hűvös, és sok mindent megfigyelhettem, engem pedig senki sem láthatott. Reggelenként korán keltem, amikor alig világosodott még, átfutottam a keskeny deszkahídon, felmentem a keresztre feszített Jézushoz, és figyeltem a munkába induló embereket. A tukiak hangoskodva jöttek ki az utcára, szekereikkel felverték a port, káromkodtak, nógatták a lovaikat, hogy minél előbb kiérjenek a földekre, a szegényebbek pedig gyalog loholtak a szekerek után. A Kálvária utcaiak szótlanul bújtak elő házaikból, és leszegett fejjel indultak munkába. Rövid félóráig tartott a nyüzsgés, aztán kihalt a Tuk is, meg a Kálvária utca is, csak a kisgyerekek meg a nagyon öregek maradtak otthon. Aztán felhangzott Gilike kürtje a Szív mögül, csakhamar előbukkant a disznókkal, lassan terelgette őket a szegedi út felé. Így volt ez mindennap kora reggel, és mindennap ilyenkor megjelent Istenes Bibic Mihály is a feleségével, akik már hazafelé jöttek a földekről. (Virágos Katona, 25–26.)

A Virágos Katona titka

Istenes Bíbic Mihály reggeli hazatértével végképp elcsendesedett minden, és én akkor a teraszról lementem a kőoszlopokhoz, hogy a Virágos Katonát nézegethessem. Mert valójában azért jártam én mindennap a Kálváriára, nem pedig, hogy a tuki és a Kálvária utcai embereket meglessem. Nem mondom, érdekelt az is, hogy a vakondemberek hogyan rohannak a földekre, és hogyan térnek haza holtfárad-

tan, és egyáltalán, hogyan élnek, és először tényleg emiatt mentem el a Kálváriára, de csakhamar felfedeztem a Virágos Katonát, és attól kezdve ő érdekelt elsősorban.

A Virágos Katona szöges korbáccsal veri a Megváltót a kőoszlopokba épített képeken. Homokszürke ruha van rajta, és a mellén egy hatalmas, sárga szirmú virág. A rikító sárga virág egyáltalán nem illik a képekre, és vele együtt a katona sem, hiszen senki másnak nincs a ruhájába virág tűzve, sőt még a háttérben sem látszik egyetlen virág sem. Arról a sok túlekedő emberről látszik, hogy onnan nőttek ki, abból a kopár, homokos talajból, és valahogy mindannyian összetartoznak, a Virágos Katona azonban úgy járkal ott közöttük, mint aki véletlenül került oda, és ezért megbélyegezték egy nagy sárga virággal. Amikor először hosszabb ideig nézegettem a képeket, folyton az volt az érzésem, hogy a Virágos Katona ki akar lépni a képekből. Akkor még azt hittem, hogy mindez a sárga szirmú virág miatt van, de később rájöttem, hogy nem csak emiatt különbözik a többiektől, a virág tulajdonképpen nem is olyan fontos. A Virágos Katonának az arca más, mint a többieké. Ugyanolyan szakállas arc, mint a többieké, de hiányzik róla valami. Tudniillik a Virágos Katona nem szenved. Mindenki más szenved: a Megváltó, akinek vérzik a homloka a töviskoszorú alatt, a farizeus, aki leköpi a Megváltót, Simon, a cirénei ember, akinek át kell vennie a keresztet a le roskadó Jézustól, a hóhér és az egész bámész népség mind, mind szenved, mindegyiknek látszik az arcáról, hogy boldogtalan. Az egyetlen boldog ember a Virágos Katona.

A Virágos Katona kézirata: eredetileg „Kék-„ majd „Zöldruhás Katona”

Komoly az arca, majdnem zord, de bozontos, barna szakálla mögül mégis mint-ha folyton mosolyogna egy kicsit, és az egymástól távol eső szemével úgy néz az emberekre, mintha azok nem is léteznének. És ezután már mást is felfedeztem: a Virágos Katona mindent rosszul csinál. A többiek értik a dolgukat; a katonákat vezénylő százados is, a keresztul készítő ácsok is, a hóhér is, a Virágos Katona azonban hallatlanul ügyetlen. Sisakja félrecsúszott a fején, a lábát esetlenül emelgeti a Megváltó mögött, és a szöges korbácsot is úgy fogja, és úgy lendíti meg, hogy szinte biztosra vehető, hogy mindjárt az ő nyakára tekeredik. A következő képen a korbács mégis a Megváltó hátán csattan, de úgy, hogy a szöges végei visszamerednek a Virágos Katona felé, aki komoly arccal mosolyog, mintha nemcsak a körülötte tolongó emberekről nem tudna semmit, de még a kezében tartott korbácsról sem. Furcsa volt ez nagyon, és én egy pillanatra arra is gondoltam, hogy talán hülye a Virágos Katona. De nem, határozottan értelmes arca van, nem hülye, egyszerűen csak boldog. És akkor elhatároztam, hogy megállapítom, miért boldog a Virágos Katona.

Ezért kezdtem rendszeresen járni a Kálváriára, és amikor a tukiak és a Kálvária utcaiak kivonultak a földekre, Istenes Bibic Mihály pedig lerakodott a szekérről, az oszlopokhoz mentem, és a képeket tanulmányoztam. Jó állapotban voltak ezek a képek, amolyan vakablakszerű nyílásokban, mélyen beépítve a vastag kőoszlopokba, úgyhogy az eső és a nap nem rongálta meg őket, minden szépen, tisztán látszott rajtuk, és én tüzetesen átvizsgáltam mindegyiket, hátha valamilyen apró részlet megmagyarázza a Virágos Katona boldogságát. De nem tudtam felfedezni semmi újat. Megint csak a Virágos Katona arcát kezdtem tanulmányozni, és megpróbáltam az övéhez igazítani az arcomat. Hoztam otthonról egy tükröt, figyeltem a Virágos Katonát, és figyeltem magamat, erőlködtem, hogy hasonlítsak rá, de így sem jutottam semmire, nem tudtam olyan arcot vágni, mint a Virágos Katona. (Virágos Katona, 27–28.)

Krisztus Katonája

Az én uram nem volt valami különlegesen szép ember – vallotta be őszintén özvegy Nagy Istvánné, elég alacsony volt, és már legénykorában is kicsit hajlott háttal járt, de amikor húsvétkor beöltözött Krisztus Katonájának, akárki megnézhetné. Olyankor kihúzta magát, a fekete, csúcsos asztrakán sapkában magasnak látszott, a zsinóros mente feszült rajta, a csizmáján nem volt egy porszem sem, és a kard úgy állt a kezében, mintha belenőtt volna.

Legénykorában, amíg meg nem nősült, minden húsvétkor Krisztus Katonája volt. Szerettem nézni, amikor nagyszombaton kivont karddal lépegetett a körmenet élén. Minden körmenetet végignéztam, igazán szép volt, a falu minden katolikusa ott szorongott a templom előtt vagy a templom udvarában. A Szakács Gyuri is minden nagyszombaton eljárt a templom elé, bár ő nem szerette a körmenetet, és Krisztus Katonáit bohócoknak nevezte. És mindig bosszantotta az uramat. A körmenet lassan haladt előre, legalább ezer ember énekelt, hogy:

„Feltámadt Krisztus e napon.
Alleluja!
Hála legyen az Istennek.”

A Szakács Gyuri meg odafurakodott ilyenkor az uram mellé, aki mint Krisztus Katonája kivont karddal, mereven előrenézve lépegetett, és a fülébe ordította: „Vigyázz, mert levágod a klepa füledet azzal a rozsdás gyíklezővel!” Tényleg klepa füle volt az uramnak, mert gyerekkorában mindig az idősebb testvérei bő sapkáit hordta, és idővel lekonyult a füle, de amikor Krisztus Katonája volt, ez nem látszott, a szép asztrahán sapka eltakarta, de a Szakács Gyuri mégis folyton a klepa fülét emlegette. Így ment ez minden évben, amíg ráunt az uram. Egy esztendőben, amikor elment beöltözni Krisztus Katonájának, magával vitte a tokmányt és a kaszakövet, és nagyszombatra virradó éjszaka, amíg bent a templomban Krisztus koporsóját őrizte, a kaszakövel borotvaélesre fente a kardját.

Aztán nagyszombaton következett a körmenet, megint összegyűlt az a rengeteg ember, a Szakács Gyuri akkor is odament az uramhoz és azt mondta: „Vigyázz, mert levágod a klepa füledet azzal a gyíklezővel.” Az uram akkor kilépett a körmenetből, és a kardja hegyét a Szakács Gyuri torkának szegezte. „Ne mozdulj, mert átszúrom a torkodat”, mondta neki. A Szakács Gyuri nem mert mozdulni, csak állt rémülten, az uram meg az arcának szegezte a kardot és azt mondta: „Ne mozdulj, mert kiszúrom a szemedet.” A Szakács Gyuri állt, mint aki megbénult, az uram meg kicsit oldalra húzta a kardot, suhintott vele, és levágott egy darabot a Szakács Gyuri bal füléből. Közben a körmenet haladt tovább, és legalább ezer ember énekelt, hogy:

Krisztus-katonák Szenttamáson az 1930-as években

„Feltámadt Krisztus e napon.
Alleluja!
Hála legyen az Istennek.”

Az uram visszament a körmenet elejére, a Szakács Gyuri meg még sokáig állt ott véres arccal, az éneklő emberek rá sem néztek, nem is vették észre, hogy mi történt. Aztán persze kitudódott a dolog, a plébános fülébe is eljutott, az uram többé nem lehetett Krisztus Katonája, de hát amúgy sem jelentkezett volna már Krisztus Katonájának, mert még abban az esztendőben elvett engem feleségül, és nős emberek általában nem szoktak beöltözni Krisztus Katonájának. A Szakács Gyuri úgy tudom, sohasem nősült meg, nem a csonka füle miatt, attól még megnősülhetett volna, hanem mert ő olyan fajta, olyan ember, aki nem tud nevetni. Kár, mert egyébként mindig nagyon ügyes ember volt, lám, azt is pontosan tudta, hogy mikor kell Kanadába mennie, elpucolt a háború elől, most pedig szépen hazajött, mert itthon kényelmesen megél a kanadai nyugdíjából. (*Krisztus Katonája*, 238–239.)

HJ-monogramos téglá

Kevés német volt Szenttamáson, csak négyosztályos iskolát tudtak fenntartani, ezt Rézi végigjárta a Juhász János szélmalmából. Utána gyorsan el is költöztek onnan, mert Stefan már szinte búskomorrá vált. Nagyon egyedül volt abban a szélmalomban, három év alatt senkivel sem tudott igazán összebarátkozni: a Zöld utcai magyarokat nem szerette, a szerbek ide nem jártak örletni, német család meg csak egy volt a közelben, a téglagyáros Hauserék, ők viszont gazdagok voltak, eléggé hányavetien és komolytalanul viselkedtek, mintha a pénz és a Zöld utca elrontotta volna őket, és Stefan már akkor is megjósolta, hogy Jákob Hauser tönkre fog menni, és hamarosan már csak a régi téglák maradnak utána, amelyekbe belenyomatta nevének kezdőbetűit. (*Virágos Katona*, 20.)

A Zöld utca melletti Hauser-téglagyár adóssággal terhelt került ki a háborúból. A gyárépület körül leomlottak az eladatlan téglarakások, egy öreg udvaros

unott arccal kerülgette őket, Jákob Hauser, a tulajdonos pedig késztült elmenni Szenttamásról.

Jákob Hauser mindig felelőtlen ember volt – így vélekedett róla Johann Schank és a többi szenttamási német –, ruganyos, kétlovas hintón járta Szenttamás utcáit,

H[auser] J[akob]-monogramos téglá Szenttamásról
(Kovács Loránd felvétele)

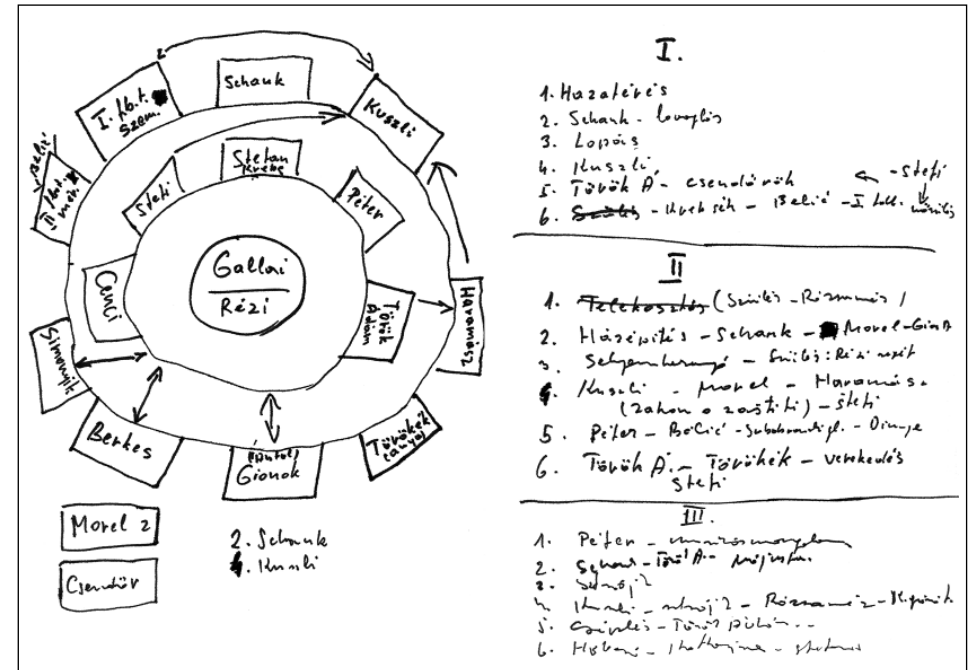
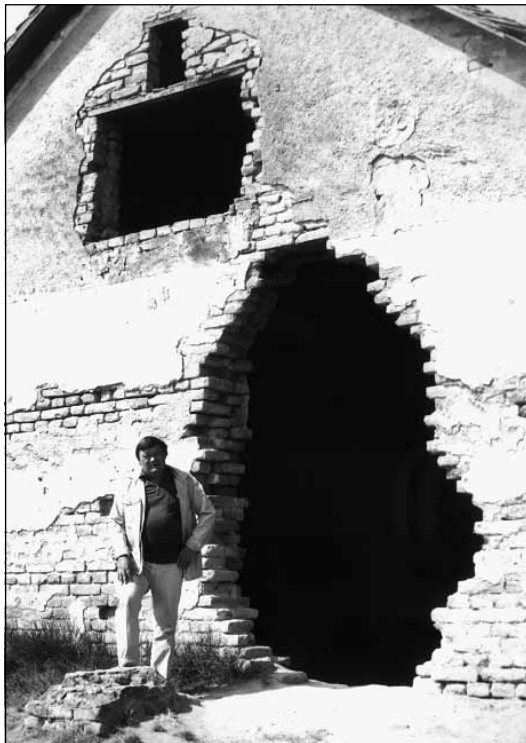
Az egykori Sank-féle téglagyár kéménye
a 2010-es években (K. Á. felvétele)

jobb kocsmákban szívesen fizetett italt a nagyszájú vigéceknek és kövér disznó-kereskedőknek, akiknek ezüst óralánc fityegett a mellényzsebükből; ő maga arany zsebórát hordott, ruháit városi szabónál varratta, gyerekeit drága iskolákban taníttatta. Ritkán tartózkodott a téglagyárban, és felelőtlenül szórta a pénzt. „Mintha nem is német ember volna” – mondták néha rosszállóan a szenttamási németek, és valamennyien tudták, hogy Jákob Hauser előbb-utóbb tönkre fog menni. Nem ment tönkre, amíg ő volt az egyetlen téglagyáros Szenttamáson, de idővel a falu másik szélén Johann Schank nyomorúságos égetőkemencéje is téglagyárrá nőtt, aztán kitört a háború, a két téglagyár nagyon sok lett, és Jákob Hauser még hadikölcsönt is jegyzett... (*Rózsaméz*, 214.)

A Szív

A Gavanski-féle vízimalomnál hosszú földgát állta útját a folyónak, és a gát és a malom között volt a Szív. Téglából épített, egy méter magas, csúcsos emelkedő, amolyan kezdetleges zsilib, amely alacsony vízálláskor teljesen *elzárta* a folyót, és a vizet a malom lapátjai felé terelte. A Krivaja azonban itt ritkán apadt le egy méter alá, a víz többnyire keresztülzúdult a szív alakú emelkedőn, fehér habokat vetve csapódott le a másik oldalon, és a Szív tulajdonképpen olyan volt, mint egy szép kis természetes vízesés. Tiszta, átlátszó víz csobogott itt, a halak is szépen látszottak, szinte átrepültek a Szív felett, a másik oldalon néhány pillanatig zavartan forgolódtak a habok között, aztán méltóságteljesen elúsztak a Kálvária felé. Az egész Krivaján talán itt lehetett a legkönnyebben halat fogni. Nem nagy halakat, mert azok elkerülték a vízesést, és inkább a vízimalom lapátjai alatt úsztak, hanem az apróbbakat, amelyek nem tudtak kimenekülni a víz sodrásából, és tehetetlenül hullottak át a csúcsos emelkedő másik oldalára.

Török Ádámmal rengeteg apró halat fogtunk a Szívnél. Odaálltunk a vízeséshez, és elkapdostuk őket, amikor a zuhanástól megzavarodva, hirtelen nem tudták, hogy merre ússzanak. Illetve jobbra csak én fogdostam a halakat, Török Ádám meg mögöttem állt a bicskájával, elszedegette tőlem, és ott helyben kibelezte, megtisztogatta és megmosta őket. Aztán elmentünk a Kálváriára, a kápolna mögötti teraszon száraz gallyakból tüzet gyújtottunk, és megsütöttük a halakat. (*Virágos Katona*, 61.)

Reggelig tartott a lakodalom, akkor kezdtek szétszéledni a vendégek. Vidáman rikoltoztak, és néhányan búcsúzóul még táncra perdültek a malom udvarában és a Szív keskeny fahídján. Az evangélikus lelkész és Johann Friedrich, a vastag karú hentesmester levették cipőjüket, feltűrték a nadrágjuk szárát, leugrottak a fahídról, és a zsilipen átcsorgó vízesésben a csillogó, apró halak után kapdostak. *(Rózsaméz, 293.)*

Gallai Istvánék házának építése

A földmérők a Koplalon, a kis folyóval párhuzamosan, három egyenes utcát karóztak ki. Gallai István az elsők között állt sorba a községházán, az első utcában a napos oldalon a saroktól a második házhelyet kapta.

A földmérők elvonultak, a Koplalón hagyták a földbe vert, szállkas jelzőkarókat, és nyomukban csakhamar megjelentek a házépítők. Gallai Istvánék az elsők között kezdték építeni a házukat. Ifjabb Johann Schanktól selejtes téglát és frissen égetett cserepet vásároltak hitelbe, másfél éves törlesztésre. Johann még két targoncát is kölcsönadott nekik, és Gallai István meg Rézi a targoncákon a szállkas karók közé hordták a téglát és a cserepet, azután hozzáfogtak az alapásához.

Az alapásánál segített nekik Péter, a kisebbik Krebs fiú és Gallai István két bátyja, Pál és Antal. Mélyre le kellett ásniuk, mert valamikor nagyon régen a Koplálónak még ezen a részén is téglaegető kemencék álltak, a helyüket később szívós, zöld

Gallai Istvánék házána képe a 2010-es években

szerzett ingyen szekeret, lovat, és megállás nélkül hordták a földet a devecseri dombok oldalából. Következett a falverés. Ebben a két halász, Bata János és Barzam Gábor is segített nekik, akik nem igényeltek ingyentelket, valahogyan összekapartak annyi pénzt, hogy jobb házhelyet vásárolhattak maguknak a szőlőskertek mellett. A falveréshez falmestert is kellett fogadniuk. Az öreg Gellért András jött el deszkáival, tömőivel és bunkóival, élükre helyezte a deszkákat, beállt közéjük a tömővel, ketten lapáttal szórták lába elé a földet, a többiek pedig bunkóztak Gellért András mögött. Gellért András a Klapka-indulót füttyült, és megkövetelte, hogy az induló ütemére döngöljék a földet. Nőttek a falak, Gellért András rendületlenül füttyült a Klapka-indulót, már megfájdult a fejük az indulótól, a tenyerük kisebesedett, különösen Péter szenvedett sokat, ő akkor már nyomdászsegéd volt, elszokott az efféle munkától, de gürcölt a többiekkel, serényen lapátolta és bunkózta a földet. Az öreg Gellért András rövid pihenőket engedélyezett csupán, azután fújta tovább a Klapka-indulót, sürgette őket, egy hét alatt végezni akart Gallai István házával, de bármennyire igyekeztek is, a falak csak kilenc nap múlva készültek el. A falmester akkor dohogva továbbment deszkáival, tömőivel és bunkóival, a két halász, Bata János és Barzam Gábor kiment a devecseri dombokhoz, vályogot gyúrtak és kupacokban téglát égettek házuk alapjához, mert ők még selejtes téglát sem akartak vásárolni a Schankoktól, Gallai Antal visszament a Váry-birtokra, Gallai Pál elment trágyát hordani a tuki földekre, Péter pedig megkapta katonai behívóját. Gallai István és Rézi egyedül maradt a csupasz falaknál, egyengették a földet a falak között, ásóval háromszögletű réseket vágtak az ajtók és ablakok helyén, és ifjabb Johann Schanktól vásároltak hitelre két targonca másodosztályú téglát a gang kirakásához.

Egy szép tavaszi estén verklizenére táncoltak a vízimalomban: Pétert búcsúztatták, aki másnap reggel bevonult katonának.

Aztán Rézi visszaült varrógépe mellé a Hetes Laktanyában, Gallai István megelment falat verni Bata Jánoshoz és Barzam Gáborhoz. Itt is Gellért András volt a falmester, itt is dühösen füttyült a Klapka-indulót.

Május végén felkerült a tető Gallai Istvánék házára. A tetőszerkezetet, a gerendákat, horogfákat, léceket, deszkákat Stefi szerezte be egy lebontott tanyáról. Stefi

fű nőtte be, de a második ásónyom helyenként már feketére égett földet már kormot talált, és csak lent mélyen, egy méteren túl kezdődött az egészséges föld. A régi téглаégető kemencék véletlenül felbukkanó nyomaihoz igazodva lépcsőzetes alapot ástak, és megtöltötték a hitelbe vásárolt selejtes téglával.

Ezután két napig földet hordtak a falveréshez. Gallai Antal, aki cseléd volt a Váry-birtokon, két napra

nek kiskocsmája volt a Tukban, mindenféle napszámos és cselédember megfordult benne, Stefi tőlük hallott a lebontott tanyáról, ahonnan aztán olcsón elhozatta a faanyagot, nemcsak a tetőszerkezetet, hanem az ajtókat, az ablakszárnyakat és, feldarabolva, egy kátrányos léckerítést is. Gallai Istvánék mindent kifizettek Stefinek, és nem maradt egy vasuk sem. Rézi rövid időre ismét a varrógépéhez ült, és inget, alsóneműt varrt a tuki parasztoknak. (Rózsaméz, 298–300.)

**Gallai István és Krebsz Teréz két gyerekükkel.
A kislány: Gallai Teréz, az író édesanyja**

Szülőföld- és családmítoszok, gyermekkori emlékvíziók szövegekbe kódolva

„Szenttamáson születtem...”

Édesanyjával
1944. június 15-én

Szenttamáson születtem, egy közepes nagyságú mezővárosban, amelyet én sokáig falunak neveztem, és ma is igen gyakran falunak nevezek, mert az a része, ahol én felnőttem Szenttamás legszélén, igazán falusias volt, sőt kimondottam faluvégies. Négy házsor, igen messze egymástól, egy nagy füves rét, amelynek közepén vagy kétméteres magasságban temető emelkedett ki, a temetőből pedig a temetőcsősz kis-sé rozoga háza, aztán ismét temetők, éppen a mi házsorunkkal szemben, a temető mögött egy kis folyó, amelynek akkor még tiszta volt a vize. Első emlékeim azonban a lövészárkokhoz fűződnek, nyilván azért, mert ezekben a lövészárkokban, kerültem először életveszélybe. A háború vége felé két hadsereg csapott össze a közelünkben, a fejünk felett lőtték egymást, mindkettő fel akart szabadítani bennünket, este kezdték a lövöldözést, nagy füves rétünket akkor már lövészárkok szab-

dalták keresztül-kasul, mi ezekben a lövészárkokban lapultunk meg, mire bennünket is elkezdtek lőni, akkor éreztem először, hogy milyen kellemetlen dolog az, ha két oldalról is lőnek az emberre. Engem a nagyapám cipelt magával, az első világháborúban Galiciában megtanulta, hogyan kell meghúzódni a lövészárkokban, a második világháborús tüzérségi fegyverek tulajdonságait azonban mér kevésbé ismerte, egy lövedék a közelünkben csapódott be, és engem a föld alá temetett, nagyapám kapart elő, köptem a földet és bömböltem. Ezután bemenekültünk a temetőcsősz házába, rengetegen összeszorultunk azon a szűk helyen, és továbbra is életveszélyben voltam, egyetlen gránát ránc borította volna azt a vityillót, de akkor éjszaka már elkerültek bennünket a lövedékek. Egy fiatal fiú halt meg csupán, ő kiment a házból, mert fulladozott a sok ember és bömbölő gyerek között, oda-

A gyermekkor helyszíne ma már emlékház
(Dormán László felvétele)

akkortájt igencsak összesűrűsödtek a kellemetlen események, imitt-amott könyveimben írtam is róluk.

Kellemesebb emlékeimről is írtam már, voltak ilyenek is, a háború után békés esztendőik jöttek, télen az angyali vigasságot énekeltük a havas utcákon, nyáron megtanultunk úszni a folyóban, általában úgy, hogy a nagyobb gyerekek vízbe lökték a kisebbeket, és amikor azok már fuldokolni kezdtek, akkor kihúzták őket, meglepő gyorsasággal tanult meg mindenki úszni, és csodák csodájára senki sem fulladt a vízbe.

Gion Nándor és gyermekkori barátai

A temetőket is kedveltük. Pusztulásra ítélt református-német, zsidó, nazarénus és ókatolikus temetők voltak ezek, kimondottan kedélyes helyek, mindössze két temetést láttam itt, először egy fiatal német lányt temettek, torokgyíkban halt meg, a koporsóját felnyitották mielőtt a sírba tették volna, nagyon szép volt a német lány, és mi őszintén sajnáltuk, hogy meghalt, másodszor egy református magyar fiút temettek, ő a katonaságnál halt meg, temetésén sortűzet adtak a katonának, nekem tetszett a sortűz, teljesen megfeledkeztem már arról, hogy valamikor nagy-

34

apám félholtan kapart elő a lövészárokból. E két esetet leszámítva nyugodalmasak maradtak a temetők, a fák és a bokrok magasra nőttek bennük, lassan eltakarták a latin, gót és héber betűs sírköveket, mi meg csatangolhattunk ott naphosszat elrejtve mindenki elől. A lövészárkokat betemették, tavasszal kiszáradt a fű a réten, mi birkákat terelgettünk, majdnem minden házban volt három-négy birka, ezeket összezsaptuk, és ballagtunk a nyáj után, és részletesen megbeszéltük, hogy milyen izgalmas dolgokat fogunk művelni a folyón, a temetőben és egyéb szép helyeken. Esténként a férfiak kiültek a házuk elé, gondterhelten, néha vidáman meséltek egymásnak, csupa érdekes történeteket, melyeket mi is szerettünk volna végighallgatni, de leginkább elzavartak bennünket, ilyenkor az alacsonyan röpködő denevérek után futottunk, a kisebb gyerekek meg éktelenül visítottak az udvarokban, mert az anyjuk a lábukat mosta és cserépdarabbal sikálta a térdüket, bokájukat, más nagyon koszos bűtyköket.

Alapjában véve igen jól éreztem magam azokban az esztendőekben. Talán azért, mert volt hol mozogni, és én sokat mozogtam, állandóan kutattam valami után. (Fehér Magdolna közread.: *Írók gyermekkorukról*, 103–105.)

Szülőföldem Szenttamás

A Városháza. Itt jegyezték be az anyakönyvi hivatalban, hogy 1941. február 5-én születtem.

ИЗВОД

ИЗ МАТИЧНЕ КЊИГЕ РОЂЕНИХ

СТРАНА 226

Народног одбора _____

среза _____

Текући број: 31

Датум, месец и година уписа: 10. новемbar 1912. год.

Име, презиме, отац и мајка (или само отац): Јован Павлов, мајка: -

Место рођења, улица и број: -

Накнадни уписи и прибелешке

ПОДАЦИ О РОДИТЕЉИМА	ОТАЦ	МАЈКА
Породично име (за мајку и двојачко)	Јован	Јован
Рођено име	Јован	Јован
Дан, месец и година рођења	26. IV	20. IV
Место рођења		
Држављанство		
Народност		
Занимање	Земљ. радн.	
Место становања	Српска	

Примедбе и исправке грешака:

Потписан и рођен у _____

Презиме _____

Издато дана 20. Јуни 19 56 год.

Матичар _____

„Копија“ Нове Сад 70-II-49

Матичар _____

Az író anyakönyvi kivonata

35

Nem akkor születtem. Jóval előbb, de mivel satnya, hitvány gyerek voltam, apám úgy ítélte meg, hogy hamarosan meghalok, teljesen felesleges bejelenteni. Aztán mégsem haltam meg, a napok múltak, pénzbüntetést kellett volna fizetni az elkésztett bejelentés miatt, így hát szépen kiszámolták a szabályos határidőt, és hátrahozták a születésemet.

A szülőházzal is nagyjából úgy vagyok, mint a születési dátumommal. Nem itt születtem, hanem alig pár száz méterre innen, egy kis nádfedeleles házban, amelyben akkoriban albérletben laktak a szüleim, és amelyet már régen lebontottak. Én kezdettől fogva csak erre a házra emlékszem, illetve ennek egy részére, mert eredetileg sokkal kisebb volt, később építettünk hozzá. Nagyon jó helyre épült, egy nagy fűves rét szélére, közel a folyóhoz, igaz, hogy szemben temetők voltak, de a temetők közelségét is elég gyorsan megszokják az emberek, a gyerekek pedig még gyorsabban. Egyébként is jóformán gazdátlan temetők voltak már... (Részlet a *Szülőföldem: Szenttamás* című dokumentumfilmből)

Könyvekről, íráságom kezdeteiről

Nagyszüleim házában viszont egyetlen könyv sem volt. Ezt azért említem, mert gyerekkoromban majdnem többet tartózkodtam anyai nagyszüleimnél, mint otthon. Apám s anyám sokat dolgozott, főleg az apám, aki mindig szeretett volna gyorsan sok pénzt keresni, ami ritkán sikerült neki – mint ahogy másoknak is általában elvélve sikerül csak munkával sok pénzt keresni –, de nemcsak ezért dolgozott olyan sokat, a politikától is menekült. Megfélemlített bácskai magyar volt, aki a második világháborúban szétvert magyar hadseregből jött haza, és akkor hajsza híján megölték a győztes felszabadítók, később pedig jöttek a tájékoztató irodás idők, amikor szint kellett vallani, és egy téves kézfelemelés miatt az embereket évekre börtönbe csukták, az apám színvallás helyett jó kőművesként inkább disznóólakat,

Gion Máttyás és Gallai Teréz családja.
Nándor jobbról, Márton középen

Az író szülei

istállókat és egyéb gazdaságilag hasznos létesítményeket épített távoli szövetkezeti birtokokon, anyám meg eljárt aratni, kukoricát törni és répát szedni, szóval keveset voltak otthon.

Nagyszüleim otthon voltak napközben, nevelgettek is engem a maguk módján, esténként azonban ők is sokszor magamra hagytak. Nagypám ugyanis nem félt a politikától.

Ő is részt vett egy háborúban, az első világháborúban, harcolt, megsebesült, hadifogolyságba esett, aztán hazajött, és nem érezte magát mentesnek, ő helyállt a poszton, és nem ijedezett itthon sem, a szocializmus buktatóitól sem ijedt meg, szerzett magának ingyen néhány hold földet, esténként eljárt mindenféle politikai gyűlésekre, tudta, mikor kell felemelni a kezét, néha dicsérte a rendszert, közben szemlélgette a szocializmusért lelkesedő fiatalasszonyokat, némelyiket haza is kísérték késő éjjel, és első világháborús veterán létére igen gazdag érzelmi életet élt. Persze ezt nagypám is megtudta, esténként megbújt a gyűléstermek közelében, követte a férjét a sötét utcákra, és időnként megverte a szocializmusért lelkesedő egyik-másik fiatalasszonyt, aztán napközben jóízűen és hangosan veszekedett nagypámmal, de végül mindig kibékültek, és ilyenkor érdekes történeteket meséltek egymásnak meg nekem is. Nagyon szerettem velük lenni, náluk sohasem unatkoztam, így nyilván érthető, hogy míg szüleimről szinte alig írtam valamit könyveimben, nagypámról és nagypamáról két regényt is írtam, a *Virágos Katonát* és a *Rózsamézet*. (Könyvekről, íráságom kezdeteiről, 24–25.)

Az író a *Szülőföldem Szenttamás* c. film felvételén saját házuk udvarán
(Németh Máttyás felvétele)

A nagyapátörténetek primerje: A tolvaj

Mikor még kisgyermek voltam, egy eszményképem volt, akiért rajongtam, és akit jó ideig, sőt egyrészt még ma is példaképpen állítottam magam elé. Ez az ember anyai nagyapám volt.

Mások bizonyára jobban megválogatták ideáljaikat, de én még akkor nagyon szerény földi halandó voltam, aki megelégedett egy hajlott hátú, sasorrú, kedélyes öregemberrel is. Mióta eszemet tudtam, vonzalmat éreztem iránta. Ez nem is csoda, mivel születésemtől kezdve ő volt az egyetlen ember, aki bennem egy jövőbeli hírneves embert látott. Azért a mai babérkoszorús egyének ne legyenek féltékenyek rám, csupán a kukoricacsőszöknek ajánlok nagyobb óvatosságot személyem iránt, ugyanis nagyapám ezt a rendkívüli hivatást szánta nekem, és ebben a dicsőséges szakmában látta híres jövőmet. Nagyapám még abban az időben szintén csősz volt, és mint minden szakember, ő is szerette mesterségét, és elhatározta, hogy addig űzi ezt a hivatását, míg egyetlen unokája (aki én voltam) fel nem váltja. Nekem ez iránt a sokat ígérő pálya iránt nem is volt semmi kifogásom, sőt rajongtam is érte. Sokszor kértem az öreget, hogy vezessen magával a mezőre, de mindig azt mondta, hogy még van idő bőven erre az alkalomra. Egyszer azután ebéd után egész váratlanul megragadta a fületem, és a szemembe nézve megkérdezte:

– No, kigyűsz velem a határba?

Majd elájultam örömömben. Hirtelen nem is tudtam szólni, csak buzgón intettem a fejemmel, hogy igenis akarok, hogyisne akarnék kimenni.

– No, gyerünk akkor – mondotta, és a kezembe adta vasbotját, amit olyan büszkén húztam magam után, mintha az enyém lett volna az a nagy „birodalom”, amelyben ez ideig csak mint kukoricacsősz-jelölt szerepeltem. [...]

Mind közelebb értünk, már tisztán lehetett hallani, amint valaki a kukoricát tördeli. Hirtelen egy hajlongó ember alakja tűnt fel. Már alig voltunk tőle két méterre. Ő is észrevett bennünket, mert fölegyenesedett. – Ah, mekkora ember volt, nagyapámtól is jó fél fejjel nagyobb! Haj nekünk most! Nagyapám azonban egyáltalán nem ijedt meg. Egy ugrással előtte termett.

– Megállj gazember! – ordította. – Vagy úgy? Te vagy az, Sándor! Te piszkos rabló! Szállásod, földed van, és lopsz!

– Megbocsájt, Pista bácsi, de... kezdett el mentegetőzni.

Az idős Gallai István igazolványképe

Gallai István szenttamási mezőőr családja:
a kép bal szélén Gion Nándor áll, keze nagyapja, Gallai István térdén

– Micsoda megbocsájt és micsoda Pista bácsi! Én községi mezőőr vagyok, vagy jobban mondva mezőúr, de mégiscsak mezőőr. Megértetted!? – kiáltotta, hogy hirtelen beállt zavarát palástolja.

– Igen, de...

– Semmi „de”, és ne pofázz közben, ha én beszélek, mert beverem a fejed, – hadonászott nagyapám a vasbotjával.

– Azt már nem teheti...

– Mi az, hogy nem tehetem, igenis megteszem, ha akarom.

– De miért? Hiszen ez az én kukoricám... – nyögte végre ki a szerencsétlen.

Bum! Ez váratlanul jött, még öregapám is meghökkent egy pillanatra, de aztán gyanakodva kérdezte:

– Hogyhogy a tiéd?

– Hát kivettem a János bácsitól.

Az öreg mezőőr ekkor a fejéhez kapott, mintha eszébe jutott volna valami, de azért továbbra is a vádló szerepét játszotta.

– Na, jó, majd utánajárok – mondotta –, de ha hazudsz...

Ezzel visszaindultunk. Az úton félénken kérdeztem:

– Most mindjárt utánajár?

– Nem – mondta mogorván. – Eszembe jutott már, igaza van a Sándornak.

Hallgatagon mentünk a sötét éjszakába, mikor a falu alatt megállított nagyapám:

**Öccsével, Mártonnal
nagykabátban egy bolt előtt**

**Gion Mátyás fiai
húsz évvel később**

– Idefigyelj – mondta –, soha életedben ne legyél csősz. – Megértetted?
– Igen – bólintottam ijedten. És ekkor bezárult előttem ez a sokat ígérő pálya, és a nagy karrierből nem lett semmi. Nagypám egy mondattal megsemmisítette álmaimat és az ő szép terveit. Azért, mert működése folyamán egyszer csalódott. És éppen akkor, amikor az első ízelítőt adta kiváló mesterségéből. (A *tolvaj*, 474–475.)

Ezen az oldalon – az első szenttamási témájú regény

Földre szórták a virágokat

Három kisfiú: a két Kiss Kurányi gyerek és Bergernek, a feltalálónak a fia szótlanul, villogó szemekkel állt Gizike Schladt sírja előtt. A magas, fekete márvány sírkő közepén, vastag üveg alól egy kis, ovális fényképről Gizike Schladt mosolygott; arcát beárnyékolták és megóvták a naptól a magasra nőtt juharfák levelei. A sírkő tövében vízzel megtöltött befőttesüveg állt, tele fehér szegfűvel.

Az idősebbik Kiss Kurányi gyerek lehajolt, kivette a vízből a szegfűket, a földre dobta őket, a befőttesüveget pedig a fekete márványból készült sírkőhöz csapta. Aztán mindhárman nekiestek a juharfáknak. Letépték a leveleket, letördelték az ágakat, teljesen lekopasztották a fákat a sírkő előtt; most már semmi sem védte

meg a naptól Gizike Schladt arcát. Akkor hátráltak néhány lépést a gyerekek, zsebükből parittyát vettek elő és rengeteg apró kavicsot.

A parittyákkal megcélozták a vastag üveggel fedett ovális fényképet. Az apró kavicsok hangosan koppantak a márvány sírkövön, és nagyon sok eltalálta a fényképet befedő üveget. Mire a kavicsok elfogytak, Gizike Schladt már nem mosolygott. A vastag üveg annyira összeroppedezett, hogy nem is látszott ki alóla a kis, ovális fénykép. (Földre szórták a virágokat, 118.)

**Gizike Schladt márványobeliszkje
a szenttamási katolikus temetőben 1918-as
és 1920-as évszámmal (Németh Dezső felvétele)**

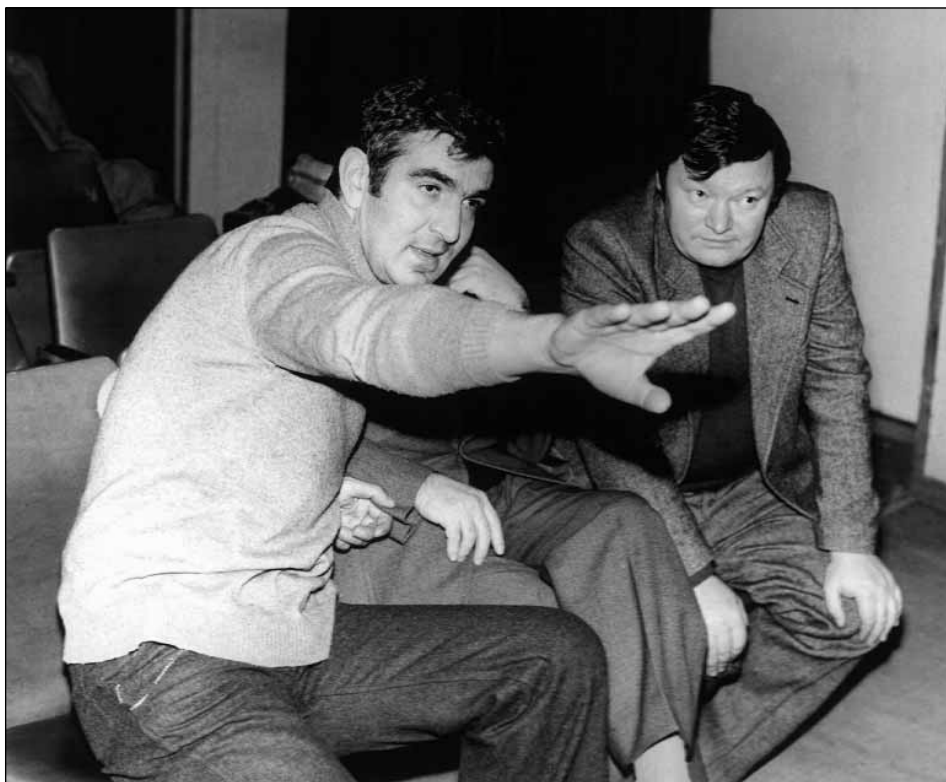
**Színpadkép az Ezen az oldalon újvidéki előadásáról
(Színház, 1979. 5. szám, Dormán László felvétele)**

Régi megható történet a félhülye Sebestyén gyerekről

A félhülye Sebestyén gyerek akkor elment Váryékhoz. A hallgatag Váry a tornáccon ült, feketekávét szürcsölgetett, és fáradtan emelte fel a fejét, amikor észrevette a fiút.

- Hol szerezhetném meg Gizike Schladt fényképét? – kérdezte a fiú.
- Ki az a Gizike Schladt? – nézett rá csodálkozva Váry.
- Itt van eltemetve a német temetőben – mondta a fiú.
- Sohasem hallottam róla – mondta Váry.
- Szükségem lenne a fényképére.
- Menjél haza, fiam! – mondta Váry.
- Szükségem lenne a fényképére.
- Menjél szépen haza! – mondta Váry. – Menjél szépen ki innen!

A félhülye Sebestyén gyerek akkor elment Dobréhoz. Dobre, aki sokáig fűtő volt a téglagyárban, nemrégén borbélyműhelyt nyitott a folyó túlsó partján, vasárnap reggelként is dolgozott két-három órát, és ennyi nagyon is elég volt ahhoz, hogy összeszoruljon a gyomra a vendégek szájbűzétől.

Radosav Dorić belgrádi rendezővel az Ezen az oldalon színpadra állításakor az Újvidéki Színházban (Gavril Grujić felvétele)

Az Ezen az oldalon stábja az Újvidéki Színházban

Éppen akkor jött haza, az egész utat végigköpködté, de a gyomra még mindig olyan kemény volt, mintha téglával tömték volna meg.

- Menj innen, mert mindjárt leköplek téged is! – mondta a fiúnak.
- Hol szerezhetném meg Gizike Schladt fényképét?
- Gyorsan menj innen, mert leköplek!
- Szükségem lenne Gizike Schladt fényképére.
- Menj innen a fészkes fenébe, mert tényleg leköplek! – mondta Dobre, és megkeményedett gyomrát tapogatta. – Még éppen csak te hiányoztál nekem!

Így járta végig a félhülye Sebestyén gyerek az egész Keglovics utcát. Bement minden házba, mindenütt megkérdezte, hogy hol szerezhetné meg Gizike Schladt fényképét, mindenütt elmondta, hogy szüksége lenne a fényképre, de minden házból kizavarták, és a végén éppen olyan tanácstalanul állt egymagában, mint amikor elkezdte a kérdezősködést.

Akkor visszament Gizike Schladt sírjához, ismét fűcsomót fogott a kezébe, és dörzsölni kezdte a megvakult üveglapot. Aztán a juharfák karéjos leveleit tépte le az ágakról, és levelekkel akarta fényesre csiszolni az üveget. És szedett ismét kutya-tejet és papsajtot is... Végül pedig lement a kis folyóhoz, homokot hozott, hogy hátha a homokszemcsékkel sikerül eltüntetni a parittyák nyomait.

Mikor a körmei már nagyon fájtak, és az ujjai kisebesedtek, fáradtan leült a földre, és szomorúan nézte a fekete márvány sírkövet. A sírkő közepén, ahol valamikor Gizike Schladt mosolygott, csúnya szürke folt éktelenkedett. (Régi megható történet a félhülye Sebestyén gyerekről, 150.)

A szenttamási Arany János Nyolcosztályos Iskola *Égig érő fa* című mesejátékának szereplői az 1950-es években

A posta mellett a földszinten van még egy színházterem is, amit senki sem használ, utoljára, úgy két évvel ezelőtt a mi iskolánk adott itt elő egy mesejátékot, *Hatalmas fa* vagy *Égig érő fa*, vagy ilyesmi volt a címe. Margith Jani volt benne a főszereplő, ő volt a szegény pásztorfiú, aki énekelt és pattogtatta az ostarát, és végül elvette feleségül a királykisasszonyt.

Margith Jani nagyon élvezte a dolgot, mert Fenyvesi Erika volt a királykisasszony, és a darab végén mindig összecsókolóztak. [...]

Mindenféle ócska trükkökkel kínozták [a mostohafiát], legtöbbször azzal, hogy eldugta a szemüvegét, és aztán küldöztette mindenfelé a városba, szegény, rövidlátó Molnár Tihamér pedig ment hűségesen, esetlenül botladozott, s az utcán mindenki őrajta röhögött. Mert szemüveg nélkül tényleg nevetséges volt. Ezért játszaták szemüveg nélkül abban a mesejátékban, az *Égig érő fában* is. Ott ő volt Hugó, a félhülye királyfi, aki szintén a szép királykisasszony kezéért versengett. Folyton az apja, a király vezette a színpadon, a nagy langaléta Krausz Karcsi játszotta a királyt, és mindig ilyeneket mondott: „Ha legény kell, itt van Hugó”, és hátba vágta a szegény Molnár Tihamért, aki úgy nézett ki, mint egy rakás szerencsétlenség, és persze a közönség majd meghalt a röhögéstől. De ez a színpadon volt, itt Molnár Tihamérnak éppen az volt a dolga, hogy megnevettesse a közönséget, viszont az, amit a sötét képű Lacza csinált vele, az már nem mesejáték volt, hanem közönséges disznóság. [...]

Szégyelltem is magam egy kicsit, amiért annyit nyavalyogtam ott a telefonfülkében, és nem szóltam semmit; a földre dobált poros ruhákat, jelmezeket, csákókat és álarcokat nézegettem. Az öltöző tele volt jelmezekkel, még mi hagytuk itt őket, miután eljátszottuk az *Égig érő fa* című mesejátékot. Rengetegen szerepeltünk ebben a mesejátékban: pásztorfiúk, pásztorlányok, lovagok, udvaroncok, sőt még madarak is, amelyeknek papírból volt a szárnyuk, és felvitték Margith Janit meg a karikás ostarát az égig érő fára. Szóval sokféle szereplő volt, és ezeknek mind megfelelő ruhát készítettek. A legtöbb ruha papírból volt, akárcsak a madárszárnyak, de volt azért rendes ruha is, és ez most mind itt hevert az öltözőben, porosan és szomorúan. És volt itt még egy rakás fakard, lándzsa és pajzs is, meg négy királyi korona: a legnagyobbat Krausz Karcsi hordta, a legkisebbet Fenyvesi Erika, a másik kettőt pedig a félhülye Hugó, vagyis Molnár Tihamér, és Margith Jani, miután elvette feleségül a királykisasszonyt.

Hát ezt a sok kacatot nézegettem jobb híján, merthogy szégyelltem egy kicsit magamat a nyavalygásomért. Margith Jani közben kipróbálta a színpadra nyíló ajtót is, és amikor látta, hogy az sincs kulcsra zárva, elkezdte ő is az *Égig érő fa* jelmezeit nézegetni.

– Megrohad itt ez a sok szép ruha – mondta bosszúsan, mintha ez volna most az egyetlen gondja.

– Pedig nagyon jól mutattak a színpadról. Emlékszel még?

– Persze hogy emlékszem – mondtam. – Remekül mutattak a színpadról.

– Most meg mind megrohad – mondta –, mert nem hordja őket senki.

Hordani kellene ezeket a ruhákat.

Olyan komoly arccal beszélt, mint akit egyáltalán nem is érdekel a városkassza kirárolása, csak ez a sok vacak ruha. Pedig egy perccel korábban még futkározott le-föl, és az ajtókat nyitogatta.

– Kár, hogy nem hordja őket senki – morfondírozott.

– Ki a fene hordana ma ilyen ruhát?

– Melyik volt a te ruhád? – kérdezte. – Te mi is voltál?

– Lovag voltam. Fekete ruhás lovag. Álltam ott a színpadon fekete ruhában, és meg sem mukkantam egész idő alatt, csak néztelek téged, ahogy szerelmeskedsz Fenyvesi Erikával.

Margith Jani legyintett.

– Fenyvesi Erika... [...]

Kerestem magamnak egy széket, leültem, kézbe fogtam én is egy falándzsát, és turkálni kezdtem az *Égig érő fa* jelmezei között. A fekete lovagruhák között turkáltam, a lándzsával egyenként a levegőbe emeltem őket, és próbáltam kitalálni, melyik volt az enyém. Közben azon gondolkodtam, hogy mit is kezdenénk a pénzzel, amit majd a posta vaskasszájából rámolunk ki, de nem jutott semmi az eszembe, mert még mindig ideges voltam, és azt szerettem volna, ha már túl vagyunk az egészen. (*Postarablók*, 9, 12–13, 23–24, 27.)

A gyermekeket magázó visszatérő szereplő: Keszler doktor

– Mi dolgod van neked ilyenkor este?
– Elmegyek Keszler doktor háza elé – válaszolt készségesen. – Ismeritek Keszler doktort? Gyerekorvos.
– Én is ismerem – mondta Virág Péter. – Hozzá vittek, amikor a Toma Gyuri átszúrta a füleket.
– Nagyon rendes ember – mondta Burai J. – Magázza a gyerekeket.
– Igaz – mondta Virág Péter. – Engem is magázott. Kis ember, alig magasabb, mint mi. Lehet, hogy azért magázza a gyerekeket.
– Gergián is magáz bennünket – mondta Aranka. – Pedig ő sokkal magasabb, mint mi.
– Ki az a Gergián? – kérdezte Burai J.
– Vadőr – mondtam. – Gergián Sándornak hívják. A tőzegbánya közelében lakik. Ha holnap elmész oda, biztosan találkozol vele. Ő is rendes ember.
– Keszler doktor gyönyörűen zongorázik – mondta Burai J. – Esténként, ha nem hívják beteghez, zongorázni szokott.
– Ezért mész a háza elé? – kérdeztem.
– Ezért. Néha még télen is elmegyek a háza elé. Egész éjszaka tudnám hallgatni. Olyan dolgokat zongorázik, amit még sehol sem hallottam. Egyszer ti is eljöhettétek. Tényleg nagyon szépen zongorázik.

Meleg nyári este volt, de nekünk még meleg nyári estén sem volt kedvünk elmenni Keszler doktor háza elé. Hodonicki Oszkár csöndesen röhögött, lehet, hogy kicsit hülyének tartotta Burai J.-t. A következő sarkon Burai J. megállt, és azt mondta:

– Ebben az utcában lakik Keszler doktor.

– Az én nagybácsimnak is ebben az utcában van kocsmája – mondta Aranka.

– Ne dicsekedj a Kocsmárossal – mondta Hodonicki Oszkár. – Pocsék ember.

– Mégis a nagybácsim – mentegőzött Aranka. Gondolkozott egy kicsit, majd azt mondta: – Tele van a kocsmája kitömött madarakkal.

– A Bognár kocsmáros? – kérdezte Burai J.

– Az – bólintott Aranka.

Orvosi igazolás Keszler doktor aláírásával

– Ne dicsekedj vele – mondta Hodonicki Oszkár. – Holnap majd lemosatja veled a Vágóhíd falait.

– Miért mosatja le a falakat? – kérdezte Burai J.

– Rajzolni szoktunk a Vágóhíd falaira – mondtam. – A Kocsmárosnak nem tetszenek a rajzaink.

– Miket rajzoltok?

– Bikákat – röhögött Hodonicki Oszkár. – Meg csödöröket, ötlábú szörnyeket. Olyan bikákat rajzolok, hogy a Kocsmárost a guta kerülgeti. Remélem, egyszer majd megüti a guta ott a Vágóhíd közepén.

– Virágokat is rajzolunk – mondta Aranka. – Mindenfélét rajzolunk.

– Egyszer elmegyek a Vágóhídhöz – mondta Burai J.

– Engem mindig megtalálsz ott – mondta Hodonicki Oszkár.

Nem akartam, hogy ismét veszekedni kezdjenek, félretoltam Hodonicki Oszkárt, aztán Burai J.-hez fordultam:

– Hogy hívnak? – kérdeztem.

– Burai J.-nek.

– Mi az, hogy Burai J.?

Elhallgatott, zavartan simogatta az állát, aztán kibökte:

– Nagyon ronda nevem van. Jobb szeretem, ha csak így szólítanak, hogy Burai J.

– Burai J. az semmi – mondta Hodonicki Oszkár.

– Ronda nevem van – mondta gyámoltalanul Burai J. Most láttam először el-
anyátlanodni. – Jobb szeretem, ha...

– Rendben van – nyugtattam meg. – Burai J.-nek fogunk szólítani, de azért mondd meg a neved.

Keservesen nyelt néhányszor, aztán megmondta a nevét. Tényleg ronda neve volt. Hodonicki Oszkár felnevetett, és Aranka is kuncogni kezdett.

– Megigértétek – mondta kétségbeesetten Burai J.

– Rendben van – mondtam. – Nem fogjuk emlegetni a nevedet.

– Egyszer eljöhettétek meghallgatni, milyen szépen zongorázik Keszler doktor.

– Lehet, hogy egyszer majd elmegyünk – mondtam, bár ebben egyáltalán nem voltam biztos.

Akkor Burai J. elment Keszler doktor zongorázását meghallgatni. Szombat este volt, lehet, hogy a doktort nem hívták beteghez, és sokáig zongorázhatott a háza előtt lapító Burai J.-nek. (A kárókeatonák még nem jöttek vissza, 18–20.)

A szenttamási templom és a Szentháromság-szobor

A templom és az iskola előtti térig szaladtunk, akkor már nagyon a sarkunkban lihegték Toma Gyuriék, és mivel éppen vecsernyére harangoztak, bementünk a templomba, mint ahogy azt valamikor régen a pártütők, gyilkosok, útonállók és egyéb cégéres gazemberek tették, ha nem volt más választásuk.

A templomban a padokban jobbra fekete ruhás öregasszonyok ültek, mormolták imáikat, és áhítattal nézték Berecz plébánost, aki az oltár előtt hajlongott. Mi

**A szenttamási katolikus templom és a Szentháromság-szobor a 2010-es években
(Munjin Andrea és Paraczký László felvétele)**

belemártottuk kezünket a szenteltvízes tálba, térdet hajtottunk, és keresztet vetettünk, azután felmentünk a kórusra a lelógó harangkötelek közé, és meghúzódtunk az orgona mellett, hogy kilihegjük magunkat.

Öten voltunk, Burai J., Szivel Sanyi, Hodonicki Oszkár, Virág Péter és én, az-ahogy hatodiknak, csak ő tudta, miért, hozzánk sodródott a félkezű Aradi Csaba is, bár őt nem hiszem, hogy bántották volna Toma Gyuriék, hiszen Aradi Csaba a Nagy utcában lakott, és nem tartozott a mi csapatunkba, meg aztán félkezű volt. Most azonban ott kapkodta a levegőt velünk együtt az orgona mellett, miközben Tojzán Mihály, a kántor rosszálló pillantásokat vetett ránk, és ugyanúgy rosszállóan nézett bennünket Süvegi Balázs is, a harangozó, aki az orgona fűjtatóját taposta. Így hát, mikor kiszuszogtuk magunkat, elotródtunk az orgonától, és felmentünk a toronyba a harangok alá, ahonnan az egyik rácsos ablakon keresztül leláttunk a térre. A téren, a Szentháromság-szobor korlátján ott ültek Toma Gyuriék, tizenvalahányan lehettek, kezükben fenyegetően mozgatták a vastag léceket, mintha tudták volna, hogy nézzük őket a templomtoronyból.

Tanácsalanul gubbasztottunk ott a harangok alatt, jóval feljebb, a harangok fölött pedig mocorogni és cincogni kezdtek a denevérek, nyitogatták szemüket a nyári alkonyatban.

Aztán véget ért a vecsernye, Berecz plébános megáldotta a hívőket, Süvegi Balázs meghúzta háromszor a középső harang kötelét, a harang nagyot kondult a fejünk fölött, mire a denevérek kiröpültek a toronyból, hogy végigcsinálják szokásos nyáresti röpködésüket, az öregasszonyok is kicsoszogtak a templomból, Toma Gyuriék pedig továbbra is vártak bennünket a Szentháromság-szobornál. A templom elcsöndesedett, hallottuk, ahogy Süvegi Balázs, a harangozó bezárja a templomajtót, de az nem izgatott bennünket, tudtuk, hogy a kulcsot belülről a zárban hagyja, kimehettünk tehát, csak éppen Toma Gyuriékat kellett kiböjtölnünk. Virág

Péter leosont a kórusra, hogy megnézzze, elment-e már a harangozó, aztán gyorsan visszakapaszkodott a toronyba, és riadtan azt mondta:

– Süvegi Balázs ránk zárta a kórusajtót.

Erre már lementünk mindannyian. A kórusajtó tényleg zárva volt, ott rekedtünk a harangkötelek és az orgona sípjai között, mélyen alattunk békésen sorakoztak a kopott fapadok. (*Gazdagon álmodni*, 68–69.)

A veszélyeztetett értékek szimbólumai: A kárókatonából

– A vízimadarak szebbek, mint az énekesmadarak meg a ragadozó madarak – mondta Burai J.

– Igen – bólogatott egyetértően Gergián. – Szebbek. A vízimadarak a legszebbek.

– Azok ott a legszebbek – mondta Burai J. A nagy akácfára mutatott.

– A kárókatonák?

– A kárókatonák.

Gergián most már nem akart reggelit készíteni. A kárókatonák voltak a kedvencei. Udvariasan Arankához fordult.

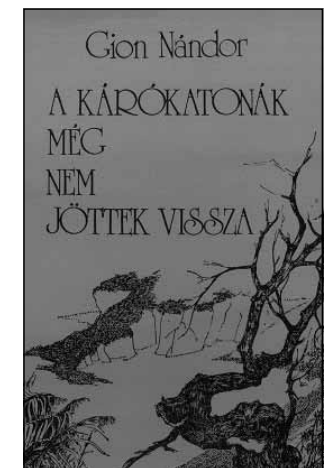
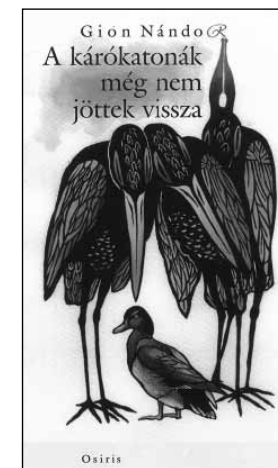
– Szép Aranka, tud maga tükörtojást sütni? – kérdezte.

Ha egy tizenegy-két éves lányt ilyen udvariasan lemagáznak, az az égvilágon mindenre azt mondja, hogy meg tudja csinálni. Aranka emelt fővel és piros arccal masírozott a konyhába.

– Tudja, hol vannak a tojások meg a serpenyő? – szólt utána Gergián.

– Tudom – kiabálta Aranka a konyhából.

Persze, hogy tudta. Valamennyien tudtuk, mi hol van ezen a tanyán. Bármikor eljöttünk, kedvünkre mászkálhattunk mindenfelé, a konyhába, a szobába is bemehettünk, csinálhattunk, amit akartunk, Gergián mindent megengedett, csak a madarakat nem volt szabad bántanunk.

A Kárókatonák még nem jöttek vissza kiadásainak címlapjai

**Kárókatonaikat ábrázoló falképek ma
a Gion-emlékház udvarán**

halászat után ezért tájrák szét a szárnyukat, és szárítkoznak olyan sokáig. Egyéb-ként kiváló bűvármadarak, nagyszerű halászok. Bőrükben nincs légpárna, és csontjuk is nehezebb a legtöbb vízimadárénál; mélyen ülnek a vízben, és szinte lendület nélkül tudnak a víz alá bukni.

– A torkuk fehér – közölte Burai J. olyan izgatottan, mintha isten tudja mit fedezett volna fel.

– Igen, a torkuk fehér. Sőt költési idő előtt a nyakukon is fehér dísztozzak nőnek, az oldalukon is kerek, fehér folt jelenik meg. A tojásaik szép világoskékek, de gyorsan befedi őket a mészréteg...

Duruzsolt Gergián, duruzsolt. Mi hátrább maradtunk, nekünk beszélt már éppen elégszer a kárókatonaokról, kicsit már rájuk untunk. Burai J. ellenben úgy fülelt, mintha kinyilatkoztatást hallana. Leültünk a főre, és türelmetlenül tekingettünk vissza a konyha felé, ahol Aranka a reggelit készítette. Gergián és Burai J. egészen az akácfa alá mentek, onnan csodálták a fekete madarakat. Gergián részletesen elmondta, hogy még hány fajta kárókatona, azaz kormorán él szerte a világon, hogy mekkorák és milyen színű a tolluk, Burai J. meg kijelentette, hogy az összes kárókatonafajták közül ezek, a mieink a legszebbek. Gergián rendkívül elégedett volt, miközben mi ott, hátrább, távolba köpéssel szórakoztunk.

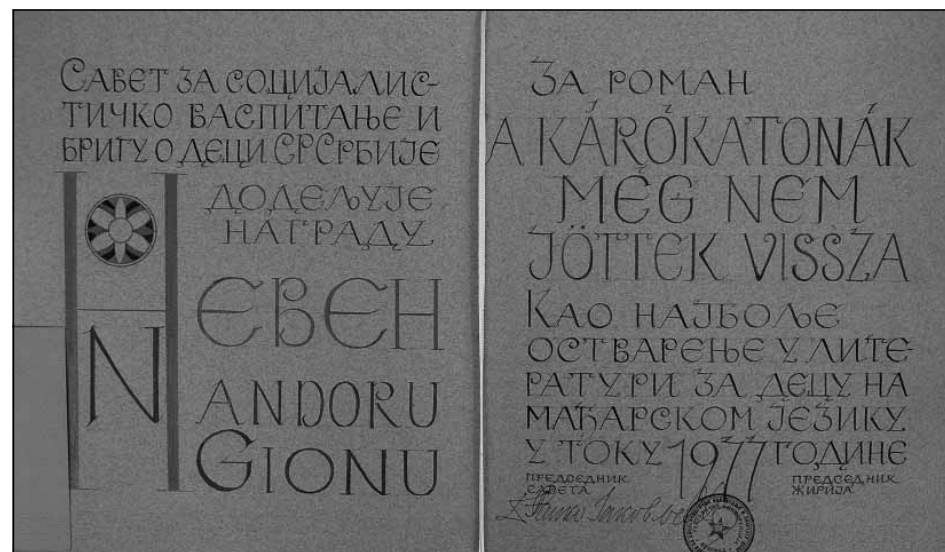
– Üljenek kissé nyugodtabban, megriasztják a madarakat – szólt hátra Gergián. Aztán ismét Burai J.-nek magyarázott, de úgy, hogy mi is halljuk.

– Szóval, magának tet-szenek a kárókatonák? – fordult Gergián ismét Burai J.-hez. Most már igen észrevehetően bólogatott.

– Nagyon szép, fekete madarak – mondta Burai J. és visszabólintott.

– Nem teljesen feketék – mondta Gergián, és indult a nagy akácfa irányába.

– Jöjjön közelebb, nézze meg őket jobban. Velem odajöhet. Nem teljesen feketék. Az alapszínük ugyan fekete, de figyelje meg, hogy kékes vagy zöldes csillogású, a hátukon pedig mintha bronzszínű pikkelyek lennének. Most jól látható a hátuk, éppen szárítkoznak. A tollazatuk ugyanis nincs kellőképpen védve a nedvesség ellen,

**A Kárókatona még nem jöttek vissza című regényért
1977-ben kapott Neven-díj**

– Errefelé nagyon ritka madarak a kárókatona. A tengerek mellett ezer meg tízezer számra lepik el a sziklákat, errefelé azonban legalább ötszáz kilométeres körzetben nincs egyetlen kárókatona-telep sem. Csak ez, a mienk. Három évvel ezelőtt szálltak le az akácfa, s megéreztek, hogy itt szeretik őket. Így is mindig rettegek, amikor ősszel elvonulnak, hogy többé nem jönnek vissza. De eddig még visszajöttek minden tavasszal. Tudják, hogy itt szeretik őket, szép, okos madarak, megérik az ilyesmit. Ezért nem szabad háborgatni őket. Egyszer már úgyis bajt csináltak a fészkekről...

– Fészkekről? – kérdezte felháborodva Burai J. – Miféle fészkekről?

Gergián arca most is olyan maradt, mintha mosolyogna, de már nem bólogatott. Rosszallóan rázta a fejét.

– A Ságik voltak. Egy éjszaka felmásztak az akácfa, a fészkekhez. Kis híján elűzték a kárókatonaikat.

– Istenem – sóhajtott Burai J. – Micsoda pocsék emberek azok a Ságik. A csikókat is kínozzák a legelőn. Borzalmas emberek. Fészkekről. (A kárókatona még nem jöttek vissza, 42–44.)

A macska felrobbantása

Ahogy közeledtünk a temető felé, észrevettük, hogy valami történik ott. Szokatlanul nagy volt a nyüzsgés a sírok között, mintha valaki iskolai kirándulást szervezett volna a temetőbe. Mert főleg gyerekek nyüzsögtek ott, még Toma Gyuri is köztük volt, pedig ő, amióta átszúrta Virág Péter fülét, nemigen mert a környékünkre jön-

Képek a Sortűz egy fekete bivalyért című film forgatásáról

ni, a temetőbe is legfeljebb csak mindenszentekkor jött ki. Ott volt egyébként Hononicki Oszkár és Virág Péter is, de ügyet sem vetettek Toma Gyurira, izgatottan tárgyaltak és mutogattak. Szivel Sanyi pedig sorra odament mindenkihez, és lelkesen magyarázott valamit. Amikor a temető kapujához értünk, Szivel Sanyi elénk jött, jókedvű volt, bár mintha kissé erőltette volna a jókedvet.

– Éppen időben érkeztek – mondta. – Ti is láthatjátok.

– Mit? – kérdeztem.

– Felrobbantjuk a Szelíd Rókát.

– Hagyd már ezt a hülyeséget – förmedt rá idegesen Burai J.

– Hülyeség? – kérdezte gúnyosan Szivel Sanyi. – Várjatok csak egy kicsit.

Pár perc múlva magatok is megláthatjátok.

– Tényleg felrobbantjátok? – kérdeztem.

– Tényleg – bólogatott Szivel Sanyi. – Az apám most szereli rá a dinamitot.

Összenéztünk Burai J.-vel. Burai J. halványulni kezdett, és csak azt motyogta:

– De hát... de hát...

– Ma is megfojtott egy tyúkot – mondta Szivel Sanyi. – Az apám rettentően dühös. Hétszentség, hogy felrobbantja.

– Nem... nem lehet valaki ennyire kegyetlen – mondta Burai J.

– Miért lenne ez kegyetlenség? – csodálkozott Szivel Sanyi. – Ha például felakasztanánk, sokkal tovább szenvedne, mivel a macskák nagyon szívósak. Így pedig: bum! és vége. Ha már el kell pusztítani, legjobb felrobbantani.

– Egyáltalán nem kell elpusztítani – mondta szinte visítva Burai J.

– A macskának az a dolga, hogy egeret fogjon. Ha egy macska tyúkokat fojtogat, azt fel kell robbantani – magyarázta Szivel Sanyi, aztán terelgetni kezdett bennünket maga előtt.

– Ott, annál a kiszáradt vastag fánál fogjuk felrobbantani, az apám annyi dinamitot rak a macskára, hogy a fát is kidöntse. Télen jó lesz tűzrevalónak.

Öreg nyárfa állt valamivel a sírok mögött, azaz jóformán csak a törzse állt még, két évvel ezelőtt belecsapott a villám, és szinte teljesen leborotválta a koronáját, amelyből csupán egy vastag ág üszkös csonkja maradt, ez kinyúlt oldalra, olyan volt az egész, mint egy viharvert akasztófa. És most tényleg kivégeznek valakit alatta. Igaz, hogy csak egy macskát, de nem akármilyen macskát.

Burai J. közben összeszedte magát egy kicsit, és azt mondta:

– A világ minden macskája egeret fog. Valamennyi egyforma. Igazán elérhetne közöttük egy olyan, amelyik tyúkokra vadászik. A rengeteg egyforma macska között mindenképpen kell a Szelíd Róka.

– Minden macskának az a kötelessége, hogy egeret fogjon – mondogatta a magáét Szivel Sanyi. – Az ember azért tart macskát. A Szelíd Róka sem kivétel.

Burai J. megragadta Szivel Sanyi mellén az inget, hirtelen felderült az arca, nyilván úgy érezte, jó ötlete támadt.

– Tudod mit? Adjátok nekem a Szelíd Rókát. Majd én gondját viselem. Többé nem fog tyúkokat fojtogatni.

– Nem lehet – mondta Szivel Sanyi. – Úgyis visszajönne hozzánk. Nagyon ragaszkodó természetű. Visszajönne, és megint pusztítaná a tyúkokat, a végén úgyis fel kellene robbantani.

**Tomin Vera könyvtárossal 1978-ban
a zentai Thurzó Lajos Közművelődési-Oktatási Központban**

– Bízátok csak rám. Majd én gondját...

De nem volt itt már helye a vitának. A házból előjött Szivel András, szájában cigaretta füstölgött, pórázon maga után vezette a Szelíd Rókát, az pedig engedelmesen követte a gazdáját. Önmagában már ez is elég furá dolognak tűnt, tekintettel arra, hogy a macskák általában nem szeretik, ha pórázt kötnek a nyakukra. De hát a Szelíd Róka nem mindennapi macska volt. Most pláne nem volt az. Mert egy hosszú zsinórt tekertek a testére. Nekem ekkor az jutott eszembe, hogy ilyen lehetett az Erőművész, amikor egyszerre négy láncot szakított szét a mellkasán.

– Jó hosszú gyújtózsínórt tekert rá az apám – magyarázta Szivel Sanyi. – Azért, hogy ő is fedezékbe húzódhasson, mielőtt a dinamit felrobban. Egyébként a dinamitrúd a macska hasa alatt van. Látjátok?

Nem nagyon láttuk, mert a dinamitrúd majdnem olyan színű volt, mint a Szelíd Róka szőre. És ilyen színűre váltott Burai J. arca is, sőt lehet, hogy az enyém is. Mert hátborzongató látvány volt ez az egész. Szivel András egykedvűen lépkedett az üszkös akasztófa felé, nyomában engedelmesen sétált a Szelíd Róka, időnként még oda is dörgölözött a gazdája lábához, hasa alatt meg akkora dinamitrúd, amely-lyel egy öreg nyárfát is ki lehet dönteni.

**A Szlimák család sírköve
(Kurcz Ádám felvétele)**

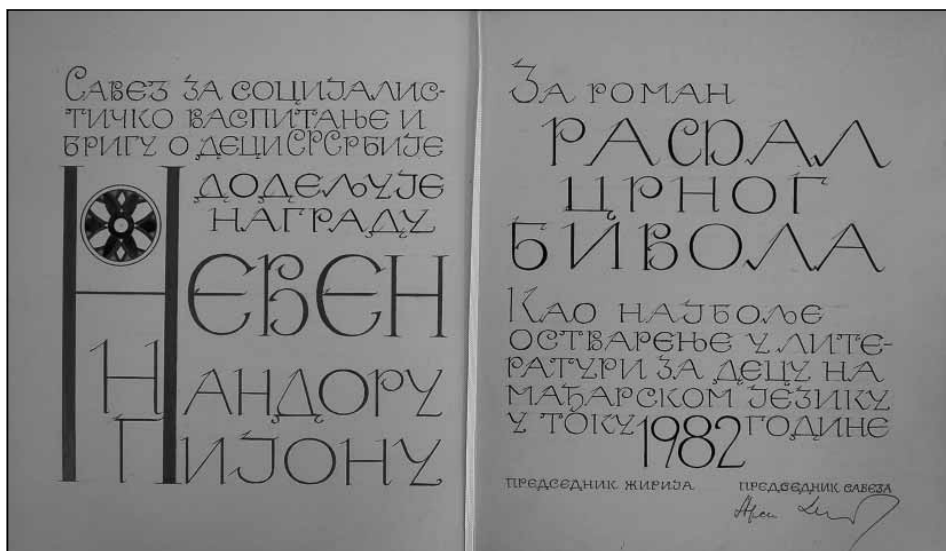
– Húzódjatok a sírkövek mögé – mondta Szivel András. – Elég nagy lesz a robbanás.

Mindenki fedezéket keresett. Mi hárman: Burai J., Szivel Sanyi meg én a Szlimák család kriptája mögé húzódtunk, onnan figyeltük a Szelíd Rókát.

Most már mintha Szivel Sanyinak is elpárolgott volna a jókedve, nyitott szájjal lélegzett elég hangosan, mint aki sóhajtozik valamiért. Burai J.-re pedig egyenesen rossz volt ránézni. Az arca már nem is sápadt volt, hanem zöld, olyan zöld, mint a kőrözsza levele. És ekkor megint nagyon rossz sejtelveim támadtak. Éreztem, hogy baj lesz. Nemcsak az, hogy felrobban a Szelíd Róka, ami magában is borzasztó dolog, hanem még valami más, aminek biztosan Burai J. lesz az oka, láttam rajta, hogy akar valamit, talán még ő sem tudta, hogy mit, de csinálni fog valamit, az biztos, jól ismertem

Burai J.-t, mindig megsajnálta valakit, vagy valamit, mindig segíteni akart, és ebből leginkább baj származott; egyszer majdnem lelőttek bennünket a kárókatona miatt, régen leölt állatokra emlékezett nyírítva és bégetve, majdnem vízbe fulladt egy kóbor kutya miatt... Vagy ez már később történt? No mindegy. Éreztem, hogy megint baj lesz, megragadtam Burai J. hátán az inget, és elhatároztam, hogy nem engedem ki a kezemből, amíg fel nem robban a Szelíd Róka. Ha már fel kell robbannia.

Szivel András, a temetőcsősz odaért a villám sújtotta nyárfához, Szelíd Róka pórázát a fához kötötte. Akkor kivette szájából a cigarettát, lehajolt és matatott valamit a macska hátán. Sistergés hallatszott, meggyulladt a gyújtózsínór. Szivel András visszadugta szájába a cigarettát, beleszívott, és nagy léptekkel elindult visszafelé, nem sietett túlságosan, tudta, hogy elég hosszú a gyújtózsínór, nem robban még fel a dinamit. A Szelíd Róka megrémült a sistergéstől, lehet, hogy a szőre is pörkölődött, a magasba ugrott, és mérgesen prüszkölt. Aztán megpróbált felmászni a fára, de a póráz visszarántotta. Hangosan nyivákkolt, el akart futni, a póráz ismét visszarántotta. Vadul keringett, a póráz a nyárfa törzsére tekerte, már mozdulni is alig tudott, rángatta a fejét, majd leszakította. Kaparta, rágta a fa kérget, megint a magasba próbált menekülni, és egyre hangosabban és egyre szíváfájdítóbban nyávogott.

A Sortűz egy fekete bivalyért című regényért
1982-ben kapott Neven-díj

– Feküdjete le! – kiáltott ránk a temetőcsősz. Burai J. ebben a pillanatban kitépte magát a kezemből, az inge elhasadt, ott hagyott bennünket a Szlimák család kriptájánál, rohant a Szelíd Róka felé.

– Felrobbansz, te őrült! – kiabáltam utána.

Többen felugráltak, iszonyodva nézték a sírkövek mellől a rohanó Burai J.-t.

– Állítsátok meg! – ordította Szivel András, de hát ki mert volna utánamenni, amikor az a rohadék dinamit minden pillanatban felrobbanhatott, még Szivel András sem mozdult, csak ordította. (Sortűz egy fekete bivalyért, 53–61.)

MILYENEK A MAI GYEREKEK?

Beszélgetés a Neven-díjas Gion Nándorral

A Neven-díjas Gion Nándor

Gion Nándor író, az Újvidéki Színház igazgatója Sortűz egy fekete bivalyért című ifjúsági regényéért megkapta az idei Neven-díjat, a gyermek- és ifjúsági könyvekért járó egyik legmagasabb elismerést. Ebből az alkalomból beszélgettünk vele.

• Az Engem nem úgy hívnak c. első ifjúsági regényed „egy nagyon szöke és nagyon tiszta kislányról” meg a társairól szól, arról, hogy a vizen tovaúszó ormóttan teherhajóval valami végképp elmúlt – a gyerekek felnőtte váltak. Azóta A kárókatona még nem jöttek vissza és a mostani Neven-díjas Sortűz egy fekete bivalyért című kötetben (de a Virágos katonában stb.) is foglalkoztál a gyermekek és felnőttek világával... Ellentét, ellentmondást látsz-e a gyermekek és a felnőttek világa között, vagy pedig úgy véled, hogy az öröm, a játék, a tisztaság csak a gyermekkor „előjoga”, tartozéka?

– Különbség, tehát ellentét is van a gyermekek és a felnőttek világa között – mondta Gion Nándor –, de mivel ez szükségszerű, vagyis természetes az ellentét, a két világot nem választja el mereven egymástól. Az egyik is, a másik is a miénk, vagy a miénk lesz. Számomra a kettő közötti átmenet a legizgalmasabb, mert egyúttal a legfájdalmasabb is. Ifjúsági regényekben azért írok annyit éppen a felnőtté válás folyamatáról. Így próbálok választ adni arra, hogy az öröm, a játék, a tisztaság mennyire csupán a gyermekkor előjoga. A válasz látszólag igenlő, bár nem egyértelmű, néha a gyermekek világa is kegyetlen tud lenni, bizonyos eredendő szépséget azonban mindig magával hordoz, és tulajdonképpen ennek az elvesztése a legfájdalmasabb.

• Ezzel összefüggésben kérdezem: a múlt és gyermekkorod kívüli megfigyelése és értékeléses felfelelevenítése után, milyennek látod a mai gyerekeket, s az ő világukat? Például annak a korosztálynak a világát, amelyhez a lányod és a fiad is tartozik?

– Lehet, hogy elfogult vagyok, de én ezt a világot szürkébbnek látom, mint a magam gyermekkorát. A fiától, aki ugyanott töltötte gyermekéveit, ahol én, időnként loptam ötleteket és történeteket, nem is rosszakat, de a mindennapokba valahogy túl sok előregyártott elem rakódott be, sok a házhoz szállított segédeszköz, melyek révén a mai gyerekek nyilván okosabbak, mint mi voltunk, világuk mégis színtelemből, vagy inkább uniformizáltabb.

• Könyveidnek magyar és szerbhorvát nyelvetűen is szép fogadtatása és visszhangja van. Igaz volna az oly gyakran hangoztatott tétel, hogy kis nép, kis nemzet irodalma mindenkori kívülre forduló világpiacra áramlik, eleven pezsgésén? – s még ha jó is: elvesztett az ilyen mű?

– Nem szeretem a „kis nép”, „kis nemzet” elnevezést. Nem hiszem, hogy vannak kis népek és kis nemzetek. Minden nyelven lehet világirodalmi szinten maradandót alkotni, az már részletkérdés, hogy ezt hányan olvassák és méltányolják. Az igazán jó művek nem szoktak el-

veszni, még akkor sem, ha csak kevesen tudnak róla.

• Melyik könyved (regényed vagy novellád) áll legközelebb hozzád, melyik írásod szereplőinek, hőseinek a sorsa foglalkoztat még mindig? Vagy már az új műveden dolgozol? Ha igen, melyiken?

– Nehéz lenne megmondani, hogy melyik könyvem áll legközelebb hozzád. Talán egyszerűsítsunk: legjobban szeretem az Engem nem úgy hívnak című ifjúsági regényemet, mert azt írtam meg legkönnyebben, azzal kinőttem legkevesebbet. Más könyvekkel még mindig kinőtöm, mert folytatni akarom őket. A Latroknak is játszott vagy a Kárókatona... hőseivel például töreköt fogtam, kénytelen vagyok továbbra is foglalkozni velük, történeteik nem zárultak le, folytatást követelnek. Ezen dolgozom most.

• Hiszel-e az ihletben, illetve a táj és a szülőföld vonzásában, varázslatában, megtartó erejében?

– Tapasztalatom szerint az ihlet általában a kemény és nemegyszer keserves munka hozza meg. Ilyen értelemben hiszek benne. A szülőföld? Írásaimban viszonylag sokat foglalkozom szülőföldemmel, a varázstát is érzem, főleg azért, mert az onnan regisztrált történetek vagy emberi sorsok, legalábbis számomra, túlmutatnak egy szűk határon és sajátosságukat mégsem veszítik el.

• Sokat ír-e az író, vagy néha (esetleg éppoly sokat) olvas is?

– Mostanában keveset írok, pontosabban nem azt írok, amit igazán szeretek. Tévesorozatot készítek, ami nem az igazi műfajom, a szépprózában érzem magam igazán otthon, erre most kevesebb időm jut. Egy novellát megírtam ugyan nemrég, regénybe is belekezdtem, de igazából még nem futottam neki, valószínűleg hamarosan erre is sor kerül. Közben, természetesen, olvasok. Sokat. Nagyon sok könyv van, amit el kell olvasni.

• Milyen körülmények hatottak rád és játszottak közre, hogy író legyél?

– Hosszadalmas lenne felsorolni a könyv nagyon korai megszeretésétől kezdve, mondjuk a lelkis és jó tanároktól. A lényeg azonban talán mégis az, hogy már nagyon régóta egyszerűen író akarom lenni. Úgy érzem, hogy rengeteg fontos dolog történik velem és körülöttem, amelyekről mindenképpen szólni, írni kell. Persze, hozzáértően. A magam részéről igyekszem.

• Ha most volnál fiatal, pl. általános iskolás, milyen pályát választanál és miért?

– Ugyanezt a pályát választanám, legfeljebb nem olyan vargabetűkkel, mint először. Tudnillik továbbra is az az érzésem, hogy fontos dolgok történnek velem és körülöttem.

SZÜCS Imre

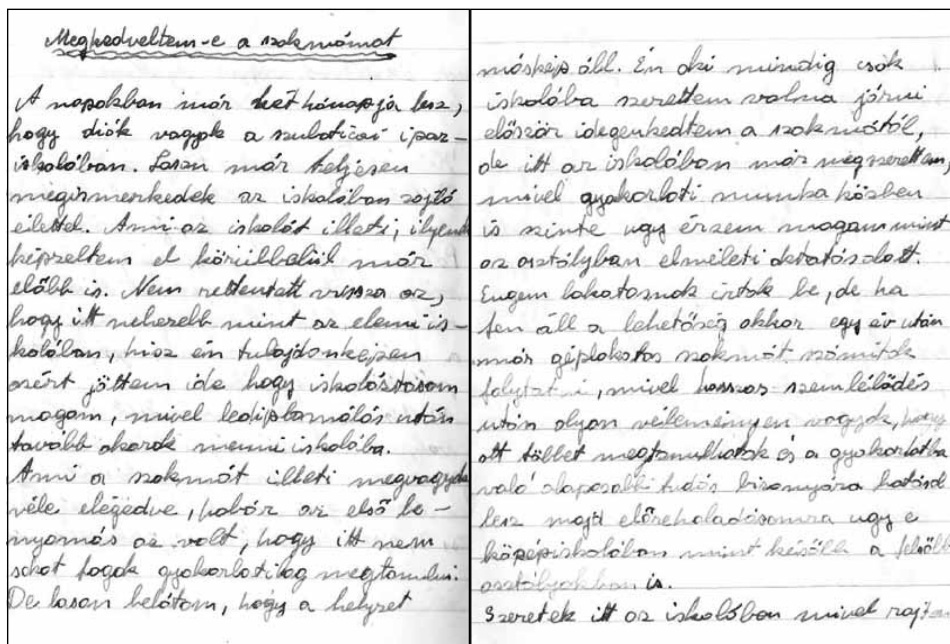
Szücs Imre interjúja a Neven-díjas íróval
(Jó Pajtás, 1984. június 7.)

A diákévekből/évekről

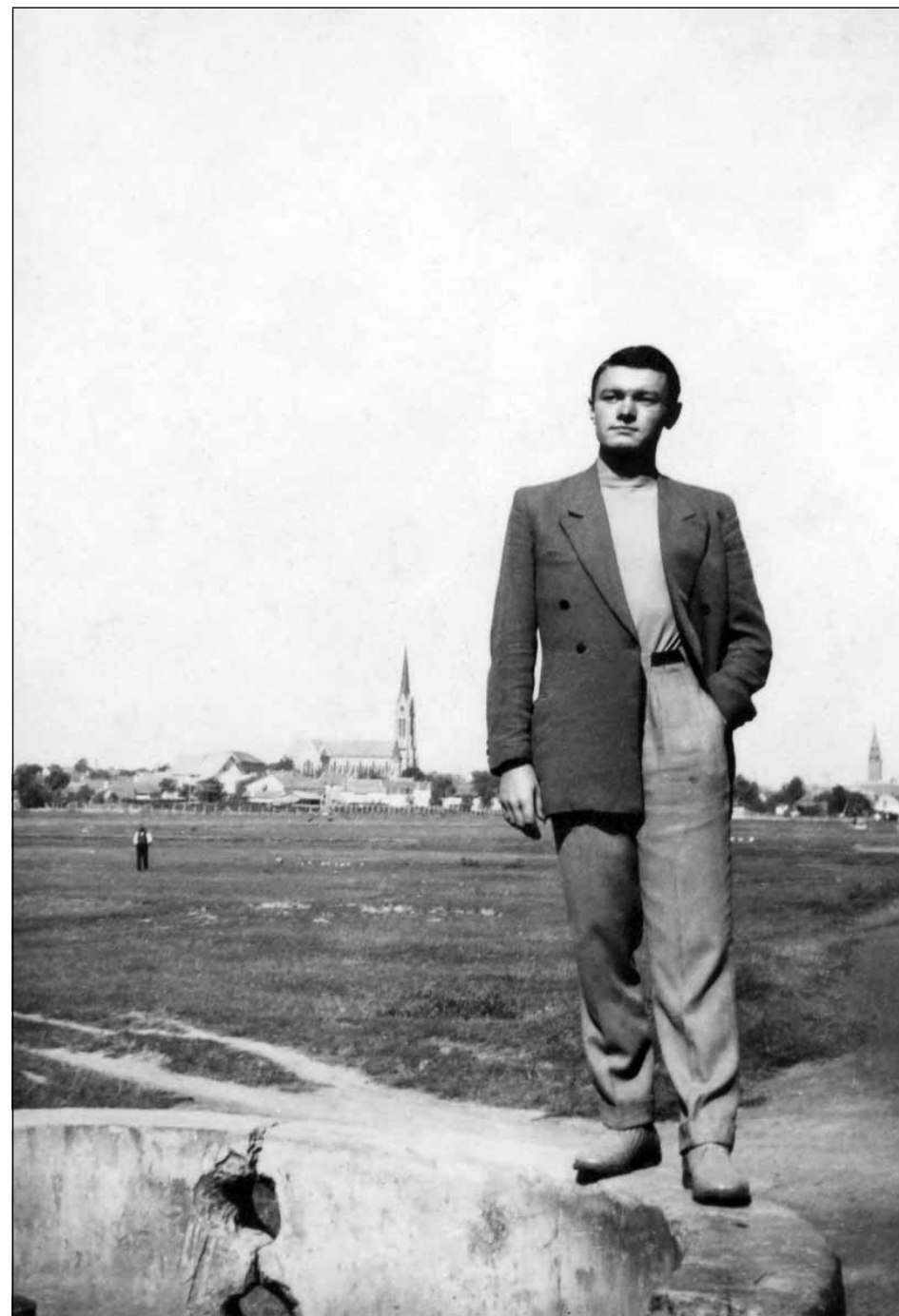
Megkedveltem-e a szakmámat?

A napokban már két hónapja lesz, hogy diák vagyok a szubotcai ipariskolában. Lassan már teljesen megismerkedek az iskolában zajló élettel. Ami az iskolát illeti, ilyennek képzeltem el körülbelül már előbb is. Nem rettentett vissza az, hogy itt nehezebb, mint az elemi iskolában, hisz én tulajdonképpen azért jöttem ide, hogy iskoláztassam magam, mivel lediplomálás után tovább akarok menni iskolába.

Ami a szakmát illeti, meg vagyok vele elégedve, habár az első benyomás az volt, hogy itt nem sokat fogok gyakorlatilag megtanulni. De lassan belátom, hogy a helyzet másképp áll. Én, aki mindig csak iskolába szerettem volna járni, először idegenkedtem a szakmától, de itt az iskolában már megszerettem, mivel gyakorlati munka közben is szinte úgy érzem magam, mint az osztályban elméleti oktatás alatt. Engem lakatosnak írtak be, de ha fennáll a lehetőség, akkor egy év után már géplakatos szakmát számítok folytatni, mivel hosszas szemlélődés után olyan véleményen vagyok, hogy ott többet megtanulhatok és a gyakorlatban való alaposabb tudás bizonyára hatással lesz majd előrehaladásomra úgy e középiskolában, mint később a felsőbb osztályokban is.

A Megkedveltem-e a szakmámat című írás kézirata

Középiskolás korában Szabadka határában

Szeretek itt az iskolában, mivel rajtam kívül még sokan vannak olyanok, akik szakmájuk befejezése után számítanak tovább járni iskolába. Tanulási kedvemet még fokozta az is, hogy Zágrábban megnyílt egy négyéves egyetem, ahova csakis ilyen iskolából való diákok iratkozhatnak be. Ezért tehát igyekezni fogok szakmai téren úgy gyakorlatilag, mint elméletileg minél több tapasztalatot szerezni, hogy a jövőben biztosan álljam meg a helyemet bárhol és bármilyen környezetben. (Magyar Szó – Kilátó, 2017. augusztus 26–27, 24–25.)

Ami a Kétéltűek a barlangban című regényből kimaradt

Június végén már csak heten maradtunk a Kisvárosban. Rozmajer és Angeli helybeliek voltak, a többiek pedig – alighanem, sőt biztosan Baras beszélt rá őket – a felvételi vizsgákra előkészítő tanfolyamra iratkoztak. Ezen a nyáron rendeztek először ilyen tanfolyamot a Kisvárosban, és Baras volt az első jelentkező. Barast nehéz volt nem követni; három éven át magyarázta az iskolában, főleg pedig a műhelyben a lusta, nagypofájú satuk és a nedves orrú gyalugépek között, nem szabad leállni, egy pillanatra sem szabad leállni, ez csak egy lépcsőfok, tanulni kell, tovább kell tanulni.

– Ha valaki már most behúzza a nyakát, és megbékél azzal, hogy csak primitív és tudatlan melós marad, az elveszett, menthetetlenül elveszett...

A Szülőföldem Szenttamás felvételén egy szabadkai presszó teraszán középiskolás éveire emlékezve

Barasnak különösen a „primitív” és a „tudatlan” kifejezés tetszett. Ezekkel mindenkiel szemben és minden körülmények között sikerrel hadakozott. Kitűnő kifejezések ezek: primitív és tudatlan. Nagyon gyakran érvelt velük, mert Baras alapjában véve nagyon rossz szónok volt. Kapkodva, akadozva beszélt, és folyton hadonászott a kezeivel, de azt a két szót, hogy „primitív” és „tudatlan” olyan lesújtó megvetéssel mondta, olyan laposra kalapálta a mássalhangzókat, hogy a primitív és a tudatlan hallatára a többieknek már borsózott a háta. A „melós” az más. Azt lágyan és vigyázva ejtette ki Baras. A melós tiszteletet parancsol, de... – és Baras ilyenkor fenyegetően előreszegezte fejét, mintha döfni akarna – de csak ha nem primitív és tudatlan.

Kezdetben ennyi is elég volt. A fiúk fejet hajtottak Baras érvelései előtt, és elvben a távolabbi célok és a továbbtanulás mellett foglaltak állást. De addig is... Baras egy napon – ez már a harmadik iskolaév kezdetén volt – azt javasolta, hogy ezen túl hordjanak nyakkendőket. Az iskolában és a műhelyben is. Másnap mind a tizenhároman nyakkendőben jelentek meg. A műhelyben komor arccal átöltöztek, felhúzták olajfoltos kék ruhájukat, de a nyakkendőket akkor sem vették le. Így maradt ez egész évben.

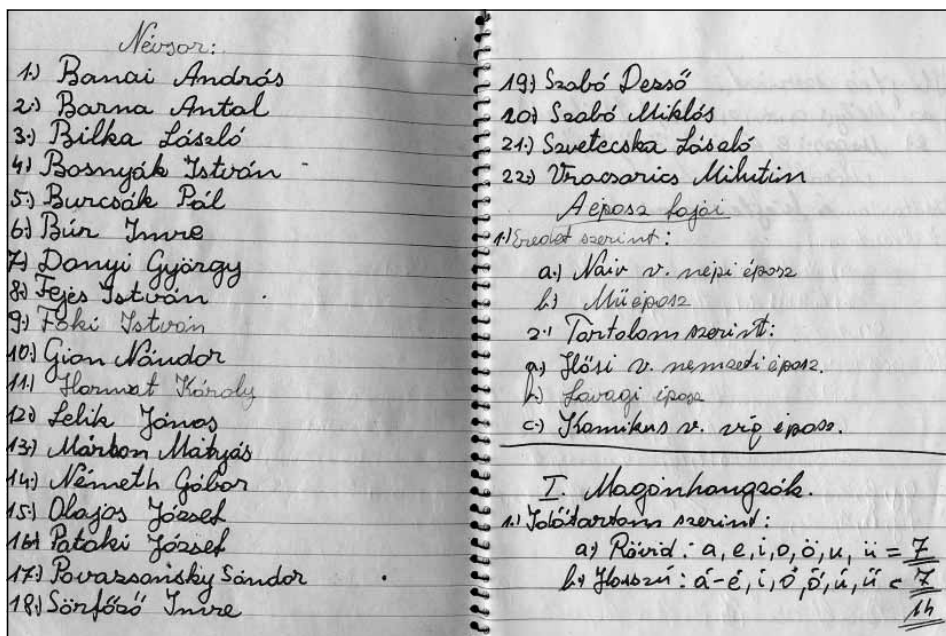
Mellesleg ezt a nyakkendő-ügyet Baras még saját magának sem tudta kellőképpen megmagyarázni.

– Miért járunk mi egész nap gyűrött, kigombolt inggallérral? A reszelő, az esztergapad, a fogaskerekek nem köteleznek erre bennünket. A reszelőt, az esztergapadot és a fogaskerekeket meg kell becsülni. Éppen úgy, mint a könyvet, a számokat, a górcsővet... mint bármi mást. Ezzel magunkat is megbecsüljük...

Hangosan ennyi is elég volt, de Baras később megpróbálta részletesebben is végiggondolni. Valahogy úgy, hogy ez a haszontalan, de eleganciát kölcsönző ruhadarab növeli majd az önbizalmat. Meg kötelez is... Tovább lépésre kötelez. Érezte, hogy kissé homályos okfejtés ez, és másnap, mikor a nyakkendők mégis megjelentek, nem is gondolkozott rajta többet. Egyébként is az egészet csak jelentéktelen, felszínes mozzanatnak tartotta. Végképp el is felejtette volna, de évek múltán, amikor már a filmszakmában dolgozott, levelet kapott Fábiantól. [...] Baras ekkor még egyszer megkísérelte megindokolni a nyakkendőjavaslatát, de a „tisztelet a gépek s önmagunk iránt”-tól most sem tudott elmozdulni, és úgy érezte, hogy még a régi, hangos rögtönzés a legelfogadhatóbb.

A nyakkendőös középiskolás: Gion tablóképről való képe

Az író valóságos középiskolai osztálytársainak névsora

Igaz, hogy a „Miért járunk mi egész nap gyűrött, kigombolt inggallérral” szörnyen mesterkéltnek hangzik, még így leírva is. Szinte érthetetlen, hogy akkor nem röhögtek ki. Vagy talán a Fábiánnak sohasem volt stílusa – szögezte le végül is, és ez megnyugtatta. Kényelmes és kissé olcsó kibúvó volt ez, de hát Baras már kezdő nyakkendő korában kinőtte a tiszteletadás, primitivizmus és tudatlanság fogalmakat, jobban mondva gazdagította őket, azzal, hogy beékelte közéjük az „összefüggést” és a „folyamatot”. (Részlet a regényt tartalmazó kézíratos füzetek egyikéből)

T. M.

Egyetemi éveimről igen szívesen beszélek. Jól éreztem magam akkoriban, jó társaságban voltam az újvidéki bölcsészeti kar Magyar Tanszékén, itt növekedett a nemzedék, amelyet később néhányan komolyan vagy gúnyosan nagy kezdőbetűvel írtak, amelynek tagjai folyóiratot alapítottak, az Új Symposiont, ahová hetvenkedő írásokat írtak, minek következtében sokan szidták őket, néha bíróságra jártak, és időnként kitiltották őket Magyarországról, de a vajdasági magyar irodalom arculatát döntően megváltoztatták.

Persze egyetemi indulásunkkor még nem alapítottunk folyóiratot, és nem voltunk kitiltva egyetlen országból sem, akkor még csak az irodalmat tanulmányoztuk. Szorongva fogtam hozzá a tanulmányokhoz, hiszen az évfolya-

Egyetemi évfolyamtársakkal: Kádár Károllyal és Utsi Csabával

Szenttamási barátaival, szobatársaival az egyetemi évek alatt:
Rencsár Tivadarral és Milacski Mátyással

Az újvidéki Magyar Tanszék első évfolyamának horgosi kirándulásán 1962-ben:
a felső sorban balról az első Fehér Ferenc, mellette Matijevics Lajos, Gion Nándor,
előtte Hegedűs Ida (az író első felesége), a fehér inges lány után
Bakos Lajos, mellette Bányai János, Sántai Pál, a sor szélén jobbról Kalapis József.
Az ülő sorban balról a második Marković Radmila,
mellette Szekulity Margit, Blazsanik Katalin, középen Tolnai Ottó

mon én voltam az egyetlen géplakatos, a többiek mind gimnáziumot végeztek, alaposabb felkészültséggel jöttek, mint én, szorongásom azonban csak az első vizsgaidényig tartott, akkor rájöttem, hogy sok egykori gimnazistát le tudok körözni, talán azért, mert még géplakatos koromban kiolvastam a fél szabadkai Népkönyvtárt. Ettől kezdve magabiztos és majdnem tökéletesen boldog lettem. Végre azt csináltam, amit szerettem. Olvasnom kellett, és én most már hivatásból rengeteget olvastam, általában jó könyveket, igaz, hogy ágyban fekvé és nyakig betakarózva, mert egy hideg pincelakásban laktam albérletben, de még így is jól éreztem magam. Két vagy három kellemetlenség zavarta csak meg egyetemi éveimet.

Egyszer keményen megbíráltak, mert nem akartam önkéntes munkaakcióra menni, egyszer majdnem kirúgtak a pártból, mert a pártértekezleteken csendesen unatkoztam, és néha szólaltam meg, aztán mégsem rúgtak ki a pártból, hanem

megválasztottak az Ifjúsági Tribün vezetőjének, ami számomra igen kellemetlen dolog volt, mert mindenféle rendezvényeket kellett szerveznem az újvidéki magyar fiataloknak, de a magyar fiatalok nem jöttek el olyan sokan a rendezvényekre, mint ahogy én elvártam. Emiatt órák hosszáig át tépelődtem egy íróasztal mellett egy kopott irodában, az íróasztalon telefonkönyv és telefon is volt, időnként fella-
poztam a telefonkönyvet, kiválasztottam a magyar vezetéknevű, de idegen utónevű előfizetőket, és felhívtam őket, leellenőriztem, hogy tudnak-e magyarul. Nem tudtak. Ettől még rosszkedvűbb lettem, egész életre felhagytam a telefonbetyárkodással. Mődfellett örültem, amikor lejárt a tribünvezetői mandátumom, boldogan visszabújtam a pincelakásba a takarók alá és a könyvek közé, közben már titokban elhatároztam, hogy magam is megpróbálkozom az írással, kedvenc írókat is kellett választanom magamnak.

Az újvidéki Magyar Tanszék első évfolyama Sinkó Ervin tanszékvezető és felesége társaságában 1960 októberében: középen hátul Gion, tőle jobbra a hátsó sorban a második Utsai Csaba, mellette jobbra Pénovátz Antal.
Giontól balra a második Dóró Sándor, közöttük Mirmics Zsuzsa, előtte Pataki Irén, Dóró mellett balról Bosnyák István. Gion előtt Nagyteleki Ilona, mellette a magas fiú Kalapis József, előtte jobbra Bognár Mária.
A hallgatók között Matijevics Lajos, mellette balra Marković Radmila, Gubás Ágota, Gerold László, Utsai Csaba, Bosnyák István, Laták András és mások.
Bal oldalon takarva Bagi Ferenc. Középen ül Sinkó Ervin, mellette jobbra Penavin Olga, Hegedűs Gyöngyi és Borsodi Borbála, balra Sinkóné, majd Csáky S. Piroska.
Guggolnak: balról a második Balázs Anna, mellette Tóth Ilona, Kószó Katalin és Gellér Nelli.

Gion útépítő munkaakción valahol a balkáni hegyekben, a zászlófelvonás helyén

A munkaakció élményeiből táplálkozó filmből: Ladik Katalin a Késdobáló egyik jelenetében

symposion

az ifjúság művészeti és kritikai melléklete

Fűst Milán esztétikai előadásában (Látomás és indulat a művészetben) többször is sajnálkozik afelől, hogy eddig még nem akadt olyan nagy művész, aki művészi volta mellett elvont gondolkodásra, kutató, tudományos szemléletre is képes lenne és művészi tapasztalatainak felhasználásával „tudományos jellegű és értékű, tehát elfogulatlan szemléletű esztétikai előadást”. A legtöbb művésznek gyöngye oldala a szabályalkotás, esztétikai írásaiban is az indulatok dominálnak. Az esztétikázi szemléletük könnyelműnek a művészi termékek pusztán szemlélete nyomán felállítani s így azután az alkotás értékének bírái a szabályok befogadóképessége körülzárózt. Tehát művészt hívtak esztétikát alkotni.

Talán ha Thomas Mann esztétikát írt volna!... Benne a művészen megvolt a szabályalkotó lehelése is — tudományos aprólékosággal újja tudta építeni egy egész műfaj kereteit és az intuíció mellett mindig biztosítani tudta az ész helyét is. És ez a racionális szemlélet tér nem elenyésző. A „pszichikai realizmusával” párosult tudományosságot sajátos módon és mindig sikerrel emelte művészi szintre — elméleti és azonban kiragadván is életképesek és ha abszurd módon sorra kiszécsék őket, megdöbbentő mennyiséget kapnánk. Központi alakjai mindig „gondolkodó” emberek. Gondolataik lecapdására épít műveit és ezek az építmények szilárdak és áramvonalasak.

Esztétikai szabályok megalkotásával azonban még nagyobb fókuszáltságra és pedánságra van szükség. Nagy dolgokhoz azonban idő kell — a tér megővételére a magas dimenzióit; és Thomas Mann, az író, aki szigorúan tisztelte a tér-idő egységet, nem tartalékolhatott elegendő időt az esztéta számára. Idejéből „csak” tanulmányokra, illetve esszékre futotta.

Számos regénye és elbeszélése alapján és ellenére néha szinte hajlamos vagyok azt hinni, hogy esszé-író volt elsősorban. Hosszúra nyúlt pábeszéseiinek monológjai sokszor önmagukban is szabályos esszéi képeznek. Hans Castrop a Varashegy fiatal mérnöke, a német állagpolgár — úgy tűnik — szinte tanácstalanul és féltékeny mozdul a regény kérdésén: mintha elhárítaná volna a választást az író — alakjai többnyire szellemileg mozgékonyabbak voltak lenni, esszé-alkotó készségük egy pillanatra

thomas mann az esszéiről

Thomas Mann, aki saját bevallása szerint tiszteltető ember és élvezti a „fantázia hasznát, de vidékies” soradománysá, amely megövi a világi filozófiát, őszinte csodálattal néz föl a költő fejedelemre, a polgárra, az élet polgárra, aki metafizikai és aristokratikus böltséggel bírza ki mindenit és mindig a Götteremóvny.

Számlára Goethe szerencsés téma. O író, aki nem kímélte a kritikus szájával — nyugodtan megfogott formák apparátusa nélkül értékel, a maga író, művészi értékére támaszkodik csupán. — nem keresi a sebezhető pontot, alonnan betekintést nyertet az egész életmű struktúrájába; őszinte álmétkodással dicőit és hektikus misztikusnak nevez Novaliát, aki szerint a Wilhelm Meister „a költészet ellen irányuló Cándide”. De elfoglaltságában nem esik nagy túlzásokba, a pátoz, ahogy Jan Goetheről szól, nem csong hamisan és megállapítást helytálló, annak ellenére, hogy nem volt szándékában behatóbb elemzése fogni.

A másik halás és gyakorlati esszé-alany Tolstojt, akitől szintén sokat tanult — többek között azt, hogy Tolstojtanítvány, olyan, aki e nevet megérdemli, sosem lesz felismerhetetlen az Tolstoj hatása alatt igen különböző forma és szellem tekintetében különböző módon lehet írni, a mindenkori író olyan módon, amely az övétől erősen különbözik.” Ezt a szabályt, amelyet Tolstoj szellemének 100. évfordulóján formulázott meg, a gyakorlatban nemcsak Tolstoj kapcsán bizonyította be. Nagyon jól tudta, milyen fontos a kiváló mesterművelés való életművet készíteni, és meg kell érteni, hogy a művészt a világ

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Bányai Árpád
Bencsik István
Csorba István
Fehér Kálmán
Végt László
Viláncs János

Thomas Mann, az esszéiről (részlet) (Symposion, 1963. november 14.)

Thomas Mannt választottam, pedig őszintén szólva nem kedveltem túlságosan. Enyhén untam a könyveit, de lenyűgözött megfontoltsága és alapossága. És megijesztett, pontosabban óvatosságra intett. Figyelmeztetett arra, hogy az írói szakma komoly szakma, és nagyon fel kell készülni rá.

Visszafojtottam hát írói ambícióimat, és összeolvastam mindent: a Bibliát, a görög és római mitológiát és sok minden mást. Ezek után sem futottam mindjárt neki a szépirodalomnak. Kritikákat, tanulmányokat kezdtem írni, ostobán azt hittem, hogy ehhez a műfajhoz kevesebb előkészület is elegendő. Nehezen ment az írás, pedig akkor már nem pincében, hanem padláson laktam, ahol meleg volt, ingujjban ültem egy konyhaasztalnál, igaz, hogy a padlásszoba távoli sarkában egerek futkároztak, a szomszédban meg egy jó kedélyű asztalosmester esténként hegedűn játszott, de nem ezért írtam nehezen. Elemezni kellett, és megindokolt ítéletet mondanom, ami majdnem olyan keserves munka volt, mint a vasreszelés, amihez szintén nem volt tehetségem, óvatosan hozzáfogtam szépprózáat írni. Természetesen nem utánóztam Thomas Mannt, és természetesen bibliai, mitológiai történeteket írtam. Nem arattak osztatlan sikert, de a szerkesztők rendre közölték írásaimat, és újabbakat kértek tőlem. Mégis felhagytam a mitológiával. Közelebbi témákkal kezdtem foglalkozni, még a hegedülő asztalosról is írtam novellát, az *Olyan mintha nyár volna* című kötetemben jelent meg. Egyre inkább eltávolodtam Thomas Manntól. Intelméről azonban nem feledkeztem meg. Bizonyára ez is közrejátszott, hogy évtizedeken át megengedhettem magamnak azt, hogy csak oda küldjek írásokat, ahonnan kérnek tőlem, és nem kellett házalnom kézírataimmal. És eddig még minden beküldött írásomat kinyomtatták. Ezért még ma is szeretettel nézegetem Thomas Mann könyveit a könyvespolcon, és már régóta terveztem, hogy letörlöm a port róluk. (Magyar Nemzet, 2017. augusztus 28.)

Focira kalkulálva

Szóval azt írja Esterházy Péter az olimpia kapcsán, hogy ő focira van kalkulálva. Világ bajnokság van, találó a megfogalmazás, bár én berzenkedem az efféle henye megfogalmazások ellen, de aztán ugyancsak rosszkedvűen tudomásul kellennem, hogy a mondat jó, és emellett még igaz is. Esterházy Péter tényleg ért a labdarúgáshoz, szereti is, és tud is focizni. Azt hiszem, a magyar írók közül ő a legjobb focista. Néhány évvel ezelőtt biztos ő volt.

Gion Nándor fiatalkori labdarúgó-igazolványa

Valamikor régen én voltam a legjobb, bár akkor még senki sem tudta, hogy író akarok lenni, de ifjúkoromban a labdarúgó-edzők és segédedzők számon tartottak, mint ígéretes futballistát, egyhetes szorgalmas edzés után bekerülhettem bármely gyári csapatba, be is kerültem, de azután elkezdtem dohányozni, mert az olyan férfiasnak látszott, elkezdtem a lányoknak udvarolni, elkezdtem irodalmat írni, és az edzők lemondtak rólam. Ilyen ernyedtt állapotban érkeztem sokkal később a Balaton partjára, ott elnézegettem a vizet és a vízimadarakat, mellettem meg Esterházy Péter futballozott. Felfigyeltem rá, hogy milyen gyorsan fut, milyen ügyesen cselez, gólokat is rúg, örültem, hogy van közöttünk egy ilyen életrevaló magyar író is. Aztán nagyon sokadszor megint hallgattam barátaim rábeszélésére, beleegyeztem abba, hogy én is a labdarúgópályára lépek. Tudtam, hogy nagy hibát követek el, előregedtem már, kondícióm sincs, meg egyébként sem nekem való már az efféle komolytalankodás. Mégis pályára léptem, és ha már ott voltam, ugyancsak régi rossz szokásom szerint, elhatároztam, hogy tisztességesen fogok tevékenykedni, és megpróbálok győzni. Szétnéztem magam körül, és láttam, hogy igencsak rosszul állunk. Nem emlékszem már pontosan a csapatok összeállítására, de azt tudom, hogy a mi részünkről a söprögető Ilia Mihály szegedi egyetemi tanár és minden idők egyik legjobb folyóirat-szerkesztője volt, de akkor éppen a kórházba, kés alá készülődött, a bal szélén Gál Sándor kassai költő melegített, neki fél évvel azelőtt kioperálták a kétharmad gyomrát, én meg füstölt tüdővel és kövéren álltam a pálya közepén,

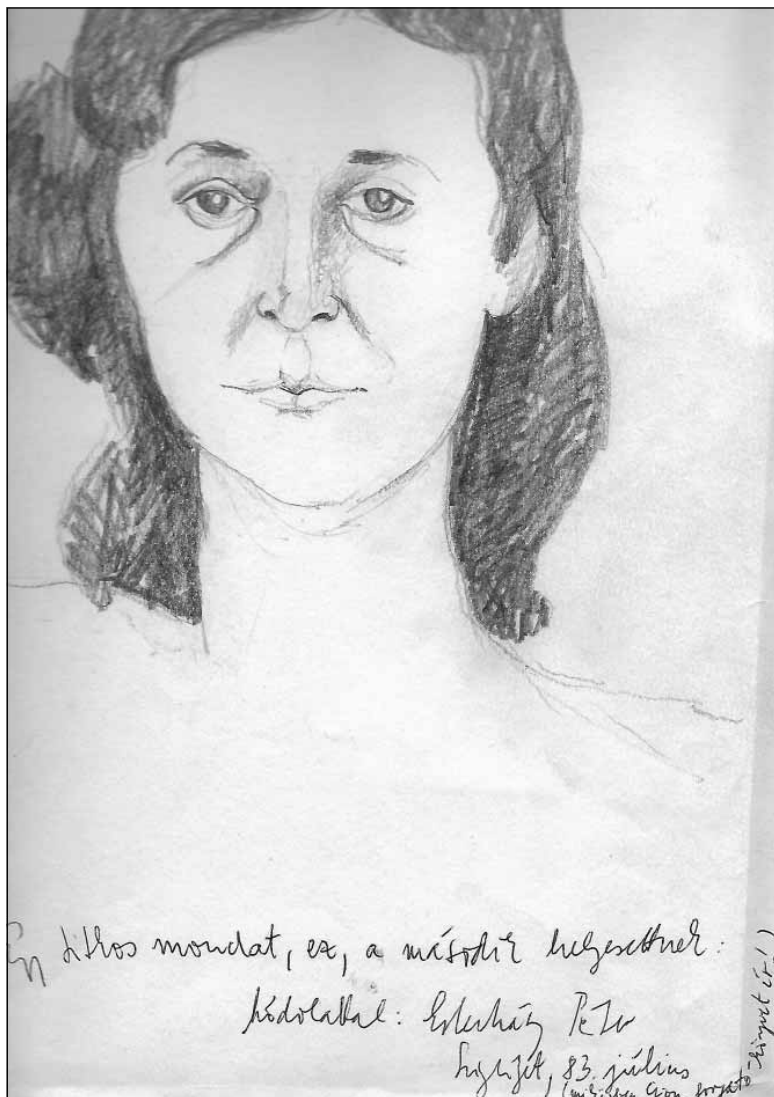
szemben velem Esterházy Péter nyurgán és fürgén, mögötte pedig egy ezüstös hajú festőművész védte a kapujukat, róla azt mesélték, hogy igen kemény csontú, és hajlamos a durvaságokra. Nem sok jót vártam a meccstől, de hát végig kellett játszani. Esterházyék azonnal letámadtak bennünket. A focival valahogy úgy van az ember, mint a biciklizéssel, ha egyszer megtanulta, nem felejt el. Felidéztem ifjúkori emlékeimet: lecövekeltem, Esterházy rám vezette a labdát, megpróbált kicselezni, de hát én valamikor voltam valaki a magam kerületében, a reflexeim még jól működtek, beléptem, és messzire elpöcköltem a labdát. Aztán vártam. Esterházy elfutott a labdáért, megint rám vezette, én megint elrúgtam. Esterházy utána futott. Reméltem, hogy majd csak elfárad. Nem fáradt el. Kezdték elunni a dolgot, éreztem, hogy el kell döntenem ezt a meccset, mert nagyon-nagyon fárasztó. Kaptam egy jó labdát valahol a pálya közepén, megcéloztam a kaput, és belőttem.

Erről a gólról különféle irodalomtörténeti pletykák keringnek. Egyes források szerint Esterházy Péter azt mesélte, hogy már alig álltam a lábamon, amikor belőttem a gólt. Nem hiszem, hogy ezt mesélte. Ha mégis ezt mondta, szerintem nem gondolta komolyan. Ha komolyan mondta, nem mondott igazat. Nagyon jó labdavétellel nagyon pontos gólt lőttem. Igaz, utána mindjárt javasoltam, hogy hagyjuk abba a mérkőzést, menjünk el fürödni, vagy egy kocsmába, vagy menjünk haza, szóval foglalkozzunk hasznosabb szellemi dolgokkal. Az én csapatom ezt nem is bánta volna, hiszen egy-nullára vezettünk, sikerélménnyel távozhattunk volna, az ellenfél azonban alkudozni kezdett, rövid vitatkozás után abban maradtunk, hogy még egy gólig játszunk. Rugdaltuk a labdát. Ilia Mihály kitűnően söprögetett, át-passzolt nekem a jobb szélre egy éles labdát, én bevágtam a középre, és Gál Sándor

Esterházy Péter, Gion Nándor, Bertók László és Szederkényi Ervin a szigligeti Balaton-parton 1983-ban. Forrás: pim.hu

óriási gólt lőtt. Kettő-nullra győztünk. Ezután tényleg összerogytam, leültem a Balaton partjára, és igen sokáig szótlanul néztem a vizet és a vízimadarakat. Főleg a hattyúkat. Az igazsághoz még az is hozzátartozik, hogy Esterházy Péter aznap este, vagy másnap este rám vert asztaliteniszben, de én papucsban játszottam, és így is keményen ellenálltam, persze akkor is rám ver, ha nem papucsban, hanem fűzős cipőben játszom, de a focigyőzelem után kit érdekelt már az asztalitenisz. (Magyar Nemzet, 2016. július 2.)

Esterházy Péter Gion Nándor feleségéről, Eszterről, a szigligeti pingpongbajnokság második helyezettjéről készített grafikája

Család, szerkesztés, költészet, ars poeticák

Naplórészlet Orbán Ottóról

A legvégén kezdem, a költészetnél. Azért kezdem a legvégén, mert a verseket sohasem szerettem, vagy csak titokban szerettem, nyilván amiatt, mert tudtam, hogy sohasem fogok jó verseket írni, így hát legegyszerűbb volt meggyőzni magamat, hogy a költők komolytalan emberek, akik többnyire kóklerkednek, improvizálnak, ezzel együtt néha sikeres sorokat is gyártanak, még engem is képesek elkápráztatni olykor, de én mégiscsak konok prózaíró vagyok, és nem hiszek a rövidtávú bűvészkedéseknek. Aztán néhányszor megleptek a költők, bebizonyították, hogy nagyon komolyan is tudnak dolgozni, de én még akkor sem hittem nekik igazából, rövidtávutóknak tartottam őket, akik majd hamarosan kifulladásra kerülnek.

Orbán Ottóról is sokáig csak annyit tudtam, amennyit egy kortárs magyar írónak tudnia kell egy másik kortársáról. Vagyis tudtam róla, hogy jó költő, akinek szinte mindenütt közlik a verseit, de ezeket a verseket nekem nem kell okvetlenül elolvasnom, látatlanból is elhiszem róluk, hogy jók.

Így indultam el egy nyáron személyes találkozásra Orbán Ottóval, anélkül, hogy előre tudtam volna, hogy találkozni fogok vele. Szigligetre hívtak meg az Alkotóházba, beparancsoltam családomat egy kis gépkocsiba, és útnak indultunk.

(Zárójelben megjegyzem, hogy én az átlagos apáknál jobban aggódok a családomért, elsősorban a gyermekeimért. Erre jó okom van: a fiammal tizenegy napos korában édesanyja beleszédült egy üvegajtóba, édesanyja fél óra múlva meghalt, őt véresre vágva ápolgatták és varrogatták a kórházban, végül mégis életben maradt, de én éjszakánként legmélyebb álmomban is sokáig folyton azt hallottam, hogy keservesen sír.

Feleségével és lányával autóba szállás előtt

Első feleségével, a tragikus sorsú Idával

Fiával, Gáborral 1968-ban

A lányom valamivel szerencsésebb volt, vele nem történt ilyen baleset, de miattam ő sem kezdte igazán boldogan az életét. Magyarországon született, de engem akkor írói idétlenségeim miatt éppen nem engedtek be Magyarországra, így hát nem látogathattam meg, emiatt lányomat zabigyereknek tartották, és emellett még komoly szülői hibát is elkövettünk, Katalin névre kereszteltük, kezdettől fogva mindenki egyszerűen csak Katinak szólította, amire körülötte sokan csodálkoztak, hiszen a szomszédos kiságyakban Jeanettek, Nicolettek, Norbertek és Natasák feküdtek, lányomnak tehát teli torokból kellett bömbölnie, hogy kiverkedje magának az öt megillető kicsinyke helyet ebben a világban.

Gion Nándor és lánya,
Kati 1975 májusában
(Dormán László felvételei)

Bömbölt is derekasan, azután Jugoszláviában is ordította és verekedett, de akkor legalább tudtam, hogy miért. Persze aggódtam érte, akárcsak a fiamért, de ezt eltitkol-
tam a két gyerek elől, mert nem akartam, hogy elpuhuljanak. Kemény, jó nevelést kap-
tak, nem is volt velük semmi komolyabb baj. Szigligetre is nyugodtan elvihettem őket.)

Az Alkotóházban nagyon jó társaság fogadott. Ott mindig remek emberek jöt-
tek össze, szerettem velük lenni, általában szerettem együtt lenni a magyar írókkal.

A szerkesztőktől azonban mindig óvakodtam. Írói pályafutásomtól kezdve
mindig csak akkor adtam kéziratot, ha kértek tőlem. Nem tolongtak mindenkor
körülöttem, de általában azért rendszeresen kérték az írásaimat, én természetesen
könnyelműen mindenkinek megígértem, hogy postafordultával küldöm a legújabb
művem, de mivel eredendően lusta vagyok, sokszor kapkodni, magyarázkodni
kényszerültem. Ezúttal azonban készültem. Egy novelláskötetet állítottam össze
előzőleg, ebből a kötetből három novellát még sehol sem jelentettem meg. Így érkez-
tem a vidám társaságba, összelelkeztem barátaimmal, megebédeltem, és vártam.

Nem kellett sokáig várnom. Orbán Ottó jött be hozzám először. A keze már ak-
kor is remegett egy kicsit, a hangja azonban egyáltalán nem remegett. Nem költő-
ként, szerkesztőként jött. Megkérdezte, hogy van-e eladó prózám. A lelkem mélyén
– bár nem a legmélyén – szélesen elvigyorodtam. Minden valamirevaló írónak van
eladni valója, mondtam önérzetesen, azzal kezébe nyomtam a három novellát. Át-
lapozta őket, egyből kiválasztotta a legjobbat, és elkészönt tőlem. A másik kettőt is
gyorsan eladtam, de megfogadtam magamban, hogy ezentúl figyelmesebben fogom

A veránkai alkotótábor résztvevői: Vári Fábián László, Füzi László,
Gálfalvi György, Gion Nándor, Buda Ferenc, (elől:) Fekete J. József,
Pécsi Györgyi, Alföldy Jenő, Tóth Erzsébet (Bahget Iskander felvétele)

Családjával egy irodalmi alkotóház kertjében

olvasni Orbán Ottó verseit. Ismét felbukkant az életemben egy költő, aki nemcsak
jó verseket ír, hanem dolgozni is tud. Történetesen szerkesztteni.

Ő is a családjával együtt nyaralt Szigligeten, nyilván ő is féltette gyermekeit
– két szép lányát –, ha nem is olyan betegesen, mint én a magam gyermekeit. Egy
derős nyári délutánon elkocsikáztam a Balaton-felvidékre egy filmes ismerősöm-
höz. Előtte ráparancsoltam gyermekeimre, hogy távollétemben is viselkedjenek
illedelmesen. A látogatás jól sikerült, szép tágas nyárikonyhában ültünk, könnyű
bort iszogattunk, közben jött egy nyári vihar, de én mindig szerettem a viharokat,
még akkor is, ha fákat döntöttek ki. Ezen a napon és ezen az estén dőltek a fák.
Nem tudtam, hogy fiam a vihar előtt Orbán Ottó lányával nekiindult a sziglige-
ti várromoknak. Araszoltak fölfelé a hegyoldalon, a fejük fölött meg egyre lejjebb
jöttek a felhők. A hegyfokról német turisták ereszkedtek lefelé, egyikük közölte,
hogy odafönt olyan villamosságot érzett a levegőben, hogy szó szerint égnek me-
redt a haja. A két gyereknek volt magához való esze, visszafordultak, bementek a
lakosztályunkba, kiültek a teraszra, és várták a vihart. A vihar meg is jött, tördelte
a fákat, a felhőkből zuhogott az eső, a két fiatal meg mindenféle haszontalanságok-
ról fecsegett. Orbán Ottó közben dühösen és aggódva kereste a lányát. Elvonult
a vihar, a két gyerek lesétált a társalgóba, én a filmesektől elindultam hazafelé, és
csodálkoztam a kidöntött fatörzseken.

Ekkor történt meg az, hogy Orbán Ottó rendet vágott a családjában. Röviden,
pattogósan megmondta, hogy vihar előtt és viharban hogyan kell viselkedni. Azt
hiszem, ritkán szokta felemelni a hangját, de akkor sokan meghallották. És azt is hi-
szem, hogy a hangerőnek volt foganatja. Mire én hazaértem a letöredezett fatörzsek
és faágak között, már mindenütt csend volt. A lányom nyugodtan aludt, a fiam fel-
ébredt félig-meddig, felnyitotta fél szemét, közölte velem, hogy túlélte egy gyönyörű
vihart, majdnem szerelmes lett az éjszaka, de úgy látszik, a dolog nem jön össze.

Családjával az író kőbányai otthonában

Nem is jött össze. Azon az éjszakán nem aludtam, mert akkor is a kelleténél jobban aggódtam gyermekeim sorsa miatt. Feltételezem, hogy Orbán Ottó nyugodtan aludt. Hiszen rendet csinált. Mert ő rendet tud csinálni a családi körben, a szerkesztői munkában és a saját költészetében is. Lehet, hogy remeg a keze, a hangja azonban nem remeg. Az idén megjelentetett egy könyvet „A Költészet Hatalma” címmel. Az alcím: „Versek a mindenségről és a mesterségről”. Pretenciózus cím. Halványsárga könyvborítóra írták rá fekete betűkkel. Érdemes elolvasni. És érdemes elolvasni Orbán Ottó elkövetkezendő verseit is. Őszintén ajánlhatom, hiszen én nem szeretem a verseket. *(Naplórészlet Orbán Ottóról, 21–23.)*

Sz. A.

Szerb Antalról is szeretnék beszélni. Azon ritka írók közé tartozik, akinek a könyveit többször is végigolvastam, bár némelyik oldalakat már fejből tudtam. Először talán húszéves koromban az Irodalomtörténetét olvastam el, ez döbrentett rá, hogy milyen sok jó könyvet írtak magyar földön és a világon, és hogy én ebből még csak milyen keveset olvastam el.

Akkortájt egyetemi hallgatóként már bedolgoztam egy szerkesztőségbe, frissen készült kéziratokat lektoráltam, velem együtt lektorált két idősebb ember is, az egyik valamikor tanár volt, a másik meg autodidakta költő, gyorsan összebarát-

symposion

vallomások szerb antalról

VI.

Tisztelt Szerb Antal!

Nem én leszek az első és egyetlen, aki mostanában levelet ír Önnek. Mégis írok, mert úgy érzem, hogy tartozom még egy vallomással: Önről írni manapság nagyon hálás és könnyű foglalkozás.

Mi, későbbben jöttünk, mondjuk, megírhatjuk — így három évtized távlatából, hogy Ön kitűnő író volt, és fejére olvashatjuk, hogy Hemingway-ben nem bízott, és a francia irodalommal szemben is egy kicsit igazságtalan volt. De nem csak ezt. Ön a MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNET írása közben következetesen felhasználta és alkalmazta Prohászka Lajos „magyar finitizmus”-elméletét, továbbá kedvenc írója, Aldous Huxley misztikus lett és elzüllött.

Vannak ma is, akik elismerik, hogy Ön igen-igen művelt és igen-igen tehetséges volt (habár a szovjet irodalomról téves nézeteket vallott). Én ennek ellenére azt hiszem, hogy Ön igen művelt és tehetséges volt.

Egyébként műveit újra kiadják, újabb és újabb elő- és utószókkal. Pontos „irodalomtörténeti helyét” szerencsére még nem határozták meg. Ehhez Ön, aki pedánsan került minden homályosságot, még ma is túlságosan bonyolult. T. i. jelenleg kevés ötletűs kritikusunk és irodalomtörténészünk van. Önt nem lehet utánozni, és azt hiszem, elsősorban ebben rejlik a nagysága.

Nemrég olvastam a „PENDRAGON LEGENDÁK”, Kitűnő bűnügyi regény. Kitűnő ponyvaparódia. Egyszóval, kitűnő regény. Ha Önt akarnám utánozni és axiómát faragnék, azt mondanám, hogy a jó ponyva a legtisztább irodalmi remekmű. (Különben még az is nagyon tetszett, hogy Zane Grey-t tartotta a legdekadensebb írónak.)

Tisztelettel:
GION Nándor

Vallomások Szerb Antalról (részlet) (Symposion, 1963. szeptember 5.)

A kártyázó író

koztunk, elvezettek mindenféle klubokba, ahol igen sok italt fogyasztottunk, miközben a költő megpróbált lebeszélni az olvasásról, mondván, hogy a sok olvasás megfoszt írói egyéniségetől, a tanár viszont azt bizonygatta, hogy állandóan olvasnom kell, mert ezzel tágítom látókörömet, és kicsit azt is sejtette velem, hogy néhány sovány könyvkritika megírása után még nem lesz író az ember. A tanárnak hittem, mert Szerb Antaltól tudtam, hogy még sok könyvet el kell olvasnom, és azt is tudtam, hogy jó kedvvel kellene írnom róluk. Aztán elmaradoztam két öreg barátomtól, a klubokban rákaptam a kártyázásra, ami nem csoda, mert szenvedélyes kártyás családból származom, és még ma is szent meggyőződése, hogy két dologhoz van érzékem, a kártyához és az irodalomhoz. A kártyázást régen abbahagytam, de a most emlegetett ifjúkoromban igen ügyesen bántam a lapokkal, higgadt fejjel és rezzenéstelen arccal játszottam, leginkább nyertem is, a körülményekhez képest elég sok pénzt nyertem éjszakánként, és nem éltem rosszul. E kissé léha életvitelben észrevettem, hogy Szerb Antal regényeket és elbeszéléseket is írt. Éppen akkor jobb idők jöttek, Magyarországról már rendszeresen kaptunk könyveket, és én a kártyapénzből megvásárolhattam Szerb Antal szépirodalmi műveit. Élvezettel olvastam őket, majdnem olyan élvezettel, mint gyermekkoromban a ponyvaregényeket, és azt a tanulságot szűrtem le belőlük, hogy a tehetséges íróember nagyon komoly dolgokról is írhat olvasmányosan, könnyedén és szellemesen. (Magyar Nemzet, 2017. augusztus 28.)

Keresztapámról és hitvallásaimról

Én párttagként fejeztem be az egyetemem, és piros könyvecskével vonultam be a hadseregbe, ismét a számomra rossz emlékű Macedóniába vittek, egy hírhedt büntetőegységbe.

Ma sem tudom, hogy miért büntettek, talán a kissé nemzeti színű magatartásomért, de ez egyáltalán nem biztos, hiszen addig még nem jelent meg egyetlen könyvem sem, bármi másért is meggorrolhattak rám az illetékesek, a lényeg az, hogy ifjú zsebtolvajok, határsértők, orgyilkosok, zömében magyar papnövendékek és gyanús származású értelmiségiek közé kerültem, és egyedül akkor származott konkrét hasznom abból, hogy valamikor hittem a hunyorgó szemű művezetőnek: a sok kétes múltú katona között jóformán én voltam az egyetlen párttag, tisztekkel és tisztelhetőségekkel együtt ültem a pártértekezleteken, egyenrangúan, nagyon gyorsan a legmegbízhatóbb közlegény lettem, kényelmes és pénzkezeléssel járó, bizalmas beosztást kaptam. A bűnözőkkel gyorsan összebarátkoztam, nagyképpen eldicsekedtem nekik, hogy író vagyok, sejtettem, hogy az irodalmi műfajok közül a krimi érdekel legjobban, meglehet, hogy egyszer majd róluk is írok, mire sokan közülük részletesen elmesélték viszontagságos életüket, az értelmiségiekkel esténként beültünk az irodámba, és hosszasan beszélgettünk az élet értelméről és a nőkről, a papnövendékekkel egy szép csillagos estén népes magyar hallgatóság előtt vitába szálltam, és amúgy reflexszerűen a materialista világnézet igazát bizonygattam, de tíz perc elmúltával magam is éreztem, hogy nem tudok már meggyőzően érvelni, így aztán inkább a csillagokat néztük, megállapítottuk, hogy mifelénk egészen másképpen állnak a csillagok az égen, amivel a főleg garázdaságért és tiltott határátlépésért odakerült többi magyar fiú is egyetértett, és valamennyien szerettünk volna hazamenni.

A csillagokat még sokszor nézegettük együtt. Sok évvel később elég nagy feltűnést keltett, amikor Újvidék város központjában, nem messze a tartományi pártvezetőség székházától egy fekete csuhás, katolikus pap futott utánam, és amikor utolért, nevetve megöleltük egymást, amint azt a régi katonacimborák szokták. Azt akarom mondani, hogy nem is volt ott olyan rossz társaság, és bár sajnáltam az eltöltött időt egy haszontalan hadseregben, még jó katona is lett belőlem, a rám bízott pénzzel tisztességgel elszámoltam, és céllövészetben díjat nyertem. Őrvezetői rangot is kaphattam volna, felajánlották, hogy válasszak: előléptetnek őrvezetővé, vagy hazaengednek egy héttel korábban.

Tisztelettel azt kértem, hogy engedjenek haza egy héttel korábban, és közlegényként szereltem le, kitűnő minősítéssel. Otthon keresztapámnak is eldicsekedtem, hogy kommunistaként milyen jó életem volt a büntető zászlóaljban. Ő végigmért, és megállapította, hogy legalább tizenöt kilót lefogytam, és hogy megcsúnyultam. (Keresztapámról és hitvallásaimról, 13–14.)

Gion Nándor katonaképe

Regionális és tágabb perspektívák, a művész autoritása

Publicisztika – kritika

Csehszlovákiában 1968. VII. 12.–1968. VII. 20.

Abban az időben is voltak szovjet csapatok Csehszlovákiában. Éppen akkor értek véget a Varsói Szerződés egységeinek hadgyakorlatai. A szovjet csapatoknak állítólag Lengyelországba kellett volna kivonulniuk, és az újságok azt írták, hogy a nép virágosóval üdvözölte a távozó katonákat. Az ország ellenkező határszélén, Komáromban, ahol Jókainak szobra van, Lehár Ferencnek pedig emléktáblája a szülőházán, délelőtt tíz órakor már nem lehetett újsághoz jutni, az emberek nagyon gyorsan szétkapkodták őket, különösen a napilapokat.

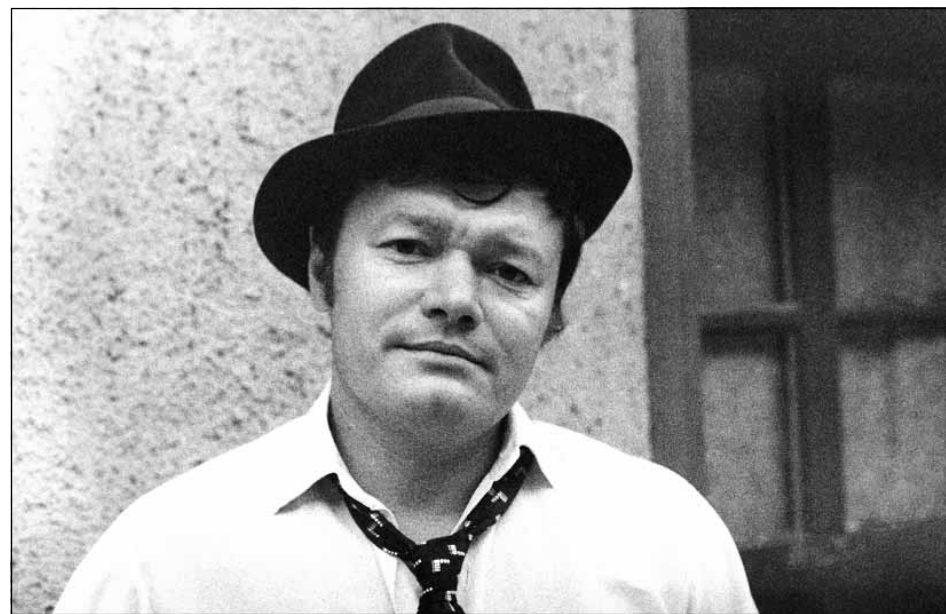
Komárom közelében rendezték az idén a csehszlovákiai magyar értelmiségiek Nyári Ifjúsági Találkozóját, a Vág-Duna mellett, egy békés fűzfaerdőben. A terebélyes fűzek között mindenféle színű és méretű sátor állt, a lányok közül néhányan már korán reggel fürdőruhában jelentek meg a sátrak előtt. Volt, aki azt mondta, hogy sokan csak azért jöttek ide, mert kanokat keresnek; pontosan így mondták. Különböztet miért járkálnának apró fürdőruhában már korán reggel, amikor még hideg van a folyó mellett. Meg azt is mondták, hogy egész biztosan

Csehszlovákiában Duray Miklóssal és Kurucz Sándor operatőrrel

spiclik is vannak a táborban. Az lehetetlen, hogy kétszáz ember között ne legyen néhány spicli. De ők két évtized alatt már megszokták, hogy tartaniuk kell a spiclikről, és hogy nem beszélhetnek hangosan és óvatlanul. Ezt azonban hangosan mondták, mert biztosak voltak benne, hogy a jövő évi táborozáson már nem lesznek spiclik. A besúgók akkor már mindent elolvashatnak az újságokban. Aztán aggódva megkérdezték tőlem, láttam-e harckocsikat Komáromban. Ők úgy hallották, hogy mozgósították a katonaságot, az oroszok ugyanis piszkoskodnak, mert félnek attól, hogy egyszer majd ők is kénytelenek lesznek csupán az újságokból tájékozódni, csak hogy a közvetlen beavatkozás már nem menne olyan simán, mint tizenegynéhány évvel ezelőtt. A világ nem nézné ölbe tett kézzel. Erős kísértésbe estem, hogy nagyképűsködjek egy kicsit, hogy beszéljek a teheráni vagy a jaltai egyezményről, a nagyhatalmak kölcsönösen tiszteltben tartott érdekszféráiról és a szabad vadászterületekről, de aztán mégsem tettem, mert a Találkozóknak, már a hagyományok alapján is, határozottan intellektuális jellege kellett, hogy legyen. Ezért csak annyit mondtam, hogy Komáromban harckocsikat nem láttam, de egy vacak szobrot igen: tengerész, puskával. 1965-ben készült. Azt mondták, hogy szovjet tengerész.

Néhány nappal később egy másik szobrot is mutattak nekem Kolarovón: a csalólóközi árvízjárvárosultak (vagy az árvíz ellen küzdők?) emlékművét. Súlyos kötömbökből egyszerű, erőteljes vonalakkal kifaragott masszív szobor ez, amely az örök emberi helytállást példázza. Készítője panaszkodott, hogy azok, akik megihlették, nagyon fanyalogva fogadták az emlékművet. Egyáltalán nem értik, hogy mit ábrázol. Pedig szörnyű árvíz sújtotta ezt a vidéket. És most meg lehet nézni: mindenféle új házak. Ezek az emberek igazán megérdemelték az emlékművet.

Csehszlovákiai barátja, Kurucz Sándor operatőr portréja az íróról

Csehszlovákiai barátja, Kurucz Sándor operatőr portréja az íróról

Egyébként ezekről a csallóközi emberekről előadást is hallottam, mindjárt a táborozás első napján. Az előadás a Táborozás szellemi programjának első fejezetét képezte. Előadás Csallóközről, a csallóközi emberekről, akik többnyire magyarok még ma is, olyannyira, hogy a szlovák lapokban az utóbbi időben megjelent néhány cikk szerint elmagyarosítják a közjük telepített szlovákokat. A magyar újságírók cáfolgatták ezt, megemlítve, hogy a magyar gyerekek jelentős százaléka szlovák iskolába jár, esetleg ironikusan emlékeztetve a szlovák telepítések eredeti céljára.

Nívósabb szellemi programot is el tudtam volna képzelni, de hát meg kell ismerni azt a környezetet, ahol a fiatal értelmiségi táborozik. Így kívánja ezt a negyvenéves, bár eléggé foghíjas tradíció, amire meglehetősen büszkéek az itteniek.

Negyven évvel ezelőtt ugyanis Balog Edgárék első gombaszögi táborozásakor született meg a Sarló nevű haladó baloldali szervezet. Pedig az indulás akkor sem ígért sokat. „A gombaszögi tábor le akarja fektetni a népi gyökerű magyar cserkészlet alapjait, hogy a kisebbségi magyar ifjúság a földből és a faluból őserőt merítve, egészséges munkásként állhasson be a haladó kor egyetemes demokráciájába” – írta a meghívón. És íme: „Gombaszög csodálatos dialektikai váltássá alakult: cserkész reformok helyett felderült egy értelmiség társadalmi programja és akciószerűsége.” Megalakult a Sarló, amely a közép-európai népek barátságát és békés együttélését hirdette.

Ezt Szalatnay Rezső mondta, illetve olvasta fel ott a fűzfák között a táborban. Több régi „sarlós” volt még vele, akik felidéztek emlékeiket, és ütemes tapsolással illusztrálták Munkács vagy Komárom várának ostromát és bevételét. Aztán egy régi verset is felolvastak az új arcú magyarokról, és én nagyon csodálkoztam, hogy a szólambuborékokon csak egyedül én nevetek. A többiek komolyan végighallgatták a verset, hiszen előző nap javaslatot dolgoztak ki a csehszlovákiai magyar pedagógusok szövetségének megalakítására. Dobos Lászlótól, a CSEMADOK elnökétől követelték a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúrszövetsége sajtószervének, a Hét című hetilap főszerkesztőjének azonnali leváltását – egyebek között azért, mert a huszonnégy oldalas újság július 14-i számában mindössze két-három oldalon foglalkozott az időszzerű csehszlovákiai eseményekkel, ellenben részletesen írt a Karib in-

Gion Kurucz Sándor operatőrrel az 1960-as évek végén

...és az 1990-es években

diának viszontagságos életéről, és arról, hogy boldogok-e a japán nők –, és megkezdtek a megalakulandó magyar ifjúsági szövetség alapszabályzatának a kidolgozását.

Lelkesedtek nagyon, és szidták Daniel Okálit, aki egy kassai összejövetelel állítólag kijelentette, hogy a magyarok ott vétik el a dolgot, hogy „azt hiszik, ők is állam[alkotók], pedig nem, mert Csehszlovákia két egyenrangú nemzet, a csehek és a szlovákok közös állama, egy itt élő kisebb nemzetiségi csoport tehát – természetesen – nem rendelkezhet azokkal a szuverén jogokkal, amelyekkel a csehek vagy a szlovákok”. Mondom, hangosan szidták Okálit, és szemmel láthatóan örültek, hogy egészen hangosan szidhatnak egy politikust. Az újságok is támadták Okálit, ilyen címmel: „Ahogy egyesek a demokráciát elképzelik”.

Megkérdezték tőlem, mit szólok mindehhez. Teátrális pózba vágtam magam, és azt mondtam: – Uraim, én Európából jöttem. Európában szeretik, ha mindenki megmondhatja a véleményét, még ha felelőtlenül is, és ha nem kell félnie, hogy emiatt bajba kerül. Jó az, ha az emberek mernek beszélni.

Az esti tábortűznél megkértek G.-t és engem, hogy beszéljünk Jugoszláviáról. G. nagyon érthetően és világosan beszélt a kulturális helyzetről, az én előadásom a társadalmi viszonyokról már jóval zavarosabb volt, főleg azért, mert ezúttal valóban nagyképszerűsködtem, hiszen az öngazgatásról, a függetlenségről, az önrendelkezési jogokról beszéltem, tehát nyugodtan fölényeskedhettem, bár bevallom, időnként az elméletet önkényesen behelyettesítettem a gyakorlattal. Azt azonban nagyon őszintén mondtam, hogy természetesnek tartom, legalábbis kezdetben, a szélsőséges kilengéseket, kezdeményezéseket és szószátyárkodást is ott, ahol az emberek sokáig hallgatni voltak kénytelenek.

A „hosszú hajjú, szakállas, öreg festő” (talán Szabó Gyula)
és Gion a csehszlovákiai táborozáson

Időközben Alexander Dubček beszédet mondott a rádióban és a televízióban. Válaszolt a varsói értekezlet résztvevőinek levelére. „A szocializmus szabad, korszerű és mélyen emberi társadalommá” való fejlesztéséről beszélt. A táborban zsebrádiókon hallgatták, bólogattak, és azt állították, hogy ez után a beszéd után még inkább növekszik Dubček népszerűsége.

Egy hosszú hajjú, szakállas, öreg festő is járt a táborban. Vagy két óra hosszat vitakoztam vele a képzőművészetről és a filozófiáról. Azt mondta, ő bízik a fiatalokban, mert a fiatalok mindig a haladásért küzdöttek, és mindig helytálltak. És egyáltalán, bízik az emberekben. Íme, a jelenlegi csehszlovákiai helyzet is ezt a bizalmat igazolja.

Erre a frázisra nemrég egy egész riportot építettem, kissé olcsó újságírói fogással az optimizmus helyénvalóságát akartam bizonyítani. A riportot természetesen vállalom, csak hogy ma már úgy emlékszem, mi akkor az öreg festővel főleg a képzőművészetről beszélgettünk. Igen, pontosan emlékszem, az alkotói szabadságról beszélgettünk, és én a hallgatóságnak ismét csak azt mondtam:

– Uraim, én Európából jöttem!

– Mi is Európában vagyunk – mondták. Abban az időben, úgy tetszett, szentül meg voltak győződve erről. (Új Symposion 1968/41., 14.)

Mándy Ivánról: Írói szerénység – rendhagyó alkotási mód

Az íróról még pályája kezdetén kiderült, hogy nem tud cselekményt írni. Pedig érdekes témája volt. Egészen jó téma: „Fent, az emeleti szobában a családfő. Évek óta nem jött le a többiekhez, évek óta nem akarta őket látni. Azok meg odalent élték a maguk életét. Közben egyre csak azt hallották, ahogy az öreg odafent járkál. Ilyenkor összenéztek, de szólni nem szóltak egy szót se.”

Az író le akarta hozni az öreget a családhoz. És akkor következett volna a nagy jelenet, amolyan leszámolásféle. De nem tudta lehozni az öreget, nem tudott cselekményt indítani és bonyolítani. És a fantáziája sem működött. Megpróbálkozott a megfigyeléssel. Pontosán úgy, ahogyan azt Flaubert tanácsolta: „Figyelj meg egy fát egészen addig, amíg nem különbözik a világ valamennyi fájától.” Az író figyelni kezdett egy egyszerű, derék kis fát, sokáig szemlélte, de az sehogyan sem akart különbözni a többitől... Tehát se cselekmény, se fantázia, se megfigyelés. „Maradt a belső világ. Meg ami az élményekből ebbe belefutott.”

Mándy Iván írta ezt a vallomást magáról, még az 1966-ban megjelent *Séta a ház körül* című kötetében, mintegy állandó idézetként kínálva tapogatózó kritikusaiknak, akik a széppróza felsorolt alkotóelemeinek elmarasztalását, rendhagyó alkotási módját esetleg a klasszikus követelmények fölényes és célzatos visszautasításával, egyfajta divatos, bár sikeres modernkedéssel magyaráznák. Nem, az író bevallja, hogy mindezek eredendő fogyatékoságok, amelyek azonban sietették a még hátralevő lehetőségnek, az úgynevezett belső realitásnak a megsejtését. Az ember fogyatékoságainak és erényeinek összegezéséből már megalkothatja saját törvényeit, „és akkor megpróbálhat valamit”. A próbálkozás Mándy esetében talán nem is a legmegfelelőbb kifejezés. Ő nagyon korán felfedezte törvényeit, tudato-

san alkalmazkodott hozzájuk, és alkalmazta őket, kifejlesztve egy sajátos alkotási módszert, elbeszélő stílust. „A hang, az a bizonyos egyéni stílus, mázli dolga. Vagy van, vagy nincs” – írja. Ez már kissé gyanús szerénység, már-már álszerénységnek tűnik, szinte még az első kitárulkozás hitelét is megingatja. De ne akadékoskodjunk, a közvetett dicséret után maradjunk továbbra is a tényeknél. „Hatás? Az utca és a tér volt rám ilyen nagy hatással. Meg a film. Abban éreztem valamit, amit általában sűrített ábrázolásnak neveznek. Nem kell mellébeszélni. Akad irodalmi hatás is, persze. Van egy vonulata a magyar irodalomnak. Krúdy, Gelléri... Egy bizonyos oldottabb, líraibb próza. Semmi köze a hülye, gennyes, »költői« prózához. Tehát, úgy érzem, hogy ehhez a vonulathoz tartozom.” (Új Symposion 1968/35., 16–17.)

E vonulat képviselőit általában közömbösen fogadták a kortársak. Mándy sem tartozik a kirobbanó sikerű írók közé. Az „oldottabb, líraibb” prózát továbbfejlesztette ugyan, megszabadította sallangjaitól, filmszerű vágástechnikájával minden hamis felhangtól mentesen jutott le a sűrített ábrázoláshoz, elbeszélései és dokumentumjátékai azonban viszonylagos csendben emelték a magyar próza élvonalába. Maradéktalanul csak az önigazolás sikerült. Törvényei következetes tiszteletének, a hatások beolvasztásának – mindenekelőtt a filmszerűségnek, a képek mondatokba való átültetésének – igazolása. Ezek az értékek minden segédeszköz nélkül is kihámozhatók voltak, írói módszerének ismertetésével azonban külön is felhívta rájuk a figyelmet. Legújabb könyvével, a *Régi idők mozijával* pedig még egy lépéssel továbbment. A termékenyítő műfajhatást, rendhagyó alkotási módjának létjogosultságát szinte tankönyvszerűen illusztrálja.

Mándy Ivánnal és Bánya Jánossal 1977 márciusában az Újvidéki Rádióban
Mándy Iván újvidéki estje után (Dormán László felvétele)

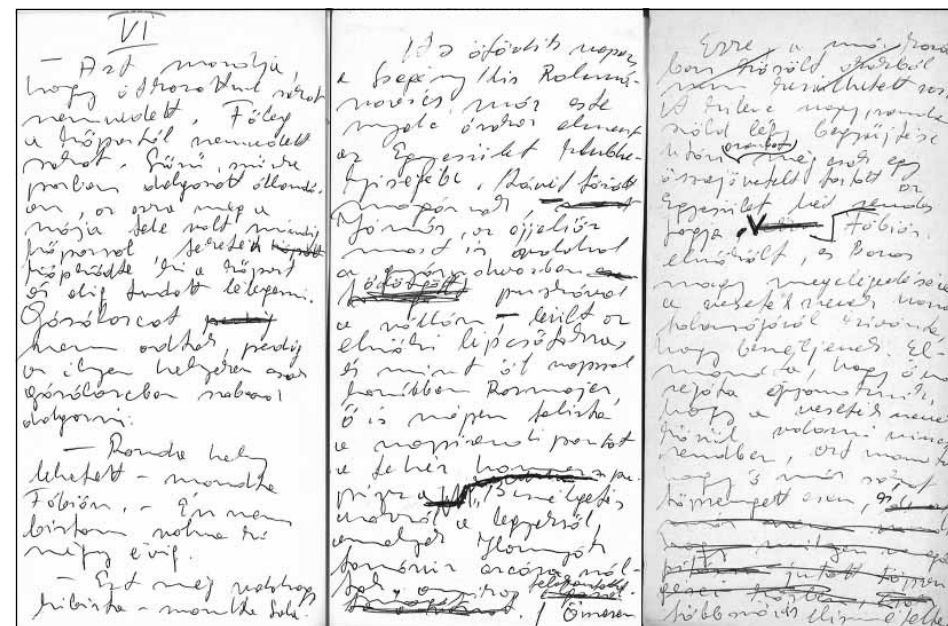
Az első regények

Platón Lakomáját idézve: Kételtűek a barlangban

Azt mondja, hogy átkozottul sokat szenvedett. Főleg a kőportól szenvedett sokat. Sűrű szürke porban dolgozott állandóan, az orra meg a szája mindig tele volt kőporral, feketén köpködte ki a kőport, és alig tudott lélegzeni. Gázálcot nem adtak, pedig az ilyen helyeken csak gázálcban szabadna dolgozni.

– Ronda hely lehetett – mondta Fábián. – Én nem bírtam volna ki négy évig.

– Ezt még valahogy kibírta – mondta Salamon. – De amikor a padlóköcskát dörzsölte, majdnem megőrült. Olyan fehér volt már a kocka, hogy bele lehetett örülni. És neki két hónapig kellett dörzsölnie, közben napról napra fehérebb lett.

A Kételtűek a barlangban kéziratos füzetének részletei. Az első szelvényen Jugoszlávia gulagja, a Goli otok első irodalmi feldolgozása olvasható; a másik kettőn a lentebbi idézetek

Az ötödik napon a Szegény Kis Rahmánovics már este tíz órakor elment a klubhelyiségbe. Kávé főzött magának – Jónás, az éjjeliőr most is valahol a gyárudvarban ödögött, puskával a vállán –, leült az elnöki lépcsőfokra, és mint öt nappal korábban Rozmajer, ő is szépen felírta a napirendi pontot fehér hammerpapírra:

„Beszélgetés azokról a legyekről, amelyek Hornyák tanár úr arcára szálltak, miután felakasztotta magát. (Összesen kilenc zöld légy, közülük ötöt a helyszínen

megöltem.)” Ezt írta fel a Szegény Kis Rahmánovics fekete tussal a fehér hammer-papírra, és még csak fél tizenegy volt, nem jöttek az Egyesület tagjai. A Szegény Kis Rahmánovicsnak volt hát ideje gondolkodni, és gondolkodott is egy darabig, azután odaírta a napirendi pont alá: Rahmánovics Hasszán, elnök.

A kilenc nagy, ronda, zöld légy begyűjtése után még csak egy szabályos összeívetelt tartott az Egyesület hét rendes tagja. Meleg volt azon az éjszakán, ki kellett nyitni az utcai ajtót, hogy friss levegő jöjjön be a sötétből. Az ajtóval szemben egy gömbölyű koronájú fa nőtt, szoforafának hívják errefelé, dereszöld, vastag, zsíros kis levelei vannak, rengeteg apró fehér virág nyílik rajta; ebben az időben már hullottak a virágok, fehér volt a föld a fa körül, és néhány döglött méh is hevert ott a virágok között. Mert rászálltak a méhek a földre hullott virágokra is, a járókelők pedig agyontaposták őket.

Fábián elnökölt, és Baras nagy meglepedésére azt kívánta, hogy a vezetéknevek haszontalanságáról beszéljenek. Elmondta, hogy ő már régóta gyanakszik, hogy a vezetéknevek körül valami nincs rendben, azt mondta, hogy ő már sokat töprengett ezen, és többször is elismételte, hogy a vezetéknevek körül bizonyára sok minden nincs rendben, mert ő akiket csak ismert eddig, azoknál mindig észrevette, hogy sok minden nem stimmel a vezetéknev és viselője között, ezért ő úgy gondolja, hogy az Egyesületnek ezt okvetlenül meg kell vitatni, és hogy ha ők ma este együttesen megállapítják, hogy a vezetéknevek tényleg haszon nélküli dolgok, akkor a vezetékneveket is okvetlenül be kell iktatni az Egyesület gyűjteményébe. *(Kétélűek a barlangban, 23, 67, 86.)*

„A statútum”

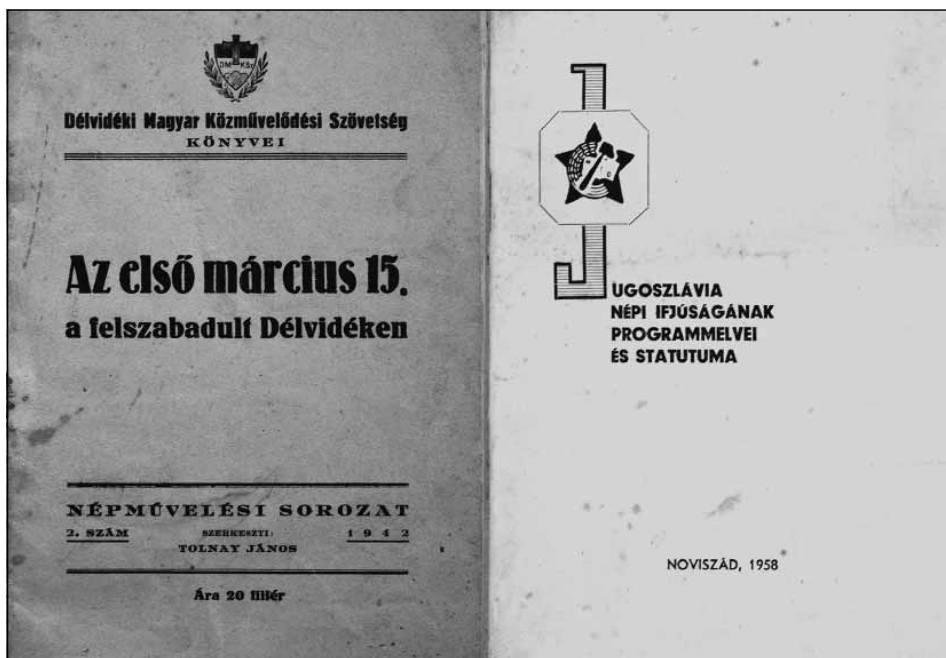
Baras egyébként is nagyon dühös volt az igazgatóra. Főleg a tablőügy miatt. A tablőjukat ugyanis a könyvkereskedés kirakatába tették. Az igazgató már másnap üzent az Osztályfőnökkel, hogy vigyék el onnan a tablót, és tegyék valamelyik vaskereskedés kirakatába. Baras erre megmondta az Osztályfőnöknek, hogy az igazgató törődjön csak a maga dolgával, és ne avatkozzon olyasmibe, amihez semmi köze. Másnap aztán kitört a botrány. Az igazgató megnézte közelebbről a tablót, és meglátta, hogy azt írták rá: „A Fémfeldolgozó Középiskola végzett növendékei.” Berohant az osztályba a vacogó Osztályfőnökkel együtt, és megkérdezte, hogy ki volt az az idióta, aki ilyen lehetetlen nevet adott az iskolának.

Baras felállt, és halálos nyugalommal azt mondta, hogy ő találta ki ezt a nevet, és hogy nagyon büszke rá, és hogy ez a vacak iskola is büszke lehetne, hogy ilyen szép nevet kapott. De ilyen nevű iskola nincs az egész tartományban, sőt, nincs az egész országban, háborgott az igazgató. Nem baj, mondta Baras, most van, ő kitalálta, és most van. És nagyon téved az igazgató, ha azt hiszi, hogy ők majd mindannyian a Fűtőházban, vagy valamilyen mocskos javítóműhelyben fognak megrohadni, csak azért, mert három évvel ezelőtt véletlenül ebbe a vacak iskolába iratkoztak. Ő, Baras, személy szerint például okvetlenül az egyetemre fog menni, mert utálja, hogy munkaidő után mosóporral kell dörzsölnie a kezét, és utálja,

A „Szubotcai Fémipari Középiskola” tablója.
Gion a középső sorban a középső

ha minden hülye parancsolhat neki, csak azért, mert azt hiszik, hogy ő többre nem képes, mint nyolc órán keresztül egy vasdarabot reszelni. Az igazgató erre azt mondta, nem érti, hogy Baras miért viselkedik ilyen hülyén, és miért csinál ilyen nagy ügyet abból az egyetemből. Az életben vannak sokkal fontosabb problémák, mint az egyetemre iratkozás, ami nem más, mint Barasnak egy banális és nevetséges rögeszméje. Baras erre nagyképűen magyarázni kezdte, hogy örülhet az igazgató, hogy őnéki ez a legnagyobb problémája, és hogy boldog az az ország, ahol az embereknek az a legnagyobb problémája, hogy piszkos vagy kevésbé piszkos munkát végezzenek-e, meg hogy ez az ország addig lesz boldog, amíg az embereknek csak banális rögeszméik lesznek. Egyébként is minden ember hülye egy kicsit, és mindegyiknek van rögeszméje. Ezért az igazgató jól tenné, ha olyan hülyéket nevelne a társadalomnak, akiknek csak nevetséges és banális rögeszméik vannak, és akkor még tanügyi tanácsos is lehetne az igazgatóból, legalább köztársasági szinten. Az igazgató megpróbált hangot változtatni. Szigorúan megfeddte Barast, hogy egy párttag nem beszélhet ilyen felelőtlenül. Baras erre azt mondta, hogy amennyiben a statútum is előírja, hogy a párttagoknak tilos gondolkodni, ő mindent visszavon, és egy óriási vörös zászlóval naponta végigsétál a főutcán. *(Kétélűek a barlangban, 82–83.)*

Meghatározó politikai termékek Gionék könyvespolcáról az író
kisgyermek- és ifjúkorából: magyar hazafias füzet és kommunista pártstatútum

Az első díjnyertes regény: a Testvérem, Joáb

Búr egyébként mindennap két óra után megvár engem a városháza előtt, mert egy irányban lakunk, így hát együtt megyünk haza, és az úton mindig elmeséli, hogy aznap mi történt az önkiszolgálóban. Az önkiszolgáló a városházától számítva a második utcasarkon van, a folyó felé, Búr itt dolgozik, ő a főnök helyettese, reggel hattól délután két óráig dolgozik, és mindig tele van mesével, mert az önkiszolgálóban folyton történik valami; az emberek rengeteget lopnak, és ha a kereskedők észreveszik, Búr megpofozza őket, természetesen nem ott a helyszínen, mindenki szeme láttára, hanem bevezetik az illetőt az irodába, amit csak egy függöny választ el az üzlettől, és itt Búr vagy a főnöke – de legtöbbször Búr, mert ő nagyon erős, barna bőrű fiú – megpofozza a tolvajt, hazafelé menet azután Búr részletesen elmeséli nekem, hogy kik loptak, és kiket pofozott meg, és sokat szokott még mesélni egy kereskedelmi utazóról, aki havonta kétszer-háromszor betér hozzájuk, valamikor tagja volt a labdarúgó válogatottnak, de most már csak kereskedelmi utazó, Búr azt mondja, hogy rettenetesen meghízott, és a haja teljesen megőszült. Én még sohasem láttam, de Búr már annyit mesélt róla, hogy egész biztosan megismerném, ha találkoznék vele az utcán. (Testvérem, Joáb, 12.)

Horvác Pali most komor
borult:
- Az ember meg azt is mesé-
li, hogy Opat már meggyott éppen
mert a labourn után. Ő meg a belne-
mü 'Ihacson - mondta.
- Er nem ija - mondta a Felén
Is. - Vert ő éppen meg belet is.
- De hely meggyottat - mondta
a Horvác Pali.
- Mit parancsolt maorára? -
reinderte Opat.
A Horvác Pali tovább is verius
meggyottat.
- It fél nem: Ihacson főbelöte
meggyottat - mondta. - Egy meggyott
rettenetesen berügett is főbe löte meggyott.
- Mit parancsolt maorára? -
reinderte Opat.
A Horvác Pali úgy nézett fel
né, mintha az most rette volna
enne.
- Maor meg nagyon meggyott be
így is terüggött! - reinderte.
- Mit parancsolt maorára? -
reinderte Opat.
- Probólyán meg egyen rettenetesen
berüggött.

A Testvérem, Joáb kéziratoldala az egyik legelső
nyílt utalással az 1944-es etnikai tisztogatásra

A Kovács Pali és Opat afférja

Kovács Pali most hozzánk fordult.

– Az emberek még azt is mesélik, hogy Opat sok magyart agyonvert a háború után. Ő meg a félszemű Kacsán – mondta.

– Ez nem igaz – mondta a Fehér Ló. – Vert ő agyon szerbeket is.

– De főleg magyarokat – mondta a Kovács Pali.

– Mit parancsolnak vacsorára? – kérdezte Opat. Kovács Pali továbbra is nekünk magyarázott.

– A félszemű Kacsán főbe lőtte magát – mondta. – Egy szép napon rettenetesen berúgott, és főbe lőtte magát.

– Mit parancsolnak vacsorára? – kérdezte Opat.

Kovács Pali úgy nézett fel rá, mintha csak most vette volna észre.

– Maga még sohasem rúgott be úgy istenigazából? – kérdezte.

– Mit parancsolnak vacsorára? – kérdezte Opat.

– Próbáljon meg egyszer rettenetesen berúgni – mondta a Kovács Pali.

– Mit parancsolnak vacsorára? – kérdezte Opat.

– Halat – mondta a Kovács Pali, és mosolygott.

– Ponty van és harcsa – mondta Opat.

– Harcsát – mondta a Kovács Pali. – Abban kevesebb a szálka.

– Tehát négy adag harcsát – mondta Opat.

– Négy adag harcsát – mondta a Kovács Pali. Izzadt a homloka, és nagyon kedvesen mosolygott Opatra. (*Testvérem, Jób, 34–35.*)

A második díjnyertes regény: Engem nem úgy hívnak

– Miért vagy rosszkedvű?

– Mozijegyet kell vennem holnap.

– Hát aztán. Mi abban a rossz?

– Menj a fenébe.

– Nem akarom, hogy rosszkedvű legyél – mondta. – Mi bajod van a mozijegyekkel?

– Arról van szó – mondtam dühösen –, hogy annak a barom műhelyfőnöknek kell mozijegyet vennem. Beolajozza a ruhámat, és úgy küld el mozijegyért, mint egy olajoskannát, hogy az emberek eloldalogjanak mellőlem a pénztárnál.

– Most már értem – mondta Rea. – Nagyon rossz érzés lehet, amikor eloldalognak mellőled az emberek. Én nem mennék el mellőled, akármilyen olajos is volna a ruhád.

– Nem erről van szó. Az a barom azért olajoz be fülig, hogy soron kívül kapjak jegyet, és hogy gyorsabban visszaérjek a műhelybe. Szerintem ez nagy disznóság.

– Mondd meg neki, hogy nem veszel mozijegyet.

– Ő a főnököm.

– Nem baj. Te mondd meg neki, hogy nem veszel mozijegyet.

– Kirúg a műhelyből – mondtam. – És akkor mehetek a francba... De ha egyszer nagyon feldühít, tényleg megmondom neki, hogy nem veszek mozijegyet, aztán

Az ifjúsági regénypályázat eredménye:

Gion Nándor nyerte az első díjat

Domonkos István a második, Deák Ferenc a harmadik díj nyertese — A bíráló bizottság tegnapi hozta meg döntését

Kevés író dicsekedhet azzal, hogy egymás után három pályázaton a legmagasabb elismerésben részesült. E kevesek között van Gion Nándor. A Magyar Szó novellapályázatán, a Fórum Könyvkiadó regénypályázatán és most az ifjúsági regénypályázatán is első díjat kapott.

Mit szól ehhez?

— Amióta a novellapályázaton első díjat nyertem, minden utána jövő pályázat számomra egyre nehezebb volt. Ezt a legutóbbit még nehezebbé tette a talvált regénypályázat, nem mintha fellebbezhetetlennek tartanám valamennyi bíráló bizottság ítéletét, de ezek az első helyek bevéssé az ember egyébe, és úgy érzi, ha alább adja, akkor már a visszaesés jelei mutatkoznak.

— Ilyen eléggé ostoba magánéletemmel kezdtem hozzá ifjúsági regényem írásához is, méghozzá eléggé későn, novemberben, de két nap múlva már éreztem csúszásban, hogy sikerült jó regényt írnom. Minden művet általában megkéstem és gyorsan írtam, de eddig ez az ifjúsági regény ment a legkönnyebben. Magyarán, éreztem, hogy jó regényt írok. A többi már a bíráló bizottságon múlt, és hiába is titkolnám, nagyon-nagyon örülök.

Mondjon néhány szót díjnyertes regényének témájáról.

— Egész röviden: ez úgynevezett felnőtté válás csopet sem fájdalommentes mozzanatról szól a regény. A magam életében is ez az időszak volt a legfájdalmasabb, és ez maradt meg legjobban emlékezetemben.

Megpróbáltam tárgyilagosan írni erről.

Három első díj három különböző műfajban. Ez a műfaji különbség okozott-e valami gondot az ifjúsági regény írásakor?

— Részben igaz, hogy mindig más műfajban kapok díjat, sényegében azonban mindig szépprózáról volt szó, és én prózáiról alkotnak tartom magam, s az így értelmezett műfajhoz vonzódom legjobban.

— Bevallom azonban, sohasem gondoltam, hogy valaha is ifjúsági regényt fogok írni. Sohasem próbálkoztam vele, és ha nem lett volna ez a pályázat, nyilván nem került volna rá sor. Igaza volt az egyik zsűritagnak, aki a pályázat kiírásakor egy cikkében kötelekedett abban, hogy Vajdaságban hetvenen (eredetileg körülbelül ennyien) jelentkeztek a pályázatra tudják, hogy mi is az az ifjúsági regény, sőt még az sem biztos, hogy ennek a fele tudja. Bevallom, kissé magamra is érezttem ezt a cél-

zást, és nem is haragudtam érte, de végül is a műfaj boncolgatása helyett megpróbáltam a saját elképzeléseimnek megfelelően írni MAI IFJUSÁGI REGÉNYT.

Az író nyilatkozata a díjazott

Engem nem úgy hívnak című regényéről

Magyar Szó, 1970. január 17.

szemközt köpöm, és tényleg elmegyek a francba. Egyáltalán nem sajnálnám azt a rohadt műhelyt.

Kedvetlenül hajigáltam le magamról az inget meg a nadrágot, és beleugrottam a vízbe. Nem is fejest ugrottam, csak úgy levettem magam a hajóról, az oldalamba estem, akkorát csattant a víz, mintha egy ökröt dobtak volna bele. Rea mindjárt utánam ugrott és megkérdezte:

– Hová mennél akkor?

– Mikor?

– Hát, ha szemközt köpnéd azt a barmot.

– Nem köpöm szemközt, és nem megyek sehova sem.

– De ha mégis szemközt köpnéd.

– Nem tudom. Elmennék akárhova. Nekem teljesen mindegy.

– Elvinnél engem te is magaddal?

– Hová?

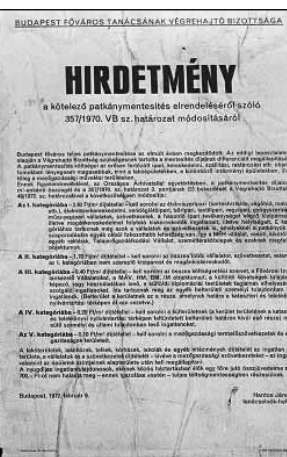
– Akárhová. Nekem is teljesen mindegy. Mennék veled, akárhová vezetnél.

A vízben voltunk, csak a fejünk látszott ki, és néztük egymás arcát. És nekem akkor kezdett elpárologni a rosszkedvem. Nem gondoltam én sohasem komolyan, hogy szemközt köpöm Sabolt, és elmegyek a francba, de azért jólesett, hogy Rea azt mondta, velem jönne. Az mindig jólesik az embernek, ha azt mondja valaki, hogy elmenne vele akárhová. Jólesik még akkor is, ha az ember nem akar sehová sem menni.

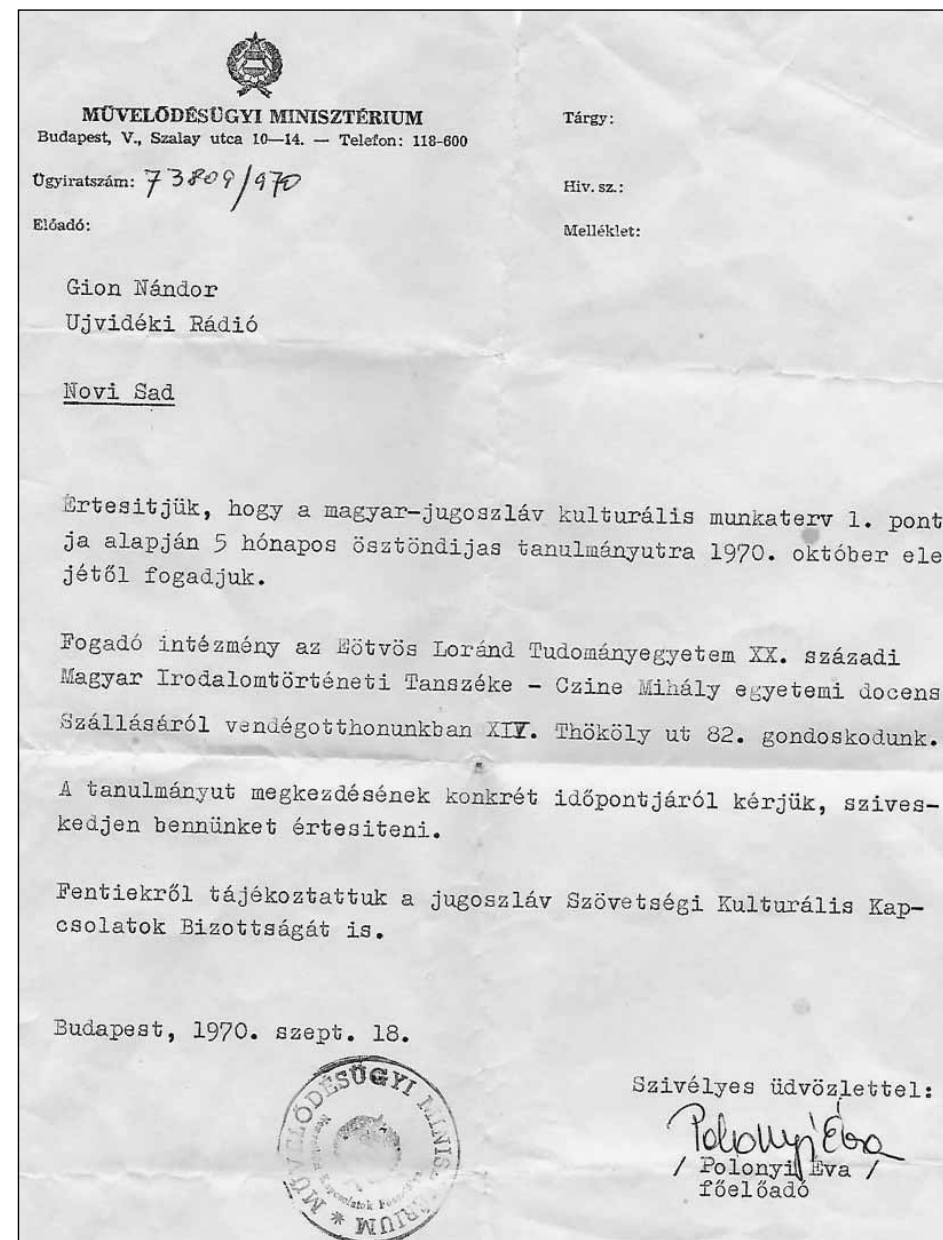
– Egészen biztos magammal vinnélek – mondtam neki. *(Engem nem úgy hívnak, 70–72.)*

A Véres patkányirtás...-ból

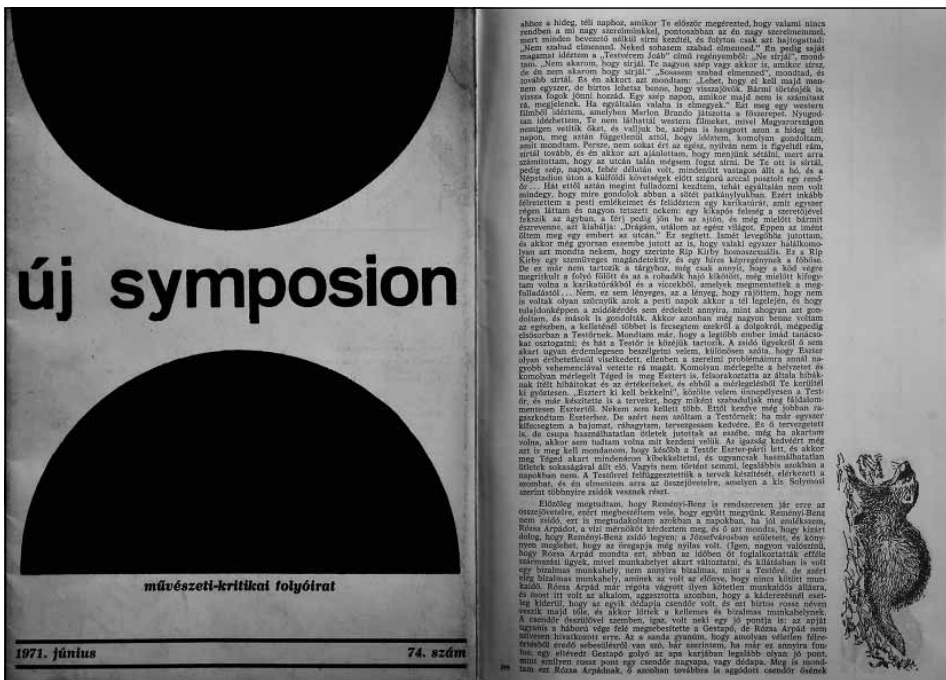
Nem fogod elhinni, Aranyos, de engem kezdettől fogva tulajdonképpen az időmített görények érdekeltek leginkább. Mindjárt első nap, amikor megérkeztem, észrevettem a táblát, meglehetősen nagy sárga tábla, és piros betűkkel azt írja rajta, hogy VÉRES PATKÁNYIRTÁS – IDOMÍTOTT GÖRÉNYEKEL. Lehet, hogy nem is piros betűkkel írja, a színeket mindig elfelejtem, a szöveget azonban pontosan megjegyeztem, de látod, arra már nem emlékszem, hogy van-e még valami a táblán, pedig egész biztosan írtak rá még valamit, ha mást nem, hát az illetőnek a nevét, aki beidomította a görényeket patkányirtásra. Ha legközelebb végigmész a Thököly úton, okvetlenül nézd meg te is, a tábla ott áll szemben azzal a kis könyvkereskedéssel, ahol egyszer megvettem neked azt az angol elbeszélésköte-tet, magamnak pedig Thomas Wolfe kétkötetes regényét: Az időről és a folyóról, amiből – szégyen és gyalázat – mindössze, ha negyven oldalt elolvastam, azt is legalább háromszor nekifutással, és tudom már, és lényegében nem is szégyeltem túlságosan, hogy kezembe sem veszem többet azt a könyvet, mert annyira idegesít az a körülményes...

Képek arról, hogy mennyire aktuális volt 1970-ben Budapesten a „patkánykérdés”

A levél, amelyet Gion pesti ösztöndíjának elnyeréséről kapott a budapesti minisztériumtól

A Véres patkányirtás az Új Symposionban: címloldal és illusztráció: „patkányok” fogják közre a szöveget

De nem is érdekes, szóval azt akartam mondani, hogy okvetlenül nézd meg azt a táblát, és jegyezd meg jól, milyen színűek a betűk, meg azt is, hogy a patkányokon és a görényeken kívül ír-e még rajta valamit. Én rengetegszer elolvastam és ugyanannyiszor elhatároztam, hogy bemegyek abba a házba, és megkérem, mutassák meg nekem az idomított görényeket, de folyton másnapra halasztottam, mert én imádok mindent másnapra halasztani, és az igazság az, hogy máig sem néztem meg őket. Pedig még sohasem láttam idomított görényeket, fogalmam sincs, hogy milyenek lehetnek, még csak közönséges görényt sem láttam soha. Néha már arra is gondoltam, hogy felhajtok valahol egy természettudományi kézikönyvet, biztosan van ilyen, és alaposan áttanulmányozom a görényekről szóló részt, mégiscsak másképpen fogadják az embert, ha már tud valamit a görényekről, de utána meg arra gondoltam, hogy az volna az igazi, ha az idomított görényeket véres patkányirtás közben láthatnám, amit viszont majdnem kizárt dolognak tartok. Nem értek ugyan hozzá, de nem hiszem, hogy a görények a publikum előtt is hajlandók patkányt irtani, enélkül pedig nem sokat ér az egész. Így füstölögtem és vigasztaltam magam, és őszintén szólva nem is kutattam természettudományi kézikönyv után, a dolog azonban továbbra is változatlanul nyugtalanított. Aztán egyszer csak eszembe jutott, hogy tanácsot kellene kérnem valamelyik pesti ismerősömtől. Sok ismerősöm van Pesten, és meg vagyok róla győződve, hogy szívesen adtak volna tanácsot. Nem is hiszed, hogy az emberek mennyire szeretnek tanácsot adni. Én ezt már régóta tudom, és piszokul vissza is élek vele.

Mindenkitől tanácsot kérek, ebben egyenesen verhetetlen vagyok, és tulajdonképpen ez a magyarázata annak, hogy nekem olyan sok barátom van. Persze, többnyire hülyeségekkel kapcsolatban kérek tanácsot, olyan ügyekben, amikhez én magam sokkal jobban értek, s nem is érdekel, milyen tanácsot adnak, de ezt gondosan eltitkolom, és sok barátom ezért szeret engem első-sorban. Csakhogy a véres patkányirtás idomított görényekkel egyáltalán nem hülyeség. Tényleg szükségem lett volna egy használható jó tanácsra. Feltelefonáltam néhány ismerősömet. És az egészből nem lett semmi. Tudhattam volna. Mert az ember nem ronthat mindjárt idomított görényekkel valamelyik ismerősére, akivel, mondjuk másfél évvel ezelőtt beszélt legutóbb. Először jön a szokásos: „ótevagyz?” „mikorjöttél?” „miértcsakmosthívszfel?” „találkoznunk kellene” „mikoris” „talánszérdán” „vagyinkábbcsütörtökön” „legjobb lenne hatórakor”. Megette a fene az idomított görényeket.

Ha valaki nem érzi meg, hogy nekem nem szerdán vagy csütörtökön van rá szükségem, hanem éppen most, mert komolyan tanácsot akarok kérni tőle, attól én már soha az életben nem fogok tanácsot kérni. Legalábbis görény-ügyben nem. Még a Testőr volt a legrendesebb. De hát ismered a Testőrt. Vele igazán nem lehet komoly dolgokról beszélni. Egyszerűen magamra maradtam. Magamnak kell majd egyszer megoldani... (Véres patkányirtás idomított görényekkel, 119–120.)

Eszter

Én ezalatt hülyeségeket kérdeztem Esztertől, olyanokat, hogy hol dolgozik, meg hogy mi a véleménye a női egyenjogúságról, és ennek ürügyén elmondtam a saját véleményemet, miszerint nincs olyan, hogy női egyenjogúság, nem is szabad, hogy legyen, az ilyesmit csak a gyöngé férfiak által elkényeztetett nők követelik és helyeslik. Igen, tudom, hogy ismerős a szöveg, régi jól bevált trükk ez, amivel a legtöbb nőt fel lehet bosszantani, és bele lehet ugrasztani vég nélküli vitába, és ezután már nem tágítanak, amíg be nem bizonyítják a maguk igazát, közben pedig szépen összezelepszik velük az ember. Mindig nagy előszeretettel alkalmaztam ezt a trükköt, egyrészt azért, mert nagyjából tényleg ez a véleményem a női egyenjogúságról,

Cigizős fenegyerek (Dormán László felvétele)

tehát fel vagyok vértézve mindenféle érvekkel, és ennek folytán addig nyújtom a beszélgetést, amíg akarom, másrészt pedig, mert valóban hatásos trükk, ha meg-gondolom, a legjobb nőjeimet mindig így sikerült kifognom. Most viszont, eskü-szöm, csupán megszokásból alkalmaztam, éppen csak azért, hogy beszélgessünk valamiről, nem, nem akartam én semmi mást, arról van szó, hogy lusta voltam okosabb témát kiötni. Mellesleg Eszter egyébként sem harapott rá a női egyen-jogúságra, tett ugyan néhány megjegyzést, aztán figyelmesen végighallgatta nagy támadóbeszédemet, és rövid gondolkodás után igazat adott nekem. Meglepetten néztem rá, és zavarban is voltam egy kicsit; ilyesmi még nem történt meg velem, és most nem tudtam, hogy mihez kezdjek. Már elkészültem rá, hogy a továbbiak-ban mindketten hallgatni és unatkozni fogunk, mert amint már mondtam, lusta voltam újabb téma után kutatni, de akkor Eszter kisegített a nyomorból: elmesélte, hogy amikor ő még kisdobos és úttörő volt, a járási úttörő főnököt, egy középko-rú, kopasz palit, ők gyerekek természetesen Suhai pajtásnak szólították. Ne is mondjam, hogy ez marhára tetszett nekem.

Képzeld el, egy középkorú, kopasz palit a kisgyerekek Suhai pajtásnak szólí-tanak. Hát nem röhejes? Egyre jobban tetszett nekem Eszter. És ha nekem valaki komolyan tetszeni kezd, akkor mindjárt egy rakás kifogásolni valót találok rajta, és persze azonnal meg akarom változtatni. Eszter szűk, fekete nadrágban volt, és én a női nadrágoknál csak a női kalapokat utálok jobban, tehát közöltem vele, hogy a jövőben nem akarom nadrágban látni. Tessék szoknyát húzni. Most ő lepő-dött meg, egyáltalán nem értette, hogy mire föl követelődök én, akit alig ismer, és ezidáig nem is beszélünk arról, hogy esetleg a jövőben is találkozunk. Motyo-

Az író második házasságkötésének képei: megérkezés a II. Kerületi Tanácshoz

A házasulandók az anyakönyvvezetőt hallgatják

Az újdonsült házaspár

Gion Eszter újvidéki otthonában
1975 májusában
(Dormán László felvétele)

gott valamit, hogy a nadrág igen praktikus, különösen kirándulá-sokra, mire én nagylelkűen bele-egyeztem, hogy ha kirándulni megyünk, nadrágot húzhat, de különben szó sem lehet róla. Za-vartan bólogatott, hogy rendben van, ezentúl majd szoknyában fog járni, közben gyanakodva nézegetett, mint aki nem tudja pontosan, hogy tréfálok-e, vagy pedig hülye vagyok. De nem töp-rengett sokáig, hanem elmesélte, hogy volt egy évfolyamtársnője az egyetemen, akinek az apja dip-lomata, és ebből kifolyólag csuda szép kocsikon jár, és csuda szép lakása van, de kijelentette, hogy a csuda szép lakás ablakaira addig nem tesz függönyt, amíg minden munkáslakás ablakán nem lesznek függönyök. Ez is tetszett nekem. Majdnem annyira tetszett, mint a Suhai pajtás. Akkor már eldöntöt-tem, hogy Eszterrel komolyan kell foglalkozni. Közöltem vele, hogy ezentúl ne tüzze kontyba a haját, mivelhogy én azt is utálok. Úgy látszik, gyorsan megszokta a tem-pómat, mert egy pillanatig sem tiltakozott, sőt azt mondta, hogy a haja egészen a válláig ér, és hogy a jövőben nem fogja kontyba tűz-ni. (*Véres patkányirtás idomított gö-rényekkel*, 150–152.)

Reflexiók művészbarátokról

Vébel Lajosról

Hitte, valóban hitte Vébel Lajos mindazt, amit leírt hosszú évek során cikkeiben, kommentárjaiban, tárcáiban, melyeknek legjavát most kötetbe gyűjtötte a lezajlott események krónikájaként és mintegy közírói életrajzként.

Vébel nem tartozik az átlagos, a közészerű újságírók közé. Megtanulta a szakmát, mint bárki más, hogy szabatosan tudjon tényeket és gondolatokat közölni, besulykolta a szabványokat [így!], de ezt már azért, hogy válogathasson közöttük, vagy változtasson rajtuk, és leírja a közhelyeket is, de csak akkor, ha biztos benne, hogy életes tartalommal tudja feltölteni őket. Más szóval igényes publicista, aki büszke szakmai jártasságára, és sokat ad a saját véleményére. Így tudja másokkal is elhitetni azt, amiben maga hisz, harsogás nélkül, sajátos stílusú, csöndes érveléssel, amikor az eseményeket vagy jelenségeket szinte az olvasóval együtt gondolja végig, a kételyeket sem elhallgatva, jól időzített iróniával és öniróniával, ami azonban több ezer cikk megírása után sem váltott át cinizmusba. És mert ad a saját véleményére, sok mindenről és mindenkiről mer szólni, divatról és diáktüntetésekéről, rakétákról és vendégmunkásokról, írókról és huligánokról... Nem azért, hogy tudálékos

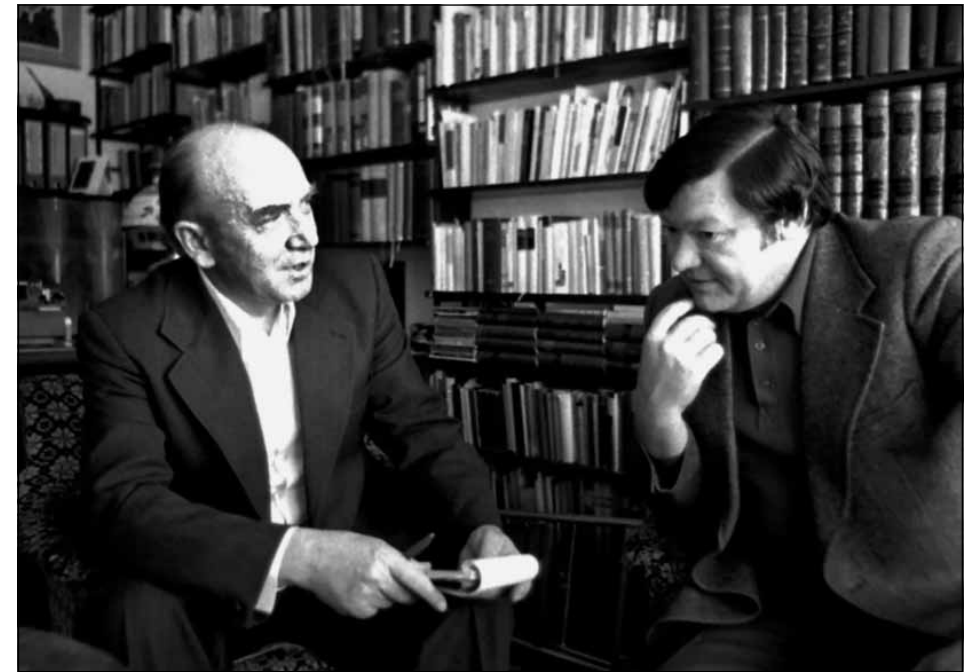
Szilveszterezés Vébel Lajosékkal, az Újvidéki Rádió magyar adásának Giont megelőző főszerkesztőjével

következtetéseket vonjon le, hanem hogy megmagyarázza magának és másoknak a történeteket és azok hullámverését.

Vébel Lajosnak ez a második könyve. Az első – Baki Ferenc volt a társszerzője – tizenöt évvel ezelőtt jelent meg *Petőfi brigád* címmel. Második könyvében is ír a Petőfi brigádról, annak már-már egyetlen krónikásaként. Vallomása szerint ez a cikkválogatás folytatása is az előbbi kötetnek bizonyos értelemben. A brigád volt harcosainak és utódainak íródott a bekövetkezett békeidő körülményei közepette, és egy olyan történelmi korban, amelynek e szakasza nagyjából le is záródik az utolsó cikk dátumával. (Vébel Lajos *Írta és hitte Vébel Lajos* című könyvének fűlszövege. Alatta áll még: „Gion Nándor recenziójából”)

Fehér Ferencről

Nem tudom, hogy Fehér Ferenc szeretett-e dolgozni, de azt tudom, hogy rengeteget dolgozott. Írta verseit, fordította mások verseit, írta az újságcikkeit, ismertetőit, jegyzeteit. Sokat írt, és ő sem gazdagodott meg. Nyugdíjas korában is nagy táskával járkált, vitte a kéziratokat, a rádióba is rendszeresen bedolgozott, időnként rám nyitotta az ajtót, ilyenkor ittunk egy pohár konyakot, és ő elpanaszolta, hogy neveléségesen kicsi a nyugdíja, aztán közösen elpanaszoltuk, hogy milyen kicsik a tiszteletdíjak, általában szomorkás vagy dühös beszélgetéseket folytattunk, és

Gion Nándor
Fehér Ferenc vajdasági költővel

nem csak a pénzről, úgy éreztük, jó okunk van erre, Fehér Ferenc néha már-már a fogait is csikorgatta, pedig békés természetű ember volt, én meg minden alkalommal külön is elszomorodtam amiatt, hogy egy jó költőnek rengeteg ismertetőt és jegyzetet kell írni ahhoz, hogy tisztességesen megéljen, jobban szerettem volna, ha csak verseket ír, és elhatároztam, hogy egyszer mesélek neki gyermekkorom első élő költőjéről, Csongorádi Lászlóról.

Rádióink műsoraiban megemlékeztünk Fehér Ferencről, a lapok is sokat írtak róla, engem is felkértek, hogy írjak a költőről, egy régebbi írásomat vettem elő, amit az előző esztendőben olvastam fel a rádióban, amikor hatvanéves volt Fehér Ferenc, akkor egy író-olvasó találkozóról beszéltem, arról, hogy hogyan rohantak a középiskolások étlen-szomjan az író-olvasó találkozóra, lemondtak az ebédjükéről, mert Fehér Ferencet akarták látni és hallani. Nem volt valami jó írás, de annyi talán kiderült belőle, hogy sokan szerették a költőt, a középiskolások is. Fogatkoznak középiskolásaink, Fehér Ferenc is meghalt alig hatvanegy éves korában. Csúnya meleg nyarunk van az idén. *(Akit sokáig szerettek hallgatni, 15.)*

Pintér Lajosról

Nem sokkal az idei könyvhét után az Írók Könyvesboltja dedikálás nélkül küldte el címemre Pintér Lajos legújabb verseskötetét, az *Ezredfordulópontot*, dedikáció helyett a költő valakinek a közvetítésével rövid levelet mellékel, melyben megírta, hogy közbejött betegsége miatt nem mehetett el a könyvesboltba, de ha meggyógyul, majd mindenfelét beírja a kötet első lapjaira. Rátelefonáltam, hogyléte felől akartam érdeklődni, nem találtam meg, tehát meggyógyult már, egyik nagyon közeli ismerőse közölte velem, hogy tulajdonképpen nem is volt igazán beteg, csak hát érzékenyek a légzőszervei, és ehhez időnként a költői képzelőerő is hozzájárul, de az efféle bajokat nem kell túlzottan komolyan venni. Egyetértettünk.

Én már egészen fiatal költő korában sem vettem komolyan az efféle bajait. Valamikor a hetvenes évek vége felé egy meleg nyári napon kisebb társaságban lombos diófa alatt üldögéltünk, itt szolgálták fel számunkra a vasárnapi falusi ebédet: húslevest, különféle húsokat, kelt kalácsot; mindezek után sört ittunk. Pintér Lajos kissé lehűtve kérte a levest és melegen a sört. Ő volt közöttünk az egyetlen költő, persze hogy körberöhögtük, talán túlságosan harsányan élcelődtünk, majdnem megsértődött, mondván, nagyon sok költőnek érzékenyek a légzőszervei, nem tűrik a rossz levegőt, de szerencsére nem volt sértődékeny alkat, haragudni azonban tudott, természetesen nem a barátaira, akikkel nagy komolysággal társalgott világmegváltó vagy inkább nemzetmentő lehetőségekről és szándékokról, és csak azokra haragudott, akik ezt megakadályozták, kiolvasható volt ez első kiforrottabb verseiből is, és nekem határozottan tetszettek ezek a versek kihegyezett sorokkal és kihegyezett nyilakkal.

Költői haragjához szelíd ironia is párosult, nem akart senkit sem megbántani, tisztelte és szerette az embereket, az oktan állatokat, a békésen röpködő vagy éppen turbékoló madarakat. Egy másik közös vasárnapi ebédünkön vendéglátóink galamblevessel akartak kedveskedni, de ehhez galambokat kellett volna fogni. Pintér Lajos nem volt hajlandó kifosztani a galambfészkeket, így hát keménykötésű próza-

Pintér Lajos bemutatja Giont a kiskunhalasi városi könyvtárban 1986 októberében

íróként nekem kellett felkapaszkodnom a padlásra, bár én sem szívesen bántottam az ártatlan szárnyasokat, még jó, hogy volt mellettem egy gyakorlatias gondolkodású kislány is, aki minden teketória nélkül beszolgáltatta a konyhára a kért galambokat, a költő őszinte bánatára. Kicsit csodálkoztam is, hogy legújabb könyvében kékcinkék, búbos pacstírták, feketerigók, házi verebek és egyéb madarak mellett alig esik szó galambokról, holott a galambokat is nagyon szereti, és néha nyilván sajnálja is.

Kecskeméten, a Forrás folyóirat szerkesztőségében
Benes Józseffel és Pintér Lajossal

Kecskeméten, a Szent-Györgyi Albert Egészségügyi Szakközépiskolában

Amolyan olcsó poénként most ide kívánczna a galamblelkű költő elnevezés, ami azonban ellentmondana a könnyen haragra lobbanó költőnek, és nem is lenne igaz. Pintér Lajos ifjú költő korában ifjú szerkesztő is volt egy folyóiratnál, egy jól szerkesztett és az akkori körülményekhez képest merészen szerkesztett folyóiratnál, és ő volt az, aki gyakorta hangoztatta, hogy a folyóirat csak addig lesz jó, amíg szerkesztői és szerzői el nem gyávulnak, és hogy erre nagyon vigyázzanak valamennyien. Ma is jó folyóiratot szerkesztenek, Pintér Lajos pedig közben megírt nyolc könyvet.

A nyolcadik könyv, az *Ezredfordulóponton* hangja már visszafogottabb, mint az első köteteknél, a költő ma már nem nevezhető egészen fiatalnak, mértéktartóan és mégis meghatóan nosztalgizhat is néha, sőt időnként megsértődik, ami azelőtt nem volt szokása, mint ahogyan az elérékenyülés sem, de még ha kissé megsomorodva is az idő múlása és a világ ilyenén való alakulása miatt, még mindig tud haragudni. A kihegyezett nyilatkat az új versekben gondosabban beágyazza lassú, majd hirtelen felgyorsuló és sajátosan lüktető sorok közé, a nyílhegyek többfelé meredeznek figyelmeztetően, mert a tárgykör kiszélesedett, a Kárpát-medencéből Közép-Európára, egész Európára, az egész világra, még a csillagokra is, amelyek kissé romantikusan ragyogva néznek le ránk még akkor is, ha legtöbbször nem sok örömük telik abban, amit odafentről látnak. Pintér Lajos is ritkán örül, nyilván jó oka van rá, a rossz levegő még mindig megköhögteti, és a legfontosabb dologban hű maradt régi önmagához: nem gyávult el. És ezt ma is jó versekben tudja érzékeltetni. (*Nyilatkat a rossz levegőbe*, 27.)

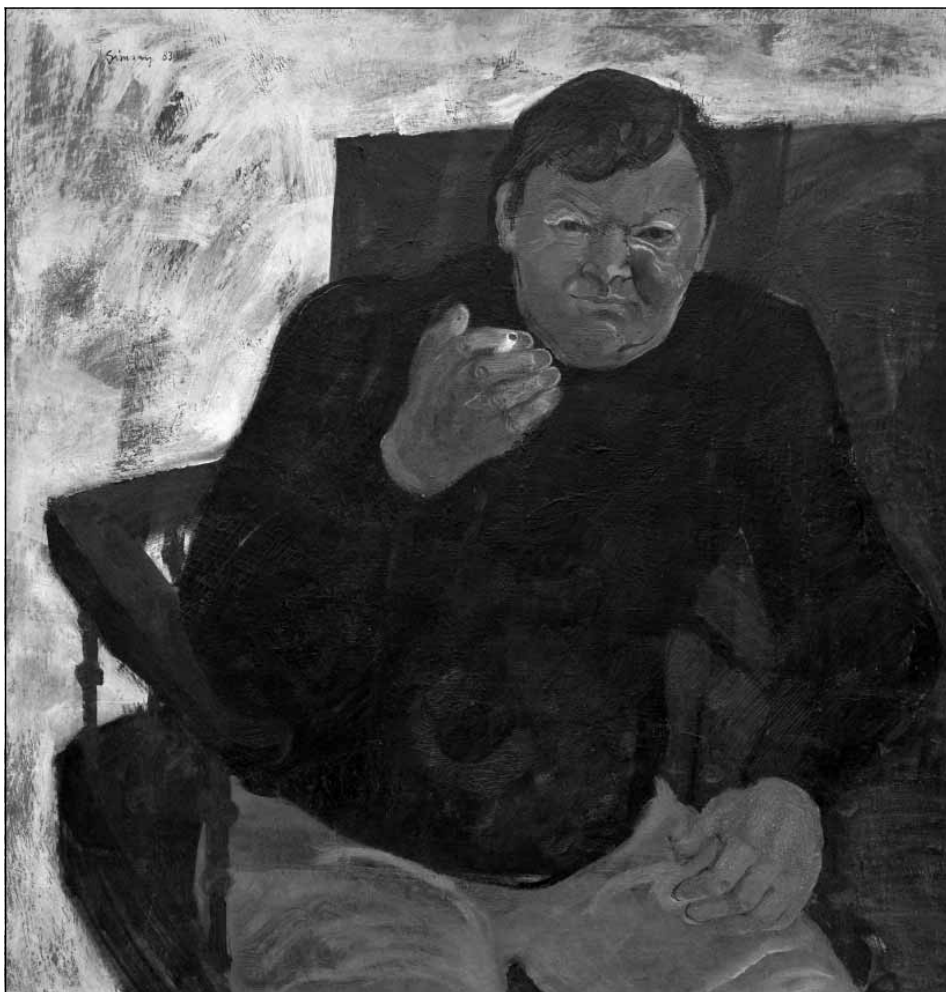
Simsay Ildikóról

Nagyon sajnálom, hogy már nem vitatkozhatom Simsay Ildikóval. Pedig szívesen veszekednék és pörölnék vele a művészetekről, a politikáról, akármiről, akár a halálról is. Hiszen mindenről volt véleménye. Tehát beszélgethetnénk arról, hogy bizonyos embereknek sohasem szabadna meghalniuk. Mert ők mindig mozognak, rájuk mindig lehet számítani, segítenek, ha kell, villámgyorsan véleményt formálnak a világról, és ezt ki is mondják, igen hangosan. Az ilyen emberekkel érdemes vitatkozni, ezekkel érdemes élni...

Egyszer leültetett egy kényelmetlen karosszékre, megengedte, hogy cigarettára gyújtsak, és megfestette a portrém. Szép az a kép, én kicsit csúnya vagyok rajta, majdnem olyan csúnya, mint a valóságban, a férje rá is mordult emiatt, márpedig ő igazán jártas a festői szakmában, és biztosan igaza volt, én mégis Ildikónak hittem, az ágya fölé szegeztem a falra a festményt, és mindenkinek büszkén mutogatom magamat, mert jó az a kép, aki festette, az tudott festeni. Festés közben persze beszélt. Ma sem emlékszem, hogyan vetődött fel a téma, de a festékek kavargatásakor igen meggyőzően elmagyarázta, hogy van isten, és hogy a hit megszépíti az életünket. Kétkedésre hajlamos ember vagyok, vitatkoztam vele, aztán megnéztem a kész festményt, és elhittem a mondandóját. Azóta is önelégülten és kövéren ülök egy kényelmetlen karosszékre, és szent meggyőződés, hogy Simsay Ildikóval megéri vitatkozni, ágalni kell vele, és írni kell róla.

Írtam róla. Áttételesen elmotyogtam, hogy jó festő, jó ember, aki mindannyiunkat túl fog élni, mert szeret élni, magától értendő harsogással szereti a családját, a férjét, a gyerekeit, a barátait és ezt az egész nyomorult világot. Ebben tökéletesen igazam volt. Aztán hazugságokat írtam róla. Beültettem egy előkelő hegyoldali villába, ahol kegyetlen dolgok zajlanak, de ő ott is rendet tart, mert amihez hozzáfog, azt hozzáértéssel csinálja.

Most mindezt abbahagyta. Csúnyán itt hagyott bennünket. Beszélni és írni még sokáig fogunk róla. Csakhogy vitatkozni már nem tudunk vele. Pedig nagyon meggyőzően tudott szólni az életről. (*Vitatkozni szeretnék*, 23–24.)

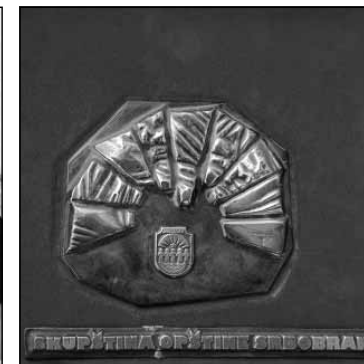

Simesy Ildikó portréja ma a szenttamási Gion Nándor Emlékházban van (Németh Dezső felvétele)

A Virágos Katona tanítványa: közéleti szerepek, küldetések

„Kimeríthetetlen forrás”

Szenttamás nagyon érdekes környezet. És annyi mindent kínált, ha kissé visszamentem a történelembe: emberek közötti konfliktusokat, nemzetek közötti konfliktusokat, amik voltak, és amiket le kell küzdeni. Érzésem szerint meg kell írni.

A szülőváros hálája: Gion szenttamási októberi díjának képei: a díjátadó ünnepség 1979-ben – és a plakett

Az író és mesefája, azaz nagyanyja, Krebsz Rézi

Még hozzá olyan emberek életén keresztül, akik helytállással, cselekedeteikkel, tetteikkel vagy emberséget példáztak, vagy egy olyan gonoszsgot, amely a legundorítóbb és legveszélyesebb: a nemzetek közötti különféle megkülönböztetésre és ennek következményeire gondolok, közösségek megalázására, megnyomorítására, irtására. Vagy ezt példázzák, vagy a kettő között valamiféle túlélést, álláspontot, helyezkedést. Ezekről én mind tudok, vagy hallottam, vagy tapasztaltam, vagy meséltek róla.

Sok embert ismertem, akik úgy érzem, hogy megírva, jól megírva Szenttamáson messze-messze túlmutathatnak. Mindennek van egy másik, szakmaibb és egyszerűbb és szerencsés oldala, ami tulajdonképpen hozzásegített engem a *Virágos Kertona* meg a *Rózsaméz* megírásához, remélem, folytatásához is: hogy nekem van egy mesefám.

Egy öregasszony, akit nagyon kedvelek. Most már nyolcvannyolc éves. Pontosan emlékezik mindenre, és az agya bámulatra méltóan vág. Olyan rendszeresen el tudja nekem mondani a dolgokat, amikre – azok nyomán, amit én tudok – rákérdezek, hogy az már anyagában sokszor összeállhat egy-egy fejezetté. Aztán persze másokhoz is fordultam, de önkülé nehéz lett volna. És még többet segít – azt hiszem – a folytatásnál. Minden könyvemet odaadok neki, nemigen olvassa el, de örül neki, hogy megvan. Nem csak azzal segített, amit elmondott. Olyan emberi magatartást lestem el tőle, ami talán a legjobban segített ezeknek a könyveknek a megírásában. Nem emeltem én őt ki túlzottan külön, a könyv nem róla szól, de állandóan jelen van. Ha ezt az emberi magatartást elmondanám, akkor eléggé sztereotip lenne, attól félek. Az észszerűség és az érzelmek összehangolása nagyon mély és dacos bölcsesség. Bölcsesség olyan értelemben, hogy elfogadja azt, ami elkerülhetetlen, és amin nem tud változtatni. De csak azt. Ahhoz alkalmazkodik is zokszó nélkül. Ezen túl azonban nem ismer megalkuvást a legapróbb részletekben sem. A saját világáért, életviteléért és mindenért, ami fontos neki, naponta kész verekedni. Szó szerint. Világot teremt maga körül, követésre csábít. Ilyen emberek tartanak össze kicsi vagy egészen nagy közösségeket... Egy évvel ezelőtt, nyolcvanhét éves korában leütött egy negyvenéves férfit valami sértő gesztus miatt. Ugyanakkor nem hajlandó műfogsort csináltatni. Egy foga van már, és mondtam, tíz évvel ezelőtt mondtam már, hogy csináltatok neki műfogsort. Meg aztán nagyothall, s mondtam, hogy valamilyen hallókészüléket beszerelünk. Ezt elintézte két mondattal, hogy neki az nem kell. Egy fiatalasszony úgy szép, ha fogai vannak, és jól hall, egy öregasszony úgy szép, ha nincsenek már fogai, és nagyothall. Ebbe a magatartásba ez is beletartozik, meg sok minden, amit nem lehet így megfogalmazni. Legalábbis nem röviden. És lehet, hogy nem is lehet teljességgel megfogalmazni. Ilyen emberek, ha nem is ennyire markáns egyéniségek, akik segítségemre vannak. („Kimeríthetetlen forrás”, 216–217.)

Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának 1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról

Az Új Symposion Tanácsát 1983 februárjában nevezték ki. A Tanács összetételét az alapító VSZISZ TB Elnöksége határozta meg, ennek értelmében a felkért társadalmi szervezetek, intézmények és a folyóiratok szerkesztősége megválasztották küldötteiket.

A Tanács összetétele: Ködmön Emese, Vékony Károly, Erdélyi Anna, Komáromi Ákos, Rácz Rózsa, Zombori Imre, Jung Károly, Thomka Beáta (Bagi Ferenc), Gion Nándor, Aleksandar Tisma (lemondott), Sziveri János (Purger Tibor), Baráth Ferenc és Bognár Antal. A Tanács elnökévé Gion Nándort, elnökhelyettesé pedig Thomka Beátát választotta meg.

Az újonnan megválasztott Tanács az Új Symposion válságos időszakában került tisztségébe. Az előző hónapokban ugyanis a folyóiratokban megjelent néhány problematikus írás, melyek nyomán több oldalról is megkérdőjelezték az akkori szerkesztőség magatartásának és szerkesztési elveinek helyességét. A felmerült vitás kérdésekkel foglalkozott az alapító is, és többször tárgyaltak róluk a Fórum illetékes szervei is. A helyzet letisztázása még a régi Tanácsra várt, és erre 1983 februárjában, az új Tanács beiktatása előtt került sor. Mindehhez azonban már felkérték az új Tanács tagjainak is a segítségét. Éppen ezért februárban két értekezletre mindkét Tanács tagjait meghívták, és az alapító, a Fórum, valamint a szerkesztőség képviselőivel együtt elemezték és értékelték az előző időszak munkáját. Ideges, sokszor ingerült légkör jellemezte ezeket az értekezleteket, de végül sikerült egységes álláspontra jutni és egy bíráló és önbíró értékelést elfogadni.

Ezt követően az új tanács már önállóan dolgozott. Véleményezte és bizonyos megszorításokkal elfogadta a szerkesztőség által javasolt 1983. évi munkatervet. Ez a munkaterv csak részben valósult meg. Nyilvánvaló volt, hogy a szerkesztőségben hamarosan kényszerű őrsváltásra kerül sor. Ez azonban eléggé nehézkesen történt meg. A régi szerkesztőségtől az alapító megvonta a bizalmat, az új szerkesztőség azonban a hosszadalmas jogi eljárás miatt viszonylag lassan konstituálódott. Ebben az időszakban a tanács tagjai igyekeztek segíteni a nehézségek áthidalásában, de a folyóiratszámok elmaradása, a késés, a lépésvesztés óhatatlanul megtörtént.

Az új szerkesztőbizottság új koncepcióval állt elő, amely lényegesen megváltoztatta a folyóirat eddig megszokott arculatát. A Tanács elfogadta és támogatta a munkatervet és az új elképzeléseket, megvalósításukat pedig kezdetben rendszeresen figyelemmel kísérte és véleményezte. Meltányolta a szerkesztőség erőfeszítéseit, tudomásul vette az objektív nehézségeket, amelyek szinte állandóan hátráltatták a mindennapi munkát, figyelmeztetett a hiányosságokra is. Mindenekelőtt gyorsabb szerkesztési munkát sürgetett, hogy a folyóiratszámok ne többhónapos késéssel jelenjenek meg. Ez a probléma, sokáig szinte megoldhatatlannak látszott, a kettős számok beiktatásával napjainkban talán sikerül kiküszöbölni a krónikus késlekedést. A másik gyakran kifogásolt jelenség az eredeti művek hiánya volt. A Tanács ezért követelte a fiatal vajdasági alkotók tömegesebb mozgósítását és közlését a folyóiratban, ennek kapcsán pedig a szépirodalmi művek nagyobb ará-

Az Új Symposion kiadói tanácsának ülése 1983 elején a Forum-ház első emeleti klubjában. Az ablaktól, jobbról balra: Fehér Kálmán Forum-vezérigazgató, Gion Nándor, az Új Symposion kiadói tanácsának elnöke, Jung Károly költő, Kartag Nándor újságíró, a Képes Ifjúság főszerkesztője. Az asztal végén Habram Mária, a Képes Ifjúságnál titkárnő. Balról jobbra Sziveri János költő, Ködmön Emese, a később Sziveri helyére kinevezett Purger Tibor felesége, a vajdasági ifiszervezet küldötte; Vékony Károly ifjúságpolitikus, Dudás Károly, a Képes Ifjúság újságírója, Nagy-Mélykúti Edit, az Újvidéki Rádió ifjúsági műsorának munkatársa, majd főszerkesztője, később a Képes Ifjúság főszerkesztője. (Dormán László felvételei)

nyú jelenlétét a lap oldalain. Kétségtelen erőfeszítések történtek ennek érdekében, a műfaji arányokkal azonban még mindig nem lehetünk teljességgel elégedettek, és sok esetben nem lehetünk elégedettek a minőséggel sem. A Tanács ülésein többször elhangzott vélemények szerint több figyelmet kell fordítani a nyelvi igényességre is, elsősorban a műfordítói munkában, amelyet tartalmi sokrétősége miatt egyébként mindenképpen dicsérni kell.

Az említett fenntartásokkal együtt a Tanács természetesen tudomásul vette és elismerte az elért eredményeket, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi szerkesztőség igen hátrányos helyzetből kezdte munkáját, és későbbi tevékenysége idején sem élvezte a vajdasági irodalmi közvélemény osztatlan támogatását.

A Tanács erejéhez mérten megpróbált segíteni a szerkesztőbizottságnak, ez a segítség azonban főleg a kezdetben volt érezhető, amikor a testület vagy annak tagjai viszonylag rendszeresen foglalkoztak a felmerülő kérdések megoldásával. A későbbiek folyamán a szerkesztőség kissé magára maradt. Erre vall a közösen megtartott értekezletek száma és azok gyakorisága is. A tárgyalt időszakban a Tanács két értekezletet tartott, kezdetben gyakori rendszerességgel, később már egyre ritkábban. Több esetben a tanácstagok elfoglaltsága vagy talán érdektelensége miatt nem lehetett megtartani a meghirdetett üléseket. A folyóirat szerkesztésében jelentkező fogyatékoságokért tehát a Tanács is felelősséggel tartozik.

Végezetül mondjuk ki: az Új Symposion már több mint két évtizede létezik, ismert és elismert folyóiratunk, amelynek voltak magasba ívelő és válságos korszakai, de amely mindenkor bizonyítani tudta jelentőségét és hasznosságát. Éppen ezért rászolgált közéletünk állandó figyelmére. És ez fokozottan érvényes azokra, akik közvetlenül tevékenykednek állandó és rendszeres megjelentetésén. (Gépiratból.)

„Az igazi színházigazgató...”

Az igazi színházigazgató Németh P. István volt, mert ő szerette a színházat, annyira szeret-
te, hogy még engem is rá tudott beszélni, hogy lépjek az örökébe. Ma sem értem, hogy ez hogyan sikerült neki. Úgy mentem el a beszélgetésre, hogy kurtán és ridegen elutasítom a javaslatát, azután úgy jöttem el, hogy immár én lettem az Újvidéki Színház második igazgatója. Csodálkoztam magamon, meg mások is csodálkoztak, akik tudták, hogy elődömmel ellentétben én soha nem szerettem a színházat. De hát ha már egyszer rábólin-

Németh P. Istvánnal
az Újvidéki Színházban (Gavrilo Grujić felvétele)

A színházigazgató Franyó Zsuzsa dramaturggal, Szűcs Júlia szervezővel, titkárnővel és Dudás Anikó újságíróval (Dormán László felvétele)

Az Újvidéki Színház igazgatói irodája, drámaírói pályázat szerződéseinek aláírása:
balról Tolnai Ottó, Deák Ferenc, Franyó Zsuzsa dramaturg,
Kopoczky László, Bordás Győző és Gion Nándor

jól, és jól tudta azt Szivel András is. De Szivel András hétgyerekes özvegyember volt és sírásó. Amikor az öreg Bangó halála után beköltözött fiaival a temetőcsőszházba, az összes vagyona legfeljebb három-négy csirke volt, és később sem lett sokkal gazdagabb, a sírásók ugyanis általában ritkán gazdagodnak meg. Vagyis csupán tökök görhére tellett neki karácsony estéjén, ami úgy önmagában elég lehangoló, ennek ellenére azonban az apróbb Szivel gyerekek egészen jókedvűen reszelték a tököt, a nagyobbak pedig gondosan csiszolgatták a kapanyelet, hogy a sírok ásásánál ne törje fel a tenyerüket, amivel csak azt szeretném illusztrálni, hogy a Szivel család nem volt egy elkényeztetett család, és ugyanúgy örült a karácsonynak, mint bárki más.

Szóval valamennyien jó hangulatban üldögéltünk ott a Szivelék házában, mi hárman vártuk a Sheriffet, és ő meg is érkezett szamarával együtt úgy alkonyattájt. A szamarat megállította a ház előtt, letakarta egy lópokróccal, hogy ne fázzon a szegény jószág, ő pedig bejött a házba, és azt mondta:

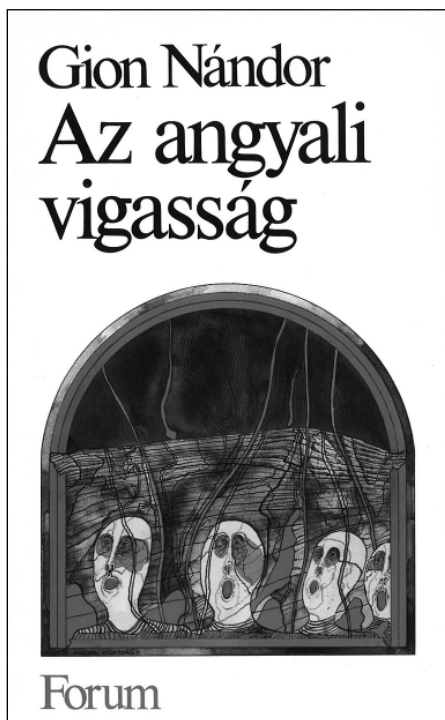
– Füstszag van az egész faluban. Eszeveszettül fűtenek az emberek, mindenki melegben akar lenni karácsony estéjén. És mákoskalács-szag van. Mintha mindenki mákos kalácsot sütné. Kár, hogy én nem szeretem a mákoskalácsot.

– Mi tökök görhét sütünk – mondta Szivel András.

– A tökök görhét sem szeretem.

1984-ben, Az angyali vigasság írása idején
(Dormán László felvétele)

Az angyali vigasság
könyvborítója

Az angyali vigasság hordozói Szenttamáson az 1930-as évek elején

– Pálinkánk sajnos nincs – mondta Szivel András.

– Kár – mondta csalódottan a Sheriff. – De a gyerekek majd szereznek egy kis pénzt az angyali vigassággal. Talán még pálinkára is jut.

– Rád is fér majd egy kis pálinka – mondta megértően Szivel András. – Meg fogsz gebedni ott kint a hidegben. Te is meg a szamarad is.

– A szamarat majd állandóan járkáltatom – mondta a Sheriff. – Akkor majd nem fog fájni. Nemrég olvastam az egyik cowboyos könyvben, hogy egy fickót a vadnyugaton egyszer befűt a hó fenn a hegyekben. Őt és a lovát...

Nem figyeltünk oda, hogy mi történt a vadnyugati fickóval, Burai J., Szivel Sanyi és én odamentünk a karácsonyfához, száraz szalmát tömtünk a facipőnkbe, aztán lábunkra szorítottuk a facipőket, és mentünk kifelé, Szivel Sanyi egy üres zsákot hozott a hóna alatt, a Sheriff pedig jött utánunk, és közben befejezte a vadnyugati történetet. Odakint valóban füstszag és mákoskalács-illat terjengett, mintha nem is az utcára léptünk volna Szivelék házából, hanem valami óriási nyugalmas szobába, ahová belefér az egész világ, és ahol nagyon szépen megvannak együtt az emberek. Még a Sheriff szamara is szinte meghatódott ezen a füstszagú békességen, könnyes szemmel lépegetett nyomunkban a ragyogó fehér hóban.

Szivel Sanyi ötlete volt, hogy karácsony estéjén, amikor utoljára énekeltük ezen a télen az angyali vigasságot, vigyük magunkkal a Sheriffet is és a szamarát, mert így igazi karácsonyas látványt nyújtunk, főleg a számárnak köszönhetően, és akkor az emberek is bizonyára adakozóbbak lesznek. Burai J. és én abban egyetérttünk Szivel Sanyival, hogy a számmal karácsonyasabb látványt nyújtunk, mégis elleneztük a dolgot, nagyon jól megvoltunk mi a Sheriff és a szamara nélkül is, csakhogy akkor történt valami, ami kicsit gondolkodóba ejtett bennünket. [...]

Gion mesél (Dormán László felvétele)

Végül is ezért egyeztünk bele, hogy a Sheriff elkísérjen bennünket karácsony estéjén, a nagy langaléta Sheriff mellett biztonságban éreztük magunkat, és ő szívesen jött velünk, mert egy liter pálinka árát ígértük neki az anyagi vigasság befejeztével.

– Először Péntek Verának fogunk énekelni – mondtam.

– Persze – helyeselt buzgón Burai j. – Persze hogy Péntek Verának fogunk énekelni.

– Ott nem kapunk semmit – mondta Szivel Sanyi. – Az anyja utálja Verát is, meg bennünket is.

– Akkor is Péntek Verának fogunk énekelni először – mondtam. – Más öröme úgysem lesz karácsony estéjén. [...]

Nem volt vesztegetni való időnk, még rengeteg ház előtt el kellett énekelnünk az anyagi vigasságot. Az ablakok mindenütt kivilágítottak a hóra, és mi mentünk ablaktól ablakig, csengő hangon énekelünk, nyomunkban lógó fejjel kullogott a Sheriff és a szamara. A hideg téli levegő kitisztította a Sheriff fejét, már nem fenyegetőzött, nem akart gyújtogatni, szótlánul jött a nyomunkban, és gondosan betakargatta a szamarat. És igaza lett Szivel Sanyinak, valóban karácsonyas látványt nyújtottunk, az emberek ragyogó arccal hallgattak és néztek bennünket, sokkal adakozóbbak voltak, mint az előző években, a zsákban szépen gyűlt az aprósütemény, a kelt kalács és a dió, és a Sheriff is elégedetten csörgette az aprópénzt a zsebeiben.

Süvegiéknél megpihentünk egy kicsit. Süvegi Balázs, a harangozó minden karácsony estén behívott bennünket a házába, és diót tört nekünk. Most is bementünk,

de csak hárman, a Sheriff ugyanis kint maradt az utcán, hogy a szamarat járkáltassa a hidegben. Süvegi Balázs leültetett bennünket az asztalhoz, ott ült már a felesége, a fia és a két lánya, akik kíváncsian méregettek bennünket, de nem szóltak hozzánk.

– Melegedjete meg – mondta a harangozó. – Két hete hordozzátok már az anyagi vigasságot minden este, éppen ideje, hogy megmelegedjete egy kicsit. Mindjárt török nektek diót.

Azzal lekuporodott a földre, és diót tört kalapáccsal egy fatuskón. Mi meg eszegettük a diót és melegedtünk. Szerettem itt lenni Süvegi Balázsék nádfedeles vityillójában, mert a háború alatt sokan itt húzódtunk meg, amikor lövöldöztek a fejünk felett, és életben maradtunk valamennyien, mert a golyók elkerülték a harangozó házáat. Szerencsés ház volt ez, szerencsét hozott annak, aki benne lakott, az udvarán pedig egy diófa állt, amely szépen termett minden esztendőben.

Miután megmelegedtünk, Süvegi Balázs három marék diót rakott a zsákunkba, és azt mondta:

– Ha egyszer gazdag leszek, száz diófát ültetek. És minden karácsony estéjén egy zsák diót kaptok tőlem. Akármilyen nagy zsákot hoztok, én megtöltöm nektek dióval. De most még istentelenül szegény vagyok.

Süvegi Balázs szemérmetlenül hazudott. Azon a karácsonyi estén egyáltalán nem volt szegény, nagyon is gazdag volt már. Mert ő találta meg azt a pénzestáskát, amit előbb a Burcsárék, aztán meg mi veszítettünk el. De azt mi akkor még nem tudtuk, azt hittük, hogy egy jószívű szegény ember ajándékozott meg bennünket három marék dióval. Mellesleg, később, amikor már kiderült, hogy milyen gazdag lett, akkor sem ültetett száz diófát, és mi sohasem kaptunk tőle egy egész zsák diót, igaz, hogy többet nem is énekeltek neki az anyagi vigasságot. (*Füstságú karácsony*, 78–84.)

Farkas Zsuzsa Gion Nándorral mint íróvendéggel a kikindai Napsugár-találkozón a 80-as évek vége felé. Jobbról Ljuboja Katalin magyartanár

Az üzbégek élni fognak

M. Holló János egy szép őszi estén elterült egy nagy fotelben Budzsarov bíró nap-
palijában, a csalogány szerelmes énekét hallgatva, és a Marina nevű orosz fiatalasz-
zony feszülő kebleit nézte elismeréssel és sóvárogva, mégsem volt maradéktalanul
boldog, mert a csalogány nem élőben, hanem a lemezjátszóról dalolt, a szépséges
fiatalasszony meg a rossz nyelvek szerint kimondottan lesbikus hajlamú volt,
minden férfiúi gyöngédséget mereven elutasított, a Budzsarov nevű agyonhajszolt
törvényszéki bírónak is csak azért ment feleségül, hogy elmeneküljön a Szovjet-
unióból, ez sikerült neki, gyorsan beilleszkedett az új környezetbe, rengeteg új
barátot vagy inkább barátnőt szerzett, és állítólag boldog alibi-házasságban élt;
M. H. János azonban azon a szép őszi estén mégis megpróbált kételkedni, mármint
az alibi-házasságban és az asszony ferde hajlamaiban, vagyis titokban reményke-
dett, hogy Marina mégis olyan, amilyennek a szűk pulóverben és a szűk szoknya-
ban látszik, hiszen széles mosollyal fogadta M. H. J-t, kedvesen leültette, orosz
vodkát hozott neki, és a csalogány énekét forgatta meg a lemezjátszón, és mindez
akár cáfolata is lehetett a rosszindulatú szóbeszédnek, M. H. J. tehát okkal kétel-
kedhetett és reménykedhetett, még akkor is, amikor Marina eltűnt a konyhában,
hogy kávét főzzön, mert a csalogány továbbra is dallamosan beszélt a szerelemről
a nagy fekete lemezen.

M. H. J. valójában hivatalos látogatóba jött, ugyanis a Szovjetunióba készült
utazni egy népes összjugoszláv íródelegációval, és tájékozódni szeretett volna a
vendéglátó ország szokásairól és polgáiról, mert M. H. J. mindenféle híreszteléssel
ellentétben lakása falain kívül igyekezett szépen viselkedni, különösen idegen föl-
dön, és ez esetben ehhez Marinától kaphatott volna megfelelő tanácsokat, ilyen cél-
zattal látogatta meg a szép orosz fiatalasszonyt, bár látogatását szándékosan arra
az időpontra ütemezte be, amikor a zaklatott kinézésű törvényszéki bíró az irodá-
jában ült, és az irodalmi folyóiratokat lapozgatta, mert fő feladata tulajdonképpen
amolyan cenzori munka volt, amit ő lelkiismeretesen végzett minden hónap utolsó
napjaiban és éjszakáiban, miközben a csalogány otthonában másoknak dalolta édes
dalát; most például felesége a hosszú útra készülődő írónak főzte a kávét, és már
hozta is a gőzölgő italt három vékony vörösréz láncon függő sárgaréz tálcán, vidá-
man jött elő a konyhából, a tálcát hanyagul lelógatta majdnem a térdéig, M. H. J.
attól tartott, hogy az imbolygó tálcán minden pillanatban eldőlhettek a csészék, és
kiömlik a frissen főzött kávé. Marina mintha kitalálta volna vendége gondolatait,
egészen szélesen elmosolyodott, és hirtelen megpörgette a levegőben a sárgaréz tál-
cát. Többször egymás után.

– Mi a jóistent csinál? – ugrott fel a fotelból M. H. J. – A fejére loccsan a forró
kávé. Vagy a keblére.

(Az azonos címmel megjelent novella kéziratának részlete)

A börtön mint létszimbólum: Börtönről álmodom mostanában

– Jó verset fogok írni – mondtam. – Mindig is jó verseket írtam. Erről jut eszembe: előadtátok a börtönverseimet?

– Nem. Továbbra sem szabad verseket szavalnunk, mert ezzel nyugtalanságot keltenénk a fegyencek körében. Viszont az üzlet virágzik. Rengeteg pálinkát szállítunk Kucsuknak, és a rabok is sokat megvesznek tőlünk.

A Lírikusok remekül dolgoznak. És ezentúl te is dolgozni fogsz.

– Mi lesz a dolgom?

– Tűzgyújtás.

– Tűzgyújtás?

– Igen. És a tűz állandó táplálása száraz akácfahasábokkal.

– Szörnyű álmaim voltak a magánzárkában – mondtam. – Marcella néni is mindig megjelent álomban, megpróbált tüzet gyújtani, de sohasem sikerült neki.

– Hazudnak az álmok – mondta Dániel. – Marcella néni a befagyott folyón is tüzet tudott volna gyújtani.

– Hova megyünk tulajdonképpen? – kérdeztem.

– A Villába.

– Azt mondják, az nagyon jó hely.

– Persze, hogy jó hely – mondta Dániel. – A pincéje azonban meglehetősen büdös. És te ott fogsz tevékenykedni.

– A pincékben klausztrófóbiások lesznek az emberek.

– A magánzárkában még inkább klausztrófóbiások lesznek az emberek. És megvastagodik a bőrük.

– Ha kiszabadulok a börtönből, és befejezem az egyetemet, keresek majd magamnak egy tanyasi iskolát, és ott fogok tanítani – mondtam. – Napközben beállok a búzatáblákba, és a messzeséget nézem, éjszakánként pedig a csillagoknak integetek, és élvezem majd a nagy tágasságot.

– Közben nem ártana a betűvetésre is megtanítani a tanyasi gyerekeket.

– Gyönyörű dolgokról mesélek majd a tanyasi gyerekeknek.

– Én is kiterveztem már, hogy mit csinállok, ha kiszabadulok a börtönből – mondta Dániel. – Izgalmas dolgokat akarok csinálni. A tanyasi iskolák unalmasak.

– Megígértem egy szemüveges földrajztanárnőnek, hogy tanyasi iskolába megyek tanítani – mondtam.

– A szemüveges földrajztanárnőbe is szerelmes voltál?

– Igen.

Megérkeztünk a Villához. Kiszálltunk a terepjáróból, sötét volt, a sötétben csak annyit láttam, hogy a Villa igen nagy ház, de nem nézelődhettem sokáig, mert Istenfélő Dániel a Villa oldalához vezetett, és kinyitott egy súlyos faajtót. Majdnem ugyanolyan ajtó volt, mint a börtönben a cellák ajtóí. Az ajtó mögött lépcső vezetett lefelé. Lentől halvány, sárga fény szűrődött a lépcsőkre, és erős cefreszag érződött. Lebotorkáltunk a lépcsőkön, a cefreszag egyre orrfacsaróbb lett, egy gyéren megvilágított, hatalmas pincébe érkeztünk. A pince közepén Halálfejű Józsi állt, és igen szemrehányóan nézett rám.

– Sok gondot okozol nekünk, fiú – mondta rosszkedvűen. – Verseket írsz, vagy szerelmes leszel, márpedig az ilyesimből leginkább baj származik.

– Lírai alkat vagyok – mondtam.

– A lírai alkatú fegyencek előbb-utóbb magánzárkába kerülnek.

– Vagy egy cefrebűzös pincébe – mondtam.

– Csak ide tudtunk kihozni – mondta Halálfejű Józsi. – Ennek is örülhetsz.

– Örülök neki. Viszont máris elkábultam ettől a bűztől. A sok erjedő gyümölcs akár meg is fojthatja az embert.

– Vannak szellőzőnyílások a pincén – mondta Dániel. – Itt még nem fulladt meg senki, és te is életben maradsz, légy nyugodt.

– A Villa körül ne mutatkozz sokat – mondta Halálfejű Józsi. – Elég rossz híred van felsőbb körökben, jobb, ha nem lát senki. Szóval maradj nyugodt itt a pincében, ha már nagyon bűzlesz a cefrétől, majd felviszlek hozzá a gondnoki szobába, ott van egy zuhanyozó, és majd tisztára mosod magad.

– Jól van – sóhajtottam –, hol kell tüzet gyújtanom?

– Előbb nézz körül – tanácsolta Dániel. – Ez nem közönséges pince, ez egy tisztességes szeszfőzde. (*Börtönről álmodom mostanában*, 209–211.)

Miről álmodunk mostanában?

– Ennek a regénynek az ötlete akkor vetődött fel, amikor kineveztek az Újvidéki Színház igazgatójának. Abban az időben más terveim voltak irodalmi téren. Ahogy bejött ez a színház-ügy – s ez cseppet sem egyszerű dolog –, akkor az Újvidéki Színháznak saját épületére volt szüksége, egy romos épületet kellett helyrehozni, adaptálni. Ott megismerkedtem színházi emberekkel, közöttük egy fiatalemberrel, akinek szomorú vörös szakáll volt. Sok mindenhez értett ez a fiú, amihez én nem; gyakorlatias dolgokra gondolok, vízvezeték-szerelésre, villanszerelésre – mindent meg tudott csinálni. Ahogy múltak a napok, felfigyeltem rá, mert talán ő volt az első, aki észrevette, hogy igencsak megszenvedtem ezt a színházigazgatóságot. Állandóan pénzért kellett kilincselnem. Soha életemben ennyit nem előszobáztam különböző kisebb-nagyobb politikusoknál, tisztségviselőknél, vállalatvezetőknél, hogy pénzt szerezzek a színház újjáépítésére. Aztán meghallottam, hogy ez a fiatalember valamikor börtönben ült, közlekedési szerencsétlenség miatt ítélték el. Azt mondták, nem szívesen beszél a börtönéveiről. Engem érdekelt a dolog, s mivel naponta találkoztam vele, egyre többet beszélgettünk. Egyszer rákérdeztem a börtönre, noha akkor még eszem ágában sem volt, hogy írjak is erről valamit. Meglepetésemre mindjárt mesélni kezdett; elmondta börtönbe kerülésének történetét, majd beszámolt ottani élményeiről is. Minél többet mesélt a fiú, s ahogy én egyre gyakrabban előszobáztam, és pénz után szaladgáltam, egyre inkább rádöbbenem arra, hogy kettőnk története nagyon hasonlatosak. Majdnem összemosódnak, amikor én beszélek a szabadlábban folytatott tevékenységemről és ő a börtönélményeiről. Akkor merült fel bennem az ötlet, hogy írhatnék egy ilyen félig-meddig börtönregényt. Az ő élményeivel kezdtem a regényt, s aztán egyre többet belevitettem saját élményeimből, tapasztalataimból. Ha jobban odafigyel az olvasó, akkor

nyilván észreveszi a hasonlóságot a szabad élet és a börtönélet között. [...] Közben társadalmunkban is nagy változások következtek be, s ez is közrejátszott abban, hogy úgy formáljam meg a mondanivalómat, hogy ezekre az eseményekre is utaljak, noha az alaptörténetem elejétől fogva adva volt. Azt szerettem volna kifejezni, hogy valamilyen satuba vagyunk szorítva, nemcsak itt a Vajdaságban és nemcsak az itteni magyarok, hanem talán egész Közép-Kelet-Európában a kisebbségi sorsban élők osztályrésze ez az állapot. De itt valahol élnünk kell, és valamiképpen emberi módon kell élnünk. Ehhez sok mindent meg kell csinálni, olyan dolgokat is elkövetni, amelyeknek az erkölcsi vonatkozásai talán megkérdőjelezhetők. Nem gondolok most mélyenszántó, morális kérdésekre, csupán arra, hogy a mindennapok történéseiben sok kis vargabetűt kell megtennünk ebben a szűkre szabott térben és időben, hogy eljussunk valahová, hogy cselekvésünk során lelkiismeretünk többé-kevésbé tiszta maradjon, és hogy tükörbe tudjunk nézni. (*Miről álmodunk mostanában?*, 15.)

Bibliai történetek továbbírása: Izsakhár

M. Holló János csöndesen konyakozott a kiadói irodában, és Betterer Jenő hamuszürke arcát nézte, Betterer Jenő, a Könyvkiadó szerkesztője meg M. H. János Izsakhárról szóló regényének kéziratát lapozgatta, és ő is csöndesen konyakozott, bár neki nem lett volna szabad konyakot innia, semmiféle szeszes italt sem lett volna szabad innia, mert már csak egy veséje volt, és ez az egy veséje is akadoz-

Fuderer Gyulával, a Forum Kiadó szerkesztőjével,
akiről Gion Betterer Jenőt mintázt

va üzemelt, és irodalmi körökben mindenki tudta, hogy Betterer Jenő hónapokon belül meg fog halni, Betterer Jenő maga is tudta, hogy hamarosan meg fog halni, ennek ellenére a konyakos üveg mindig ott állt az íróasztalán, mindenkit megkínált belőle, aki betért hozzá, és ő is ivott mindenkivel, meg akkor is ivott, ha egyedül maradt, de ezzel együtt nagyon jó szerkesztő volt, általában jó könyveket csinált, megérezte a jó írást, ebből kifolyólag keveset és csak mellékesen beszélt az irodalomról, és az Izsakhárról szóló regény kéziratát lapozgatva is azt mondta:

– Az emberek mindig idegesek voltak, még a régi bibliai időkben is. Manapság is idegesek az emberek. Terepszínű egyenruhát öltenek magukra, fölfegyverkeznek és idegesen lövöldöznek. Tegnap este a folyó mellett egy légvédelmi ütegből rálöttek egy szúnyogirtó repülőgépre. A dupla szárnyú kis szúnyogirtó repülőgép békésen kerepelt a folyó felett, és békésen irtotta a szúnyogokat, de mivel nyugat felől jött, az üteg parancsnoka ellenséges harci gépnek vélte, és kiadta a parancsot, hogy lőjjék le. Rá is löttek nehéz gépfegyverből annak rendje és módja szerint, szerencsére csak a repülőgép egyik szárnyát lyuggatták ki, bizonyára azért, mert az egyenruhás fiúk idegesek voltak ott lent a földön, a pilótának még sikerült elkanyarodnia a folyó mellől, egy nagy búzatarlón landolt nagyokat ugrálva, és beleszaladt egy szalmakazalba, de az arrafelé tevékenykedő parasztok még élve kikaparták a rengeteg szalma alól. [...]

Betterer Jenő elrendezte maga előtt az Izsakhárról szóló regény kéziratát, az egészet gondosan beletette egy nagy barna borítékba, az asztalán álló üvegből konyakot töltött M. H. J. poharába, és töltött magának is, és azt mondta:

– Nem helyeslem, ha az egyenruhás emberek szeszes italt fogyasztanak. Az egyenruhás embereknél leginkább fegyverek is vannak, és részegen gyakran felelőt-

lenül lövöldöznek. Azt nem ellenzem, hogy az olyan írók, akik a bibliai időről írnak, néha mértékletesen isznak, a vesebajos szerkesztőknek meg éppenséggel sokat kell inniuk, mert ha nem isznak, akkor dohos pinceszagú a lehetőségük. Nem érez pinceszagot itt az irodában?

– Konyakszagot érzek – mondta M. H. J.

– Hát ez az – mondta Betterer Jenő. – Ha nem innék konyakot, akkor most itt elviselhetetlen dohos pinceszag terjengne. Mikor járt utoljára pincében?

M. H. J. elgondolkozott, és azt mondta:

– Talán két évvel ezelőtt. Egy négyemeletes bérházban lakom, a bérház alatt hatalmas pince van, de amikor legutóbb lent jártam, csak erős macskaszagot éreztem.

– A vesebajosok a földbe ástott régi pincék dohos szagát árasztják maguk körül – mondta Betterer Jenő, és keservesen sóhajtott, ami azt jelentette, hogy ezek után kénytelen lesz az irodalomról is szólni, már

Az Izsakhár írásának idején készült
portré (Németh Máttyás felvétele)

pedig ő nem szeretett az irodalomról beszélni. Mégis elmosolyodott, amúgy hamuszürkén, és kijelentette:

– Lehet, hogy magából egyszer mégis híres író lesz.

– Máris híres író vagyok – mondta felháborodottan M. H. J. – Temetésekre is sokszor meghívnak, gyászbeszédeket tartok, legutóbb egy hősi halott temetésén vettem részt és a gyászoló rokonságnak nagyon jólesett, amikor részvétet nyilvánítottam nekik.

Betterer Jenő megint keservesen sóhajtott, és végleg rátért az irodalmi témára:

– Tehát száz márkát vásárolt az Izsakhárra kapott előlegért.

– Igen – mondta szomorúan M. H. J. – Lehet, hogy kaphattam volna többet is, de engem mindig becsapnak a kereskedők, a lelketlen kufárok és a valutaüzérek.

Betterer Jenő a nagy barna borítékra mutatott.

– Kinyomtatjuk Izsakhárt, maga kap egy nagy csomó pénzt, amiért legalább kétszáz német márkát vásárolhat a feketepiacon.

M. H. J. tudta, hogy Betterer Jenő megérzi a jó írást, örült, hogy máris ki akarja nyomtatni Izsakhárt, de mégis tiltakozott:

– A regény még nem kész!

– Dehogynem – mondta Betterer Jenő, a jó szerkesztő. [...]

M. H. J. most csak magában töprengett egy ideig, majd azt mondta:

– Mindenesetre hazaviszem a kéziratot, és még egyszer átlapozom. Aztán majd eldöntöm, hogy mennyit írjak még hozzá az első kötethez.

A rádiós főszerkesztő Gion Bencze Lajos sportriporterrel
Biszák Júlia énekét és Schön Ignác primás bazseválását hallgatja 1988 nyarán
Torontáltordán, a Falurádió nyilvános műsorán (Dormán László felvétele)

Betterer Jenő megkönnyebbülten felsóhajtott, átnyújtotta a nagy barna borítékot M. H. J.-nek, még egyszer töltött mindkettőjüknek a konyakból, és azt mondta:

– Szeretek magával tárgyalni, mert nem beszél sokat az irodalomról, így hát gyorsan szót értünk egymással. Más írókkal rengeteg bajom van. Hosszasan magyarázzák nekem az irodalom lényegét és jelentőségét, és mindig keveslik a tisztelődjüket. Nem kedvelem a nyűgösködő írókat. (A *levendula ereje*, 119–124.)

A muskátlizenéről

Legtöbben bizonyára hallottak már a muskátlizenéről. Vegyes műfajú és főleg vegyes értékű zene ez, amelybe belefér a magyar nóta, a régi fülbemászó táncdal, a sikamlós kuplé és még sok minden más, természetesen áthangszerelve a kor követelményeinek megfelelően. Nem tudom pontosan, hogy honnan ered az elnevezés, én az utóbbi években hallok egyre gyakrabban emlegetni, amióta Vajdaságban hihetetlen gyorsasággal elszaporodtak a muskátlizené művelői, a nagyközönség lelkesen fogadta őket, megjelent a körükben néhány ügyeskedő fiú, aki beszervezte őket lemezkiadókhöz, piacra kerültek a lemezek és kazetták, és csakhamar elárasztották nemcsak Vajdaságot, hanem szinte az egész magyar nyelvterületet.

Szülőfalumban, Szenttamáson is megalakult egy muskátli zenekar. Heten álltak össze a következő hangszerekkel: két szaxofon, két harmonika, egy gitár, egy nagybőgő és egy bendzsó. Őket is felfedezték az ügyeskedő fiúk, az egyik eljött hozzám, elmondta, hogy a szenttamásiak hamarosan lemezt csinálnak és megkért, hogy írjak valamiféle kísérő szöveget a lemezhez, hiszen eddig is sokat írtam Szenttamásról, ennyit még megtehetnék szülőfalumért. Udvariasan elutasítottam az ajánlatot, szerencsére senki sem búsult túlságosan emiatt, a zenekar bevonult a stúdióba és eljátszotta és elénekelt egyebek között azt, hogy: „Üljél a motoromra, kisangyalom”, hogy „Egy gombolyag sárga cérna”, hogy „Kerítésre felmászott a bakkecske” és hogy „Engemet még nem szeretett senki”.

A hangszerek néha hamisan szóltak, időnként az ének is megbicsaklott, az ügyeskedő fiú a haját tépte dühében, de aztán támadt egy nagy ötlete. Berendelte a feleségeket is a stúdióba, és rájuk parancsolt, hogy tegyenek úgy, mintha nagyon jókedvűnek lennének, sikongjanak hangosan, főleg olyankor, ha a férjek hamisan játszanak, ezzel majd elsikoltják a hibákat. Így történt, megvolt a felvétel, a lemezt azóta többször utánnyomták, különösen Magyarországon volt kelendő. Eljött hozzám ismét a szervező, és azt mondta, hogy mint már annyiszor, ezúttal is ostobán viselkedtem, mert egy egész rakás pénzt kaphattam volna egy rövidke szövegért.

Akkor magamba szálltam egy kicsit, és végiggondoltam, hogy mit is írhattam volna, ha írtam volna. Először is meg kellett volna írnom, hogy ez volt gyerekkorom zenéje. Ez volt a magyar zene. Ezt húzták a lakodalmakban és a szombat esti bálakban. Talán, mert csak ezt húzhatták, vagy csak ezt merték, de lehet, hogy már akkor is ez tetszett az embereknek. Meg kellett volna írnom azt is, hogy suhanc koromban kisebb-nagyobb csoportokhoz csapódva magam is ezt énekeltem igen hangosan, különösen olyankor, ha szerettem volna túlkiabálni más nyelvű nótázókat. Nem kiabáltunk túl senkit, de mégis ez volt az érzésünk, közel voltunk magunk-

Gion Nándor (a kép bal szélén) és inasiskolás kollégái egy nótás alkalmon: a záróbulin

hoz, csak a saját hangunkat hallottuk, és azt hittük, hogy egyedül mi énekelünk a világon, még ha muskátli dalokat is. Mert ezeket a dalokat tényleg hangosan lehet énekelni. Minden nyelven. Később, amikor már írótáborokba jártam, népdalokat énekelünk, nem akartunk senkiket sem túlkiabálni, megfértünk ott valamennyien egymás mellett.

Mégsem a népdalok jöttek divatba, hanem a muskátlizene. És én mind többször gondolkodom arra, hogy anyanyelvünk a Vajdaságban vészjóslóan kezd hasonlítani a muskátlizenére. Vagyis egyre inkább romlik. Évekkel ezelőtt lármás veszekedésbe kezdtem a Magyar Szó című napilapunk főszerkesztőjével, amiért állandóan csökken a lap példányszáma. Én azt állítottam, hogy ennek oka a rossz szerkesztési politika, a túlzott óvatosság, amelynek nyomán az érdektelen, unalmas hírek tömkelege jelenik meg az újságban, életünk problémáiról hallgatunk, és ezt is egy elszürkült nyelvezettel tesszük, ő viszont azt bizonygatta, hogy a példányszám azért csökken, mert csökken a magyarok száma.

Attól tartok mindkettőnek igaza volt. Mert a lap tényleg rossz volt, de a magyarok száma is csökkent, a statisztikai kimutatások egyre riasztóbb adatokat közölnek. Azt hiszem, Vajdaságban fogyatkoznak leggyorsabban a magyarok. Ennek természetesen sokféle oka van, de az egyik biztosan a nyelv megromlása. Tudom, hogy keresem az ok és okozati sorrendet, a tüneteket a betegséggel, de ebben a rövid jegyzetben a nyelv és az ének szépségéért és megtartó erejéért szeretnék árgálni. A csúnya, illetve a csúnyán beszélt nyelvet könnyűszerrel felejtí el az ember, a muskátli pedig jószerint mégis csak cserepes virág, amit bármikor le lehet lökni az ablak párkányáról.

Nemrégem hosszabb nekrológ-félét írtam egy elhunyt ismerősömről, megírtam, hogy rendes ember volt, mert tényleg rendes ember volt, de nem állhattam meg,

hogy ne szúrjak közbe egy mondatot, miszerint csúnyán beszélt az anyanyelvét, úgy beszélt magyarul, mintha homokot tömtek volna a szájába. Megmondtam neki ezt életében is egyszer, széttárta karjait, mint aki nem tehet róla, a többségi nyelv előbb-utóbb megteszi a magáét, nehéz elkerülni a hatását, még a hangokat is átvesszük, a magán- és mássalhangzókat, főleg a mássalhangzókat. Kissé mélabúsan mondta ezt, közben ropogtak a homokszemek a fogai között, én meg arra gondoltam, hogy talán nem is kellett volna rászólnom, hiszen beteg volt már akkor szegény, és én tudtam, hogy hamarosan meg fog halni.

Sok emberre rá kellene szólnom, azt meg úgysem tehetem. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy Vajdaságban minden magyar csúnyán beszéli az anyanyelvét, és hogy muskátlizenére búsul vagy vigad. És hogy aztán még, mondjuk, Magyarországon is jó üzletet csinál muskátli lemezével, hiszen teheti, mert van rá igény. Hallottam szép beszédet is eleget, élvezettel hallgattam az embereket, akik szépen énekeltek a népdalokat. Nekem eléggé reszelős a hangom, nem tudok szépen énekelni, könyveket írok, ehhez valamelyest értek, ezzel próbálom kimosni a homokszemeket a fogak közül. A cserepes virágokat meg nem kedvelem túlságosan, mert könnyen lelökhetők az ablakpárkányról, vagy akár maguktól is leeshetnek. (Elhangzott 1989. április 17-én Egerben, a Gárdonyi Géza Színházban a magyar nyelv hete országos megnyitója gálaestjén. Megjelent: Heves Megyei Népújság, 1989. április 20.)

Miért boldog a Virágos Katona?

Amióta az Újvidéki Rádió magyar nyelvű szerkesztőségének fő- és felelős szerkesztője vagyok – immár hatodik éve – minden új esztendő első reggelén én köszöntöm a kedves hallgatókat, és valamilyen alkalmi szöveggel boldog új évet kívánok nekik.

Az idén ez nehezen ment. Végül is megint a régi katonákról beszéltem, akik még önérzetesen meséltek helytállásukról, és a legújabb katonákról, akik üveges szemekkel meredtek a semmibe, és megcsonkított hullákat, esztelen és felesleges pusztítást láttak. Beszédemnek nem volt osztatlan sikere, bár néhányan megdicsérték, azt mondták, hogy igen meghatóan fogalmaztam. A korábbi években azonban tudtam én ezt jobban is csinálni. A még korábbi években pedig még jobban. Hiszen akkor írtam a *Virágos Katonát* is. Akkor, a hetvenes évek elején, voltak még illúzióim, bár megfogyatkoztak már, de ha kellett, teremtettem magamnak újra. Sohasem éreztem túlságosan jól magamat a kisebbségi bőrben, az egyenrangúságban sem hittem, de legalább lehetett hangoztatni az egyenrangúságot, meg aztán bejártam már Erdélyt és Szlovákiát, tudtam, hogy ott rosszabbul élnek a magyarok, mint mi, anyaországunk meg szegény volt, és mintha nem szeretett volna bennünket. Nekem meg könyvem jelent meg minden évben, egyik könyvem kisebb botrányt kavart, névlegesen azért, mert kényes külpolitikai ügyeket bolygattam, ezt a vádat íróársaim kivédték, a Pártközpontban azonban másról szóltak rosszallóan, egy félmondatomat emlegették, amelyben azt sejtettem, hogy a háború után több magyart végeztek ki, mint amennyi szerbet a magyar hadsereg a háború alatt. Emiatt később nyilvános önkritikát kellett volna gyakorolnom, akkor úgy tettem, mint a Virá-

[illegible]

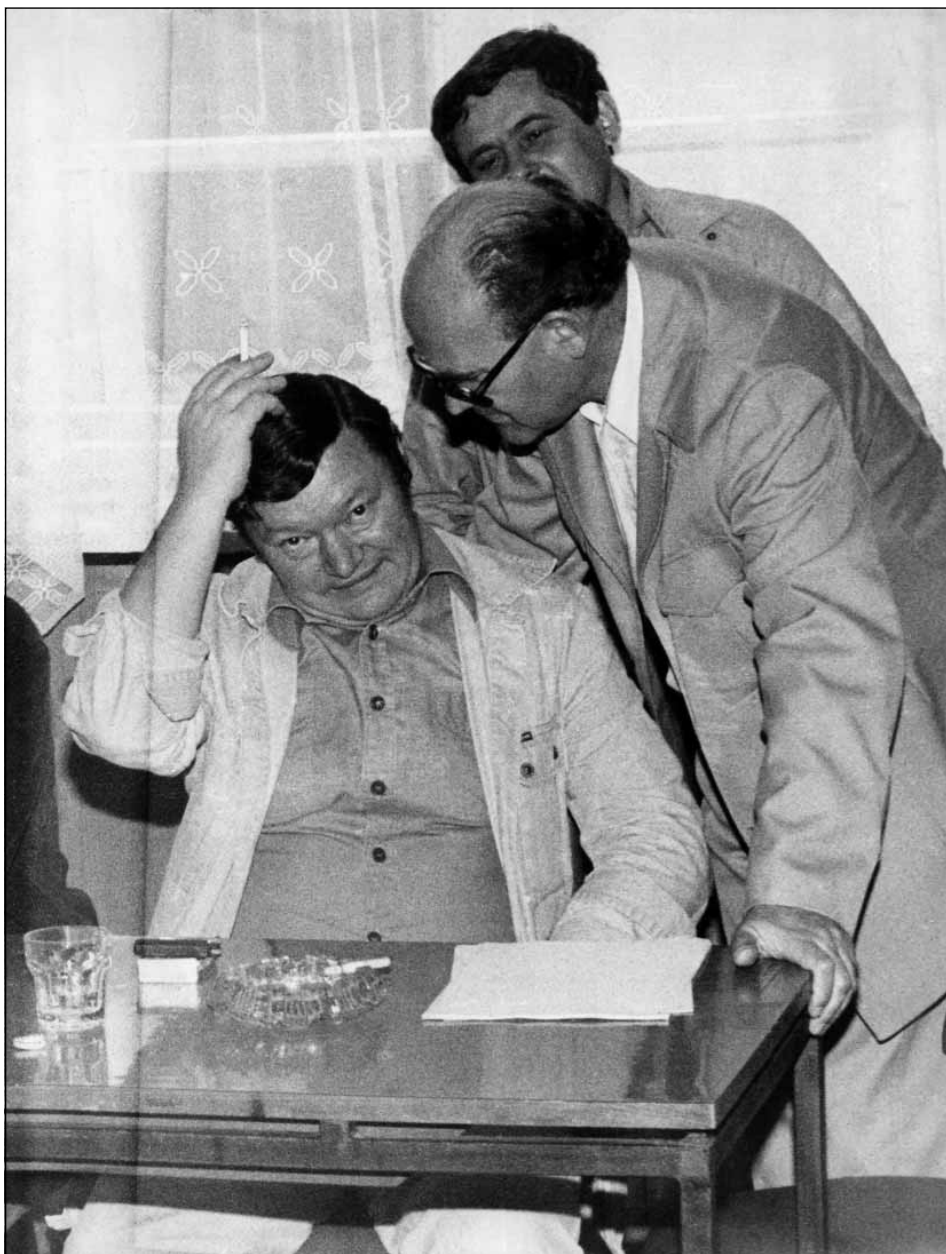
Az újévi köszöntő kéziratának részlete

A *Virágos Katonát* a történelmi regényre kiírt pályázatra írtam, itt nem nyertem díjat, mert azt hiszem, én voltam az egyetlen pályázó, így hát nem lett volna ildomos díjakat kiosztani, a könyvet azonban megjelentették, és ettől kezdve az anyaországom is mintha megbékélt volna velem – korábban egy-két könyvemet nem engedték át a határon, sőt egy időben engem sem –, én is megbékéltem az anyaországgal, akármilyen szegénynek is látszott, bár szerintem szegényebbnek, elesettebbnek és erőtlenebbnek mutatta magát, mint amilyen volt, és most is ezt teszi, ami nem használ és nem használ kimondottan az anyaországi és a határokon túli magyaroknak. Néhány évvel ezelőtt valahol a Balaton partján tüzet gyújtottunk, kellemes társaság közöttünk, abban az időben olyan hírek Románia esetleg megtámadhatja Magyarországot, hogy ez esetben hova is menekülhetnének, nőtt ez a gyáva beszéd, pedig egy erdélyi elindított egy folyamatot, amely megbuk

Nemcsak a könyvkiadás fejlődött, hanem a tudományos munka, a sajtó, a rádió és a televízió, sőt még a magyar színjátszás is. Sokan forgolódtunk ezeken a területeken, és örültünk a fejlődésnek, hátunk mögött meg lassan leépült a magyar iskoláztatás és fogyatkozni kezdtünk. A többségi nemzet tudta, hogy mit csinál. Megint megpróbáltam elmenni azokról a helyekről, ahol csúnya dolgok történnek. Kiagtaltam magamnak egy elméletet, miszerint ez a fogyatkozás csak ideiglenes, a gyatra emberek lemorzsolódása után kialakul a jugoszláviai magyarságnak a kemény magva, amely ismét képes lesz gyarapodni és megerősödni. Ezt többször, több helyen elmondtam magam és mások vigasztalására. [...]

**Az 1973-ban, a Virágos Katona
című regényért kapott
Híd Irodalmi Díj**

Tomán László szerkesztővel
és Végel László íróval (hátról) a Forum Kiadóban

Arra természetesen mindig vigyáztam, hogy csak azt írjam le, ami miatt később nem kell szégyenkezni, könyveimmel nagyjából elégedett vagyok, legalábbis erkölcsi szempontból, szétszórótt írásaimat sem tagadom meg, bár azok között van kettő-három, melyeket jobb lett volna nem megírni, de szerencsére nem sok az ilyen. Ha megmaradtam, megmaradhattam volna kizárólag az írói pályánál, ma, ötvenéves korom után is teljesen nyugodtan aludnék, kevesebbet virrasztanék, és nem lennének időnként véresek a szemeim. De újságíró is voltam és vagyok, itt megpróbáltam a fal mellett osonni, vagyis olyan témákról és úgy írni, hogy ne bántsak meg senkit, és a mindenkori hatalmat se tömjénezsem. Aztán elért engem is a kisebbségi értelmiségiek átka, hogy kezdtem mindenestől lenni, többféle dologgal kellett foglalkoznom, mert úgy látszott, hogy kevesen vagyunk, a kisebbségiek mindig kevesen vannak; más szóval belesodródtam a közéletbe, és kicsit a napi politikába. Ártatlanul kezdődött az egész, azzal, hogy megválasztottak a Vajdasági Íróegyesület élére, azzal együtt a Jugoszláv Írószövetség elnökségébe.

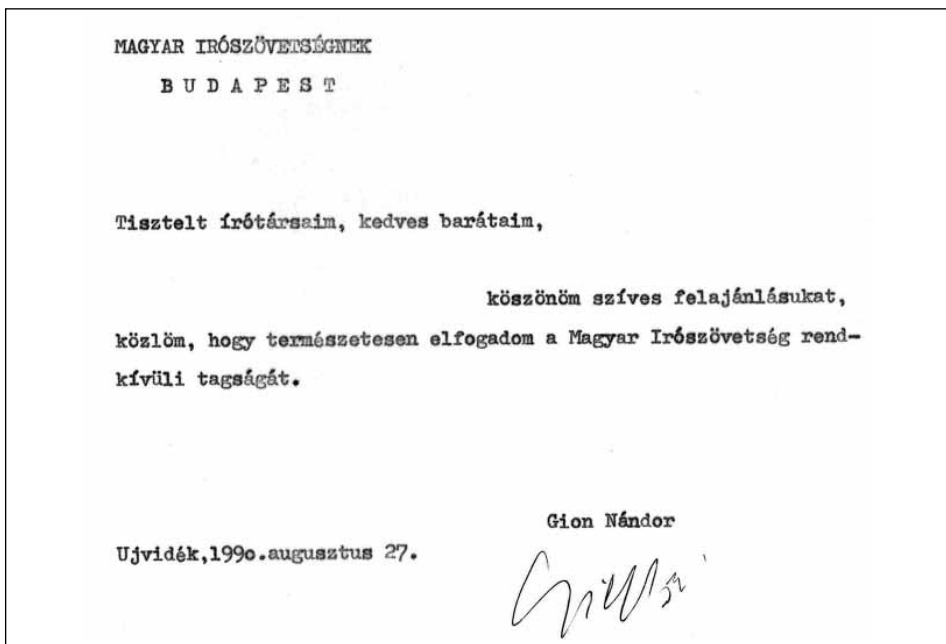
Az efféle posztokért már akkor sem kapkodott senki, én sem, de engem nem kérdeztek, megválasztottak enélkül. Ha már ott voltam, megpróbáltam csinálni valamit, ami általános feltűnést keltett, mert előttem itt igen keveset csináltak. Ekkor még nem kellett semmilyen gyanús kompromisszumokat kötnöm, ingyen dolgoztam, bármikor mondhattam, és mondtam is néha, hogy, ha valakinek nem tetszik valami, én bármikor elmehetek. Sajnos a hatalom is méltányolta serény munkámat, és én nem vettem észre a csapdát. Mások is dicsértek, ami hízelgett a hiúságomnak. Egyszer fiatal magyar írók csoportja jött hozzánk – a Magyar Írószövetséggel sikerült igen szoros kapcsolatot teremtenem –, egy magányos erdei szállodába vittük el őket, ott a világtól távol okos beszélgetést folytattunk mindenféléről,

Miroslav Antićtyal az Íróegyesületben

Gion az írószövetség elnökeként elnöki beszámolót tart a 25. (jubileumi) kanizsai írótábor közgyűlésén

Az író 1990-es levele, amelyben elfogadja a Magyar Írószövetség rendkívüli tagságát

a fiatal magyar írók érdeklődtek felőle, hogy mi is az az öngazgatás, mire mi vendéglátók unottan vonogattuk a vállunkat, az egyik vendég ezek után Budapesten megírta, hogy a vajdasági magyar írók nem tudják, hogy mi is az az öngazgatás, és nem is érdekli őket a jugoszláv nacionalizmusnak [így!] ez a vívmánya, amivel meglehetősen kínos helyzetbe hozott bennünket, különösen engem.

A fiatal írók egyébként nagyon rendesen viselkedtek, engem a lakásomon is meglátogattak, még egyszer okosan beszélgettünk, egyikük megjegyezte, hogy bár szereti a Virágos Katona című könyvemet, mégis az az érzése, hogy én energikusabb és célratörőbb egyéniség vagyok, mint a regény főhőse, akitől ugyanilyen erőteljességet várna el. Ez a megállapítás is legyezgette hiúságomat, de egyben meg is ijesztett. Talán nem vagyok igazán jó tanítványa a Virágos Katonának és Gallai Istvánnak?

Nem voltam. Hagytam magam berángatni mindenféle párt- és egyéb bizottságokba, tanácsokba és más testületekbe, ahol a tömény ideológiától elfásulva üldögéltem legtöbbször, az irodalmat azonban egyre inkább elhanyagoltam, nem írtam már meg évenként egy könyvet, holott lett volna miről írni. Aztán még színházigazgató is lettem.

A színházigazgató színházi jelenetek képeivel

Színházigazgatóként az Ifjúsági Tribün színháztermének takarításakor 1984-ben a Középiskolások Művészeti Vetélkedője szünetében (Dormán László felvétele)

A színházigazgató 1984-ben irodájában gyerekeivel Tito képe alatt (Dormán László felvétele)

A saját otthon reményében

Gion Nándor, az Újvidéki Színház új igazgatója nyilatkozik

GION Nándornak, az ismert frónak, az Újvidéki Rádió Irodalmi műsorai szerkesztőjének a szemé-lyében új igazgatója van az Új-vidéki Színháznak, amelynek NEMETH P. István távozása után az interregnum áldatlanul hosszú-ra nyúló korszakát kellett átve-szelnie.

● Milyen elképzelésekkel ve-szed át a Színház irányítását? Várható-e a korábban rebesgetett stílusváltás a színház művészi te-vékenységeiben?

— Átvettem egy albérletben le-vő színházat, amelyben nap mint nap meg kell küzdeni azért, hogy előadásaink több-kevesebb rend-szerűséggel kerüljenek színre. Nem panaszképpen és nem is én han-goztatom először: tíz éve már ez a helyzet, és az együttes minden egyes tagja nyilván megértette, hogy egyelőre nem is várhatók gyors és gyökeres változások, ezért vállalta a mostoha körülményeket, ilyen feltételek között érte el si-kereit (és követte el melléfoga-sait) is.

hány ún. sikerdarab. Minden színház életében adódnak ilyen évek is.

Mindenki, aki a színházban dol-gozik, igyekszik ezen változtatni. Az az érzésem, hogy olyan embe-rek vesznek körül, akik hajlan-dók képességeik legjavát bevetni, hogy valóra váljon az, amit en-kissé közhelyszerűen fogalmaztam meg: emelni az előadások minőségét és tartóssá tenni a sikersoro-zatot, miközben arra is lesz gon-dja, hogy a közönséggel megszeret-tesse a színházi előadásokat.

● Nálunk minden színháznak fájó pontja a közönségszervezés, így az Újvidékiné is, de ezen belül is szerintem van egy rend-ellenesség: ez a város a humán értelmiség központja, amely érthe-tetlenül közömbös a színház iránt.

— Véleményem szerint ennek az értelmiségnek a magva azért mégsem közömbös a megjelenítés művésze iránt. Nálunk is eléggé nagyszámú a premierközönség. A kérdésben azért van némi igazság is, hiszen ha figyelembe vesszük az értelmiségiek számát, akkor sokkal többen is járhatnak színházba. Ebben közrejátszhatott az a körülmény is, hogy bármennyi-re is igyekezett az Újvidéki Színház, azért mégiscsak gyakori rögtönzésekre kényszerült, rögtönzé-sekkel szolgált a közönségnek is, az pedig bármennyire is humán többségű, azért csak ragaszkodik egy bizonyos rendhez. Ezért ezután, hogy a közönségnek meg-legyen a biztos támpontja, szígo-rúan ragaszkodnunk kell az évad

elején közzétett munkaprogra-munk végrehajtásához.

● Megkapja-e végre ez a Színház a saját otthonát, hogy ember-séges körülmények között dolgoz-hasson?

— Megelégedéssel tapasztaltam, milyen nagy megértéssel viszo-nyulnak a Színház gondjai iránt városi és tartományi szinten. Való-szerűleg már az év végéig meg-kapjuk a Ben Akiba Vigszínház épületét, újévtől kezdve már ott is tarthatjuk a próbákat. Az idei iskolaév végén pedig birtokba ve-hetjük a Vigszínház melletti Ba-lettiskola épületét is. Meglesznek tehát az alapvető munkafelté-teleink. Természetesen mindkét épü-letet alaposan fel kell újítanunk, meg kell oldanunk a fűtést, és ha minden az ütemterv szerint halad, akkor már szeptemberben az új ot-tonunkban játszhatunk.

Amikor e célok teljesítéséről be-szélek, hangsúlyoznom kell, hogy nemcsak a Színházban dolgozók lelkesedésére és áldozatkészségére gondolok, hanem mindazokra, akikkel az együttes eddig is rend-szeresen együttműködött: elsősor-ban a rádiószínészekre, továbbá a testvérintézményekre, így a Szerb Nemzeti Színházra is, amely, ahol csak teheti, segít rajtunk. Egymást kölcsönösen támogatva jóval töb-bet is elérhetünk, mint eddig, bár állítom, hogy az Újvidéki Színház már eddig is nagyon sokat elért. Ha ennél többre vesszük, akkor már komoly küldetést fogunk be-tölteni.

ALADICS János

Gion Nándor

Mi újat lehet itt bevezetni? Természetesen a sikerekre kell építenünk, azok nyomán kell folytatnunk a munkát. Stílusváltásról beszélhetünk is, meg nem is. Szá-momra pozitív előjelű változás csakis a művészi színvonal eme-lése lehet. Ezt pedig úgy kell el-érnünk, hogy a közönséghez is kö-zelebb ferközzünk. Ez nem könnyű feladat, de ezzel az Újvidéki Színháznak is meg kell próbál-koznia. Nem mintha jelenleg hul-lámvölgyben volna. Az utóbbi egy-két évben az együttesnek nem voltak ugyan kiugró sikerei, de azért műsorán szerepel még né-

Aladics János interjúja az Újvidéki Színház új igazgatójával (Magyar Szó, 1983. december 13.)

Ettől sokáig vonakodtam, állítólagos rámenősségemnek és célratörésemnek most fizettem meg az árát, azt mondták, az újvidéki magyar színháznak épületet kell szerezni, és ezt csak én tudom véghezvinni. Szereztem két épületet, kimeszeltem és berendeztettem azokat, csak hogy ez már politikai bokázásokkal járt. Ekkor már néha mellébeszéltem olykor, amikor egyenes beszéd szükségeltetett volna, de hát valamit valamiért, próbáltam vigasztalni magam, de nem tudtam egyértelműen megvigasztalódni. Régi példákön okulva, ha tehettem, elmentem az olyan helyekről, ahol csúnya dolgok történnek, megírtam egy könyvet és egy filmnek a forgatókönyvét. A könyvvel nagyon is elégedett voltam, a film is elég

A fiatal rádiós újságíró íróasztalánál

jól sikerült, a színház épületei frissen festve, tisztán ragyogtak kívül-belül, azóta a színház kívülről már megkopott egy kicsit, belül meg kevés a közönség. Kevés volt már az én időmben is.

Otthagytam a takarosra meszelt épületeket, visszamentem az Újvidéki Rádióba, ahol korábban újságíróskodtam, de a hatalom hordozói még mindig ügybuzgó embernek tartottak, azt mondták, hogy

Gion Nándor Majtényi Mihályt interjúolja

csak akkor térhetek vissza, ha válasszom a magyar nyelvű szerkesztőség főszerkesztői helyét.

Ismét szabódtam, végül mégis vállaltam ezt is, mert jó szerkesztőségbe mentem, meg aztán itt is ki volt tűzve a nemes cél: megteremteni a napi huszonnégy órás magyar nyelvű műsort az Újvidéki Rádióban. A kisebbségi embereknek az efféle célok, mint egy színházépület vagy egy huszonnégy órás anyanyelvi műsor mindig fontosabb, mint a többségi nemzeteknek, a többségi nemzet ezt magától értetődőnek tartja. Meglett a huszonnégy órás műsor, és a szerkesztőségnek már 103 tagja volt, ami nem lebecsülendő létszám. A politikai bokázás persze itt is folytatódott. Nem állítom, hogy a hatalom sokat akadékoskodott volna a műsoraink miatt. Ügyeletes és megbízott hallgatók időnként följelentettek bennünket, az ilyesmit eddig többé-kevésbé sikerült kivédeni, továbbra is legjobb tudásunkkal és tisztességes igyekezettel csináljuk a műsorokat. Igaz, az erős középhullámról gyöngébb középhullámra tettek át bennünket – talán ideiglenesen – a napi huszonnégy órás műsor azonban még megmaradt. Valamit valamiért. Nem biztos, hogy jól jártunk az alkuval, és az sem biztos, hogy én mindig jól alkudtam, bár tulajdonképpen nemigen kérdeztek.

Ennél azonban sajnálatosabb, hogy már csak nyolcvanketten vagyunk a szerkesztőségben. Mert a múlt nyáron kitört a háború. Ki elment gyorsan nyugdíjba, ki elment a frontra – ez később visszajött –, legtöbben elmentek a határon túlra, és nem jöttek vissza, mert nem akarnak részt venni egy értelmetlen háborúban, nekik ugyanúgy igazuk van, mint azoknak, akik a frontra mentek és visszajöttek, vagy sohasem jönnek vissza, vagy mint másoknak, akik itthon bujdokolnak a katonai behívó előtt, vagy azoknak, akik a helyükön maradván csinálják a dolgukat, és számolnak azzal, hogy esetleg ők is elmennek egy háborúba, amiről sohasem lehet majd büszkén mesélni.

Nem csak a rádió szerkesztősége fogyatkozott meg. Megfogyatkozott a televízió magyar szerkesztősége, és a magyar nyelvű lapok szerkesztőségei is létszámcsökkenést jelentenek. Elmentek az írók is. Időnként bejön hozzám egy hosszú szakállú melabús költő, a szakállja őszül már, ő elmúlt negyvenéves, és kissé kedvetlenül azt

A rádiós szerkesztő kollégáival:
Umek Miklós szerkesztő (ül)

**Az Újvidéki Rádió
 (Radio Novi Sad)
 magyar adása
 főszerkesztőjének
 névjegye**

mondja, hogy ha minden így folytatódik, lassanként ő lesz a legfiatalabb vajdasági magyar költő. És elment még a határon túlra vagy huszonötezer vajdasági magyar. Nem tudom, hogy hányan vannak a háborúban.

Rosszkedvű vagyok mostanában. Az év legelején, egy szép téli estén összejöttek a vajdasági magyar sajtószervek főszerkesztői és szerkesztői. Egyesek azt állították, hogy ez történelmi jelentőségű összejövetel, aztán elmondták bajaikat, amiből kiderült, hogy mindenki bajban van, a lapok, folyóiratok egyre kevesebb pénzt kapnak, és egyre kevesebb az olvasójuk, a rádió és televízió központi irányítás alá került, nem tudni pontosan, hogy mi lesz a kisebbségi szerkesztőségekkel. Szóba került az új iskolatörvény is, amely a nemzetiségi oktatás további megnyirbálását sejteti. Én nem akartam beszélni, de aztán fölszólítottak. Annyit mondtam, hogy összejövetelünk nem lesz történelmi jelentőségű, viszont mégis fontos, hogy mi még itt vagyunk, és itt ülünk együtt annyian, ahányan vagyunk.

Most egy bagószagú irodában beszélgetünk.

E beszélgetés előtt a szerbiai rádió-televízió alapszabályzatát olvastam. Ez év január elsejétől

Gion interjút ad a Népszabadságnak 1992 januárjában

érvényes. Az egyik cikkelyben azt írja, hogy a nemzetiségi műsoroknak rendszeresen át kell venniük a szerb nyelvű műsorok válogatását. Körülöttem megriadtak az emberek, nem szeretnék, ha a kisebbségi szerkesztőségek fordítószolgálatáá súlylyednének. Én sem szeretném, és próbálom megnyugtanni az idegeskedőket, holott magam is sokat idegeskedem az utóbbi időben. Ilyenkor arra gondolok, hogy újabb könyvet kellene írni. És a régi katonákra gondolok, akik önérzetesen meséltek harctéri élményeikről, és nem akarták elhinni, hogy elvesztették a háborút. Ha nagyon sokáig élnek, talán igazuk is lett volna, de hát a régi katonák is halandók. A Virágos Katona meg tanuljon meg kisebbségi sorsban élni, más választása úgy sincs, időnként keressen fel gyönyörű tájakat, aztán jöjjön vissza, és próbáljon meg minél tovább élni. (*Miért boldog a Virágos Katona?*, 25.)

Otthon/itthon és a cigarettapapírról

Berlinben ülök egy szép lakásban, a városnak talán a kellős közepén, és begyulladt, bevérzett a bal szemem, ettől kissé elérezékenyülök, valamikor, még gyermekkoromban gyulladtak be a szemeim, akkoriban Sobri Jósikáról, az úri haramiáról olvastam folytatásos füzeteket titokban egy meleg padláson, azért titokban, mert apám nem szerette, ha családtagjai haszontalan olvasással töltik idejüket, mert ezzel csak rontják a szemüket, és nem végeznek hasznos építő-, állattenyésztő vagy kertművelő munkát. Lényegében igaza volt, a szemem tényleg megromlott olvasás közben, és Szenttamáson nem volt szemorvos, hónapokig vörvörös szemekkel jártam a világot, aztán valamelyest kitisztult a látásom, itt, Berlinben vérzett be a bal szemem ismét, pedig itt nem is olvastam. Mivel elérezékenyültem, írtam édesanyámnak egy képeslapot Szenttamásra, nem hiszem, hogy meg fogja kapni, Németországból Jugoszláviába nehézkesen utaznak a képeslapok, engem is alig engedtek be Berlinbe a jugoszláv útlevellemmel, a németeknek elégük van már a jugoszláv bevándoroltakból, magyarországi feleségem segített ki a bajból, megmagyarázta a hatóság embereinek, hogy nem akarok bevándorolni, csak rövid hivatalos látogatásra jöttem, megígérte, hogy napokon belül elvisz Németországból Magyarországra. A képeslapot tehát mégis megírhattam, egy mondatban megjegyeztem, módfelett sajnálom, hogy nagyanyám nem érhetette meg ezt a napot. Anyai nagyanyám német nemzetiségű volt, és kiváló asszony, két regényt írtam róla magyarul, ő elolvasta a könyveket, és nem szólt rá semmit, az egyik regény most megjelent németül is, ezért vagyok Berlinben, ennek talán örülne.

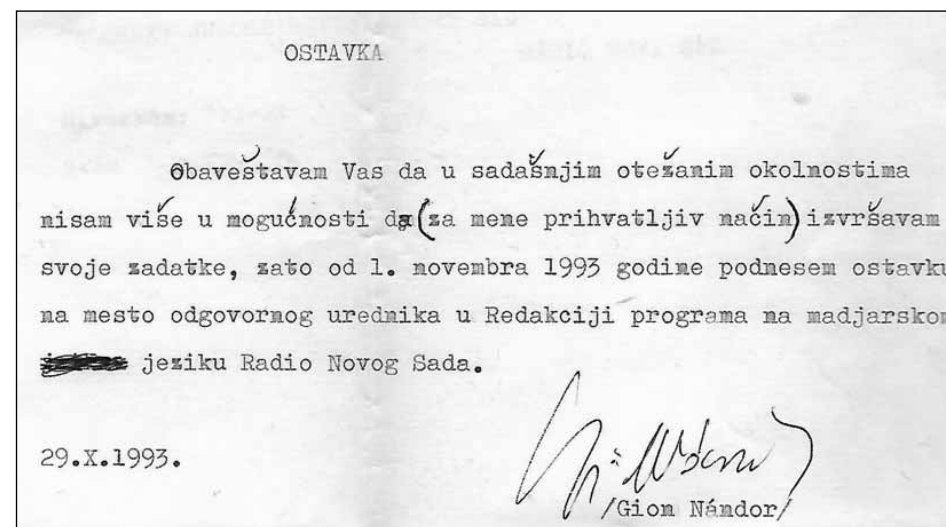
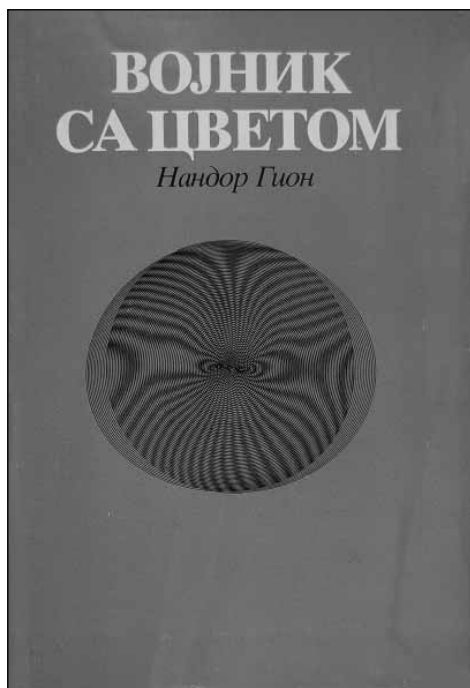
Megírtam még egy képeslapot, ezt az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorai helyettes főszerkesztőjének, vagyis a magam helyettesének küldöm, valószínűleg hiába, de legalább megpróbálom, megérdemli, tisztességesen dolgozott mellettem több mint hét évig, és nem látszott boldognak, amikor megtudta, hogy lemondok a felelős szerkesztői posztról, és hogy minden bizonnyal véglegesen eltávozom Jugoszláviából. A szerkesztőség többi tagja sem látszott boldognak, néhányan külön megkértek, hogy ne menjek el, szomorúak voltak, én is szomorú voltam, mint általában az emberek arrafelé, és akkor már tudtam, hogy sürgősen el kell jönnöm onnan. Ha most innen messziről, Európából visszagondolok, be kell vallanom, hogy

nem voltam kimondottan jó főszerkesztő, de talán túlságosan rossz sem, jó emberekkel dolgoztam, néha kiálltam értük, mindenesetre elfogadtak és megszoktak, nyilván ezért kértek, hogy ne hagyjam ott őket, nem tudhatják, hogy ki jön a helyemre, bizonytalan életükben nem akarnak újabb bizonytalanságot. Pedig elhatározásom megpróbáltam nagyon meggyőzően megindokolni egy szeptember végi értekezleten. Elmondtam, hogy a magam módján igyekeztem megakadályozni a szerkesztőség leépülését, de ez nem sikerült, a további sorvadást sem tudom megállítani, így hát kénytelen vagyok kilépni. Tudomásul vették, nem is szóltak meg érte, csak hogy néhányan észérvek nélkül mégis megkértek, hogy ne menjek el. Abban maradtunk, hogy majd még gondolkozom, bár mindenki jól tudta, hogy én már alaposan átgondoltam a dolgot, és hogy döntöttem is. Szomorú, rosszkedvű összejövetel volt ez, szeretném minél gyorsabban elfelejteni, de attól tartok, hogy sohasem fogom elfelejteni. Mindenesetre akkor még nem nyújtottam be a lemondásomat, segítettam húzni az időt, szabadságot vettem ki, átjöttem Magyarországra, innen meg elrepültem Berlinbe a könyvem bemutatójára.

Az első éjszakát szépen átaludtam, a második éjszakán egyáltalán nem tudtam aludni. Így kialvatlanul és nagyon fáradtan mentem a könyvbemutatóra, Kurucz Gyula író barátom szépen beszélt rólam németül, részleteket olvasott fel a könyvemből, azután engem faggatott, tudta, hogy mit kell kérdezni, én válaszolgattam, a tolmács serényen fordított, nem válaszoltam mindig túlságosan okosan, holott, mint ezt később elmondták, nagyon fontos és befolyásos emberek ültek a közönség

A Virágos Katona német és szerb kiadásának címlapja

Gion újvidéki rádióbeli felmondólevele

soraiban, annyit talán láttak, hogy igyekszem és izzadok, még ha nem is hoztam a legjobb formámat. Örülök, hogy túl vagyok ezen is, holnap majd visszarepülök Budapestre, szerintem a hatóság emberei ott is gyanakodva fogják lapozgatni útlevelemet, Magyarországon sem örülnek már a jugoszláviai menekülteknek, még akkor sem, ha azok is magyarok.

A képeslapokat már megírtam, ennyit tehettem meg Berlinben, lehet, hogy a címzettek sohasem kapják meg, de én igyekeztem. Jó volna végre kialudni magam. De egyelőre még azon gondolkodom, hogy érdemes volt-e egy izzasztóan meleg és poros, falusi padlásról eljőnnöm egészen Berlin közepére egy kényelmes lakásba. Itt is begyulladt a bal szemem, lehet, hogy bevérződik a jobb szemem is. És amellet Berlinben az évszakhoz képest még hideg is van. (Otthon/itthon és a cigarettapapírról, 100–102.)

„Kiderült, hogy kissé elragadtattam magam”

Kiderült, hogy kissé elragadtattam magam, mint már annyiszor nemzetiszínű rajongásaimban, ez hitemben nem rendített meg, legfeljebb lehangolt egy kicsit, és óvatosságra intett. Először az annyira kedvelt hatodik kerületben ért a hidegzuhany. Benyújtottam bevándorlási kérelmemet az illetékeseknek, leírtam, hogy magyar vagyok, és magyar író vagyok, szeretnék hazajönni, egy szigorú fellépésű hölgy a rendőrségen keményen legorombított csúnya kézírásom miatt, kijelentette, hogy nem hajlandó a szemét rongálni eddigi életutam kibetűzésével, burkoltan azt is a tudtomra adta, hogy egyáltalán nem örül jelenlétemnek. Attól tartok, hogy valahová az idegen nyelvű kábítószercsempészek és bérgyilkosok közé sorolt be. Ezek után egykori barátaim közül is többen elkedvetlenedtek, amikor megtudták,

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG

Szám: A-04405/1996.
KE. 240/1997.

Visszahonosítási okirat

A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény 5. §-a alapján visszahonosítom

Gion Nándor
1941. február 5-én Szenttamáson született
budapesti lakost.

Budapest, 1997. év július hó 17. napján.

 Gion Nándor
a Magyar Köztársaság elnöke

Az 1993. évi LV. törvény 7. §-a alapján a visszahonosított személy az állampolgársági esküt, illetve fogadalmat előttem a mai napon letette.

Budapest, 1997. év augusztus hó 26. napján.

 Jarabó
polgármester

950451 — Pénzjegynyomda Rt., Budapest V., Markó utca 13–17.

**A visszanyert magyar állampolgárság
bizonyosága a visszahonosítási okirat**

hogy honfitársuk akarok lenni. Budapest mintha megint összezsugorodott volna. A hatodik kerületből gyorsan átköltöztem a tizedik kerületbe, itt csöndesen letábo-roztam, csúnya kézírással írom azt, amit érdemesnek tartok leírni, és várom, hogy Budapest ismét nagyra nőjön és szép legyen. Egyszer már megtörtént, megtörtén-het még egyszer. (Népszabadság, 1994. május 17.)

„Ki a fenék azok a szabadkőművesek?”

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy folyóirata, a Kelet címlapja

– A sárba térdeltem, féltem a haláltól, és te megmentetted az életemet. Most vi-szont én mentettem meg a tiédet. Azt hiszem, ezzel lekivittetem a tartozásomat.

- Így van.
- További segítséget ne várj tőlem.
- Ennyi éppen elég.

Végre elengedte a kezemet, és kinyitotta az iroda ajtaját, bementünk. Aradi Jó-zsef íróasztala mögött Đorđe Belić ült, papírokat rendezgetett, úgy nézett fel ránk, mint aki már semmin se csodálkozik, és mint aki a nagy íróasztal mögött sem élvezi a hatalmat.

– A Rojtos Gallainak megígértem, hogy épségben hazamehet – mondta Sava Jakšić. – Pecsétes írás kellene arról, hogy ártatlan.

Đorđe Belić szomorúan ingatta a fejét.

– Megkapja.

– Tartozom neki ennyivel – mondta Sava Jakšić. – Persze tudom, hogy nem ártatlan, hagynom kellett volna, hogy darabokra fűrészeljék, de hát tartozom neki.

A két szerb tanyasi gazda ezután kicsit bánatosan elbeszélgetett a fejem fölött.

– Nem ártatlan – bólogatott Đorđe Belić. – Viszont nagyon jó kaszás. Búzaara-táskor hasznát vehetjük a földjeinken.

– Nyárig megmaradnak a földjeink?

– Az első nyárig még megmaradnak.

– És azután?

– Össze kell húzni magunkat.

ÉNEKELVE SZÉP

Jó lapot, folyóiratot jó írásokból lehet szerkeszteni. Tudom, hogy ez igen megkopott közhely, de hát a közhelyek legalább igaznak bizonyultak, meg aztán azért is kénytelen vagyok leírni, mert a Kelet idei első száma nem költői remekművel indul. Pesszimista, cinizmusra hajló számítógépes korunkban az elemző elmék bizonyára találnának gyöngye sorokat is az itt közölt versben. Szigorúan szakmai szempontból. Túlságosan összezsúfolódnak a harsogó nagy szavak, kicsit talán vágyálmodokat is idéz a rímekbe foglalt kép, az optimista hangvétel helyenként majdnem fellengzős. De hát ez ilyen műfaj! A himnuszok általában a magasban szárnyalnak, komolyan veszik még az ünnepi közhelyeket is, hiszen lelkesíteni szeretnének. Hallottam a verset énekelve is. Azt hiszem, a sanyarú évtizedek suttogásai után nekünk is jót tesz a hangsabb lelkesedés az újból beindult rendszeres munkában. Egyebek között a Kelet szerkesztésében is. Elődeink szorgosságát követve jó és igényes írások begyűjtésével.

A szerkesztő

Gion szerkesztői előszava a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholylapjában, a Keletben

- Hát akkor add ki neki a papírt, és széledjünk szét békességben.
- Ez kicsit szabadkőművesízü búcsúzkodás.
- Mégis mozog a föld. Csak éppen rosszul.
- Galilei?
- Igen.
- Nem rossz páholy.

Sava Jakšić sarkon fordult, az ajtóból még annyit szólt vissza:

- Mit vétettünk az Istennek, hogy ilyen szar időket szakasztott ránk?

Ketten maradtunk Đorđe Belićtyel, és én bambán megkérdeztem:

- Milyen páholyokról beszéltek?

Unottan intett a kezével.

- Ūlj le valahová.

Az egyik fal melletti székre ültem le, és igyekeztem a sorsom alakulására figyelni. Eddig valamiféle közönyös kábultságban ténferegtem a halál közelében ezen a randa helyen, ideje volt észhez térnem.

- Megkapom azt a pecsétet papírt?

- Természetesen. A szabadkőművesek állják a szavukat.

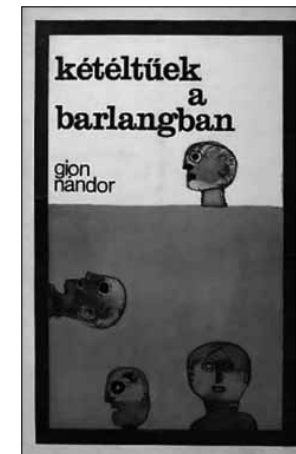
- Ki a fenék azok a szabadkőművesek?

Đorđe Belić legyintett.

– Te nem tartozol közéjük. Meg azok a vörös csillagos legények sem, akik behoztak. (Ez a nap a miénk, 642–643.)

Műfogsor az égből

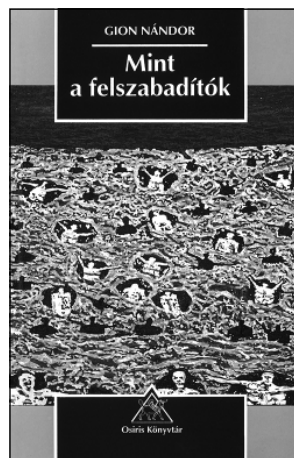
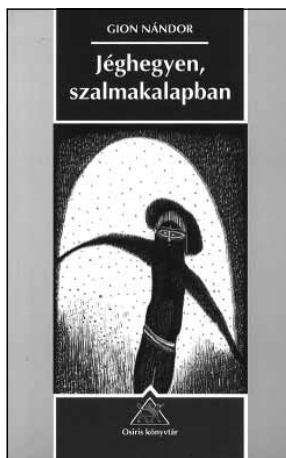
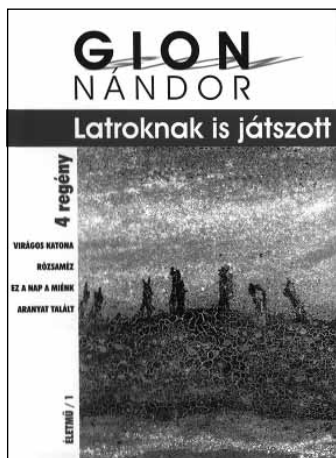
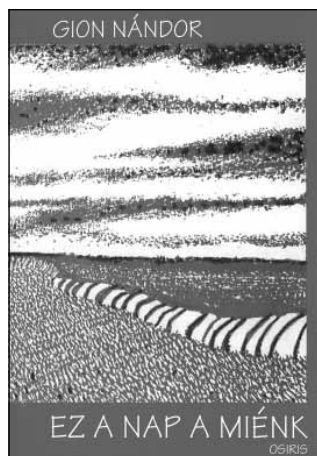
Furcsa üzenetet kaptam Kuglicz Károly aranyművestől és ékszerésztől, így hangzott: „Rahmánovics Juszuf feltámadt. Megnézheted a műhelyemben.” Leírta a címét is, a Szent István körútról nyíló egyik utcában van a műhely. Sokáig nem értettem az üzenetet, Kuglicz Károlyt már vagy tíz éve nem láttam, hallottam róla, hogy ő is átköltözött Budapestre, és itt sikeres ember lett belőle, ami egyáltalán nem lepett meg, sikeres ember volt ő a Délvidéken is, sok arannyal és sok pénzzel, valamikor régen egészen jó barátok voltunk, csodáltam a kezűgyességét, mint ahogy újból és újból megcsodálom minden kétkezi munkás kezűgyességét, az ácsokét, az asztalosokét, a pogácsasütőkét és vízvezeték-szerelőket, de leginkább az ékszerészekét, nyilván azért, mert én fájdalmasan ügyetlen vagyok a magam két kezével, még egy szöveget is csak többszöri próbálkozással és nagy ügyel-bajjal tudok beverni a falba. Kuglicz Károly viszont a legjobb ékszerész volt, akit addig ismertem, gyönyörű műtűrkéket csiszolt és faragott ezüstből meg aranyból, és persze hogy sokkal többre vitte az életben, mint én, de azért hosszú ideig barátok maradtunk, egészen első könyvem megjelené-

A Kételtűek a barlangban borítója

séig. Büszke voltam magamra és a könyvre, az egyik tiszteletpéldányt Kuglicz Károlynak dedikáltam, elvittem az üzletébe, elébe raktam az üveglapra, az ezüsből és aranyból készített gyűrűk, melltűk, nyakláncok és karkötők fölé, nagyon ideje volt már nekem is henegetni valamivel ügyes kezű barátom előtt. Ő ránézett a könyvre, hanyagul félretolta, és megállapította, hogy a könyv csúnya. Igazat mondott, a könyv tényleg csúnya volt, különösen a csillogó ékszerek felett, meg egyébként is, kicsit vékonyra sikeredett, a fedőlapján hosszú nyakon gömbölyödő, deformálódott emberfejekskék meredeztek valami lila színű közegeből, szóval igen szármalmas kis füzetté zsugorodott a fényes üveglapon, de nekem mégis rosszul esett ez a legyintő magatartás, kedvetlenül eloldalogtam a nemesfémek közeléből, a könyvet otthagytam, bár tudtam, hogy Kuglicz Károly sohasem fogja elolvasni.

A viszonyunk, ahogy mondani szokták, elhidegült. Későbbi könyveimből már nem adtam neki, pedig akadt közöttük egészen tűrhető kivitelezésű is, de még egy ügyetlen kezű írónak is joga van olykor megsértődni.

A Benes József tervezte Gion-könyvborítók

Az író Benes Józseffel (Réz Mihály felvétele)

Ezért nem értettem előszörre az üzenetet. Hosszas töprengés után azonban kezdett valami derengeni. Lehet, hogy Kuglicz Károly mégis elolvasta első, csúnya könyvem. Ebben a regényemben bukkan fel Rahmánovics Jusuf, azután végleg elmerül, merthogy vízbe fullad. Nem volt igazán életrevaló fiú, hiszen többségi anyanyelvüként az ipariskola magyar nyelvű tagozatára iratkozott, holott már akkor érezni lehetett, hogy a hatalom a testvériség és egyenlőség harsogása közben igyekszik a kisebbségeket iskoláikkal együtt bedarálni a többségbe, amiről természetesen nem lehetett nyíltan beszélni és írni, de én az eltévelyedett fiút következetesen Szegény Kis Rahmánovicsnak neveztem, és naivan arra számítottam, hogy zseni irományomból az olvasók megértik a többszörösen áttételes, bár helyenként kusza célzásokat, és méltányolják fiatalos bátorságomat. Bevallom őszintén, nemigen értékelték merész riogatásaimat, annál többen igen mókásnak ítélték meg az elnevezést, a Szegény Kis Rahmánovicsot, aki végül is majdnem komikus figuraként halálozott el. Erre most üzenetet kapok, hogy feltámadt.

Elmentem hát a megadott címre, és döbbenet álltam meg egy masszív vasajtó előtt. Percekig nézgelődtem, azt hittem, talán rossz helyen járok, ékszerekkel teli kirakatokra számítottam, ehelyett egy homokszínű vasajtót találtam egy koszlott háromemeletes bérház oldalában, de hát az ajtó fölé Kuglicz Károly nevét írták, némi tétovázás után megrugdostam az ajtót. Hangosan döngött, és szinte mindjárt kitárult, Kuglicz Károly állt előttem selymesen csillogó, narancssárga színű öltönyben. Mindig szerette a csillogást maga körül. Rám förmedt:

– Fölösleges dörömbölni! Ott van a csengő az ajtó mellett.

– Nem vettem észre – szabadkoztam. – Illedelmes kopogással ezen a várkapun meg semmire sem mennék. Senki sem hallaná meg.

– Hoztál könyvet?

– Nem. A legújabb regényem is igen csúnyán néz ki. Paprikavörös színű a borítója, olyan, mint egy mediterrán szakácskönyv.

– Az irodalom nem igazán fejlődőképes ágazat – mondta nagyképpően Kuglicz Károly. – Rossz szakmát választottál.

Ezután végre kezét ráztunk, és vállon veregettük egymást, hiszen régóta nem találkoztunk, és ma már én sem vagyok olyan sértődékeny, mint ifjúkoromban, nagyképpű ékszerészekkel is hajlandó vagyok felújítani a barátságot. (*Műfogsor az égből*, 543–545.)

Nagybátyámról

Legközelebb apám temetésén találkoztunk. Szép sírhelyet választottunk apámnak, szép gömbakácok mellett, a temetés után arról beszélgettünk, hogy ide családi kriptát építünk, és szép sírkövet emelünk, nagybátyám akkor csöndesen megjegyezte, hogy a kriptában csináltassunk neki is egy rekeszt, a sírkőbe véssük be az ő nevét is, szeretne jó társaságban nyugodni a föld alatt, és szeretne a másvilágon apámmal kártyázgatni, esetleg még néhány magányos férfival. Elkészítettük a kriptát és a sírkövet, belevéseltük mindazoknak a nevét, akik együtt akartak nyugodni.

Évekkel később Budapestről egy televíziós csoport jövetelét jelezték, portréfilmet vagy valami hasonlót akartak csinálni rólam. Elmentem nagybátyámhoz,

A Gion család sírköve Szenttamáson

Mikrofon előtt Papp Imrével,
az Ifjúsági Rádió szerkesztőjével

a padláson találtam rá, rengeteg galamb között, mondtam neki, hogy televíziósok jönnek, szeretném, ha ő is beszélne nekik rólam. Azt mondta, rendben van, ha már végigbohóckodta az életét, hajlandó bohóckodni a televízióban is. Sajnos majdnem így sikerült. Az udvaron fogadta a tévéseket, galambokat etetett, és a galambokról beszélt. Rettenetes lámpaláza volt, a filmből teljes egészében ki kellett vágni őt is, meg a galambokat is. A napokban Nyíregyházán kellett színpadra lépnem, a televízió, a rádió is felvételezett. Addigra túl sokat bolyongtam már Magyarországon, túl sok volt a bizonytalanság körülöttem, idegeskedtem, meg aztán egyébként is mindig lámpalázam volt a mikrofon és a nyilvánosság előtt, most is annyira remegett a kezem, hogy nem tudtam egy fleknyi írást állva végigolvasni, le kellett ülnöm az asztalhoz, úgy olvastam, és akkor is rosszul.

Aranymikrofon oklevél

**Szenttamásiak megemlékezése az író halálának
10. évfordulóján a Farkasréti temetőben**

És akkor is szegény nagybátyámra gondoltam, aki mindig segített, vagy segíteni akart rajtam, de szerepelni nem tudott. Legutóbb a fiam látogatta meg. Nagybátyám már ágyban feküdt, sárga volt az arca, és fulladozott. Haldoklott az utolsó nagy Gion Szenttamáson. Én eljöttem onnan, a nevemet nem vésettem bele a közös sírkőbe, budapesti alkalmi lakhelyem ablakán át a jegenyefát nézem, amely meglehetősen baljóslatúan sárgállik.

Szeretném azt hinni, hogy nagybátyám még él, és a galambjait eteti. De az is lehet, hogy már apámmal és más magányos férfiakkal kártyázik egy másik világon, ez esetben azt remélem, hogy van közöttük egy katolikus pap is, aki éjjélkor megfordítja a poharát, úgy teszi maga elé az asztalra, és ezzel mérsékletre inti valamennyiüket. (*Nagybátyámról*, 42–43.)

A József Attila- és a Márai-díj után

Önreflexiók

Akit mindenütt utolérnek a szülőföld témái

Gion Nándor József Attila-díja

Ötvenkét éves volt Gion Nándor, amikor családjával áttelepült a Vajdaságból Magyarországra. [...] A számos pályázati és nívódíj, majd a nyolcvanas években kapott Déry Tibor- és József Attila-díj után tegnap a magyar kultúra napja alkalmából – Krasznahorkai Lászlóval közösen – Márai Sándor-díjjal tüntették ki.

– Már öt éve Budapesten él, mégis többnyire a hazuról hozott témák foglalkoztatják. Vajon miért? Nem sikerült még gyökeret eresztenie Magyarországon?

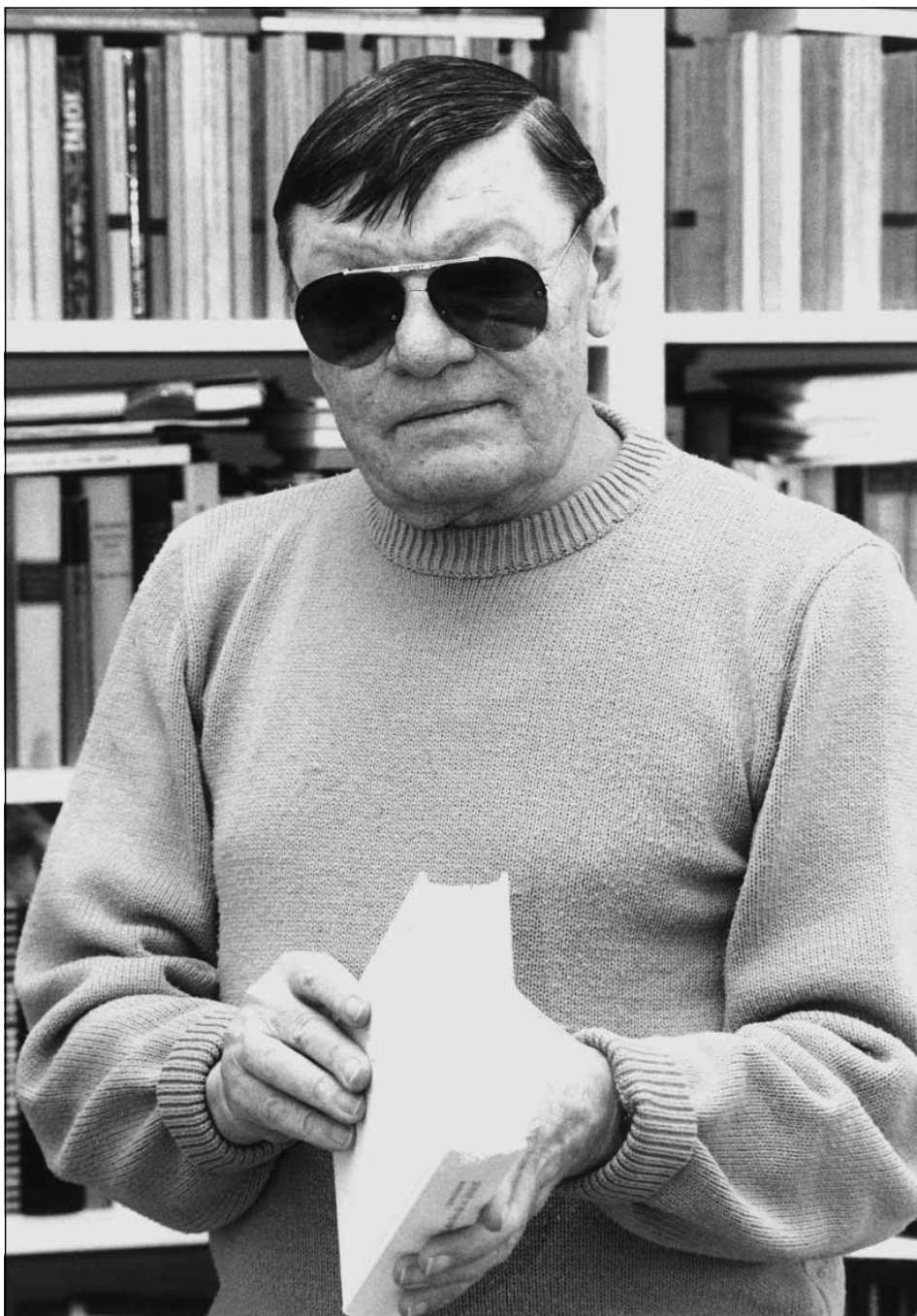
– Annyi mindent hoztam magammal, amit még nem írtam meg, hogy előbb a bennem élő témákat kell föl-

dolgoznom. Ahhoz, hogy az ember otthonosan tekintsen szét maga körül, és írni tudjon, előbb be kell épülnie az új közegbe. Nem voltam új fiú Pesten öt évvel ezelőtt sem, de egészen más látogatóba jönni, illetve nap mint nap itt élni. A régi barátaim megmaradtak, de új emberekkel is megismerkedtem, akik szorgalmasan szállítják számomra a témákat. Itteni élményeimből is születtek már novellák. Szerencsém van: nem kell keresnem, miről írjak, mert mindenütt megtalálnak a történetek. Mondják is a barátaim: „Te vonzod a különleges embereket”. És valóban: sokszor csak azért keresnek föl vadidegenek, hogy elmeséljék mindazt, amiről hallottak, vagy amit átéltek. [...]

– Mióta találják meg a témák?

– Már gyerekkorom óta. A családban nagyon jó mesélők voltak, akik remekül elő tudták adni a történeteiket. Ilyen volt anyai nagyapám, a szép szavú citerás, Rojtos Gallai István, akit órákon át tátott szájjal hallgattunk, amikor mozgalmas élete élményeit sorolta. Ő három regényemnek is a főszereplője. A *Latroknak is játszott* című kötetben közölt családregények folytatása – a trilógia befejező része – *Ez a nap a miénk* címmel tavaly jelent meg Budapesten, az Osiris kiadásában.

– Tehát nem írói fogás, hogy a nagyapjával beszélgeti el a soknemzetiségű jugoszláviai térségben élők történelmi viszályait, emberi konfliktusait ábrázoló regények cselekményét? Egy az egyben őt idézi, amikor leírja mindazt, amit gyermekkorában tőle hallott?

Kezében a *Latroknak is játszott* címmel frissen megjelent – immár háromregényes – kötettel (T. Szántó György felvétele)

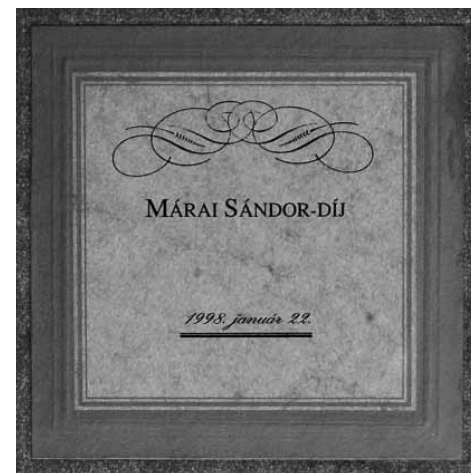
– Részben igen. Persze egy csomó dolgot nem mondhattam el, mert a valóság minden képzeletet felülmúl, és néha olyan hihetetlen dolgokról kellene beszámolnom, hogy az olvasók azt gondolnák, mindez egy beteg írói fantázia szüleménye. Sokkal szörnyűbb, véresebb történeteket produkált az élet, mint amit az olvasók hajlandók elhinni vagy elviselni. Így hát szelektálni kell az írónak.

– *Ha már a Márai-díj átvétele kapcsán beszélgetünk, hadd kérdezzem meg: hogyan viszonyul a nagy előd életművéhez?*

– Az ő írói világa egészen más, mint az enyém – hiszen az ő alapélményei a polgári, az enyémekek viszont a paraszti-iparos világból származtak. Azért viszont mindig becsültem Márai Sándort – s büszke vagyok rá, hogy az ő nevével fémjelzett díjat kaptam –, hogy önérzetes ember és igényes író volt, aki mindig etikusan viselkedett: szigorúan és következetesen tartotta magát az elveihez.

– *Milyen írói tervek foglalkoztatják most, a háromrészes regény közreadása után?*

– Tavaly, amikor a nagyapámmal elmeséltetett történet harmadik része megjelent, mely a második világháború végéig követte az eseményeket, azt hittem, hogy befejeztem a trilógiát. Most viszont úgy látom, hogy folytatni kell, mert kimaradt egy nagyon fontos és izgalmas időszak: a világháború befejezését követő néhány esztendő, ami Közép-Európában a sztálinizmust jelentette, Jugoszláviában viszont a titoizmust. Ezeknek az éveknek a krónikáját egy negyedik regényben szeretném összefoglalni. Közben rendszeresen írom a novelláimat különböző folyóiratok felkérésére, az idei ünnepi könyvhétre pedig ez Osiris, állandó kiadóm, megjelenteti válogatott elbeszéléseimet. Egyébként nemrég vázoltam fel három tévéjáték ötletét – hogy lesz-e belőlük film, majd meglátjuk. Azért említem mégis, mert érdekes módon azt kérték tőlem: a filmek legyenek rövidek, olcsón kivitelezhetők, és a szálak vezessenek Jugoszláviába. Ha akarnék, sem tudnék tehát szabadulni a szülőföld kínálta témáktól. (Akit mindenütt utolérnek a szülőföld témái, 19.)

Márai Sándor-díj (1998)

Emberrablók

Szülőfalumban már legjobb
fél évszázad óta a mondás járja,
hogy nincs csúnya öregember és
nincs ~~csúnya~~ szép öregasszony. Valószínűleg
leírtam ~~is~~ többször ezt a bölcs mon-
dást, mert igaznak tartom. A macedón
öregember is szép volt ott a Városliget szélén,
amint méltóságteljesen sétált a legközelebbi pad felé egy toprongyos fickóval.
Az öregember arca még barázdáltan is szép volt, vagy talán éppen
ezért, a testtartásával sem volt baj, bár az esze az öregségtől fél-
rejár egy kicsit, túl sokat felejt és túl sokat beszél. Vagyis szenilis.
Emiatt rabolták el. Macedóniából indult el vonaton, hogy meg-
látogassa Bécsben élő fiát, és az úton mindenkinek nagyhangon
mesélte, hogy fia sikeres üzletember, és nagyon szereti őt. Erre
valakik lerángatták a Keleti pályaudvaron, bezárták [egy lakásba
valahol a hetedik kerületben, telefonáltak a fiának, hogy a barázdáltan
markáns arcú öregember a fogságukban van, de ötezer német
márkáért szabadon engedik, ha a pénz záros határidőn be-
lül megérkezik. A fiút Doncse Szotirovskinek hívják, valamikor
versekkel próbálkozott, de még időben áttért a péksüteményekre,
így lett belőle edzett és menő üzletember Európában, de edzetsé-
ge megpattogzott, amikor megtudta, hogy édesapja emberrablók
fogságába került, kicsit kapkodni kezdett, a kapkodásban még a
budapesti telefonkönyvet is fellapozta, megtalálta benne a neve-
met és a címemet, visszaemlékezett rá, hogy még költő korában
összefutottunk egy ohridi PEN-rendezvényen, és akkor a mace-
dón nők példás erkölcséről és a kicsi nemzet elmorzsolódásáról
beszélgettünk szomorú egyetértésben. Bevágta magát az egyik
flancos kocsiába és elrohant hozzám. Csalódottan szemlélgette
szerény lakásomat, nyilván arra számított, hogy többre viszem az
életben, sokáig persze nem nézgelődhetett, mert az idegességtől
hascsikarás gyötörte, az ötezer márkát az íróasztalomra dobta,
aztán folyton a fürdőszobába szaladgált. Én meg a márkákat szép
fehér borítékokba raktam: egy-egy ezret külön borítékba, három-
ezret pedig egy harmadik borítékba, elővettem a szekrényből egy
kényelmes ingkabátot, amelyen négy zseb van, elraktároztam a
borítékokat, aztán az íróasztal fiókjából kivettem egy rugóskést,
amit ajándékba kaptam valakitől, ezt a nadrágzseembe tettem.
Eközben Doncse kellőképpen kiürült és mészfehér lett a bőre. Ez-
után elkocsikáztunk a Dózsa György útra egy kocsmába, melynek
a nevét nem írom le, mert ez nem a reklám helye, de ahol az egyik
emberrabló várt bennünket, egy borostás képű szerb pasas.

Emberrablók

Szülőfalumban már legalább kétszáz éve az a mondás járja, hogy
nincs csúnya öregember és nincs szép öregasszony. Valószínűleg
leírtam többször ezt a bölcs mondást, mert igaznak tartom. A mace-
dón öregember is szép volt ott a Városliget szélén, amint méltó-
ságteljesen sétált a legközelebbi pad felé egy toprongyos fickóval.
Az öregember arca még barázdáltan is szép volt, vagy talán éppen
ezért, a testtartásával sem volt baj, bár az esze az öregségtől fél-
rejár egy kicsit, túl sokat felejt és túl sokat beszél. Vagyis szenilis.
Emiatt rabolták el. Macedóniából indult el vonaton, hogy meg-
látogassa Bécsben élő fiát, és az úton mindenkinek nagyhangon
mesélte, hogy fia sikeres üzletember, és nagyon szereti őt. Erre
valakik lerángatták a Keleti pályaudvaron, bezárták [egy lakásba
valahol a hetedik kerületben, telefonáltak a fiának, hogy a barázdáltan
markáns arcú öregember a fogságukban van, de ötezer német
márkáért szabadon engedik, ha a pénz záros határidőn be-
lül megérkezik. A fiút Doncse Szotirovskinek hívják, valamikor
versekkel próbálkozott, de még időben áttért a péksüteményekre,
így lett belőle edzett és menő üzletember Európában, de edzetsé-
ge megpattogzott, amikor megtudta, hogy édesapja emberrablók
fogságába került, kicsit kapkodni kezdett, a kapkodásban még a
budapesti telefonkönyvet is fellapozta, megtalálta benne a neve-
met és a címemet, visszaemlékezett rá, hogy még költő korában
összefutottunk egy ohridi PEN-rendezvényen, és akkor a mace-
dón nők példás erkölcséről és a kicsi nemzet elmorzsolódásáról
beszélgettünk szomorú egyetértésben. Bevágta magát az egyik
flancos kocsiába és elrohant hozzám. Csalódottan szemlélgette
szerény lakásomat, nyilván arra számított, hogy többre viszem az
életben, sokáig persze nem nézgelődhetett, mert az idegességtől
hascsikarás gyötörte, az ötezer márkát az íróasztalomra dobta,
aztán folyton a fürdőszobába szaladgált. Én meg a márkákat szép
fehér borítékokba raktam: egy-egy ezret külön borítékba, három-
ezret pedig egy harmadik borítékba, elővettem a szekrényből egy
kényelmes ingkabátot, amelyen négy zseb van, elraktároztam a
borítékokat, aztán az íróasztal fiókjából kivettem egy rugóskést,
amit ajándékba kaptam valakitől, ezt a nadrágzseembe tettem.
Eközben Doncse kellőképpen kiürült és mészfehér lett a bőre. Ez-
után elkocsikáztunk a Dózsa György útra egy kocsmába, melynek
a nevét nem írom le, mert ez nem a reklám helye, de ahol az egyik
emberrabló várt bennünket, egy borostás képű szerb pasas.

Másféle ravaszkodás

Nem hencegésből mondom,
de kiadók biztattak, hogy írjam
meg ezt az állítólag régóta ígért regényt a második világháború vaj-
dasági éveiről, meg az azt követő hónapok atrocitásairól, amikor
ezrével végezték ki a magyarokat, ezt ők előfizetnék és kiadnák,
közben elfelejtették a véleményüket, amit nem tudom, hogy dicsé-
retnek vagy élcélozésnek szántak-e, mert azt mondták, hogy erről
a kényes témáról csak én tudok olyan sunyi és ravasz módon írni,
hogy emiatt ne bukjon le a szerkesztő és a szerző se kerüljön bör-
tönbe. Ígérettem sokszor és sokfelé, de pénzt nem vettem fel rá,
tehát halogathattam és halasztgathattam, miközben az idő eljárt
fölöttünk, ezekről a történetekről már a történészek és a publicis-
ták is kereken kimondhatták a véleményüket, statisztikai adatok-
kal alátámasztva. Tehát másfajta ravaszkodásra lett szükség.

Írtam már néhány novellát a bűnözőkről, de igazából nem va-
gyok járatos a körükben, az emberrablásról meg pláne nem tudok
semmit, azt azonban kezdettől fogva sejtettem, hogy pitiáner svihá-
kokról van szó, túl keveset kértek az öregemberért, és olcsó kocsmát
jelöltek ki találkára. Odaadtam egy ezermárkás borítékot a borostás
képűnek. Kevesellette a pénzt. Közöltem, hogy előbb látni akarom
az öreg Szotirovszkit, méghozzá a fia mellett, akkor megkapja a ma-
radék négyezret. Ő is állta a szavát, valamiféle jeleket adott, a szép
öregember megjelent a toprongyos kísérőjével a Városliget szélén,
leültek egy padra. Doncse szaladt az apjáért, én átnyújtottam még
egy ezres borítékot az emberrablónak. Követelte a további három-
ezer márkát. Elővettem a rugóskésemet, néhányszor kipattintottam
az élet. Láttam, hogy mindössze két jelentéktelen nyikhajjal van
dolgunk, és ma már nem ijedek meg két rosszarcú balkáni figurától,
különösen ha pénzre van szükségem. Doncse még bejött a kocsmá-
ba az öreggel, megnyugtattam, hogy minden le van rendezve, gyor-
san beültek a flancos autóba és elhúztak Bécs irányába.

A borostás képű emberrabló elismerően bólogatott. Felajánlot-
ta, hogy a legközelebbi alkalommal ő kér fel közvetítőnek. Azt fe-
leltem, hogy majd gondolkodom a dolgon. Komolyan mondtam.
Kevés a pénzem, és mostanság az irodalom gyéren jövedelmez.

Másféle ravaszkodás

Nem hencegésből mondom, de kiadók biztattak, hogy írjam
meg ezt az állítólag régóta ígért regényt a második világháború vaj-
dasági éveiről, meg az azt követő hónapok atrocitásairól, amikor
ezrével végezték ki a magyarokat, ezt ők előfizetnék és kiadnák,
közben elfelejtették a véleményüket, amit nem tudom, hogy dicsé-
retnek vagy élcélozésnek szántak-e, mert azt mondták, hogy erről
a kényes témáról csak én tudok olyan sunyi és ravasz módon írni,
hogy emiatt ne bukjon le a szerkesztő és a szerző se kerüljön bör-
tönbe. Ígérettem sokszor és sokfelé, de pénzt nem vettem fel rá,
tehát halogathattam és halasztgathattam, miközben az idő eljárt
fölöttünk, ezekről a történetekről már a történészek és a publicis-
ták is kereken kimondhatták a véleményüket, statisztikai adatok-
kal alátámasztva. Tehát másfajta ravaszkodásra lett szükség.

Magyarán: kihúzták a méregfogamat. És amikor eljutottam
odáig, hogy megírjam a nagy művet, nem volt más választásom,
mint hogy megírjak egy regényt erről az időszakról minden han-
dabandázás nélkül. Ezt tettem: A szakmabeliek és az olvasók majd
eldöntik, hogy milyen sikerrel.

„Földre szálltam a tematikában”

– A különbséget talán az jelentette a jugoszláviai és a többi magyar irodalom között – ha egyáltalán igaz, hogy van „többi” magyar irodalom, de fogalmazzunk egyelőre így, hogy volt anyaországi magyar irodalom, volt erdélyi, felvidéki és kisebb mértékben kárpátaljai –, az elsősorban abban fogalmazható meg, hogy mi gazdagabbak voltunk: nem gazdagok, de több pénzünk volt, és jelentősebb volt a kulturális támogatottságunk is, mint az anyaországban vagy a kisebbségi magyar régiókban. Ez a fiatalabb korosztályban, de különösen a kezdő írókban egyfajta nagyképűséget szül: mi vagyunk azok, akiknek egy kicsit több pénzünk van, mint az előbb említett többieknek. De ez csak az egyik tényező. A másikat az jelentette, hogy a Vajdaságba szabadon áramlottak be a nyugati szellemi irányzatok. Bár nem magyar nyelven, de mivel megtanultuk az államnyelvet, a szerbhórvátot, ezeket érzékelhettük, a műveket olvashattuk, így „okosabbak” lettünk, mint a más magyar nyelvterületen alkotó írók. Ez szülte azt a kissé dagályos és nagyon rossz hangulatot és elméletet, amit nem is annyira a szépírók alakítottak ki, hanem inkább az irodalomtörténészek. Ez valahogy így festett: tudtuk, hogy van Magyarországon magyar irodalom, de betilthattak egyes szerzőket, ugyanakkor ezekről nálunk megjelentek tanulmányok, hiszen szabadon olvashattuk őket átcsempésztett műveik révén. Így kialakult az az elmélet, hogy a vajdasági magyar irodalom más, mint a többi magyar irodalom, és különb a többinél.

Vajda Gábor irodalomtörténész-kritikussal és Urbán János író-költővel

Gion kezdő íróként a vajdasági magyar irodalom egyik fenegyereke volt
(Kurucz Sándor felvétele)

Mi, akkori huszonévesek beindítottuk az Új Symposiont, és mindenkit megbíráltunk, aki harminc éven felüli író volt, mindenkit megtámadtunk. Nem alkottunk nagy dolgokat, de támadni nagyon szépen tudtunk. Mindebben a magatartásban, ami később a groteszséget is szülte, az is benne volt, hogy egyedül Jugoszláviában nem volt szovjet nyomás, tehát mi nyugodtan szidhattuk az oroszokat is. Volt az akkori jugoszláv politikának egy nagyon balkáni, de nagyon ravasz húzása: nem kedvelte ugyan a kisebbségi kultúrát, ahol lehetett, elnyomta, de a csúcskultúrát támogatta, sőt a kirakatba rakta. Más szóval sokat áldozott arra, hogy például évente megjelenhessen mintegy negyven magyar könyv, folyóirat és a többi. És mi, akik ebbe belekerültünk, nem éltünk nagylábon, de azért jól éltünk. Én 27 éves koromban megírtam első könyvemet, és attól kezdve, 1968-tól minden évben megjelent könyvem. Magyarországon akkor a velem egykorú írók jó, hogyha négy-öt évenként ki tudták adni egy-egy művüket. Ez persze tévutakra is vihetett. Induláskor én is azt vallottam, hogy a vajdasági magyar irodalom az egészen más irodalom, amíg meg nem jelent az első könyvem, amibe belevittem minden olyan modernista trükköt, amikről azt hittem, hogy a magyar nyelvterületen valami újat jelent.

De aztán rájöttem, hogy ez elég győnge könyv. Amikor megírtam a második könyvemet, akkor földre szálltam a tematikában. Az első, trükkös könyvemről elég szépen írtak. Nem nagyon kapkodták az olvasók, de azért fogyogatott. A második könyvemnél mégis rájöttem, hogy egy-két dolgot tisztázni kell magamban. Először is: milyen nyelven írok én? Magyar nyelven. Azután: milyen irodalomba akarok én beilleszkedni? A magyar irodalomba. Tehát akkor itt kell, hogy megmértessem

magam, és hagyjuk ezt a vajdasági meg jugoszláviai magyar irodalom-fogalmat. Én magyarul írok, magyar nyelven, és ezt odateszem az olvasók, a kritikusok, az irodalomtörténészek elé. Ha ez megállja a helyét, akkor érek valamit a szakmában. És megállta a helyét. Attól kezdve ez a hánykolódó és viháncoló korszak, hogy mi különbek vagyunk, megszűnt.

– Mondhatjuk úgy is, hogy az a korszak szűnt meg, amikor az előbb említett nagyképűség táplálta az irodalmat?

– Igen. Tisztában lettünk azzal, hogy van egy egyetemes magyar irodalom, és mondhatjuk mi ezt kisebbségnek, határon túlinak, de amikor megmérettetésre kerül sor, akkor csak magyar irodalom van. Nem azért kell ezt az irodalmat szeretni, mert határon túli, hanem próbáljuk meg értékelni, és ha ér valamit, akkor szeretjük. Én erre elég gyorsan rádöbbsentem. A második könyvemtől kezdve olyan dolgokról írok, amiket fontosnak tartok, és ezt megpróbálom úgy megírni, hogy ha valaki elolvassa, ő is úgy érezze, hogy ez valóban fontos. Ha ez sikerül, akkor jól érzem magam. A második könyvem óta megírtam még tizenhetet, és mindegyik megmaradt a magyar irodalom tengervízében. Tomboló sikert egyik sem aratott, bár hétből-nyolcból filmet is csináltak, de az értéküket senki sem kérdőjelezte meg. Nem azért, mert a határon túlról jöttem, és engem sajnálni kell, hanem mert van itt egy író, akit el lehet olvasni, és esetleg fontos az, amit leír.

– Egy tíz év előtti interjúban, amikor regényeire kérdeztünk, azt mondta, hogy stílusára valamiféle „dúsított” realizmus jellemző. Mit érthetünk ezen a fogalmon? Azért is fontos ez a kérdés, mert most készül a *Latroknak is játszott című regényciklusának negyedik kötete*.

– Ezt sokféleképpen lehet érteni. A legegyszerűbb lenne azt mondani, hogy ez valamiféle gazdagabb realizmus. Akkor arra gondoltam, hogy ez valamilyen irodalmi és politikai trükk az irodalomban. A *Latroknak is játszott* olyan környezetben játszódott, ahol nem voltak igazi gyökerek. Ha azt mondjuk például, hogy Székelyföld, akkor az egy ezeregyszáz éves tájegység a maga hagyományaival. Ha azt mondjuk, hogy Vajdaság, akkor

Gion Nándor és Boško Ivkov
újvidéki költő, író, szerkesztő

Varázsháromszög: Párizs–Pest–Újvidék

Kerekasztal-beszélgetés Gion Nándor Sortűz egy fekete bivalyért című ifjúsági regényének megfilmesítőivel — Többszemközt a forgatókönyvíróval, az íróval s a rendezővel

A Párizs–Budapest–Újvidék varázsháromszög létrejöttének jóvoltából született meg vajdasági magyar író könyvéből francia–magyar koprodukcióban az a film, amelyet a Magyar filmlapok Jugoszláviában rendezvénytörzsa Ujvidéken is bemutattak. Gion Nándor Sortűz egy fekete bivalyért című ifjúsági regényét ültették át filmre. Az alkotás bemutatása után a nézők betekintést nyerhettek a filmkészítés alkotóműhelyébe, Gion Nándor, az író, Szabó László, a Párizsban élő rendező, Jeli Ferenc a társforgatókönyvíró a filmkészítés körülményeiről és az irodalmi művek (a Gion-regény) adaptációjáról beszélt.

Szabó László rendező: — Elkezdtünk dolgozni a könyvön, és lett belőle egy film. Gion Nándor azt mondta, a ti dolgotok, ti vagytok a filmesek. — Igen ám, csak ott a bűbi, hogy a film, az film. A regény, az meg regény. Azután kicsit orrolt is ránk azért, hogy nem úgy csináltuk meg, ahogy ő elképzelte... De hát, szerelmi házasság nem létezik kanálcsörrenés nélkül. Jeli Ferenc forgatókönyvíró: — A film egészen másképpen kezeli az irodalmat, mint a regény: másképpen építkezik, más a fontos egy filmben, és más a regényben.

En például, ha regényíró lennék, azt hiszem, nem szívesen engedélyezném, hogy a regényemet megfilmesítsék. (En is megbántam néha vetette közbe Gion Nándor). Ugyanakkor azt is el kell mondanom, hogy nem vagyok regényíró. S ennek örülök. Örülök, mert a film teljesebb művészet, mint maga a regény. A regény az absztrak-

(OTOS András felvétele)
Gion Nándor író és Szabó László
színész-rendező

ció. Emiatt mindaz, amit egy film felhasznál, nem olyan tiszta, mint egy absztrakció. A filmben nem olyan tisztán jön létre az irodalom, mint magában a regényben. Ha ugyanis azokat a dialógusokat, amelyeket egy regényben az író, egy nagyon jó író leír — márpedig Gion Nándor nagyon jó író —, ha azt egy az egyben elmondanánk a filmben, nevetőgörcsöt kapna a közönség. Ez a tétel fordítva is igaz. Ha a film dialógusait regényben jelentetnénk meg, a regényolvasó közönség kapna nevetőgörcsöt.

— A filmíró helyzete és dilemmája tulajdonképpen ebből származik. A regényírók nem szeretik őket, mert azt mondják rá, nem igazán jó író. Egy igaz filmd rendező is csak segédmunkásként alkalmazza a forgatókönyvírt. Végső-

soron így helyes, hiszen a rendező az, aki legvégül felelős és a legpontosabban tudja, mit akar egy irodalmi műből a filmre átültetni. Ha ez nem így van, akkor nagy baj van.

Szabó László: — Úgy tartják, hogy egy forgatókönyv csak az irodalom függvényében létezhet. Ez sajnos, rossz felfogás. A forgatókönyvet egy ház alaprajzához hasonlítom. Nos, ebben a házban nem lehet lakni, nem lehet bevezetni a vizet. A forgatókönyvet pedig nem lehet nézni. A forgatókönyv munkaeszköz. Mégis, Gion regényének adaptációját sokszor mondanám, két évvel ezelőtt, amikor két óját is nyertünk Budapesten, azt mondták, ha lenne regényadaptációra kiírt díj, azt minden szempontból a Sortűz egy fekete bivalyért kapta volna.

Gion Nándor író: — Az adaptációval kapcsolatban hadd mondjam el, hogy amikor először megírtam a forgatókönyvet, azt hittem, szettepem. Egész oldalakat áthuzigáltam, s odajegyeztem, tartsd magad a regényhez, mert annyira közhezszerűnek tüntek a párbeszéddek, az egész. Persze, a rendező nem tartotta magát hozzá. Félkész állapotban, zenei és hangalapfésztés nélkül néztem végig a filmet. Borzasztó rossznak tartottam, és nagyon dühös voltam. Azután, amikor már összeállt, és éreztem, halottam a közönség reakcióját a bemutatón, akkor kezdtem csak kételkedni saját véleményemben. Most már megbékéltem vele...

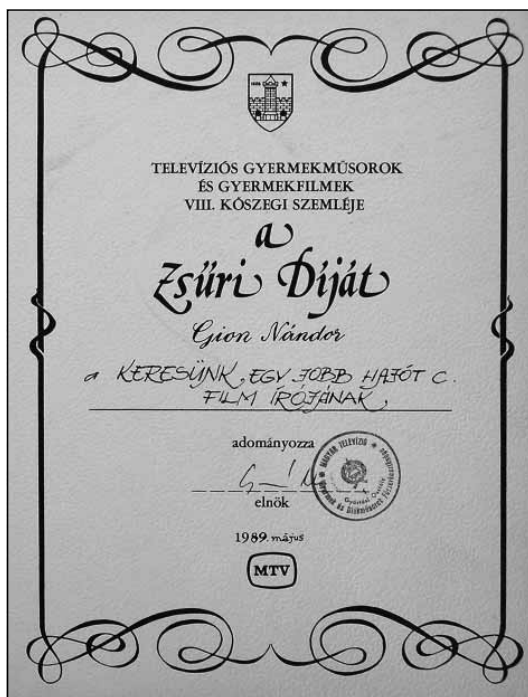
Végezetül megtudtuk, hogy Jeli Ferenc rendező és forgatókönyvíró, valamint Szabó László, Párizsban élő színész-rendező egyaránt szívesen megfilmesítenének még egy Gion-regényt. Gion Nándor erre csak annyit válaszolt: — Beleenyugszom.

Cs. I.

Jeli Ferenc rendező és forgatókönyvíró

Magyar Szó,
1987. február 24.

A televíziós gyermekműsorok és gyermekfilmek VIII. községi szemlén Gion a Keresünk egy jobb hajót írójaként a Zsűri Díját nyerte el

táltam le az első fejezetet, és már írom a másodikat. Én mindig kézzel írok, azután gépbe diktálom a szöveget.

– A diktálás egyben kontroll is? Hiszen az első ihletből leírt szövegen, amit a diktálás során kicsit már kívülről lát, még változtatni lehet.

– Így van pontosan. A kérdésben szinte benne a válasz is. Ha diktálás közben látom, hogy ez például túlságosan közhelyes, akkor változtatok a szövegen. Folytatásokban fogja közölni a kecskeméti Forrás című folyóirat, és havonta kell egy fejezetet leadnom. Így volt ez a *Latroknak is játszott* harmadik kötete, az *Ez a nap a miénk* esetében is. [...]

– Előbb említett, hogy hat-nyolc könyvből film is készült. Többek között a *Sortűz* egy fekete bivalyért és *A kárókatona* még nem jöttek vissza című művekből. A filmváltozatokkal azonban sosem volt megelégedve. Eleve fenntartásai vannak a filmfeldolgozásokkal kapcsolatban, vagy nem sikerült megtalálni azt a hangot, illetve képet, amelyet elvárt vagy legalábbis szeretett volna?

– Eleve fenntartásom van, de nem azért, mert én valami különleges alkat vagyok. Egyébként azt hiszem, hogy minden író így érzi, amikor egy másik műfajban látja viszont azt, amit leír, mert színpadon vagy filmen ez valahogy nem ugyanaz. Azért nem szeretem, mert kissé szélhámosságnak érzem. Amíg én megírok egy novellát

tudjuk, hogy ott az őslakos magyarokat kiirtották a törökök, és utána betelepettek mindenféle területekről, a Jászságból, a Dunántúlról magyarok, akik nem voltak igazán őshonosak. Csak mintegy 150 évig éltek ott, amikor kisebbségi sorba jutottak. Nem volt igazán tartásuk. És mivel a háború után mi éltünk a legjobban, a jugoszláviai magyarok asszimilálódtak a leggyorsabban. De én ismertem embereket azokon kívül is, akik asszimilálódtak. Ezek kőkemény emberek voltak, volt tartásuk. Ezekre próbáltam ráépíteni a regénytrilógiát is. Őket szerettem volna előtérbe tolni. Lehet, hogy egy kicsit megváltozott a realitásuk a szövegben, és talán ez a dúsított realizmus.

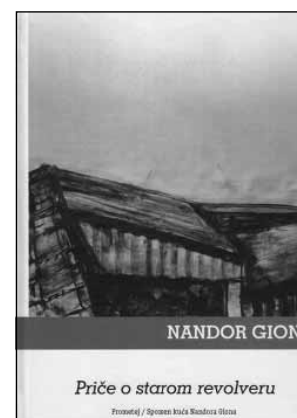
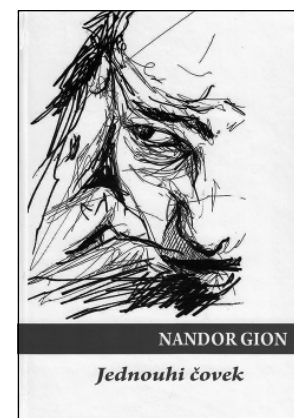
– Tehát valójában a nem létező gyökereket akarta az író pótolni a regényciklusban. Nem sértünk-e műhelytitkot, ha a negyedik kötetről érdeklődünk?

– Nem műhelytitok. Most dik-

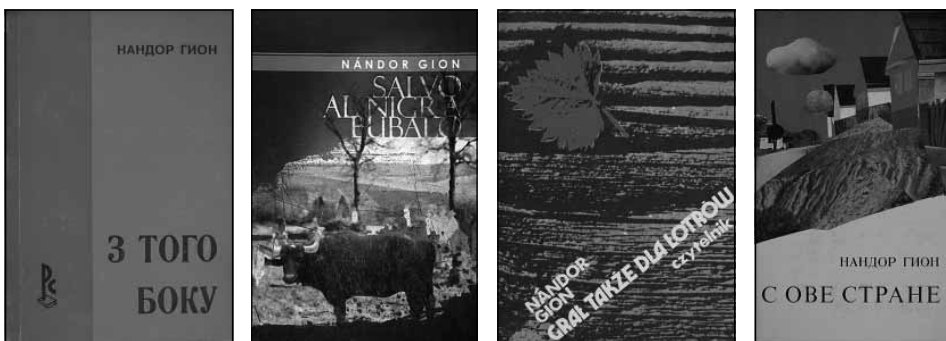
vagy regényt, addig az íróasztalon ott van előttem a papír. És ahogyan megírom, az olyan, ahogyan én megcsináltam. Mihelyt film lesz belőle, ott még legalább százötven ember ügyködik körülötte. Az érdekes az, hogy ezekben a filmekben – a legutóbbiban is – csupa jó színész játszott, akik képesek lettek volna szinte mindent megcsinálni, amit én a prózában elképzeltem. Amikor szélhámosságot említetek, ezt nem kell szó szerint értelmezni. Egyszerűen arról van szó, hogy egy nagy csapat tevékenységében valahol megbicsaklik valami, és akkor ez már nem az igazi. Talán a történet, a sztori mögöttes területeit nem tudták bejární ezek a filmek.

– A forgatókönyveket is ön írja?

– Volt, amikor én írtam, és volt, amikor más. Ilyenkor azt szoktam mondani, hogy gyerekek, én jobb vagyok eredetiben. Ettől azért még lehetett sikeres egyik-másik film. A legutóbbi – nem jól sikerült – a filmemre nem volt pénz. A regényben és a forgatókönyvben is leírom például, hogy egy gyanús üzelmeket folytató fegyverkereskedőre egy kávézó előtt géppisztolysorozatot eresztenek, és lelövik a barátját. Ő megússza a dolgot. Ez fél perc egy filmben, de nagyon hatásos jelenet.

A Gion Nándor Emlékház műfordítói pályázatán kiadott szerb nyelvű fordításkötetek

Gion Nándor idegen nyelveken megjelent kötetiből néhány:
ruszin, esperantó, lengyel és szerb nyelvű kötet

Ezt a szereplő azonban a filmen csupán elmondja. És ebben a pillanatban leül az egész dolog. A film a jugoszláv polgárháború kitörésekor játszódik. Érzékeltetni kellene, hogy valóban mi történik. Vagy például leírom, hogy éjszaka tankok vonulnak Horvátország felé. Tankokra viszont nem volt pénz. A háborút úgy érzékeltették, hogy Pest fölött elhúz egy repülőgép. Egy csomó olyan dolog van a filmben, ami a nézőt nem érdekli. Ő csak azt látja, hogy valamiről meg akarják győzni, mondogatnak valamit, hogy ez meg ez történik, de közben nem történik semmi, mert minden egy lakásban játszódik.

– *Megjelentek-e külföldön is művei?*

– Elég sok nyelven jelentek meg novelláim, regényrészletek is elszórva folyóiratokban franciául, angolul, észtül, elég sok könyvem jelent meg szerbül, de ez talán nem is annyira érdekes, hiszen ott éltem. Később lengyelül, szlovákul, ruszinul. Mióta Magyarországon élek, németül jelent meg egy regényem. Antológiákban novelláim németül, franciául, de hogy egy világnyelvet is említsek, esperantóul is megjelent egy könyvem.

– *A fordításokkal hogy van megelégedve?*

– Fiatal írónak nagy szó, ha megjelenik az első könyve. Fiatal írónak nagyon nagy szó, ha lefordítják más nyelvre Számomra is nagy szó volt, amikor az első könyvemet lefordították szerb nyelvre. Én egyedül ezen a két nyelven tudok kommunikálni, magyarul és szerbül. Olvasgattam a fordítást, úgy rendben is találtam. Azután elvittem egy szerb nyelvészprofesszorhoz, aki kitűnően tudott magyarul, Illyés Gyula *Puszták népe* című művét ő fordította szerbre. Büszkén mutatom neki a lefordított könyvemet. Az öregúr beleolvas, és azt mondja: „Gion úr, ebben az első mondatban három olyan kifejezés van, amit a szerb ember nem használ. Ez a fordítás rossz.” És ez még csak egy másfél soros mondat volt. Akkor azt mondtam, hogy fordítsák csak le a könyveimet más nyelvekre, én nem fogok utánanézni, hogy jók-e. Csak az a fontos számomra, hogy magyarul jó legyen. (Földre szálltam a tematikában”, 36–40.)

„Eljutottunk oda, ahonnan elindultunk”

Bemutató előadás

Bemutatóként annyit, hogy 1941-ben születtem mint a királyi Jugoszlávia állampolgára. Királyi Jugoszlávia, ezt fontos hangsúlyozni. 1941. február 1-jén. Úgy jó két hónap múlva magyar állampolgár lettem, mert Magyarország visszacsatolta a Bácskát. Én Bácskában születtem, Szenttamáson. Akkor négy évig magyar állampolgár voltam, azután a szocialista utód Jugoszlávia állampolgára lettem anélkül, hogy elmozdultam volna. Onnan néztem a világot, Szenttamásról, s az a világ nem nagyon tetszett nekem. Azzal együtt nem nagyon tetszett nekem, hogy akkor föl-emelkedőben volt a családom. Ezt úgy kell értelmezni, hogy a paraszti sorból az apám iparossá kapaszkodott föl. Kőműves lett. Többen kutakodtak aziránt, hogy kissé furcsa nevem van, Gion, honnan származunk. Az egyik ilyen ambiciózus rokonom előállt egy teóriával, hogy mi valóban francia nemesek leszármazottai vagyunk, akiket Mária Terézia betelepített a Dél-Alföldre, a Bácskába, Bánátba. Nekem ez kezdettől fogva gyanús volt, mert ahogy én a családra vissza szoktam kérdezni saját emlékezet alapján, valamennyi ősöm abszolút nincstelen, földhözragadt magyar paraszt volt. Nekem ez a nemesi vonal valahogy nem tűnik túl hitelesnek. Egy másik rokonom, aki alaposabb volt és alaposabban utánanézett, hogy honnan is származunk, végül listával állt elő, s ebből kiderült, hogy a lehetséges ősünk tényleg francia volt. Elszász-Lotharingiából telepítették be Mária Terézia idejében, és úgy hívták, hogy Stephan Gion, és kőműves volt.

A bemutatkozás közben az íróról készült kép a Károlyi palotában

Amikor ezt megtudtam és leszűrtem, akkor mondtam, hogy mi egy nagyon tehetséges család vagyunk, mert több száz éves kemény munkával elértük azt, hogy eljutottunk oda, ahonnan elindultunk. Kőműves család voltunk, saját házunk is volt.

Tőlem azt várták el, hogy a családot följebb, egy magasabb rangra fejlesszem, és azt várták tőlem, hogy ne az építőiparban, hanem az acéliparban érjek el valamit. Kiadták a parancsot, hogyha már a család így araszol fölfelé, nekem géplakatosnak kell lennem. Büszkén vallom, hogy az is lettem. Diplomám van róla. Akkor egyszerre átváltottam egyfajta humán értelmiségi területre. Ennek két oka van. Az egyik az, hogy meg voltam arról győződve, hogy belőlem jó író lehet. Ezt ott-hon, becsületes iparos családban nem volt ildomos hangoztatni, de én meg voltam győződve, hogy jó író lesz belőlem. Ez volt az egyik ok. A másik ok, hogy abszolút ügyetlen voltam és vagyok minden kézműves dologra. A géplakatosi diplomát megszereztem, de még ma sem tudok normálisan egy szöveget sem beverni a falba vagy megreszelni valamit, egy csavart rendesen becsavarni valahova. Úgy sikerült diplomát szereznem, hogy az elméletben jó voltam. Elméleti síkon eldumáltam magam. A lényeg az, hogy sikerült bejutnom valamiképpen mint szakképzett géplakatos a bölcsészkarra, a magyar nyelv és irodalom tanszékre.

Családom nem volt elragadtatva. Először is nem nagyon értették, hogy mi az, hogy irodalom, mi lesz így belőlem. Ezzel együtt valamiféle tehetségem úgy látszik volt és van az emberek közötti kommunikációban. Ez most egy divatos kifejezés. A lényeg az, hogy az egyetemen eléggé szépen, normálisan haladtam előre, minden vizsgámat letettem, ahogy kell, soha meg nem buktam. Ez az 1950-es években kezdődött és az 1960-as években folytatódott, amikor Jugoszlávia itt Közép-Kelet-Európában egyfajta kirakat-ország volt a szocialista országok között. Gazdagabb volt mindegyiknél, szabadabb volt mindegyiknél, még a nemzeti jogokat is sokkal jobban biztosították, mint más országokban, és ezért nyílhatott ott meg a magyar tanszék, amire én beiratkoztam, és amit én befejeztem. Közben már ösztöndíjat kaptam az újvidéki rádiótól, míg tanulmányaimat folytattam. Ott akkor napi 18 órás magyar adások mentek. Az ösztöndíj körülbelül annyi volt, hogy ki tudtam fizetni az albérletemet az egyetemi tanulmányaim során, és naponta kétszer ehettem, egy doboz cigarettát megvehettem. Jól elvoltam.

Befejeztem és azonnal a rádióba kellett menjek kezdő újságírónak, aki plakát-híreket közölt, hogy ekkor és ekkor itt és itt, a Kecse utca 25-ben ilyen és ilyen rendezvény lesz, és kész. Ennyi volt a szellemi megterhelés. Ebből sokat kellett csinálni. Ezzel kezdtem, de a ranglétrán azért ott is mentem fölfelé, aztán már hosszabb cikkeket is írhattam, és kaptam a havi fizetést. Azután rovatszerkesztő lettem, majd irodalmi szerkesztő. De ez már nem egy-két év, hanem egy-két évtized. Azután színházigazgató is lettem, sőt, azután ennek a rádióknak a magyar szerkesztőségében, amelynek ugye napi 18 órás magyar nyelvű műsora volt, főszerkesztője lettem, és ebből a 18 órából 24 órát csináltam. Ez úgy néz ki, mint egy sikerkarrier, ha így elmondja az ember. Valójában az is, de ehhez hozzátartozik, hogy ez volt a civil foglalkozás, a civil szférában csináltam én ezt, azért, hogy beírják a munkakönyvembe, hogy munkaviszonyban vagyok, és egyszer majd nyugdíjat kapjak. Ugyanakkor, mivel kezdettől fogva író akartam lenni, nem géplakatos, nem

Gion Nándor az Adria partján

újságíró, nem főszerkesztő, emellett írtam a könyveimet éjszakánként. Még mindig tartott ez az eléggé jó hangulatú jugoszláv szocializmus, ami nemcsak abban nyilvánult meg az ottani magyarság felé, hogy az egyetemen magyar tanszéket lehetett nyitni, hanem egy egészen erős magyar könyvkiadó is volt. Annyira erős, államilag támogatott, és ezt bizonyíthatja Vathy Zsuzsa, aki itt ül és nagyjából egykorúak vagyunk, ugyanaz a generáció, hogy nekem, ahogy elkezdtem írni a könyveimet, már három-négy könyvem megjelent, amikor neki itt Budapesten még csak egy. Nem biztos, hogy azért, mert én sokkal jobb vagyok vagy jobb vagyok, hanem ilyen lehetőségek voltak. Én írtam a könyveket, s a civil karrierhez hozzájárult az is, hogy közben megjelentek könyveim.

Ezek a könyvek nem voltak egészen problémamentesek. A pályafutásom legelején úgy nézett ki, hogy csatlakoztam egy csoporthoz, van, aki hallott róla, van, aki nem, úgy hívták, hogy az Új Symposion csoport. Abszolút kozmopolita, abszolút modern és minden, amit akarunk. Erre is volt igen sok pénz, azért, mert hogy kozmopolita és modern volt, ebbe beletartozott egyfajta jugoszlávság is. Valahogy ez a csoport úgy vallotta magát magyarnak, hogy különb magyar, mint az anyaországi magyarok, akiket megszálltak a szovjetek, és egyébként is gyávák, meg amit akarsz. A romániai, csehszlovákiai magyarokról nem is beszélve. Mi vagyunk a legkülönb magyarok, mert mi valójában jugoszlávok vagyunk. Nagyon félrevitte a csoport legtöbb tagját ez a jugoszlávság, de bevallom férfiasan, az első könyvem, az első regényemet kicsit én is ebben a szellemben írtam meg. Nem volt igazán jó regény,

az volt a címe, hogy *Kétéltűek a barlangban*. A kritika valahogy úgy elfogadta. Nem dorongoltak le, dicséretettek, kezdték jegyezni a nevemet.

Azután megírtam egy másik könyvet, aminek az volt a címe, hogy *Testvérem, Joáb*. Ezt pályázatra írtam meg, mert ebben a bőségben arra is volt pénz. Az ottani irodalomtörténészek kijelentették, hogy nincs elegendő és nincs igazán jó magyar regény Jugoszláviában. Kiírtak egy pályázatot, meghívtak húsz embert, adtak nagyon szép előleget, és nagyon szép díjakat tűztek ki. Jelígés pályázat volt. Akkor nekem már kezdett nem tetszeni ez a túlozottan nagy jugoszlávság, mert azért sok mindent tapasztaltam, azzal együtt, hogy újságíró is voltam, meg gyerekkoromtól kezdve sok mindent láttam, ami ellentmondott annak, amit nekünk okítottak. Éreztem, hogy itt valamiféle kirakatpolitika zajlik, aminek én is része vagyok. Amit mondjuk újságíróként vagy civilként, látszólag, el kell hogy fogadjak, de íróként már nem. Megírtam a regényt, ez 1968-ban volt, amikor a csehszlovákiai események megtörténtek. Kicsit csapdába szaladtam, tudniillik a jugoszláv nagypolitika elítélte a csehszlovákiai beavatkozást. Én is elítéltem. Úgy gondoltam, hogy végre sínen vagyok a napi politikával. Megírtam egy elég kemény regényt, nem túlzottan, az akkori viszonyokhoz képest, ahol nagyon leszóltam a Szovjetuniót és az oroszokat, és gondoltam, ha már ennyire összhangban vagyok a napi politikával, valamit azért be lehet írni, és bedobtam, azt hiszem én voltam az első, aki ezt ki merete mondani, mert a háború után visszhangzott Közép-Európa és nemcsak Közép-Európa a *Hideg napoktól*, és senki sem szólt a *Hideg napok*at követően a magyarok kiirtásáról a Délvidéken. Én becsempészttem ebbe a regénybe egy-két ilyen mondatot, hogy: amikor a magyar csapatok bejöttek Bácskába, nem tudom pontosan idézni, de valahogy így fogalmaztam, hogy igen sok szerbet megöltek, és azután, amikor bejöttek a partizánok, rengeteg magyart kiirtottak. Szóval ilyenfajta megfogalmazás volt ebben az egész regényben, de ez egy kocsmai beszélgetésben volt elrejtve. A regény megkapta az első díjat, azt sem tudták, hogy ki írta, mert jelígés volt. Megkapta az első díjat, és amíg én ezt megírtam 1968 végén, a jugoszláv politika fordult egyet, és már nem ítélte el a Varsói Szerződés beavatkozását Csehszlovákiában. Az én regényemben meg ott volt kéziratban. Az első kocsimat akkor tudtam megvenni. Ez a *Testvérem, Joáb* című könyv volt. Én is, mint mindenki, éreztem, hogy baj van, amiért elítélőleg szólok a Szovjetunióról, a Varsói Szerződésről ebben a regényben, bár nem ez volt a fő téma. Ez túlságosan nem bosszantotta volna a jugoszláv hatalmi réteget, hanem ez, amit én elrejtettem, ez a másik, hogy elég sok szerbet megöltek és rengeteg magyart megöltek. Igen ám, de erről beszélni nem volt szabad.

Ha most erről kezdenek beszélni, abban a pillanatban valamiféle tényként ez fölmerül, és akkor lesznek érvek és ellenérvek esetleg, s egyáltalán, ez téma lesz. Akkor belekötöttek, hogy mivel én ártok a nemzetközi kapcsolatoknak, ezt a könyvet talán nem is kellene kiadni. Közben állandóan emerről volt szó. Hosszú huzavona után fapofával megvédtem magam, hogy ez regény és irodalom, ez nem napi politika, a regény hősei beszélgetnek, és kiszalad a szájukon ez meg az. Végül megjelent a regény, de sikerült elérnem, nagy balek módjára, hogy fölfigyeltek Magyarországon, hogy ekörül baj van. Mivel a szovjeteket gyalázta ez a fickó, nem engedték be a regényt.

Péntek, 1968. július 18.

MAGYAR SZÓ

Jelenjen meg a Testvérem, Joáb

A jugoszláviai magyar írók a Kiadói Tanács közleményéről és Gion Nándor regényéről

A Fórum Kiadói Tanácsa és év július 24-én ülésein megvitatja Gion Nándor *Testvérem, Joáb* című első díjas regénykésztését, megbeszéléseket folytat hozzá, s ezeket a regény kézirataival együtt a Jugoszláviai magyar írók elé terjesztette megvitatásra.

Az írók tanácskozásán, mint már hírtől adtuk, szerdán tartották meg Újvidéken. A meghívott 72 eszmény költő több mint 30-an jelentek meg. Négyórás vita után az az álláspontra kristályosodott ki, hogy Gion Nándor regényét ki kell adni és a kritikára bízni a mű megítélését.

„Ez a mi kiadói gyakorlatunkban eddig példán nélküli állás eljárás — mondotta bevezetőjében dr. Juhász Géza, a Fórum Könyvteladó főszerkesztője — vagyis az a tény, hogy a Kiadói Tanács tagjai többségükben szerb elnökséket a kézirataiból, külön üléseken foglalkoztak vele, és ilyen szóbeszéd auditum elő terjesztése megvitatásra, mielőtt véglegesen döntésnek megjelene, abból következik, hogy maga a kézirát szerb nálunk szokásos úton jutott el a szerzőtől a Kiadói Tanácsra.”

Dr. Juhász Géza a tovább-beszéleken elmondta, hogy a szerkesztőség nem lektor vélemények alapján javasolta kiadásra, hanem az írókál és a tartományi Könyvteladók-terjesztés. Alapja, szemben elvileg kötelezettsége alapján. Minthogy pedig a Kiadói Tanács egyetértett a pályázat gondolatával, ismerte annak feltételeit, és maga erősítette meg a javasolt bíráló bizottságot, az írók kiadói terv elfogadásakor hozzájárult a díjazott és a megválasztott javasolt pályaművek kiadásához, hangsúlyozva, hogy teljes a bizalma a bíráló bizottság döntését illetően. A bíráló bizottság tagjai azonban természetesen a 24 bekezdés kézirát elbírálására, a három díj odaítélésére vállalkoztak, arra, hogy esetleg további műveket javasoljanak a Kiadónak megvitatásra. Egyeztetve, mint bíráló bizottság látták el felelősséget, és nem foglalkoztak az egyes kéziratokkal úgy, mint amikor azokról lektor véleményét kell írniuk a Kiadó számára, amelyben azokból, hogy kiadóra javasolnak egy művet, felhívják a szerzőt és a szerkesztő figyelmét bizonyos problémák helyére, esetleges törlések szükségességére is. Az első díj odaítélése azonban kisebb feladást helyezte hozzá a szerkesztőség, sőt magát a szerzőt is. A szerkesztőség azért, mert nem kétértelmű, és nem is kötelezhető a bíráló bizottság döntésének helyességében, másrészt pedig azért, mert — első díjjal kitüntetett pályaműről lévén szó — a szokásos szerkesztői beavatkozási és tartózkodni kívánt, hogy ez ellen talán sem a bíráló bi-

zottság, sem maga a szerző nem zárolt, volna, eltolmen. Így maradtak benne azok a kitételek, amelyek különbözőképpen interpretálva már-már mende-monda formáját öltve terjedtek. Vajdaság-szerű, s amelyet a Tanács elfogadott.

Más kérdés, természetesen, a Kiadói Tanácsnak az a véleménye és azok a fenn tartások, amelyek a mű ebben világával, az írók az ábraképzéssel való hozzáállásával vannak kapcsolatban. Mindez kétségtelül vitatható, de csak akkor lehetősége róla a vita, ha a kézirát könyv alakjába öltve, minden érdeklődő számára hozzáférhetővé válik — mondotta dr. Juhász.

A bevezető utáni vitában részt vett Telnai Ottó, Végel László, Deák Ferenc,

Gerold László, Utasi Csaba, Bori Imre, Bányai János, Salmasi Károly, Horvát János, Bogdánfi Sándor, Balint István, Bosnyák István, Szell István és Fehér Kálmán, öt író pedig — Gai László, Varga Zoltán, Koczka Tibor, Kvasznod-Braun István és Csépe Imre — írásban juttatták véleményüket az értekezletre.

A felszólalók többsége elbátorította magát a Kiadói Tanács véleményétől, kifejtette, hogy tagjai nem jelentek meg a tanácskozáson, misztifikálásnak minősítve hivatkozásukat az irodalmi közvéleményre, tárgytalanok tekintette az értekezlet összehívását, és a regény kiadását, az szerinti megjelentetését követelte. A többiek is a könyv megjelentetése mellett szálltak szóra, de nem zárolták el előre a Kiadói Tanács meggyőzésétől, támogatását azokat, mondván, hogy a regényben vannak olyan kitételek is, amelyek sértik a közvélemény érdekeit, és helytelenül cselszárnyeznek azok, akik fejüket a homokba dugva, nem vesznek, vagy nem akarnak tudomást venni róla.

Az értekezlet résztvevőinek többsége végül is a következő véleményben foglalta össze véleményét: A vajdasági magyar írók 1968. július 16-án megtartott összejövetelen megítélve Gion Nándor, *Testvérem, Joáb* című regénykézirátát és a Fórum Lap- és Könyvteladó Vállalat Kiadói Tanácsának véleményét, arra a közös álláspontra helyezkedtek, hogy: 1. Gion Nándor regényét ki kell adni; 2. A kézirát gondozása teljes egészében az író szuverén joga, s abban semmiféle változtatásra az író beavatkozása nélkül nem kerülhet sor.

A *Testvérem, Joáb* kiadásáról végző fokon a Fórum Kiadói Tanácsa dönt.

A tanácskozás részvevői

a kiadói tanács közleménye gion nándor: testvérem, joáb c. regényéről

dokumentum

(A Tanács 1969. VI. 24-i üléséről)

Az irodalmi közvéleményben egymásnak ellentmondó vélemények és értékelések arra késztették a Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat Kiadói Tanácsát, hogy érdemében foglalkozzék Gion Nándor: Testvérem, Joáb című díjnyertes regénykéziratával és határozzon annak kiadásáról. A Tanács, anélkül, hogy kétsébevonná a zsüri illetékességét és esztétikai kritériumait, szívesen tartja, hogy a regénykézirat egyes politikai-eszmei vonatkozásait közelebbről megvizsgálja, különös tekintettel arra, hogy bizonyos kitételei nem kívánt következményekkel járhatnak a szerzőre és a kiadóra nézve egyaránt. A kézirat közvetlenül reagál 1968 nyarának nemzetközi eseményeire, de e közvetlen reakció politikai jelentősége, nagyobb időbeli távlatból fölmerve, ma már más dimenziókat kap.

Nem kétséges, hogy egy irodalmi mű esztétikai értéke nincsen egyenes arányban az illető műalkotás politikailag helyes vagy helytelen voltával, éppen ezért nem vitatható el az írónak az a joga, hogy véleményét formálja az emberekről és a társadalomról, amelynek maga is tagja, s még csak az sem vitatható, hogy joga van-e úgy ábrázolni a valóságot, amilyennek látja — mindaddig, míg következtetései és általánosításai nem kerülnek ellentétbe a közösség érdekeivel. Ha az író a mi világunkban meglátja a morbid és hamisító vonásokat, e visszahízó erőket, az emberek hitványágát és politikai deformálódását, és mindezt jellemző képbe tudja foglalni, akkor nem férhet kétség a műalkotás esztétikai hitelességéhez. E pillanatban nem is az a kérdés, igaz-e Gion regényének az a beállítása, hogy az általa ábrázolt társadalmi közösségben mindenki annyira kor-

rupt és erkölcstelen-e, mint ahogy a mű szuggerálja, hanem az, hogy — kissé távolabbra tekintve — miféle implikációkhoz és nem kívánt következményekhez vezetne, milyen politikai szövődményekhez járna, ha a regény minden változtatás nélkül, ötvé szerint jelen formájában jelenne meg. Vannak ugyanis kitételei, megálapításai, tézisei, értékelései, amelyek feltételező bonyodalmakat idéznének elő, minthogy a szerző — napi politikai eseményekhez nyúlva — nagyon is általánossá, egyetemes érvényűvé teszi azt, ami csak részleteiben felel meg a valóságnak. Eppen ezért a regény túlnó a tisztán esztétikai kérdéseken, minék folytán indokoltnak látszik politikailag is megközelíteni.

A Kiadói Tanács fenntartásai a következőkben foglalhatók össze:

a) A regény emberi világa, amely a maga gyáva, korrupt, politikailag kétszínű vezetőivel, tirannus gyárigazgatóival, a társadalom lelkiismeretét képviselő, lezúllott forradalmáraitól, a „rezsim” némaszövegével, kiszáradással gyári munkásaival egyoldalú — következképp torz — képet szuggerál valóságunk egészéről, mert ebben teljesen kimerül a társadalom ábrázolása, nem érzékeltetve, sőt teljességével kirekesztve belőle az abban lezajló egyéb folyamatokat.

b) Mindezzel egy olyan törvényen kívüli világ képét idézi meg, amelyben kivétel nélkül minden, ami történik, és kivétel nélkül mindenki, aki létezik, messze a törvényességtől, a társadalmi rend, az erkölcsi normák, a közösségi felelősség, a szocialista módon elképzelt élet határain kívül reked, s mintegy annak ellenére és cőfolatátul létezik. A szerző ugyan nem azonosítja magát ezzel a világgal és ezekkel a folya-

matokkal, de nem is határolja el magától.

c) A regényben olyan külpolitikai kitételek találhatók, amelyek nem felelnek meg az ország külpolitikai érdekeinek amennyiben sérelmesek egyes országok és nemzetekre, másfelől pedig külpolitikánk koncepciójának helytelen magyarázatára is okot adhatnak.

A Kiadói Tanács — tekintve, hogy megítélése szerint a regény politikai mondanivalója és írói üzenete nem fogadható el, másrészt pedig az egyes politikai kitételeknek általában nincsen művészi funkciója — arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szerzővel egyetértésben meg kell vizsgálni a kirozó kitételek változtatásának vagy esetleges törlésének lehetőségét, mivel úgy véli, hogy ezáltal nem változik meg a mű egészének koncepciója.

Mint ahogy a pályázat az írók kezdeményezésének eredményeként jött létre, a Kiadói Tanács úgy határozott, hogy a regénykéziratral kapcsolatos fenti kérdéseket megvitatásra az írók fóruma elé terjeszti, majd véglegesen dönt annak kiadásáról.

A Kiadói Tanács tagjai:

- 1) Sőt Pál s. k.
- 2) Minda Tibor s. k.
- 3) Kovács László s. k.
- 4) Zsáki József s. k.
- 5) Dr. Müller Imre s. k.
- 6) Bogdánfi Sándor s. k.
- 7) Dr. Szei István s. k.
- 8) Mészáros Anna s. k.
- 9) Ipacs József s. k.
- 10) Farkas Nándor s. k.
- 11) Dr. Juhász Géza s. k.

Az immár botrányt kavart ifjú titán regényíró

Itt Magyarországon feketelistára kerültem, Jugoszláviában pedig abszolút gyanús íróként kezdtek számom tartani, azzal együtt, hogy ez egy olyan tisztességes, rendes újságíró, filmkritikát is ír meg mindent csinál, de íróként gyanús, és erre nagyon figyeljünk oda. Főleg azért gyanús, mert ki tud bújni. Megvádoljuk konkrét dolgokkal, és ki tudja magyarázni magát. Duplán gyanús, egy sunyi alak. Akkor még megírtam következő könyvem is, aminek az volt a címe, hogy *Ezen az oldalon*. Egy utcáról szól a könyv, és az ebben az utcában lakók, az őslakók, akiket lehet az ott született őshonos magyaroknak is tekinteni, nem szeretik az idegeneket és a kívülállók. Másba nemigen lehetett ennél a könyvnél sem belekapaszkodni, csak inkább a címe zavarta azokat, akik politikusan gondolkodtak, mert voltak benne szerelmi történetek satöbbi. Ez valójában egy novellafüzér. Ebbe is sikerült beszuvasztanom egy novellát,

ahol kimondattam azt, hogy micsoda atrocitások voltak a nagy felszabadítás után, a kommunista felszabadítás után. Kissé virágnyelven van mondva, de ez 1971-ben íródott. [...]

Ezt sikerült beszuvasztanom immár harmadik, negyedik könyvembe, és kis botrány lett belőle, túl nagy nem, azért. Előző könyvem miatt ki voltam tiltva Magyarországról, tehát ez a könyv, amiben ez a novella benne volt, Magyarországra nem jöhetett át. Ennek nem lett itt visszhangja. Ott kiadták pár száz példányban, az emberek szétkapkodták. Nagyon sajnálom, mert nagyon szép könyv volt. Külseje miatt nemzetközi díjat is kapott egy könyvvásáron.

De ez úgy eltűnt. Beszéltek róla, hogy van ott egy jó könyv, amiben van egy ilyen novella is. Valahogy elült megint körülöttem ez a majdnem kitört botrány, miközben a közéletben én csináltam a magam dolgait, még mindig sokkal jobb körülmények között, mint bárhol magyar nyelvterületen, beleértve az anyaországot is, a velem egykorú írók. Minden évben megírtam egy könyvet, és az meg is jelent. Én szerettem volna ide beiktatni, de erre sajnos már nem lesz időnk, hogy ne legyek ilyen problémás író, szintén egy pályázat nyomán ifjúsági regényt is írtam, azt is megnyertem, akkor vettem az első tévémet meg az első hűtőszekrényt, és írtam néhány ártatlan novellát. Alkalmi novellák voltak ezek, nem gyereknovellák, de gyerekek voltak a főszereplők. Az ember, aki ír, de gondolom, rajzol, épít vagy bármit csinál, valamikor ráérez, hogy itt sikerült neki valamit kitalálnia, és

Az Ezen az oldalon című kötet
borítójához készített fotó
(Kurucz Sándor felvétele)

Az Ezen az oldalon című kötet,
amelynek a külleme lett díjnyertes:
a borítót Kurucz Sándor
felvételeinek felhasználásával
Kapitány László tervezte

gion nándor ezen az oldalon

én is ráéreztem, hogy ezek a gyerekszereplők életrevalóak, irodalmi szempontból életrevalóak. A novellák nyomán megírtam néhány kvázi ifjúsági regényt, amelyek szintén ugyanúgy szólhatnak a gyerekeknek, mint a felnőtteknek is, de úgy látszik, hogy nagyon jól rátapintottam és ráéreztem a dolgokra, mert egy másik műfajból fölfigyeltek ezekre a regényekre. Elkezdtek filmeket csinálni belőlük.

Akinek az írásaiból filmeket csináltak már, az tudja, hogy mindig csalódik, amikor viszontlátja a filmjeit, mert azok nem olyan jók, mint ahogy megírta. Én is így voltam, de ezzel együtt szélesebb körben forgalomba került a nevem. Ezeket Magyarországon csinálták, azután jugoszláv–magyar koprodukcióban, aztán magyar–francia koprodukcióban. Szóval a nevem már nemcsak az irodalomban, hanem a film terén, legalábbis a szakemberek fejében megragadt, és közben levették az eltiltást rólam tisztán irodalmi szempontból is. Mert ez az eltiltás, amikor az volt, hogy ez egy ellenséges érzületű író, ez azt jelentette, hogy itt Magyarországon megjelentetni nem lehet semmit, a könyveit nem lehet behozni.

Egy időben én magam sem jöhettem be. No, aztán valahogy az anyaországom kibékült velem, és megengedte, hogy a következő könyveim bejöjjenek ide is. Itt megint szerencsém volt, egy történelmi regényre írtak ki pályázatot, és én jelentkeztem, mert előleget adtak. Megírtam, mellesleg én voltam az egyetlen, aki meg is írtam, hogy ne kelljen az előleget visszaadni. Azt a könyvemet, aminek az volt a címe, hogy a *Virágos Katona*, azt már beengedték Magyarországra. Itt a kritika nagyon ráharapott. Féja Gézától kezdve Ilia Mihályig csupa dicsérő kritika jelent meg

A forgatókönyvíró egy filmrendezővel egyeztet újvidéki otthonában

Az író átveszi Újvidék város „felszabadulási” díját, az Októberi Díjat a *Latrok...*-ért

róla, és akkor már nem mint ilyen félig filmes, félig író, félig szerkesztő, hanem valóban szépíró, a magyar irodalmi köztudatban el tudtak helyezni. És el is helyeztek. Azután megírtam ennek a folytatását is. Ez tulajdonképpen nem történelmi regény, hanem családrege, anyai nagyszüleimről írtam. Kezdődik a századfordulónál, ez az első regény, a *Virágos Katona*, amely a legnagyobb sikert érte el. Mellesleg több nyelvre lefordították, legalább öt-hat nyelvre. Ez a századfordulótól az I. világháború végéig játszódik, utána megírtam *Rózsaméz* címmel a folytatását a két világháború között. Ezt azután közös kötetben adták ki, és ennek szerintem egész jó címet, a *Latroknak is játszott* címet adtam. Ez is megjelent, ez is több magyar kiadásban és több országban. Nemcsak Jugoszláviában, hanem Romániában, Magyarországon is.

Azután más nyelven, más országokban. Lengyelországban, Németországban, Szlovéniában. Kicsit családrege volt, de ráakasztottam a történelmi regény címkét, hogy ne kelljen az előleget visszafizetnem, hogy a vajdasági magyarságnak a sorsát mutatja be, egyéni emberi sorsokon keresztül. Az olvasóim felé, főleg az ottani olvasók felé azt akartam szuggerálni, hogy azért mi nem jöttünk meg vagyunk ott. A világpolitika ugyan lenyírta a magyarságnak azt a szeletét, és határon túlra vetette, de mi nem jövevények vagyunk, mi ott őshonosok vagyunk, akik otthon vagyunk, és otthon akarunk lenni. Ezt próbáltam valamiképpen szuggerálni, magyarok trilógiát terveztem, mert pszichológiára terveztem, a harmadik része az a II. világháború, amikor visszafoglalták Bácskát, majd ismét elvesztették Bácskát, és közben nemcsak hideg napok voltak, hanem nagyon is meleg napok, amikor 4000 áldozatra legalább 40.000 magyart lemészároltak, és ezzel megeremtettek egyfajta

hangulatot és egyfajta szellemiséget, amiben legalább 50%-ban a rettegés volt az uralkodó. És még ma is az. Ezzel akartam folytatni. Várták is sokan, én meg ígérgettem, elég bután, különféle interjúkban, hogy most írom meg, aztán nem írtam meg, mert közben a civilszférában színházigazgató lettem, írószövetségi elnök, rádiós főszerkesztő, nem is volt időm. De ez csak az egyik kifogás volt, a másik meg, hogy nem szerettem volna erről virágnyelven beszélni. Ezekről a nagyon súlyos dolgokról. Halogattam, holott a politikusok is, és nem csak íróbarátaim mondogatták, de már nyíltan, hogy nézd, most már kitapasztaltuk, hogy neked minden könyveddel baj volt, minden alkalommal megúszad a támadásokat, tehát te elég sunyi vagy, hogy ezt is meg tudod valahogy úgy írni, hogy közölni fogjuk, és ezt is valamiképpen majd megúszod. No, végül is nem írtam meg, hanem amikor elköltöztem, ez 1993 őszén volt, ide Magyarországra, akkor írtam meg a harmadik kötetet *Ez a nap a miénk* címmel. Meg is jelent. Gyorsan el is fogyott, aztán a közös cím alatt, a *Latroknak is játszott* cím alatt a három regény ismét megjelent. Ez már nem fogyott el olyan nagy példányszámban, de itt megírtam, és akkor jöttem rá, hogy még mindig nem írtam meg végig ezt a történetet. Valahol hiányzik az a rész (akik benne voltak a korban, tudják, milyen volt), hogy 1947–48 után, amikor megtörtént az összeütközés, politikai összeütközés a Szovjetunió és Jugoszlávia között, a jugoszláviai magyarok duplán gyanúsakká váltak. Egyrészt, mert magyarok, másrészt, mert Magyarország is ehhez a táborhoz tartozik, ebből kifolyólag tehát lehet, hogy jobban vonzódnak ehhez az oldalhoz, mint amahoz, amit a titóista Jugoszlávia vall, és akkor is eléggé megtizedelték, nem annyira, mint a háború után, de eléggé megtizedelték az ottani magyarokat. És mondom, duplán gyanúsá váltak, tehát ott egyáltalán a visszavonulással folyton bajok voltak. Nos, ezt a részt még nem tudtam megírni. Úgy döntöttem, hogy ezt írom most meg. Ebből a trilógiából lesz egy négyrészes regény, mert ezt még hozzá kell írni és hozzá is lehet. Meg fogom csinálni. No de közben idejöttem.

Nagyon szerettem volna panaszkodva átjönni Magyarországra. Hogy engem hogy elnyomtak ott Jugoszláviában, és hogy mennyire megszenvedtem a magyarságomért. De ez nem igaz. Nem nyomtak el, nem is szenvedtem. Támadgattak valóban, volt úgy, hogy csapkodtak körülöttem a villámok, de még amikor a Milošević-rezim került hatalomra, jóformán én voltam az egész Vajdaságban az egyetlen főszerkesztő, akit nem váltottak le, és nem rúgtak ki az utcára, nem csuktak le.

Ebben nyilván az is közrejátszott, hogy ennek a fickónak valami neve van, az irodalomban is, hagyjunk meg valakit, holott szinte én magam provokáltam, hogy rúgjanak ki. Egyáltalán nem mente-

Léphaft Pál karikatúrája
Gion Nándorról

getőztem azért, amit korábban csináltam, amit a szerkesztőségem csinált. Mert itt arról volt szó, hogy voltak az autonomisták, engem azok választottak meg, akik a Vajdaság autonómiáját őrizték és abajgatták. Ez megbukott, hát persze hogy elővették a főszerkesztőket, hogy ti annak idején az autonómiáért ágáztatok, mit is csináltak. A ti embereitek mit is csináltak? Ez egy egységes Szerbia. Minden főszerkesztő mentegetőzött, hogy amikor történtek az események, épp szabadságon volt, beteg volt. Ezeket sorban kirúgták. Én voltam az egyetlen, aki azt mondtam, hogy uraim, mert akkor az elvtársról áttértünk erre, tessék megnézni, mi ment a műsorban. Én egy száztágú szerkesztőséggel rendelkeztem, uraim, minden, ami elhangzott, az én tudtommal hangzott el. Váltakoztak le, de mást ne bántsanak. Hatásosan hazudtam. Annyira megdöbbentek, hogyan lehet valaki ennyire őrült, hogy ilyesmiket vállal, hogy nem váltottak le. Azt mondták, jó, tényleg tényeket közölt csupán, és maradtam. Még csak nem is úgy jöttem át Magyarországra, hogy azt mondhattam: engem mint főszerkesztőt lenyakaztak. Nem. Egyszerűen átjöttem, mert éreztem, hogy az nem az én világom többé, és én már hasznosat nem tudok ott tenni.

Az a világ ellenem fordult. Főszerkesztőként nem tudtam hasznos lenni. Írni pedig itt is tudok.

Még főszerkesztő voltam a rádióban, ahol a műsorokat építették le. Nagyon ravasz módon. Fölszólítottak, hogy 20%-át az embereknek el kell bocsátani. Én mondtam, hogy nem bocsátom el, mert ahhoz, hogy ilyen műsort adjunk, ahhoz kell nekem száz ember. Akkor kezdték behívni katonának az embereket, a fiatal újságírókat. Ezeket én mind kivédtem, nem engedtem, hogy behívják őket, egyszerűen sunyi balkán módon azt mondtam, hogy akihez becsöngetnek éjjel, mert éjjel vitték a behívókat, ne nyisson ajtót. A felesége nyisson és mondja azt, hogy nincs a férje otthon. Ha megkapta a katonai behívót, azonnal hívjon föl engem otthon, mindegy, hogy éjjel, bármikor, és egy hétre tűnjön el valahova. Én pedig másnap bemegyek a rádióba, és azt mondom, hogy tegnapról rendkívüli szabadságra küldtem el. Jöttek is aztán hozzám a belügytől meg a titkosszolgálattól, hogyhogy mindig a behívottakat küldöm el rendkívüli szabadságra. Mert az egy hét olyan volt, hogy például 1000 embert be kellett hívni a frontra. Akkor kivittek 3000 behívót. Nemcsak én tudtam ezt, hogy ez elől ki lehet surranni. Mások is tudták. Addig mentek, amíg az ezer embert össze nem szedték. Amikor összeszedték az ezer embert, akkor a többit békében hagyták. De egy hét múlva visszajöhettek. Senki sem tudhatta, hogy ki tud-e bújni ily módon másodszor vagy harmadszor. Kezdek elmenni. Kezdték fogatkozni a szerkesztőségem, anélkül, hogy fogyasztották volna. A férfiak szökdöstek át Magyarországra. És nekem nem engedték, hogy fölvegyek új embereket. Kezdték döglődni az, amit fölépítettem. Akkor mondtam, hogy ehhez én már nem adom a nevemet, hanem átjövök Magyarországra. Lemondtam, eljöttem. Becsöppentem ebbe a magyar miliőbe, s nem mártírként. Nem fogadtak tárt karokkal. Se lakást nem kaptam, se állást. Amennyi pénzt átmentettem, azon a gyerekeimnek tudtam lakást venni. 1993-ban jöttem át. Vettünk magunknak is a feleségemmel egy lakást.

Elkezdünk dolgozni. Egyebek között írtam egy novellát az MTI pályázatára. Első díjat nyertem vele. Szerencsém van a pályázatokkal.

Emléktábla Kóbányán, a Kőrösi Csoma sétány 3-as számú házon, ahol az író 1994-től 2002-ig élt (MMA-felvétel)

Erre is ráharaptak a filmesek. Előzőleg az én egyik regényemből írtak velem egy filmforgatókönyvet. A királyi televízió. Megírtam, maga a regény és a forgatókönyv is arról az időszakról szól, de még Jugoszláviában, amikor a polgárháború kezdődik. Megírtam ezt a forgatókönyvet, nekem ki is fizették, és ahogy az lenni szokott az utóbbi időkben, pénz az tovább nem volt, hogy filmet csináljanak. Elfeküdt és porosodott. De ezt a novellát fölfedezték, s azt mondták, hogy lehetek én ilyen marha, miért nem ebből írtam filmet. Végül megegyeztünk, hogy engem kifizetnek, ha hozzáragasztom a forgatókönyvhöz. Hozzá is ragasztottam, ezt is kifizették, megint nem történt semmi. A királyi televízió kiadta valami magánproducernek ezt a filmet, akik megpróbálták a jugoszláv felet is bevonni, hogy csináljuk közösen. De egyiknek sincs pénze. Azonkívül, amikor azok meghallották, hogy én írtam, eleve elkezdtek tiltakozni, hogy szó sem lehet róla. Gion gyanús. Mit ad Isten, a maszek producer végül megcsinálta a filmet. A szerbek nélkül. A rendező orosz klasszikusokat rendezett a kádári érában, és menő fiú volt a tévében, és igen sok színészt alkalmazott jó pénzért. Hálából – állítólag – ezek a színészek most eljöttek hitelbe játszani. Nem is rossz nevű színészek, ilyenek, hogy Andorai Péter, Gálffy László, Balkai Géza, Kubik Anna, a női főszereplő, szóval elég jók. Hogy visszatérjek a novellához, úgy látszik, hogy ez a bérgyilkos, ez a Leonyid, megragadta nemcsak az én fantáziámat, hanem a filmesek fantáziáját is, mert tegnapelőtt már jöttek hozzám, hogy írjam meg a folytatást is, de ez a Leonyid benne kell hogy legyen.

Nemcsak ezt a fickót dobtam bele már néhány novellámba, hanem kínai maffiózókat is, és néha tényleg elgondolkozom, az ötlet az magától adódik. Nagyjából ez

lett volna a bemutatkozásom, ennek a bemutatkozásnak a hivatalos része. Azután beszélgethetünk akármiről, amíg iszogatunk. A lényeg az, hogy most itt vagyok.

1993 óta minden évben megjelenik egy könyvem. Filmeket is csináltak a könyveimből. Írok a folyóiratokba. Megjelenési gondjaim nincsenek. A rádióban közltek hangjátékaimat.

HANGJÁTEK A STÚDIÓBÓL

Gion Nándor: IZIDOR

(bemutató)

Hosszabb idő után ismét hangjátékkal jelentkezik egyik legolvasottabb és leghallgatottabb írónk, Gion Nándor. IZIDOR c. hangjátékának alapjául ifjúsági regénye, a Sortűz egy fekete bivalyért szolgált, a rádiójáték azonban — elsősorban a „felnőtt” hallgatókhoz szól. Főhőse ugyan (a rendező koncepciója szerint is) két fiú, Tamás és Burai J., akik mások segítségét visszautasítva hónapokig nagy elszántsággal görgetnek egy óriási követ, közben azonban a jellegzetes gioni „felnőtt mesevilág” legváratlanabb helyzeteibe csöppennek.

Ennek a műsornak külön érdekessége, hogy az Újvidéki Rádió és a Magyar Rádió koprodukciójában készült (talán állandósul majd a két rádió közti együttműködésnek ez a formája), s bemutatójára is ugyanabban az időpontban kerül sor az Újvidéki Rádió és a budapesti Kossuth Rádió hullámhosszán. A szerepeket részben budapesti, részben újvidéki színészek alakítják: KOZÁK András, FARAGÓ Árpád, DUNAI Tamás, FEJES György, JUHÁSZ Jácint, SZABÓ Sándor, N. KISS Júlia, LÉGRÁDI Gergő, LÁNG Balázs, SZIRTES Ági. A hangfelvételt KOSÁRSZKY Péter és KOVÁCS Katalin készítette, zenei munkatársak BÓDOGH Pál és PATAKI Ági. Dramaturg FÜLÖP Gábor. A hangjáték rendezője BOZÓ László.

(Kedd, 20.00)
fg

Magyar Szó, RTV Újság, 1987. február 7.

Az Írószövetségben szépen elvagyok, s azzal együtt, hogy próbálom folytatni azt, amit még ott Délvidéken elkezdtem, folytatni annak az eseménysorozatnak a leírását, amiről tudok, ami bennem van, és amit meg kell írni, azt csinálom, s ugyanakkor közben születnek ilyen írások is. Ezek remélhetőleg jók lesznek, és azért örülök még külön, hogy bekerültem ebbe a társaságba, mert itt jól érzem magam. Azt sem mondanám, hogy ezen kívül rosszul érzem magam, mert olyan divatos hangoztatni, hogy Budapest mocskos, meg ez az ország csúnya és rossz. Én nem tartom ilyennek. Ami valójában zavar engem, aki azelőtt csak vendégként jöttem ide, de most már itteni lakos vagyok, és ebbe kell beilleszkednem, az zavar igazából, hogy túl sok a rosszkedvű ember. Több jókedvű embert szeretnék látni. Persze beszélhetünk, hogy mennyi kifogásolnivaló van az emberekben, meg az országban is. Én mindig szerettem ezt az országot, kívülről is, belülről is szerettem. Ebből kifolyólag szidhatom is. Írhatok ilyen novellákat is, amiket írtam, de máshol nemigen tudnék élni és nem is akarok. (Eljöttünk oda, ahonnan elindultunk”, 38–55.)

Gion-portrék (Bahget Iskander felvételei)

Az utolsó beszélgetésből

- Hány éves volt, amikor a nagyapja meghalt? Olvashatta-e a regényeit?
- Nem. Huszonkét éves koromban halt meg. Csupán a nevemet olvashatta imitt-amott az újságokban, mert akkor már jelentek meg cikkeim.
- Hogyan fogadta?
- Nagyon megbecsülte. Az egyetlen volt a családban, aki azt mondta: ebből a gyerekből lesz valaki. A halála okozott egy kis gondot, mert a pap nem volt hajlandó eltemetni. Mivel ő nem volt hajlandó meggyónni. Márpedig Szenttamáson a halál előtt kötelező volt a gyónás! Valahonnét egy másik faluból kellett papot hívni, mert a család egyházi temetést akart. Azt mondta, nincs beszélőnivalója a pappal. A szomszédokkal igen, velem igen, de a pappal nem. Elhatároztam, ha nem lesz, aki elbúcsúztassa a sírnál, majd én elbúcsúztatom.
- De a szomszédos faluból mégis eljött a pap, és eltemette.
- Szerencsére még életében elmondhattam neki, hogy regényt írok róla.
- Hogyan élte meg az elvesztését?
- Kissé gyáván. Tudtam, hogy halálos beteg. Az utolsó két évben nem mertem meglátogatni, mert nem akartam látni a haldoklását. Másféle képet akartam megőrizni magamban róla. *(A nagyapa regénye, 32.)*

Az utolsó fénykép (Simonyi Balázs felvétele)

Epilógus

A kultusz intézményesült helye: a Gion Nándor Emlékház

A szülőföld emléket állít

Felavatták a Gion Nándor-emlékházat Szenttamáson

Gion Nándor gyermekkori pajtásának és barátjának, Végel László írónak jutott a megütszéltetés, hogy megnyissa a Gion Nándor-emlékházat szombaton Szenttamáson. A szép számú egybegyűlt előtt kevesen tudták volna oly meggyőzően felidézni közelmúltunk egyik legkiemelkedőbb frójának alakját és annak a környéknek a szellemiségét, melyben a szenttamási születésű író eszmélni kezdett a világra, mint Végel.

A gyermekkori focimeccsek, a félelmek és a közösen megünnepeelt 60. születésnap felemlegetésén túl Végel László – átadva új rendeltetésének a Popovača venac utcában levő egykori Gion-házat – annak a reményének adott hangot, hogy az emlékház valóban a szenttamási kulturális találkozóhelyévé válik majd.

A lerombolt, majd teljesen újjáépített házban helyet kaptak Gion Nándor személyes tárgyai, a falon elhelyezett fényképek pedig felidéznek életének fontosabb állomásait. Nyolcéves álom vált ezzel valóra, hiszen a szenttamásiak körében nem sokkal az író halála után, már 2002-ben felmerült az épület felújításának ötlete, melyet végül a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és Vajdaság Autonóm Tartomány Nagyeruházási Alapja karolt fel.

A kellemesen kialakított udvar és a takaros ház megre-

Összefogással újult meg az egykori Gion-ház

kintése után a meghívott vendégeket – a Gion család tagjait: testvérét, Mártont, fiát, Gábort családjával, és özvegyét, Gion Juba Esztert, továbbá a vajdasági magyar közelet jeles képviselőit, a magyarországi vendégeket, a szenttamási közösségi vezetőket, a Vajdasági Írók Egyesületének képviselőit, a pályatársakat, a tisztelőket – a szervezők nevében **Németh Dezső** köszöntötte.

Folytatása a 4. oldalon

Folytatás az 1. oldalról

Hangsúlyozta, hogy az író alkotásában a szülőföldnek állított maradandó emléket, ezzel az emlékházzal viszont a szenttamásiak igyekeznek hálás utódok módjára a szülőházat mindazok találkozóhelyévé tenni, akiket megérintett az alkotó szellemisége. A vendégekhez **Branko Gajin**, Szenttamás polgármestere, majd **Pásztor István** tartományi kormányalelnök, a VMSZ elnöke szolt, kiemelve az örömteli pillanat fontosságát, hiszen ritka pillanat közeinkben, hogy egy jelentős művésznek meglehetősen rövid idő alatt tárgyi emléket tudunk állítani. Ifj. dr. **Korhecz Tamás**, a Magyar

Nemzeti Tanács elnöke azt hangsúlyozta, hogy a délvidéki magyar közösség megmaradása, fejlődése, életképessége nagymértékben függ attól, mennyire tiszteli gyökereit, azokat az embereket, akik adóssá tették ezt a közösséget. – Ma Gion Nándort ünnepelek, rá emlékezünk, a XX. század második felének legerőteljesebb, legnagyobb vajdasági prózaírójára, az egyetemes magyar irodalom nagyjára. Ha nem tiszteljük a múltunkat, akkor nincs jövőnk – mondta Korhecz.

Gion írói nagyságáról dr. **Nikola Strajnić**, a Vajdasági Írók Egyesületének elnöke, dr. **Elek Tibor** monográfus, **Kórossi P. József**, a Noran Libro Kiadó

igazgatója, és **Füzi László**, a kecskeméti Forrás folyóirat főszerkesztője szolt. Az avatóünnepséget séta követte a szenttamási kálváriára. A forráság dacára a legtöbben megtekintették a vízimalom maradványát és a Szívet, a Gion-regények két helyszínét, valamint a kálvárián a Virágos Katona stációképét. Az avatóünnepséget kiállítás megnyitó zárta: a helybeli könyvtárban megnyitották **Maurits Ferenc** festő-költő tárlatát *Gion-feszületek* címmel.

Minderről bővebben keddi számunkban olvashatnak, melyben a Gion család tagjainak nyilatkozatát is közöljük.

■ N-a

Magyar Szó, 2010. augusztus 15.

Végel László megnyitó beszéde

Nekem jutott a feladat, hogy megnyissam ezt a szép épületet, és ebből az alkalomból csak azt tudom mondani, hogy ebben az udvarban, vagy ha kilépünk az utcára, akkor meglevenedik az a világ, amiről Nándor írt. Itt volt valamikor szemben egy elhagyatott temető, arra volt a focipálya. Nos, a halál és a játék összjátékáról van szó, de mégis a focipályáról szeretnék beszélni, mert sokat fociztunk együtt. Nandi legjobban hátvéd szeretett lenni. Nagyon ügyesen le tudta olvasni, hogy az ellenfél hátvédje melyik csatárnak küldi a labdát. Kitűnően tudott helyezkedni, úgyhogy mindig megszereztük a labdát, sokat győztünk. A megszerzett labdát ügyesen tudta továbbadni. Én úgy érzem, hogy a prózájában is erről van szó, a nagy hosszú mesébe nagyon ügyesen tudott mondatokat adogatni. De a focipálya mellett volt még egy szenttamási csoda, itt a közeli vízimalomnál. Egy éjszaka a villám üthetett bele, és a szenttamásiak attól kezdve azt hitték, hogy az a csonka fatörzs világít. Mindenki vitt haza egy darabkát. Mi gyerekek lestük éjszaka, hogy világít-e az a kis csonka rész vagy nem. Nándorral – ez a világ legtermészetesebb dolga – ellenkeztünk a szüleinkkel, és azt mondtuk, hogy az a fatörzs nem világít.

Jó néhány évtized múlva, amikor a hatvanadik születésnapunkat ünnepeltük Budapesten, kaptunk egy-egy liter bort, Nándor szerette a bort, és azt mondta, hogy kitűnő bort kaptunk, újra szóba jött a foci és a világító facsónk. Törtük a fejünket, és valahogy arra a következtetésre jutottunk, hogy a csönk, mégis világított, amit a szüleink hazavittek. Azt gondolom, hogy ez a csapat és a szenttamási polgárok, akik elhatározták, hogy ezt a házat megnyitják, ők is hisznek abban, hogy létezik valahol egy világító facsónk. Ez lehet egy regény, egy elbeszélés vagy valami más, amit az ember teremtett. És talán ennek a fénynek a hatására nyitották meg az én földijeim ezt az emlékházat. Nagyon szeretném, ha ugyanúgy hinnének ebbe a házba is, abba, ami világít belőle, mint ahogy hittek a mi szüleink, vagy ahogy mi is hittünk később. (Végel Lászlónak a Gion Nándor Emlékház avatásakor elmondott beszéde. A Szenttamási Rádió archívumából.)

Végel László író, Gion gyermekkori barátja nyitotta meg az emlékházat 2010. augusztus 14-én (Németh Dezső felvétele)

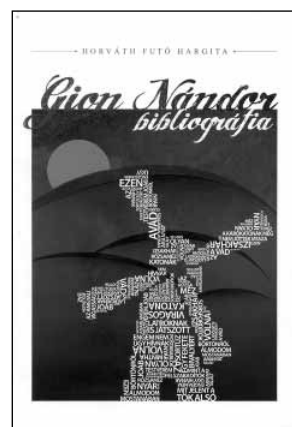
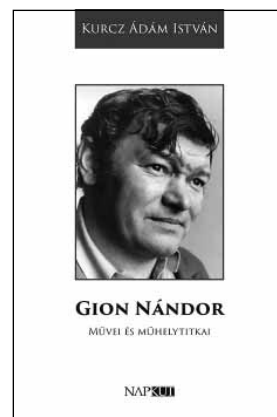
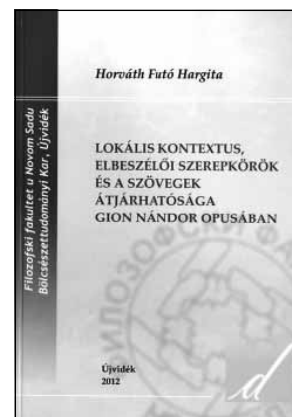
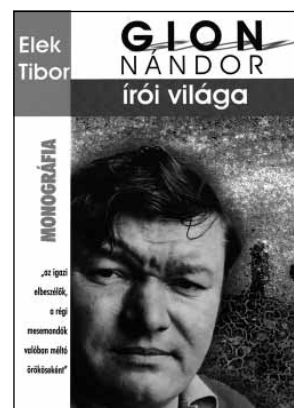
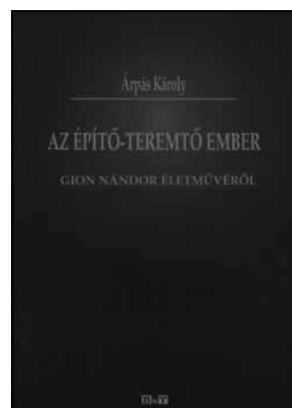
Gion emlékház újépített szülőházát 2009 óta emléktábla jelöli

„Kárókatona” a Gion-ház udvarán (Fuszko István faragó domborműve)

A kiállítás részlete az emlékházban (Dormán László felvétele)

- A kárókatona még nem jöttek vissza.* Budapest: Osiris Kiadó, 1999.
- Akit sokáig szerettek hallgatni.* Magyar Szó, 1989. augusztus 5., 15.
- A levendula ereje.* = *Izsakhár.* Budapest: Kortárs, 119–142.
- A muskátlizenéről.* Heves Megyei Népújság, 1989. április 20., 4.
- A tolvaj.* = Horváth Futó Hargita: *Lokális kontextus, elbeszélői szerepkörök és a szövegek átjárhatósága Gion Nándor opusában.* Újvidék: Bölcsészettudományi Kar, 2012. 474–477.
- „Az igazi színházigazgató...”* = *Írókról, barátaimról* 2. Magyar Szó, 2017. szeptember 7.
- Börtönről álmodom mostanában.* Újvidék–Budapest: Forum–Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990.
- Család, vihar, szerkesztés, költészet. Naplórészlet Orbán Ottóról.* = *Gion Nándor hátrahagyott írásai. 1. rész.* Forrás, 2017/2. 21–23.
- Csehszlovákiában 1968. VII. 12.–1968. VII. 20.* Új Symposion, 1968/41., 14.
- „Eljutottunk oda, ahonnan elindultunk” Bemutatók.* = *Akadémiai beszélgetések,* 5. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 38–55.
- Engem nem úgy hívnak.* Újvidék: Forum, 1970.
- Focira kalkulálva.* Magyar Nemzet, 2016. július 2.
- Földre szórták a virágokat.* = *Ezen az oldalon.* Újvidék: Forum, 1971. 118.
- Gazdagon álmodni; Füstszagú karácsony.* = *Az anyagi vigasság.* Újvidék: Forum, 1985. 57–77.; 78–92.
- Írói szerénység – rendhagyó alkotási mód.* Új Symposion, 1968/35., 16–17.
- Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának 1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról.* Gépirat
- Keresztapámról és hitvallásaimról; Könyvekről, íráságom kezdeteiről; Nagybátyámról; Otthon/itthon és a cigarettapapírról; Véres patkányirtás idomított görényekkel.* = *Véres patkányirtás idomított görényekkel. Naplók, interjúk és más írások.* Szerk.: Gerold László. Budapest: Noran Libro, 2012. 7–15.; 24–33.; 34–43; 100–102.; 119–189.
- Kételtűek a barlangban.* Újvidék: Forum, 1968.
- „Kiderült, hogy kissé elragadtattam magam”.* Népszabadság, 1994. május 17.
- Könyvajánló: Írta és hitte Vébel Lajos.* = *Vébel Lajos: Írta és hitte Vébel Lajos.* Újvidék: Forum, 1984.
- Krisztus Katonája; Műfogsor az égből.* = *Műfogsor az égből. Összegyűjtött elbeszélések.* Szerk.: Gerold László. Budapest: Noran Libro, 2011. 238–241.; 543–556.
- Latroknak is játszott [Virágos Katona, Rózsaméz, Ez a nap a miénk, Aranyat talált].* Szerk.: Füzi László. Budapest: Noran, 2007.
- Megkedveltem-e a szakmámat?* Magyar Szó – Kilátó, 2017. augusztus 26–27, 24–25.
- Miért boldog a Virágos Katona?* Népszabadság, 1992. február 8., 25.
- Nyilakat a rossz levegőbe.* Népszabadság, 1995. július 15., 27.
- Régi megható történet a félhülye Sebestyén gyerekeiről.* = *Ezen az oldalon.* Újvidék: Forum, 1971. 145–150.

Sortűz egy fekete bivalyért. Újvidék: Forum, 1982.
 Sz. A. = Az író mindenhez ért, ismeri az egész világot, és mindenről tud írni. Magyar Nemzet, 2017. augusztus 28.
 Szenttamás születtem... = Fehér Magdolna közread.: Írók gyermekkorokról. Újvidék: Forum, 1993. 103–108.
 Testvérem, Joáb. Újvidék: Forum, 1969.
 Thomas Mann, az esszéíró. Symposion, 1963. november 14., 11.
 T. M. = Az író mindenhez ért, ismeri az egész világot, és mindenről tud írni. Magyar Nemzet, 2017. augusztus 28.
 Vallomások Szerb Antaltól. Symposion, 1963. szeptember 5., 13.
 Vitatkozni szeretnék. Forrás 2017/2., 23–24.

Interjúk

[–]: Az ifjúsági regénypályázat eredménye: Gion Nándor nyerte az első díjat. Magyar Szó, 1970. január 17., 1., 8.
 ALADICS János: A saját otthon reményében. Gion Nándor, az Újvidéki Színház új igazgatója nyilatkozik. Magyar Szó, 1983. december 13., 13.
 CS. I: Varázsháromszög: Párizs–Pest–Újvidék. Kerekasztal-beszélgetés Gion Nándor Sortűz egy fekete bivalyért című ifjúsági regényének megfilmesítőivel – Többszemközt a forgatókönyvíróval, az íróval s a rendezővel. Magyar Szó, 1987. február 24., 12.
 ERDELYI Erzsébet–Nobel Iván: „Földre szálltam a tematikában”. Beszélgetés Gion Nándorral. Irodalmi Szemle 2001/5., 36–40.
 GÖRÖMBEI András: „Kimeríthetetlen forrás”. Válaszol: Gion Nándor. = Kérdések és válaszok. Tizenhét interjú a hetvenes évekből. Lakitelek, Antológia, 1994. 202–220.
 ÓNODY Éva: A nagyapa regénye. Utolsó beszélgetés Gion Nándorral. Magyar Nemzet, 2002. szeptember 28., 32.
 SZŰCS Imre: Milyenek a mai gyerekek? Beszélgetés a Neven-díjas Gion Nándorral. Jó Pajtás, 1984. június 7., 11.
 TURI Tibor: Miről álmodunk mostanában? Gion Nándor vall új regényéről, a satuba szorított érzésről, kisebb-nagyobb megalkuvásainkról... Magyar Szó, 1990. december 31.–január 2., 15.
 VALACHI Anna: Akit mindenütt utolérnek a szülőföld témái. Gion Nándor a Márai Sándor díj után tovább írja befejezettnek vélt regénytrilógiáját Népszava, 1998. január 22, 19.
 VARGA Lajos Márton: Kiderült, hogy kissé elragadtattam magam. Népszabadság, 1994. május 17., 52. 114. mell. VIII.

Dokumentumfilm

Szülőföldem: Szenttamás. Bemutatja: Gion Nándor. Magyar Televízió, 1983. Felelős szerkesztő: Major Sándor. Szerkesztő riporter: Nagy László. Vágó: Gábor Judit. Operatőr: Neumann László. Gyártásvezető: Bodnár Gyula. Rendező: Eck T. Imre. Terjedelem: 50 perc

Tartalom

Előszó.	7
A magánmúlt és az irodalom összefonódása	
Az anyai nagyapai ág: „Az én őseim, a Rojtos Gallaiak...”	9
Az anyai nagyanyai ág: „Stefan Krebs ágostai hitvallású evangélikus német volt...”	14
Helyi színek, kulturális kódok, regényírás	
Ilija Janković képes levelezőlapja	18
Szenttamás régi térképe	19
Rojtos Gallai István álmodozásainak helye: a Kálvária	20
A Virágos Katona titka	22
Krisztus Katonája	24
HJ-monogramos téglá	26
A Szív	27
Gallai Istvánék házának építése	29
Szülőföld- és családmítoszok, gyermekkori emlékvíziók szövegekbe kódolva	
„Szenttamás születtem...”	32
Szülőföldem Szenttamás	35
Könyvekről, írásom kezdeteiről.	36
A nagyapátörténetek primerje: A tolvaj	38
Ezen az oldalon – az első szenttamási témájú regény	40
Földre szórták a virágokat	40
Régi megható történet a félhülye Sebestyén gyerekről.	42
Postarablók	44
A gyermekeket magázó visszatérő szereplő: Keszler doktor.	46
A szenttamási templom és a Szentháromság-szobor	47
A veszélyeztetett értékek szimbólumai: A károkatonákból	49
A macska felrobbantása	51
A diákévekből/évekről	
Megkedveltem-e a szakmámat?	58
Ami a Kétéltűek a barlangban című regényből kimaradt	60
T. M.	62
Focira kalkulálva	68
Család, szerkesztés, költészet, ars poeticák	
Naplórészlet Orbán Ottóról	71
Sz. A.	76
Keresztapámról és hitvallásaimról	79
Regionális és tágabb perspektívák, a művész autoritása	
Csehszlovákiában 1968. VII. 12.–1968. VII. 20.	80
Mándy Ivánról: Írói szerénység – rendhagyó alkotási mód	85

Az első regények

Platón Lakomáját idézve: Kétéltűek a barlangban	87
„A statútum”	88
Az első díjnyertes regény: a Testvérem, Joáb	90
A Kovács Pali és Opat afférja	92
A második díjnyertes regény: Engem nem úgy hívnak.	92
A Véres patkányirtás...-ból	94
Eszter	97

Reflexiók művészbárátokról

Vébel Lajosról	100
Fehér Ferencről	101
Pintér Lajosról	102
Simsay Ildikóról	105

A Virágos Katona tanítványa: közéleti szerepek, küldetések

„Kimeríthetetlen forrás”	107
Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának 1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról	110
„Az igazi színházigazgató...”	112
A színházban írott kötet: Az anyagi vigasság	115
Az üzbégek élni fognak	121
A börtön mint létszimbólum: Börtönről álmodom mostanában	122
Miről álmodunk mostanában?	123
Bibliai történetek továbbírása: Izsakhár	124
A muskátlizenéről	127
Miért boldog a Virágos Katona?	129
Otthon/itthon és a cigaretta papírról	141
„Kiderült, hogy kissé elragadtattam magam”	143
„Ki a fenék azok a szabadkőművesek?”	145
Műfogsor az égből	147
Nagybátyámról	150

A József Attila- és a Márai-díj után

Akit mindenütt utolérnek a szülőföld témái	153
Kiadatlan kéziratokból: Emberrablók, Másféle ravaszkodás	157
„Földre szálltam a tematikában”	160
„Eljutottunk oda, ahonnan elindultunk”	167
Az utolsó beszélgetésből	182

Epilógus

A kultusz intézményesült helye: a Gion Nándor Emlékház	183
Monográfiák, bibliográfiák	186

A hangzóanyag tartalma

Az Újvidéki Rádió
magyar nyelvű drámaprogramjainak szerkesztőségének anyagából

1. **Guelmino Sándor és Gion Nándor beszélgetése 1971-ben Újvidéken**
2. **Ezen az oldalon I–II. rész** (1973. január 6. és 13. Rendező: Szilágyi László)
3. **Fogadjunk a doktorra** (1973. február 20. Rendező: Varga István)
4. **Naponta két hamutartó** (1974. január 15. Rendező: Vajda Tibor)
5. **Kitalált és igaz szenttamási történetek az 1920-as és 30-as évekből, 1–10. rész** (1977. október–december. Rendező: Vajda Tibor)
6. **A Virágos Katona, Gion Nándor budapesti szerzői estje a Kossuth Klubban, 1–2. rész** (Első adás: 1981. február 4.)
7. **A kárókatona még nem jött vissza** (1985. március 10. Rendező: Vajda Tibor. Dramaturg: Lakner Edit)
8. **Izidor** (Újvidéki Rádió – Magyar Rádió, Budapest koprodukciós felvétele Gion Nándor *Sortűz egy fekete bivalyért* című regénye alapján. 1987. február 11. Rendező: Bozó László. Szerkesztő: Dorogi Zsigmond, Fülöp Gábor. Dramaturg: Fülöp Gábor)
9. **Postarablók** (1988. június 5. Dramaturg: Sinkó István)
7. **Virágos Katona, 1–2. rész** (1988. december–1989 január. Dramaturg, rendező: Bozó László)
10. **A fafaragó művész baltája** (1990. december 20. Rendező: Hernyák György)
11. **A fehér sündisznó** (1994. március 8. Dramaturg, rendező: Vajda Tibor)
12. **Az anyagi vigasság I–II. rész** (1997. december 14, 21. Rendező: Hernyák György. Dramaturg: Vajda Tibor)
13. **Az anyagi vigasság** (1997. december 16. Rendező: Hernyák György. Dramaturg: Vajda Tibor)

A hangzóanyagok a Petőfi Irodalmi Múzeum, illetve a Napkút Kiadó honlapján érhetők el: <http://www.napkut.hu/hang-kep-iras/gion-nandor>

Napkút Kiadó Kft.
1027 Budapest, Fazekas u. 10–14.
Telefon: (1) 787-5889
Mobil: (70) 718-5235
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Szerkesztő

Horváth Futó Hargita, Kurcz Ádám István

Tördelőszerkesztő

Szondi Bence

A hangzóanyag forrása

Vajdasági Rádió és Televízió, Újvidék

A borító Kurucz Sándor
fotóinak felhasználásával készült

Nyomdai kivitelezés

Érdi Rózsa Nyomda

ISSN 1416-1532
ISBN 978 963 263 790 7